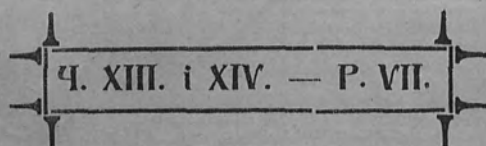

8767

НИВА

ЧАСОПИСЬ ПОСВЯЧЕНА СПРАВАМ
ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

(Видає редакційний комітет).

ЛЬВІВ ☼ З друкарні Ставропигійського Інститута ☼ 1910.
під зарядом М. Рефця.

Н И В А

Виходить 1-го і 15-го кожного місяця в об'ємі двох аркушів друку — з одноаркушевим додатком що 1-го.

Предплата виносить: Річно 8 К. Піврічно 4 К. Поодиноке число коштує 40 с.

Адреса Редакції і Адміністрації:

Львів ул. Коперника ч. 36.

Ч. 13 і 14.

З М І С Т:	<i>о. Антоній Глодзінський</i> : Організація церковних брацтв	385
	<i>о. М. Галушчинський Ч. С. В. В.</i> : Причини до розвою тайни сьв. миропомазаня	390
	<i>о. Кость Курилло</i> : Огляд руск. нат. громад церковних в північній Америці	395
	<i>Д-р. В. Щурат</i> : Маріинський культ на українських землях давньої польської держави	402
	<i>о. Ник. Садовський</i> : Хто є ворогом католицького світогляду?	411
Рецензії:	<i>о. Д-р В. Масцюж</i> : Церковне право подружжя	415
Дописи:	<i>о. Др. Д. Яремко</i> : Адреса Всч. Духовенства Куліківського деканату до Їх Ексц. Преосьв. еп. Чеховича.	
	<i>Сьвещ. Йос. Сабарай</i> : Як поминати вірних на Великім Вході?	420
Зі свѣта:	<i>Ол. Савчин</i> : Голоси православних східних Церков о церковній унії	422
З наших часописей:	„Прапор“ про відносини духовенства до нар. учительства.	430
Всячина:	(Нова енцикліка „Editae saepe“. — Від Української Громади в Парижі. — Всправі поширення культу сьв. Йосафата. — Просьба до всіх Вс. і Впр. Отців Деканів. — „Власна Поміч“. — Нова проповіднича часопись: „Проповідник“. — Борба з католицизмом в Росії.)	434
Надіслані книжки:		439
Від Адміністрації:		
Переписка Адміністрації:		440

ЧАСОПИСЬ ПОСВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Ч. 13. і 14.

Львів, в липни 1910.

Рік VII.

д. Антоній Глодзінський.

Організація церковних брацтв.

Вступні uwagi.

В році 1905. видав Високопреосвященний Митрополит гр. А. Шептицький в справі організації та діяльності церковних брацтв обширне пастирське посланіє *). Складає ся оно з двох частий: з части призначеної тільки для духовенства і з части другої, значно обширнішої, а призначеної передовсім для вірних. В части першій є поданий начерк брацкого статута враз з ширше умотивованою інструкцією для духовенства, як належало би брати ся до переведення нової організації брацтв в жите. В части другій подає ся народови в популярній формі начерк задач і діяльності добре з'організованого брацтва і користи з такої діяльності для добра парохії і громади. З огляду, що препоручена в посланію організація церковних брацтв єсть вдячним полем до інтензивнішої душпастирської діяльності особливо по селах, а зміст дотичного посланія є знаний тільки Всеч. Духовенству з львівської архидієцезії, задумав я подати про сю організацію для ужитку загалу руского Духовенства ближші інформації. В тій цілі подаю в перших розділах сеї праці головний зміст обох згаданих посланій. В дальших роз-

*) „Посланіє пастирське Андрея Шептицького, Митрополита галицького і т. д. до Духовенства своїх єпархій. О церковнім брацтві“. Жовква. Печатня оо. Василіян 1906.

ділах суть порушені різні справи, які тісно вяжуться з практичним переведенням в життя такої організації церковних братств.

Розділ перший.

Зміст пастирського послання до вірних о церковнім братстві.

В працях церковного братства повинні проявляти ся не лише змагання до запровадження правдивого християнського життя між членами братства і в їх родинах, але також і ширша робота харитативна та суспільна для добра цілої громади во ім'я запевіди о чинній любови ближнього. Ся ширша робота єсть навіть головною ціллю організації.

Не до поодиноких душ звертає ся послання, тут розходить ся о піднесеніє громад.

„У нас так буває“ — слова послання — „що кождий лиш за себе журить ся, о брата не дбає. Спільности між нами нема, так рідко собі взаємно помагаємо, кождий йде осібною, сил своїх не збираємо до купи і тому ми слабії“.

Праця душпастирів для добра цілої парохіяльної громади не може бути видатною без помочи парохіян: „по правді та по справедливости ми, Отці духовні нічого істинно не можемо зробити без вашої помочи“.

„Як злі люди перешкаджають, то найже добрі допоможуть. Тому то і се моє письмо буде о тій помочи. Она і для вас і для нас, душпастирів і потрібна і хосенна“.

„Мусите, мої дорогі братя, разом з нами над Божими ділами працювати... Не досить на тім, щоби священник ревно працював, а люди ту працю приймали; до того треба, щоби самі люди над тим Божим ладом працювали, щоби священникови в єго праці помагали. Не великої праці і не великої помочи жадаємо від Вас. Ми не жадаємо нічого більше як то, що сам закон Божий накладає: „Люби ближнього, як себе самого“.

Як буде більше християнської любови поміж вами, легко знайде ся всякий Божий лад в громаді. Покажу вам сю працю, котра і так з Божого закону на Вас лежить“:

По тім є поданий начерк праці любови ближнього в родині:

а) „Християнська хата значна християнським життям тих, що в ній живуть“. Члени родини най стараються, щоби кождому житє в хаті було солодше; уникати прокльонів, сварні і т. д.

б) „Спільні молитви в хаті“. О тім було видане окремішне послання (стор. 46).

в) „Щоб родичі добре діти ховали“. Дитині треба любячого серця і розумної науки. Най родичі добре знають, з ким і як діти бавлять ся, де ходять і по що? Най дбають, щоби провадили діти до церкви і на катехізм. Не занедбуйте

дитину до школи посилати; дбайте, щоби она в школі добре учила ся.

„Але і поза родиною, в селі, знайде ся много таких робіт, котрі причинять ся до Божого ладу в громаді. Між ділами любви ближнього є много таких, до котрих християнин хоть не є строго обовязаний, але єсть більша заслуга і богата нагорода у Бога, як се зробить. „І лїпше тай безпечнійше більше зробити в любові ближнього, як замало“.

„Щаслива та громада, в котрій знайде ся хоть кілька щирих а ревних душ, котрі з християнської любви ближнього схотять хоть троха для загалу, для всіх разом працювати, котрі би хотїли спільно з Отцем духовним подбати о Христове діло в громаді. Кількож-би они мали до зроблення?“

а) „Нераз там буває, що грішники анї не послухають слова Божого, анї не приймуть напїнення від Отця духовного. Чи не належить ся помочи Отцю духовному в тїм труднім ділі? Чи лишень один Отець духовний має дбати о ближних, ратувати їх, коли лежать в біді?“

А як би так в селі знайшло ся пять, шість таких щирих душ і взяли ся спільними силами до такої роботи, скільки більше могли би зробити.

б) Хочеш знати, які то єще красні діла любви ближнього мїг би ти зробити, як би ти о тій святій роботі памятав? Поглянь навкруг себе! В твоїм таки селі кількож знайдеш річей до зроблення! Ту вдовиця, що анї ради анї помочи не має. Порадь, поможи! Ту сирота без вітця, матери, пригорни до себе. Там хорий не має за що лікаря спровадити, ліку заплатити, може бись і зміг помочи. За тяжко тобі одному? А як би вас там було пятьох, шістьох в селі, котрі би разом схотїли помочи, то вже поміч буде. Вас пятьох єще за мало на то діло? Чому би Ви не мали просити богатшого сусїда о поміч, просити Отця духовного, піти до двора. Ту і там сказати: „Бідний хорий лежить, потреба би лікаря, нема чим заплатити, нема як конї післати, може би Ви помогли“. Вірте менї, братя мої дорогі, любов ближнього, християнське милосердіє має в собі велику силу і справляє часом чуда.

А як в ділах любви ближнього і в ділах милосердия християни зберуть свою силу в купу, то вже справді можна сказати, що Христос єсть з ними, при них Христова ласка і сила Христова.

Спаситель сказав: *Идите ко еста дка наї трїе собрани кз ѡмла мод, тѣ есмь погредѣ ѡух.* (Мат. XVIII, 20).

Дебудь кількох збере ся в ім'я Спасителя, там і Христос єсть поміж ними. Тому я так і настаю на спільні молигви, бо знаю, що Христос єсть посередині родини, котра спільно Богови що дня молить ся. А єще більше єсть поміж ними, що спільними силами працюють для добра ближнього.

Кілько би такі люде могли доброго разом в селі зробити! Отець духовний мав би від них велику поміч в праці, разом з ними міг би не одно зробити, на що сам не має сили. Они би разом могли сего остеречи від не одного зла, могли би усунути не одно згіршене, не одного грішника навернути. Не одному убогому помогли би, не одна сирота виховала би ся при них, а кілька то хосенних для цілої громади установ могли би они в житє впровадити, з помічю і під проводом сьвященника. Чи потрібна в селі християнська крамниця, чи пожичкова каса, чи може заложити спільний шпіхлїр громади, котрий би на передновку збіже людям давав а в осени відбирав. Чи йшло би о то, щоб спільними силами купити на ціле село один млинок, так щоб кождий газда міг своє збіже вимлинкувати, чи заложити читальню, в котрій би були добр та хосенні книжки, а не було злих та шкідливих, в кождім таким ділі много могли би зробити такі щирі люде, що звязані з собою разом з Отцем духовним хотіли б працювати для добра цілої громади.

Але в такій установі, що Ви самі більше можете зробити, чим ми, ваші Отці духовні. Ми можемо вам помочи, але робота в ваших руках.

Як собі роздумую, щоби ту робити, міркую собі, що ми вже такі установи маємо, котрі могли би надати ся до тої роботи любви. Маємо всілякі церковні брацтва. А кожде брацтво повинно таку роботу робити.

Буває по селах брацтво, що то сьвітло в церкві удержує. Добре і то, але само не вистарчить“.

Опісля, пригадавши всім дотеперішнім брацтвам наших, як то бр. сьвічковим, бр. тверезости і бр. Найсв. Тайн їх обовязки і спосіб праці (стор. 57—64), бажає Високопреосьвящ. Архирей, щоби ті всі доси існуючі брацтва взяли ся і до ширшої, в посланію описаної праці, щоби Отцю Духовному помочи зробити лад скрізь в цілій громаді.

„Хотай брацтво Найсв. Тайн і брацтво тверезости ведуть людей не так до спільної роботи для добра громади і до діл любви, як радше до почитання сьв. Тайн і до чесноти тверезости то однак і в тих брацтвах потреба, щоби всі були примірними християнами, весь Божий закон заховували, а передовсім найважнійшу заповідь „люби ближнього“ (стор. 57).

„Маю надію, що у всіх брацтвах добре розумієте ту науку, а возьмете ся всі до тої роботи, щоб впровадити лад в само брацтво, як того ладу еще десь нема. А коли вже в брацтві буде лад, то зможете взяти ся до роботи такої, щоби Отцю Духовному помочи зробити лад скрізь в цілій громаді. Лиш в одній і в другій роботі не йдїть осібною; всі разом беріть ся до праці“.

„А вже особливим способом ті, котрі мають бути чи до виділу чи на провізорів вибрані, мусять конче бути примірними христіянами.

„А навіть то еще не вистарчає, потреба таких, котрі би ширим серцем хотіли взяти на себе роботу любви ближнього для добра цілої громади. Потреба, щоби они і уміли під проводом Отця духовного так працювати, щоби з тої праці був якийсь загальний хосен“.
(стор. 64—65)

В кінцевих уступах послання до вірних пригадує ся всім тим, що сповняють якийсь публичний уряд в громаді, а найпаче самим начальникам, їх важкі обовязки старати ся о правдиве добро громади.

„Там, де люди вибирають, най же добре уважають кого вибрати. У провізора душа і совість мають бути як слеза чисті, а жите так христіянське, щоби ніхто в цілій громаді не міг ему жадного гріха закинути“.

„Того самого перестерігайте у всяких виборах, а передовсім в виборі громадскої старшини і начальника. Начальник і старшина в громаді мають свої порядки та свої приписи, котрих мусять держати ся. Але по при тих політичних обовязках мають і свої Божі обовязки, з котрих здадуть рахунок на страшнім суді. Тому то яко пастир ваших душ, мушу і до вас, начальники і радні всіх громад моєї епархії, звернутись з наукою і напінненем.

Ви маєте обовязок зглядом Бога і єго сьвятої Церкви не лиш в вашім житю приватнім, але і в вашім уряді яко начальники чи радні. Здайте рахунок перед Богом і з того, якими Ви були громадськими урядниками. Начальник мусить по христіянськи начальствовать а радні по христіянськи радити. Перша річ в вашім уряді, щоби Ви сьвятої віри і сьвятої Церкви держали ся а Отцям своїм духовним помагали, а ніколи не перешкаджали. Сохрани Боже кожду громаду від такого начальника, котрий би ішов против сьвященника а людей від Церкви відводив і підкопував повагу сьвященника.

Для того Ви, братя, коли маєте вибрати чи начальника чи раду, передовсім на то уважайте, щоби лишень таких людей вибирати, що Церкві цілим серцем суть передані. Отця духовного слухають і потрафлять добрий примір всім людям давати і з христіянської любви для добра громади працювати.

Ви же, начальники, будьте справедливі а в заряді громадского маєтку так дбайте о спільне добро, як о своє власне, бо такий єсть обовязок любви ближнього..., помагайте сьвященникови в кождім ділі і старайте ся більше, чим хто небудь в громаді, добрими ділами любви ближнього єднати і собі і громаді Божу ласку.

Помагайте Отцю духовному в кожній установі, котра може хосень громаді принести... одним словом, в урядованню своїм памятайте на закон Божій „Люби ближнього як себе самого“, старайтеся о як найбільше діл любови ближнього а тим способом заслужите собі у Бога на велику нагороду“. (стор. 68—69)

В останньому уступі послання є подано про успіхи діяльності одної бідної служниці для конкретного прикладу, кільки то добра для цілої громади може зробити хотьби найскромніша одиниця, коли має в собі божого духа і зрозумінє того, що то єсть: „ближних любити як себе самого“. Кінчить ся посланняє отсими словами:

„От таких то ширих душ“ — як ся служниця — „шукаю я поміж вами, а Бог дасть, знайду. А за ласкою Божою і брацтва по селах зрозуміють, які суть їх обовязки і з помічю Отців духовних заведуть спершу поміж собою всякий лад, а відтак возьмуть ся і Отцю духовному в селі помагати в праці для цілої громади. Дай то Боже! Дай Боже!“

(Дальше буде).

о. М. Галушинський Ч. С. В. В.

Причинки до розвою тайни сьв. миропомазаня.

(У відповідь *Gaz. Kościel.* 1910, № 19. *W sprawie bierzmowania dzieci polskich przez księży ruskich*).

Миропомазанє є тайна, в котрій сьвятий Дух через помазанє миром і молитву єпископа або сьвященника до сего уповажного скріпляє охрещеного чоловіка, щоби визнавав свою віру постійно і жив після неї. Полишивши на боці квестиї, які хоч відносять ся до сьв. миропомазаня, але яких Г. К. не доторкує, беремо під розвагу тільки два питання: а) яким правом сьвященик уділяти може тайну миропомазаня; б) чи сьвященик, уповажений до справованя сеї тайни, може уділяти важно тайну миропомазаня дітям иньшого обряду. На друге питає відповідає Г. К., в приноровленю до наших обставин, початково неясно (*Zdaje się*, n. 5), опісля зовсім негативно (*nieważnie* n. 6.; *quod factum est in synodo dioec. Premisliensi*, n. 7).

І. Розгляньмо найперше, хто має власть уділяти тайну миропомазання. Об сїм не може бути між католиками подвійної думки; справа ся є догматично рішеною. З науки Церкви католицкої знаємо, що власть уділяти миропомазання мають порядочним способом тільки єпископи: „Si quis dixerit sanctae confirmationis ordinarium ministrum non esse solum episcopum, sed quemvis simplicem sacerdotem, A. S.¹⁾ Надпорядочним способом можуть уділяти тайну миропомазання також уповаженні св'ященники.²⁾ Із науки католицкої слідує, що уповажнене є конче потрібне до важного (*valide*) уділювання сеї тайни. Писане, з яких причин і якого уповажнення потреба, сюда не належить, — тому і не розбираємо его докладнійше (гл. Pesch, VI, p. 231: Lemkuhl, Theol. mor.³⁾ II, p. 72).

Уповажнене (*delegatio*) може бути або загальне, стале (*generalis et habitualis*), дане на все всім св'ященикам якогось обряду чи області територіяльної, — або частинне, даване з konieczности деяким св'ященикам при відповідних умовах. В латиньскім обряді нема такого загального уповажнення („si agatur de sacerdotibus latini ritus, nulla generalis hujusmodi delegatio adest“, B. Ojetti. S. I. Synopsis rerum moralium et juris Pontificii, Romae, 1909, I, p. 1246). Св'ященики всхідних обрядів давніше всі мали власть уділяти тайну миропомазання!³⁾ Нині деяким св'ященикам всхідного обряду відібране є уповажнене до справовання тайни миропомазання. Не мають сеї власти: Болгари (від Николая I), св'ященики, що живуть на острові Кипрі (від Іннокентія IV) Італіо-Греки від Климента VIII), Мароніди (S. Inquisitio 3. fol. 1853), Русини американські (від р. 1907).⁴⁾ Прочі св'ященики східного обряду так католиці як схизматики, крім що йно названих, наділені суть потрібним уповажненем і тому, хоч надпорядочним способом, важно уділяють тайну миропомазання. Для того влучно записує Lemkuhl: „ceterum, nisi expresse facultas confirmandi alicubi dempta sit, a Graecis presbyteris schismaticis secundum eorum ritum valide conferri confirmationem, certum fit ex responso sancti Officii, quod a Summo Pontifice confirmatum est“ (Theol. m II, p. 71.⁵⁾

¹⁾ Trid. sess. VII, c. 3. de confirm. Florent. in decr. ad Armenos; Bened. XIV, de synodo dioec. l. VII, c. 7.; H. Tournely, Cours theologique, III, p. 263—268; Pesch, Praelectiones dogmaticae, VI, p. 228.

²⁾ Звичаї церкви всхідної; Flor. i Trid. в наведених текстах; Bened. XIV, de syn. d. l. VII, c. 8 i 9; Tournely, 268. seq.; Pesch, p. 230 seq. Enchiridion juris ecl. orientalis catholicae, auctore F. Patp. Schilagy, M. Varadini, 1862, стр. 236—7.; Litos Euzebia Pimena, Kijów, 1649, p. 23—28.

³⁾ Ojetti, o. c. p. 1246, Bened. XIV, de syn. d. l. VII, c. 9. n. 1.

⁴⁾ Bened. XIV, o. c. l. VII, c. 9.; Ojetti, o. c. p. 1246; A. Arndt de ritum relatione juridica ad invicem, Roma, 1895, p. 82 seq.; Perbrevis Instructis super aliquibus ritibus Graecorum, Roma, 1671, p. 3, 12, 29; Act. 1. Sedis, a. 1908 p. 71.

⁵⁾ Conc. Coll. Lac. VI, col. 567. sq.; s. Officium 15. jan. 1766. m. Noldin de Sacramentis 8 p. 106.

Тому при рішенню та слїдженню, чи миропомазанє удїленє сьвящеником всхїдного обряду (так католицким як і схизматичким) є важне, та великої ваги норма, яку подав Bened. XIV: „Antequam is (т. є. єпископ) quidquam definiat, diligenter inquirat oportet, num in tali loco, ejusmodi Graecorum mos fuerit unquam ab Apostolica sede expresse improbat; an potius ex ejusdem Sedis conniventia et lenitate toleratus. Si primum, confirmationem irritam pronuntiavit, atque a sacerdote Graeco inaniter confirmatos, absque scrupulo iterandi sacramentum, iterum sacro chrismate injunget: si alterum, confirmationem ratam habebit. Quod si res dubia sit, nec possit certo dijudicari num ejus regionis sacerdotibus aut expresse aut saltem tacite data sit ab Apostolica sede facultas conferendi sacramentum confirmationis, se abstinebit a proferenda sententia, eamque expectabit a Romano Pontifice, cui decet adeo grave negotium significari“¹⁾. Ту саму норму пригадують і пізніші рішення Апостольської Столиці. З тої причини, коли хто з хизматиків навертає ся до Церкви католицкої, треба розрізнити два відмінні від себе случаи. Если хтось походить з області, де сьвященикам схизматичким відобрана є власть, треба його наново (absolute) миропомазати; если є з околиці, де їм не відобрано власти, то повторити треба миропомазанє тільки тоді, если заходить позитивний сумнів, чи сьвященик всьо зробив, що до важности тайни потрібно. „Non expedit, ut confirmati (a presbyteris schismaticis) iterum ab episcopo inungantur, nisi ad tonsuram et ordines promovendi sint vel ipsi aut eorum parentes id petant ac nisi facta inquisitio, nec circa modum collationis reperiatur penicillum adhibitum fuisse (православні Румуни до миропомазаня уживають перця або иньшого орудия), quibus in casibus confirmationis sacramentum secreto conferatur sub conditione. Quodsi dubium manet de revocatione facultatis in illo loco vel de ipso facto confirmationis collatae, recurrendum est ad s. se, dem“²⁾. Се ясно слїдує з рішення s. Officii 15. jan. 1766. (гл. в горі-, яке каже, що не всім схизматикам відобрано власть миропомазувати. А если власть не відобрана, то миропомазанє є важне-хїба що сьвященик не зробить всього, що потрібно є до важности тайни.

Відкликанє власти слїдує — як се із відповідий Римської Столиці єсьмо зневолені вносити — через відобранє відносної власти expressis verbis: In ecclesia graeca orientali omnes sacerdotes ex antiqua consuetudine valide confirmant tum catholici tum schismatici, quamdiu confirmandi potestas non fuerit expresse revocata“. (Noldin de Sacramentis, p. 106)³⁾. Де проте expresse не відобрано власти, сьвященики важно удїлюють тай-

¹⁾ Bened. XIV. de syn. d. l. VII. c. 9. n. 5.

²⁾ S. officium 14. jan. 1885; s. C. de prop. fide. 5. jul. 1886; vl. Ojetti o. c. p. 1248; Noldin, p. 107.

³⁾ Bened. XIV. d. syn. l. VII. 7. 8. 9; Lemkuhl. II. p. 71; Arndt. p. 57.

ну миропомазання, так що простий заказ не є ще відобранєм уповажнення.¹⁾

II. Коли проте власть не є відкликана, то нема найменшого сумніву, що уповажені сьвященики важно уділяють тайну миропомазання дітям свого обряду. Заходить тепер питанє, чи сьвященик уповажений до уділюваня тайни миропомазання дітям свого обряду, може важно уділити сєї тайни також дітям иньшого обряду. *Gaz. K.*, покликуючи ся на *Concordi-ю*, відповідає, що рускі сьвященики, миропомазуючи дітий латиньского обряду в Галичині, не уділяють жадної тайни. Що більше, навіть синод перемиский латиньский своєю синодальною повагою рішив, що *confirmatio* уділена через сьвященика грецкого обряду дітям польским є *irrita* (неважне миропомазанє) *Gaz. K.* n. 7).

Розслідивши відповіді Римські, які одні можуть бути компетентними в тій справі, мусимо повторити за *A. Arndt*ом, знавцем Римских відповідей та обрядових відносин: *Ubi sacerdotibus rituum orientalium facultas concessa est infantes proprii ritus confirmandi confirmatio latinis data saltem dubia, est*²⁾ Отже не каже, що є *nulla i irrita*, тільки *dubia*.

Если *confirmatio dubia*, тогді можна повірити миропомазанє — як се кождий навіть богослов знає — іно условно (*sub conditione*), а не як рішив синод перемиский, *absolute*, бо ту ходить о сьвятість тайни. З тої причини грішить тяжко як руский сьвященик, що уділяє миропомазанє дітям латиньского обряду, бо єго власть що до миропомазання дітий латиньского обряду є *dubia*, — так само не без вини і польський єпископ, що проголошує своїм авторитетом, що миропомазанє, уділене польским дітям через руского сьвященика є (*absolute* не тільки *dubie*) неважне та наново (*absolute*) миропомазує дітий польских, миропомазаних руским сьвящеником. Польський єпископ може, взгядно мусить миропомазувати дітий так миропомазаних, але тільки *sub conditione*. Сьвященик руский може тільки тогді важно (і то *absolute*) миропомазувати дітий польских, а) коли має дозвіл до сєго потрібний з Риму, б) коли в нас був би звичай приймати дітий польских до грецкого обряду — правосильним. Если сєй звичай був би правосильним, тогді дитина через перехід, взгядно через крещенє приналежала би до грецкого обряду, а що до миропомазання уділеного її через руского сьвященика не було би тогді найменшої трудности. Чи в нас є такий звичай правосильним — сам не хочу рішати, бо хоч конкордії так польскі як ру кі сьвященики не заховують, то єпископи (рускі і латиньскі) накликають до єї береженя — хоч ча-

¹⁾ *Arndt*, p. 57, наводить декрет s. Con. de prop. f. 14. jan. 1835.

²⁾ *Arndt*, op. c. p. 57., де наводить два декрета: S. Officii 14. jan. 1885; C. Prop. fide 5. jul. 1886; C. a Breno, *Manuale Missionariorum Orientalium, Venetiis*, 1726, II, p. 236.

сто без успіху, бо може нерішучо. Щобиж якийсь звичай був канонічно правосильний, потрібно двох річий: а) щоби більша частина якогось права не заховувалась принаймні 10 літ, б) щоби власть церковна не реагувала та не пригадувала обов'язку заховання тогож права. Що до другого константую тільки факт; а) що єпископи не ургують *cap latae sententiae* конкордії; б) газети що місячно оголошують список осіб, що переходять з одного обряду до другого, а священники обох обрядів приймають їх без дозволу Риму.

Але *Gaz. K.* власне з слів конкордії: „*sacerdotes vero ruthe-no-catholici proli ad latinum ritum spectanti sacramentum baptismi... administrantes, etiam confirmationis sacramentum conferre nullatenus audeant sub poena suspensionis...*! (С. а.) робить висновок, що тими словами відобрана руским священникам, если яка була, власть миропомазати польські діти. На се не трудно відповісти. Найперше слова наведені є іно звичайним доказом; щоби власть миропомазати була відобрана, не вистарчить простий доказ, але потрібно, щоби була відкликана *expressis verbis* (гл. декрета в горі цитовані). А по друге Рим сам, хоч наказував, щоби всхідні священники не миропомазували дітей латинського обряду, не проголошував миропомазане неважним, если священник, переступаючи сей заказ, миропомазував дітей латинських (гл. рішення Римські в *Arndt'a* р. 57).

Із тих причин поведене польських єпископів в Галичині (*skutkiem tego biskupi łacińscy w Galicyi bierzmuja* (розуміє ся *absoloute*) *podwładnych swoich nawet wtedy, gdy księża ruscy na tychże podwładnych biskupa łacińskiego próbowali dokonać sakramentalnego namaszczenia krzyżem św. Gaz. K. n. 8*) є проти канонічним і противним рішенням Ап. Столиці.¹⁾

Що до самої статті *Gaz. K.*, звертаємо увагу ще на сліду ючі річи: а) автор, хоч якийсь достойник церковний чи професор (*z bardzo poważnej strony, otrzymujemy następujące orzeczenie*) такой переборщив, коли (п. 3.) важність (*validitas*) утотож- няє із дозволенім уділюванем тайни (*liceitas*) без найменьшого застереження, бо пр. берім случай, що руский парох миропома-

¹⁾ Поведене вивісного клиру польского відмінне в від ділання єпископату польского зібраного р. 1607. на синоді в Пйотркові під проводом кард. Мацеевского, який видав слідуєче рішене: „*Cum Deus sit pacis et non divisionis auctor. Filiusque Dei in hoc venerit in mundum, ut utraque faceret unum, docet s. synodus inveniri aliquos, qui Unionem Ruthenorum Ritus Graeci cum s. Romana Ecclesia a majoribus suis diu expetitam et antiquis privilegiis firmatam, nostrisque demum temporibus quasi post liminio reversam, oppugnare ac quantum in illis est impedire conantur. Monendos itaque esse omnes catholicos censuit, monetque ac in remissionem peccatorum eisdem iungit, ut hoc negotium s. Unionis omni favore prosequantur, promoveant tueantur*“ (Concilium Provinciali Regni Poloniae, quod... Bernardus Maciejowski, card. habuit Petriocoviae a. DMDCVII.: Cracoviae, 1611, cap. de unionem Ruthenorum ritus Graeci cum Ecclesia Romana promovenda).

зує парохіян другого руского пароха без його згоди, то хоч грішити, то однак важно уділяє тайну; β) коли в тексті дає ся для пояснення свої власні слова, замкнені в клямрах, то тільки такі, які пливуть із тексту, а не, як се зробив автор в Gaz. K. n. f., впливши свої слова хоч замкнені в клямрах, в текст: *quod factum est in synodo dioc. Premisliensi.*

о. Кость Курилло.

Огляд руск. кат. громад церковних в північній Америці.

Перебуваючи на місіях в північній Америці, почав я збирати оглядовий материял наших громад та їх церков. І те ізза двох причин: перша, щоб розслідувати мотиви довгого застою і роздорів в тутешній церковній організації та при тім доказово висвітлити і знегузати ложні справоздання, появляючі ся в москвофільській пресі, а завсїгди спрямовані проти особи Преосьв. Сотера, — друга, щоб подати хоч короткий огляд руск. кат. церковних громад.

По першій причині старав ся я вивязатись ізза сего пишучи „Причинки до становища руск. кат. Церкви в півн. Америці“, які Хвальна Редакция „Ниви“ ласкаво напечатала, — по другій, подаючи сей материял оглядовий, справді не завсїгди хронологічно впорядкований задля різних перепон н. пр. навмисних їзд та особистих допитів у старших громадян, який треба було і такою дорогою здобувати.

Думаю, що Вп. Читач задля наведених причин простить мені мої ошибки...

1. Церква сьв. Ап. Петра і Павла в Джерзи-Сіті Н. Дж.¹⁾

Майже кождий з наших переселенців, перебуваючи довший або коротший час в Америці, знає або чув про джерзисітську

¹⁾ Про джерзисітську громаду писав я децю вже в „Письмах з Америки“, Руслан, 1909.

руско-католицьку громаду та її церкву. Само місто Jersey-City дуже по руці тим усім, що висідають у ньюорській пристани, бо лишень п'ятнадцять-хвилева їзда морем спроваджує їх до того міста багатого у всякий фабричний та промисловий рух. Дялятого то як раз тут склалась майже одна з перших наших громад.

В 1887 р. горстка наших емігрантів за ініціативою о. І. Волянського²⁾ загадала побудувати деревляну часівню на горі міста. Усіх Русинів не було тогді тут більш треста голов. Доїжджаючим сьвящеником був таки о. І. Волянський. Крім сього Отця доїжджали сюди рівнож о. Андрухович і о. Ляхович, сповняючи принагідні потреби. Ся часівня чи капличка служила Русинам через чотири роки, та була колискою для пізнійшої деревляної церквці, побудованої коштом 6.000 долярів, при якій першим сьвящеником, що постійно вже душпастирював, був о. Ір. Грушка. При тій церквці перебули Русини від 1891 — 1901 р. В 1901 р. продано сю церкву іновірцям, а построєно нову, величну, муровану, у візантійскім стилі, з п'ятьма копулами з мідяної бляхи, та дахом критим темним черепом. У вікнах гарненькі собі доста вітражі. Іконостас у церкві тимчасовий, а нутро ще не живописане. В церкві є лавки до сидження для 600 людей, а до лавок прикріплені церковні хоругви та брацкі прапори. Із зводу церкви звисає один павук на сьвічки, гарно та естетично масний різаним склом, а другий по середині величавий жірндоль електричний, який пишаєть ся золотистими лисками. На престолі прегарний кивот у виді церкви з п'ятьма копулами, спроваджений зі старого краю за ціну 1.200 корон. Дзвони приміщені на головній вежі над входовими дверми; є їх п'ять а згармонізовані в милозвучний мольовий акорд, що нагадує наші рідні дзвонення. Під церквою простора електрично освічена кімната шкільна, мешканє для сторожа та заведене центрального огріваня.

Се старанє і ревна праця о. Н. Підгорецкого, який був тут душпастирем від 1897 до 1905 р. На її будову зложили свої лепти Русини з Джерзи-Сіті, Ньюорку, Бруклина, Ньюарку, Елизабет, Блумефилд та других, що приналежали тогді до джерзисітської парохії. Сама будова коштувала 24.500 долярів, а площа під будову 8.000 дол.

Що до народнього житя у тій громадї, то найкращий, бачить ся, її період припадає як раз на час душпастированя згаданого о. Н. Підгорецкого. Тут відбувались усякі зїзди та наради, тут в 1900 р. założено „Еміграційний Дім“, а в 1904 р. робітничє товариство „Руський Народний Дім“. Та на жаль обі ті гарні та високопатріотичні інституції скоро змарніли, однак не з вини о. Н. Підгорецкого. До найбільших брацтв

²⁾ Перший рус. кат. сьвященик в Америці, щирі парох в Галичині.

церковних, які гуртують ся біля тієї церкви а яких цілюю запомагати себе на случай смерти, окалічень і т. д., є „Брацтво сьв. Ап. Петра і Павла“, „Брацтво сьв. Стефана“, як рівнож „Сестрицтво сьв. Ольги“, яке в 1903 р. числило вже звиж 400 сестер та містить ся нині в семах відділах. Прапор народньої просвіти і роботи несе дійсно з пожертвованем „Клуб поступовий“, який рік-річно уладжує кільканайцять сценічних вистав із нашої бувальщини та народнього житя, чим чимало причиняеть ся до любови рідного слова, та благородним промінем ділає і на молодших і на старших. Крім сього має він гарний хор церковний і мірський добре вишколений тамошнім дяко-учителем Гелою. В 1909 р. ходило до школи 130 дітей, поділений на три відділи.

З давньої історії джерзисігської громади належить піднести сей факт, що тут почала виходити часопись „Свобода“. В 1893 р. оснував її о. Грушка та був першим її редактором.

По відході о. Підгорецького парохія значно підупала. Від 1905 до 1908 р. було в Джерзи-Сіті аж шістьох сьвящеників. Найкоротше був о. І. Заклинський, бо лишень одну неділю; о. І. Дорожинський був три неділі, о. В. Волошин три місяці, а о. А. Гумецький три роки з малою перервою, котру виповнив о. В. Обушкевич. Шестим сьвящеником був о. Т. Обушкевич, але короткий час і то рівнобіжно з о. Н. Підгорецьким. Від січня 1908 р. парохом є о. А. Улицький.

Такий образець зміни сьвящеників, причисляючих себе до різних партий, подаєть наглядне сьвідощтво впадку самої громади. Та в наслідок сього витворились різні спори інспіровані агітаторами москвофільськими, та на жаль треба сказати: сьвящениками.

Конклюденцією всього того був день 23. січня 1908 р., бо в тім дни часть наших людей відцурала ся своєї віри, Церкви і народу та перейшла у зорожий нам табір, на російську схизму¹⁾. Ся горстка відступників хотіла віддати в руки російських батюшків також і церкву, а навіть російський єпископ Плятон купив на неї першу гіпотечку, що тяжіла заінтабульована, за 12 тисяч доларів. Вірні Русини католики станули дружно й мужно в обороні свого храму і по довшім процесі суд признав законне його посіданє Русинам католикам. Тепер стоїть церква на імя і під правною олікою Преосьв. С. Ортинського.

¹⁾ Обидва оо. Обушкевичі, о. Дорожинський і о. Гумецький так добре підготували Лемків, що горстка тих Русинів дістала підмогу з Росії одноразово на приватні цілі. Рівночасно основано для них рос. схизм. церкву, яка в урядовім рос. шематизмі записана: Петро-Павловская. Протоєрей Александр Немоловский, псаломщик Николай — 117 Grand Str. Jersey City, N. J. Додати треба і се, що о. Немоловский з роду Українець, так заслужив ся в користь „царо-слава“ в Jersey-City, що зівстав заіменований єпископом на Алясці. Радуй ся Русел..

Давні спори поволи потихли, та нині за Божою поміччю нарід горнеть ся до своєї церкви та підпирає її, як може. Передовсім підпирають її матеріяльно й морально брацтва згуртовані біля церкви.

Нарід в парохії мішаний. Найбільше є Лемків з під Горлиць, Нового і Старого Санча, Дуклі і Сянока; в жмінка Подольків з під Тернополя, Скалата, Теребовлі й Гусятина; є трохи і Бойків з під Стрия, Самбора та невелике число тих угорських Русинів, що покинули індіпендецію та прилучились до наших громад.

Найбільше наших людей робить в цукроварнях, де платня досить висока, але за те праця тяжка й трудна. Інші роблять в бочковнях, поворозовнях, при тунелях, на доках при ладованню кораблів і на залізничних станціях. Дівчата заняті переважно в табачнях.

Найважніші з руских торговель є: крамниця К. Кирчова (110 Esseks. Str.), гостинниця Д. Голода, гостинниця Т. Мармоща, різниця В. Гливи та реставрація Гр. Васинди.

Загалом сказавши, між тутешніми Русинами йде що-раз до ліпшого так у життю духовнім, завдяки теперішньому душпастиреви о. А. Улицкому, як і в життю громадянським, над якого поступом рівнож невтомимо працює висше згаданий душпастир.

Теперішня адреса о. Улицкого: Rev. A. Ulitzky; 86 Grand Str. Jersey-City, N. J.

2. Церква св. Юра в Ньюорку, Н. А.¹⁾

Положений на чолі цілої Америки, сей величавий New-York вповні заслужив собі на те півофіційозне названє „gread“. Чим Рим для цілого католицкого свѣта, тим Ньюорк для золотого телця.

Та диво-дивним робом, що хоч наші переселенці майже усі через Ньюорк приїзджають в Америку та якийсь процент із них поселяють ся тут на стало при фабричнім занятю або при роботі в порті, — так пізно подумали ньюоркські Русини про заложене самостійної громади церковної, бо доперва в 1901 р. Але і сей рік не мож прийняти за рік основаня громади. Треба було багато сварки, зборів, а передовсім рутенської проволоки, щоб по півтора-річнім зволіканю забратись за серйозне діло. Заходом ньюоркських брацтв, яких число доходить нині до п'яти-найцять, прийшло до купна великої досить хати на 20 Str. East, яку без ніякої перебудови переіменено на церкву. Для того то церква має вигляд надто примітивної базиліки. Унутро її, як на Ньюорк, має багато до бажаня. Чужинець, який случайно увійде, незахопить ся нічим, ні струкгурою, ні окрасою, бо зі зви-

¹⁾ „Письма з Америка“ — Руслав, 1908.

чайних дощок збитий іконостас з образами, які скоріше виглядають на карикатури, брак гарних жирандолів, лавок, пуста — виглядає усюди біднота і смуток. А однак могло би воно бути инакше. Нашого народу є до 10.000 чоловіка майже зі всіх сторін Галичини і Буковини, від Криниць аж по Дорнаватра, від Сокаля аж по угорський Бескид. Є люди темні, але і є національно свідомі, є бідні але і є грошевити. Таж Ньюйорк для католицької України се рівнож чоло, бо тут нашої найважнішої та найбільшої народньої організації, „Руськ. Нар. Союзу“, урядуюча президія і редакция „Свободи“, таж кождий переселенець мусить тут довше або коротше затримати ся, та і число душ всказує на найбільшу церковну громаду в цілій Америці! Могли інші громади квадратово менші мурувати церкви коштом 20, 30, 70 тисяч доларів, длячогож ньюйорські Русини такі байдужні, інертні... а найсвятійше знамено злуки, пожалеь ся Господи, як сільський верген! Чи відай для того, що довший час звичаїли ся належати до джерзисітської громади, чи великомійська політура так може їх виеманципувала, що дійсно на скількість душ, товариств стид великий для ньюйорських Русинів католиків! Без знамена не йдеть ся в боротьбу, без відповідної церкви в такім важнім центрі Америки загубить ся Русь і душевно і фізично.

До 1908 р. душпастирювали о. Чаплиньский і о. А Улицкий. В три місяці по приїзді нашого американського Владики парохію обняв о. Н. Підгорецкий, прийшовши сюди з Саутфорку, Па., де душпастирював між угорськими Русинами.

Справді з приходом о. Підгорецкого пішло дещо на ліпше. На дяко-учительську посаду прийнято спосібного молодого чоловіка Гундича, який з'умів з'організувати один з найгарніших хорів церковних в Америці та бути душею товариств. До школи почало ходити більше дітей так, що треба було погадати про поділ на дві школи: на горі міста і на долині. Сам о. Підгорецкий з'умів хоч хвилево з'єднати собі всі товариства та спрямувати їх в одну ціль, за що спіткав ся з обильною лайкою в москвофільській і царославній тутешній пресі. Видко, де собаки брешуть, там є моцне діло, — длятого то вороги кинули ся усіми способами, щоб нівечити руск. кат. організацію, яка є їм солею в оці. Згаданий сьвященик вляв у дійсности в застуденілі груди нашого люду живчика та збудив заспану громаду, яка і починає гадати про купно або будову нової церкви, яка булаб на правду репрезентациєю ньюйорських Русинів католиків та провідною зьвіздою для нових членів.

Рівнож Преосьв. Ортинский зрозумів важке та тяжке становище ньюйорського душпастиря, який заєдно мусить боротись з царославем²⁾ і з забігами протестантської місії, та дав до

²⁾ Після офіційозного справоздання за 1909 р. росс. православних в цілій Америці є 9.875 душ, галицких царославних 11.794, з Угорщини 6430, з Буковини 5.385, Сербії і других Словян 20.000, та поретка Греків, Арбінів

помочи другого священника о. Коритовського, який щойно приїхав із краю.

При кінці 1909 р. зав'язався з гарно собі дібраних охотників „Руський Народний Театр“; режисером і диригентом хору є такі сам П. Гундич. Перші вистави в Ньюйорку і Джерзі-Ситі випали дуже гарно та при більшім здвизі наших переселенців. Є проте надія, що плекане в тім центрі рідного слова та нашої чудової думи додатно вплине на церковне і громадянське жите ньюйорської України, яка, дай Бог, щоб змогла широко розпростерти орлині крила та вище злетіти над буденні сварки і заколот!...

Теперішній адрес о. Підгорецького: Rev. N. Pidhoreckyj, 329 East 30 Str. New-York City.

3. Угорурска церк. громада в Брукліні Н. Ї.

Rev. Petro Keselyák, 730 Leonard Str., Brooklyn, N. Y. До сеї церкви приналежить частина наших галицких Русинів, яким ближше ходити до Брукліна, як Ньюйорку, хоч Ньюйорк нині з Брукліном сильно злучений.

4. Угорурска церк. громада в Їонкерс, Н. Ї.

Rev. Victor Mirossay, 77 Ash Str. Yonkers, N. Y. Нapid тепер жиє в згоді з галицким народом, та хоч є дві парохії, осібна для угорщан, осібна для галичан, душпастирі взаїмно собі помагають.

5. Церква сьв. Арх. Михаїла в Їонкерс, Н. Ї.

Церкву сьв. Арх. Михаїла в Yonkers, N. Y. побудовано в 1899 р. Початок її був дуже трудний, бо з одної сторони на-

і Сиро-арабів. Православна місія має тут 1 архієпископа і 2 єпископів з 115 священниками. Цікавий спосіб між кількістю душ та їх церковною єрархією. Відповідь на те дуже ясно: щоб учини та всім способами ловити Русинів католиків, бо-ж передовсім найбільше часом наших Русинів, які кинули свою віру та перейшли в ворожий табір. Ряд російський як і рівнож Синод С.-Петербурзький дають великі капітали, щоби велічаві ставляли храми, та і сею дорогою з'єднувати наших Галичан вірних. Наші тутешні москвофіли, знаючи про діють ся тепер в краю, що москвофільські священники краєві поцурюють таке змагання, з легким серцем далі вербують свій хід. — Перед кількома роками катедра рос. архієпископа була ще в Св. Франціско, тепер є в Ньюйорку, щоб таким чином було легше особисто вести агітацію. Катедру сю займає арх. Платон, широко звісний зі своїх чорносотенних діл та печального покровительства над нашими емігрантами, ординує навіть дячків, як єз йому на руку, та має гарний чорносотенний легіон!

Ньюйорк має (лишень для агітації) три рос. схизматичні церкви: Николаський Кафедральний Собор! Васильєвская і Успенская Церквь з чотирма священниками. — Само собою розуміють ся, що в таких умовах боротьба тяжка і не рівна, а помочи матеріальної з краю годі й виглядати

сьмішки і докори з боку деяких Русинів, із другої зростаюче царославе спинювало зачате діло. Мусів галицький нарід багато зносити і терпіти від усіх своїх явних та скритих ворогів, які в часі, коли по причині вічних неспокоїв в угро-руській церкві сьв. о. Николая — теперішні парохіяни церкви сьв. Михаїла — зірвали зносини з угорською громадою, — думали, що галицькі Русини не в силі будуть самі удержати ні сьвященника ні церкви.

Наруги і насмішки сипались зі всіх сторін, та навіть по своїх газетах писали на „шалених Галіцманов“. Вороги думали, що бойкот проти угро-руської церкви вскорі втихомирить ся та що слабосильні, упокорені Галичани вернуть ся назад до давнійшої громади, яка їх на кождім кроці нехтувала і ганьбила. Сталось інакше. З покірних баранів зродились самостійні люди, які зрозуміли вже раз суть річі та корінь лиха. Власне як раз у ту пору, коли йшли горячі спори між галицькими і угрорускими людьми то про заряд церковний, то про сьвященника⁶⁾, то про церкву, — зачав тогді душпастирювати як раз о. Підгорецький в Jersey City. Та сей Отець поспішив покривдженем Галичанам у поміч і за короткий справді час з'організував для галицького народу особну громаду, читальню, брацтво церковне та спровадив із краю трудолюбивого дякоучителя Терещука, який умієтно завів школу, спів церковний і був довгий час душею читальні. Поволи виринула гадка будови власної церкви та в протязі трьох місяців захопила всіх так, що „Рада духовна“⁷⁾ не могла довше опиратись бажанню людей і отворила нову парохію.

Першим душпастирем був о. Павло Тимкевич, від 11, грудня 1898 р. аж до своєї катастрофи⁸⁾. В тім часі не було ще своєї церкви, не було де відправляти богослужень. Брацтво не мало де сходитись на мітинги, на те треба було винаймати салю. То все стояло дорого, бо за віднаймлене салі на одно богослужене платилось по 8 долярів, а за ужите салі на збір — за кождий раз 10 долярів. Бачили самі люди, що чим скорійше поставлять церкву з галею (сая), тим лекше стане їм самим.

З весною 1899 р. почали колектувати на будову церкви, та тої хвилини купили площу під церкву за 3.100 долярів.

⁶⁾ Галичани хотіли, щоб був — цілком сдушно — на переміну сьвященник раз угорський, а при данім відході — галицький, та тогді обидві ст рони булиб успокоєні.

⁷⁾ Бл. п. о. Вончевський оснував дві сьвященничі мовби організації — одна: „Рада сьвященнича“, якої председателем був о. І. Констаневич, душпастир в Шамокін Па., а до якої належало крещавче нових громад, зміна сьвященника і т. д. — друга: „Рада Головна“, якої головою був сам о. Вончевський, зі змістом народним, політичним.

⁸⁾ Поєеред важких душпастирських умовищ, борючись тягом а царославем, перетяжений працею зійшов з ума.

Третину потрібних грошей зложили самі парохіяни, а решту допозичено. Коли вже куплено землю, нарід повеселів, але сьвященик через неоправдану може тогдішну індіпенденцію стягнув на себе екскомуніку єпископа Ньюорского Кориґа.

Вибудована церква, в стилі базиліковім з копулою, гарненько презентуєть ся, має іконостас та цілу церковну утвар.

В 1906 р. змушений був о. Тимкевич виїхати на ліченє до старого краю; по нїм обняв душпастирство о. І. Велигорский, а від 25. лютого 1907 о. Д. Добротвір, котрий дуже ревно заняв ся тією громадою.

Нинішня адреса тамошного сьвященика: Rev. D. Dobrotwor, 35. Chestnut Str. Yonkers, N. Y.

(Дальше буде).

Д-р В. Щурат.

Маріинський культ на українських землях давної польської держави.

(К о н е ц ь).

Погонєцькій іконі монастир Василян, що традиціями з часів Буняка рівнаєть ся підгорецькому ⁴⁰⁾, завдячує своє подвигненє з початком XVIII. в. Щедрими добродіями його були тогді власне ревні почитателі ікони: волинська каштелянова, Іванна Белгорська, Софія з Угерницьких Загвойська і заможні тисьменицькі Вірмени. Чи в „Небѣ Новомъ“ Галятівського оповіданє про Погоню мало на цілі звеличанє погонєцькї ікони, се годі рішити, не знаючи, чи в загалї естувала вона вже в XVII. в. Галятівський оповідає лиш згідно з народною традицією про побіду воеводи Романа над Буняком, здігнаним там, де нині находить ся Погоня, а де побідник візваний в сні через св. Миколая побудував церкву йому і Богородици. Про ікону Богородици в тім оповіданю нема згадки. Але вже 1704. р. прикрашали єї — по сьвідощтву тогдішнього інвентаря — численні вота — докази почитаня і вдячності ⁴¹⁾.

⁴⁰⁾ Збірник фільомфічної секції Наук. Тов. ім. Шевченка, т. III. (Розвідки М. Драгоманова, т. II.). Львів, 1900, ст. 97—99.

⁴¹⁾ Al. Fridrich: op. cit., ст. 275—278.

Буцнівська ікона є копією ченстоховської. Дарував її Василянам буцнівський губернатор Матвій Цивинський 1729. р., на основі реляцій двох комісій з 1733. і 1736. р. митрополит Аф. Шептицький оголосив її чудотворною 1737. р., а Василяни 1744. р. перенесли її на головний престол нової церкви, побудованої в честь Непорочного Зачаття буцнівським старостою Андрієм Шумлянським. Від 1737—1751. р. ведені записки, що переховують ся доси в парохіяльній архіві, виказують близько 60 чудес буцнівської Богородиці⁴²⁾. Між иньшими їй приписуєть ся й хотинська перемога над бісурманами, що і в тогдішній пісні виражено⁴³⁾.

Після уступлення Василян з Буцнева реєстру чудес не продовжано вже.

Рогізенська ікона — то досить рідке зображене апокрифічного Состраданія Богородиці. В записках канонічної візитації з 1736. р. подана перша історія ікони: „Въ церкви Рогозенской in Anno 1734. розголосены были чудеса иконы Пресвятой Дѣвы на папери маленованомъ, о котрой то иконѣ asse-rebant et patuit ex revisione, що въ дому коваля тамошного якобы плакалъ tandem перенесеный въ церковь, такожде по нѣскольکو дней слезы ея показовали. Тую икону на престолѣ, высоко я прибилъ, яко *dignam semper profunda veneratione*“. В XVIII. в. на тій іконі крім срібної ризи, золотої корони і правдивих перел було привішених звиш 30 вот⁴⁴⁾.

Самбірську ікону дарував грецькому купцеві Іванови Стамовичеві в Самборі якийсь подорожний. Коли пошесть 1705. р. змела зі світа цілу родину Стамовичів, ікона дістала ся в спадщині міщанині Єлені Добрянській. В її хаті вона й прослезилась 1727. р., що спонукало перемиського єпископа Ієроніма Усгрицького вислати на місце дві духовні комісії і на основі їх реляцій оголосити ікону чудотворною. На ній під зображенням Богородиці в низу уміщені подоби якихсь гербових подругів, а в середині між ними й герб їх. З дорогоцінних жертв, котрими ікону в різних часах прикрашено, найзамітніша є срібно-золота риза жидачівського мечника Іллі Комарницького з 1728. р. Для відповідного приміщення ікони той сам жертводавець побудував 1737. р. величаву церкву⁴⁵⁾.

Як самбірська, так і тернопільська ікона сльозами спонукала свого власителя, міщанина Василя Маркевича до перенесення її в церкву Воздвиження Честного Хреста, а митрополита Аф. Шептицького — до оголошення ікони чудотворною 1730. р.⁴⁶⁾.

⁴²⁾ Idem, ст. 182—186.

⁴³⁾ А. Петрушевичъ: Своди. гал.-рус. лѣтописъ. Львовъ, 1887, під роком 1739.

⁴⁴⁾ Памятка изъ отпуста въ церквѣ Рогозенской, Станиславовѣ 1892, ст. 8—11.

⁴⁵⁾ Францъ Рабій: Коротка історія чудотворної ікони преч. Дѣви Маріи въ парохіяльній церквѣ Самбірській. Самбіръ, 1889, ст. 10—27.

⁴⁶⁾ Al. Fridrich: op. cit., 301—302.

„Гошівська ікона має славу не лиш слізної, але і неспалимої. По традиції, вона була зразу в посіданю якогось Шугая, котрому підчас пожегу явилась неспалимою, отже і чудотворною. Коли в часі козацької заверухи дочки Шугая схоронили ся з тою іконою в домі Гошовського в Дунаєві, а відходячи забули її взяти, Гошовський зрадів дуже, бо з давна хотів собі придбати таку копію ченстоховської ікони. Мимо жадань Шугая, він не звернув її і держав у себе, поки 1736. р. сльози на проясненім виді Богородиці не спонукали його передати ікону до парохіяльної церкви з просьбою о приміщене на престолі. Коли-ж тої просьби не узгляднено, Гошовський взяв ікону і віддав Василянам в Гошові, що проживали там завдяки основателеви монастиря Кочуладови з половини XVII. в.⁴⁷⁾ Вони й спровадили ікону до церкви торжественно за згодою митрополита Льва Шептицького. А Гошовський, щоб оставати ближше улюбленої ікони, 1758. р. дарував Василянам під будову нової церкви ту гору, яка й доси від проясненого сльозами виду Богородиці славить ся „ясною горою“ і як „ясна гора“ ченстоховська є що-року метою для тисячів народа⁴⁸⁾.

Історія вишнівчицької ікони коротка. Забрали її Поляки 1742. р. з хати Українця Микити Галамая просто до костела⁴⁹⁾.

Без церемонних переносин і короводів, бо разом з церквою забрали Поляки в Українців і хлопицьку ікону. По переказу, Богородиця на тій іконі була змальована так, як вона явилась Михайлови Корніяктови, котрого родина, прибувши з Крети, одержала в нас за короля Стефана Баторія шляхетство. Уздрів же Корніякт Богородицю в ясній сьвітлости на тлі дикої густолистої груші, під якою знайшов погублені в лісі коні. Під впливом обявлення він перейшов з православ'я на унію, побудував в честь Богородиці каплицю й сам поселив ся при ній пустинником, щоби все бути близько улюбленої ікони. Коли ту ікону перенесено до хлопицької церкви, в каплиці остала ся копія. Але давнє значінє каплиці зберегло ся вповні завдяки настінним мальовилам, що зображають чудеса хлопицької ікони. На основі тої ілюстрованої історії чудес і сфіціяльної провірки перемиський єпископ Онуфрій Шумлянський 1760. р. оголосив хлопицьку ікону чудотворною, а папа Пій VI. затвердив се оголошенє, пересилаючи відповідний декрет на руки єпископа Максима Рилла 1782. р.⁵⁰⁾ Як се потім сталось, що та ікона разом з церквою опинила ся в посіданю Поляків, то загадка. Але що воно так сталось, на те є зовсім об'єктивний

⁴⁷⁾ А. Петрушевичъ: Своди. гал.-рус. лѣтописъ. Львовъ, 1874, під роком 1629.

⁴⁸⁾ О. К.: Памятка въ „Ясной горы“ въ Гошовѣ. Жовква, 1904, ст. 4—8.

⁴⁹⁾ Al. Fridrich: op. cit., ст. 316.

⁵⁰⁾ Idem: ст. 350—352.

доказ — шематизм латинського духовенства перемиської єпархії з 1863. р. Там виписано: „*Chlopiec, villa, Capellania localis A. D. 1786 a c. r. austriaco regimine e fundo religiosus dotata, ecclesia lignea cum gratiosa imagine Deiparae gloriose in coelum assumptae ruthenica olim fuit, et eodem C. R. regimine volente (?) cultui romano-catholico cessa fuit. Ecclesia lignea aedificata 1688 sub. tit. B. V. M.*“.

Кристинопільську ікону подарував Василянам ріпчицький староста і маршалок кристинопільського двору Станіслав Костка Садовський 1765. р. Та копія ченстоховської Богородиці вже в домашній каплиці Садовського здобула собі славу чудотворної ікони і була прибрана срібними ризами і коронами та многими вотами, а найвірнійшу почитательку мала в особі Анни Потоцької, жінки київського воєводи і основателя кристинопільського монастиря Франца Салезія Потоцького. Охоронене монастиря перед пожаром 1782. р. чудотворній іконі приписала монастирська літопись⁵¹⁾.

Кулаковецька ікона намальована через Андрія з Волковець коштом Миколи Балабанюка 1704. р. Прослезившись 1777. р., вона на основі провірення духовної комісії зістала uznana чудотворною через адміністратора львівської архієпархії Петра Білянського 1779. р., в наслідок чого на початку XIX. в. перенесено Її до нової церкви в Городку над Дністром⁵²⁾.

На борусівській іконі під срібною ризою в низу виписаний такий стих:

Król węgierski Rakoczy znał cuda tej Pani,
Lud wszystek cisnący się, dziedzie y poddani,
Doznaje z Kurdwanowskich, Angiela Łosiowa
Nieść y większe offiary z możności gotowa — 1770 roku
Joachim y Angiela Łosiowa, Starosta Bereżański.

На двох вотах є латинські написи; на срібнім хресті: „*Pro fide, Rege et Lege*“; на медаліоні: „*Inciat premiando*“. Тільки і всіх жерел до історії ікони⁵³⁾.

Далешівською іконою замикаєть ся ряд визначніших чудотворних ікон з XVIII. в. Та копія ченстоховської Богородиці дісталась до Далешова з сусідного монастиря Василян після скасування його. В Далешові вона прослезилась, в наслідок чого 1781. р. єпископ Петро Білянський зачислив її до ряду чудотворних ікон⁵⁴⁾.

⁵¹⁾ Василь Чернецкий: Літопись монастиря оо. Василянъ въ Кристинополі. Львівъ, 1893, ст. 10 і 60; Al. Fridrich: op. cit., ст. 218.

⁵²⁾ Al. Fridrich: op. cit., ст. 200—202.

⁵³⁾ А. Петрушевничъ: Сводн. гал.-рус. літописъ. Львовъ, 1887, під роком 1770.

⁵⁴⁾ Al. Fridrich: op. cit., ст. 1904—1906.

Хоч і як короткий та неповний сей історичний огляд центрів Маріїнського культу на Русі XIV—XVIII в. та він вповні стверджує начеркнену характеристику культу.

Передовсім кидаєть ся в очи величезне помножене центрів Маріїнського культу; разом з давнійшими являють ся їх 40, — число, якого на звійній території ніяк не можна-б пояснити собі, обмежуючись на виключно релігійні мотиви. Правда, релігійні мотиви мали своє сильне жерело не лиш в традиції, але і в душі часу. В татарсько-турецьких, а згодом і польсько-московських лихолітях справджувалась найкраще приповідка: коли тривога, то до Бога. Справджувалась вона таксамо в Німеччині підчас реформації 30-літної війни, як і в Польщі підчас воєн з Шведами і Козаками, що й витворювало всюди однакову атмосферу настроїв. А був у тих настроях сильний нахил до містицизму, що все є наслідком великих катастроф, які заставляють чоловіка корчити ся, входити в себе, в глибині своєї душі розважати минуле і будуче і в свідомості своєї немочи хпати ся віри в поміч надприродних сил, віри в чудеса. Сильні філії такої містичної віри в чудеса йшли з Німеччини, йшли з Польщі і тільки скріплювали таку ж віру на Україні, де й не хибло відповідної пропаганди, завдяки котрій множене чудотворних ікон і звязаних з ними чудес в XVII в. вибухає з незвичайною силою. Чому як раз чудотворні ікони Богородиці являють ся найчастійше, се легко зрозуміти в виду давньої популярности і характеру Маріїнського культу. Врешті той сам Іван Вишенський, що в посланні до єпископів 1598. р., боронячи віри в чудеса, покликавав ся на афонське чудо Богородиці⁵⁵⁾, в иньшій посланні в справі очищення Церкви коло 1608. р. вже прямо взивав усіх: „иконное поклонение съ учтивостию почитайте, и въ домѣхъ, идеже пребываете, образъ Матере Божее съ превѣчнымъ еѣ Младенцемъ на стѣнахъ въ концю трепезы вашея пригвоздѣте“⁵⁶⁾. А таких зазивів до почитання ікон Богородиці чуло ся в наслідок відновленого реформацією іконоборства много. В Европі ширились такі книжки, як єзуїта Веги: „De pio sacrarum imaginum usu“ [1586]. На Україні-ж таку службу робили: „Книжица“ Василя Суражського [Острог, 1598.], Послание александрійського патріярха Мелетія [Острог, 1598.], „Палінодія“ Захарія Копистенського [1621—1622] і письма сучасних польских писателів, Бесекерского, і Росцішевского. І знаходив той літературний посів дуже гарну почву в церковних братствах Львова, Острога, Луцька, Києва, і многих иньших городів. Не забуваючи того, який вплив мали ті братства на міщан, треба знати, що в один час вони стають спеціальними розсадниками Маріїнського культу не лиш серед міщан, але й серед нашої інтелігенції

⁵⁵⁾ Актъ Ю. п 3. Р., II, ст. 227 і д.

⁵⁶⁾ Idem, ст. 209.

завдяки своїм знаменитим школам. Школа львівського Ставропигійського Братства при церкві Успенія Богородиці [основ. 1556. р.] конкурувала з колонією краківської академії при львівській латинській капітулі у всіх напрямх виховання, отже і в релігійнім. А що в Кракові вже 1450. р. філядельфія студентів Академії разом з ректором і Домініканами належала до „Bractwa Różańcowego“⁵⁷⁾, то і у всіх колоніях Академії Маріїнський культ був плеканий. Серед молодежи київської колегії, що повсталася в наслідок сполуки братської школи з монастирською 1632. р., культ Марії плекала основана митрополитом Петром Могилою студентська Конгрегація, котра й уживала печатки з Благовіщенням Пресв. Богородиці. Значить ся, много давних і нових причин складало ся на скріплене релігійних мотивів ширення Маріїнського культу на Україні. І те, що 1592. р. писало львівське братство про себе і про Львовян в листі до патріарха Єремії, могло-б було сказати й кожде иньше братство про себе і про своїх співгромадян: „А еже нѣцїи неправно възвѣстиша твоему святительству, яко бы у насъ суть непочитающїи священныя иконы: нѣсть въ братствѣ нашемъ, но ниже въ градѣ семъ таковая мудръствующихъ“⁵⁸⁾ В XVIII. в. церковних братств повстає що-раз більше — по містах і по селах. Більшість їх стає прямо під покров Богородиці, як, приміром, сьвятоюрське Братство Непорочного Зачатя у Львові [основ. 1725. р.]. А 1739. р. основуєть ся й василиянська Конгрегація Пресв. Діви Марії, яка своєю організацією по постановам замойського синода з 1720. р. обнимає полудневі воєводства давньої Польщі. Та помимо того всего масова поява українських центрів Маріїнського культу лиш на тих українських землях, що в XIV—XVIII. в. входили в склад польської держави, була-б загадочна. А факт, що $\frac{3}{4}$ всіх тих центрів, т. є. 30, припадає на саму українську часть Галичини, був би ще більше загадочним, коли б не пояснювало його розміщене польських центрів Маріїнського культу. На основі Фрідріхової „Historyi eudownych obrazów Najśw. P. Maryi w Polsce“ можна сконстатувати, що пропорційально найбільше число їх, бо аж 46 появилось у східній Галичині, де польське населенє було захоже, підчас як в коренно-польській західній Галичині дасть ся їх начислити тільки 41. Отже як 46 польських центрів Маріїнського культу в східній Галичині не може бути свідомством незвичайної релігійности Поляків, так і по-за 30 українськими центрами в Галичині криють ся мотиви, що крім релігійности мають на собі й знамя польсько-українських відносин.

Що-ж більше виходить з історичного огляду українських центрів Маріїнського культу? Тих українських кріпостий для Польщі все було за много. Отже не досить того, що против

⁵⁷⁾ Księga Pamiątkowa Maryańska. I. Lwów, 1904, стр. 59.

⁵⁸⁾ Акты относящиеся къ исторіи Западной Россіи, IV, стр. 48.

кождої з них видвигала ся польська; згодом що-раз частійше лучаєть ся таке, яке звичайно на війні буває, — українські кріпости падуть, бо деякі ікони дістають ся в полон [Львівська, Белзька, Сокальська, Вишнівчицька, Хлопицька, Фрагська], а інші так кудись пропадають [Струмилово-каменецька]. А як воно ставалося, то вже звісно — ріжно: або способом slučajного присвоєня [у Львові, Сокалі, Фразі], або дорогою насильного забору [в Белзі, Вишнівчику Хлопицях і мало-що не в Жидачеві]. В результаті ж Польща здобуває на Україні тільки центрів Маріинського культу, кілько їх Україна тратить. І сприяв же такий акції характеристичний для релігійних настроїв XVII. в. дух іконної клептоманії, що в самій побожності знаходив собі оправданє. В виданій за панованя Августа II. книзі латинського пробоша з Фирлеєва п. з. „Europa“ подана історія коденської Богородици, що буде найкрасшою ілюстрацією того давного духа часу. Подавши начальну історію ікони, автор пише: „Kopia zaś tego Originalu z rozkazu Grzegorza Papieża od S. Augustyna Opata malowana została w Rzymie, w Kaplicy Papieskiej; którą Mikołaj Sapieha Chorąży Litewski, potem Kasztelan Wileński w Rzymie z żoną dla dewocyi będący, za Urbana VIII. zkorumpowawszy Zakrystyana z różnemi Relikwiami uniósł do Polski: Sacrelegus Zakrystyan spalony, Sapieha unosić wyklęty był; Excommunicatione Papali, siedzeniem więzy, Restytucją Obrazu, Peregrynacją y fundowaniem Kościoła puniendus, ale za żwawe powstanie contra Haereticos na Seymie Anni 1634. przy instancyi Nuncjusza, od kłatwy y obligacyi restitutionis Obrazu uwolniony, tudzież od siedzenia więzy: Rzym jednak visitaturus y kościół structurus: co chętnie uczynił, Oycę S. przeprosił, Kościół zfundował w Kodniu, Obraz ow z Rzymu uniesiony solennie wprowadził do niego z Relikwiami Roku 1636“. Чи не гарна то ілюстрація того релігійного тла, на яким подібні історії могли повторяти ся вже зовсім безкарно в Галичині, де пошкодованими виходили Українці?

Як колись Україна, еманципуючись від Византиї, переносила в легенді Влахернську Богородицю до Києва, щоб не звертались за нею очі Українців до Царгорода, так і Польща (в чім пізнійше наслідуює її Австрія⁵⁹), стараючи ся звернути їх очі і серця до себе, переносить белзьку ікони до Ченстохови. Видко, в великій почеси була та ікона в XIV. в., чого доказом і пізнійші копії її у нас [в Сокалі, Гошеві, Кристинополи, Буцневі, Далешові], та відзиви про неї в таких писателів, як Галатовський [Небо Новое. 1677.] і Баранович [Apollo chrześcijański, 1670]. що рівночасно можуть уважати ся й заявами українського права власности.

⁵⁹) Сильвестеръ Лупашъ: Марія Пончанській Вйдець. Унгварь, 1899, ст. 8—15.

Не лиш белзьку ікону в Ченстохові окружила Польща спеціальною опікою. Вона дбає о піднесеніє значіння і поваги всіх українських ікон, що дістають ся в єї посіданє, хочби і не безпосередне. Їм поклоняють ся польські королі, їх коронують. Скріпленєм їх атракційної сили скріпляють ся польські впливи на Україну.

Вже 732. р. папа Григорій III., а 838. р. папа Григорій IV., демонструючи против пропаганди іконоборства на Сході, коронували ікони Богородиці в Римі щиро золотими коронами. Наслідувало їх населенє Італії, в наслідок чого й повстали окремі постанови коронаційних церемоній. Коли-ж згодом такі коронації ставали що-раз то коштовніші, їх залишено. Але подібні причини, які в VIII в. покликали до житя звичай короновання ікон, в XVII в. вплинули на відновленє його завдяки щедролюбивости гр. Ал. Сфорци, котрий на покриванє коронаційних коштів записав 1630. р. Ватиканський Капітулі св. Петра великі свої маєтки.

В Польщі коронації ікон Богородиці явились вельми пожаданими не так з огляду на іконоборство протестантів і ариян, як радше з огляду на Україну. Тому й коронують ся тут передовсім ікони українського походження: Белзька, Львівська і Сокальська. Але і Жировицька та Почаївська удостоюють ся величавих коронацій коштами польських магнатів: Жировицька — з огляду на своє задокументованє вже значінє в історії унії, Почаївська — з огляду на можливість подібного значіння в будучности. Не даром-же обі ті ікони сповив і німб польської патріотичної поезії. Жировицьку ікону вже в XVII в. В. Коховський звеличував на ряду з польськими славними іконами в стиху на честь Богородиці в Студзяні. Почаївську Богородицю ще в XIX в. окружає особливим пієтизмом Ю. Словацький. Він кс. Маркови, що веде шляхту до бою, дає в руки прапор з іконою Почаївської Богородиці. Він Почаївській Богородиці каже плакати над уладком Польщі в тій самій інтенції, в якій народна легенда каже плакати чудотворним іконам в часах лихолітя та в якій і наш Шевченко каже плакати Богородиці в Іржавці за козаками. Гадці, яка в Словацького і в інших поетів а навіть в таких істориків, як Лелевель (*Wieca Matki Boskiej*) від давна прокльовувалась, дає вкінці ясний вираз малий поет, але великий подвижник польської національно-політичної ідеї, *gente Ruthenus natione Polonus*, Плятон Костецький. В тій самій, голосній свого часу, поезії, в котрій для вираженя нероздільности історичної Польщі надужив науки про єдність сьв. Трійці, кажучи:

Wo imia Otca i Syna —
To nasza mólytwa:
Jako Trojca, tak jedyna
Polszcza, Ruś i Łytwa —

в тій самій поезії, він каже далше :

Jedna w Boha Korolewa
 Molytsia za namy
 Z Czenstochowy, Poczajewa
 I z nad Ostroj Bramy.

Для зрозуміння відношення Поляків до українського культу визначних ікон Богородиці стих Костецького дає дуже много, коли поставити його в світлі відповідних, а намічених уже історичних фактів. В очах Поляків той український культ являється чинником, з яким в польській національно-політичній пропаганді належить числити ся — сяк або так, о скільки він грає якусь роль в межах міжнародних відносин. В спокою можна було лишити його хіба там, де він висунув ся поза межі. Тому й західно-українські центри Маріинського культу все були наражені на всяку всячину зі сторони Польщі більше, ніж східно-українські, будьто недоступні, будьто боронені козацтвом.

Від кого Польща навчила ся тої сьвято-іконної політики, се менше важна квестия. Але вона була б інтересна, коли-б далось доказати, що наука вийшла з України. А се видається дуже імовірне. Бо коли Україна була учителькою для Андрея Боголюбського, то чому-б потім не могла бути нею і для Володислава Опольського?

Успішність сьвято-іконної політики, коли тільки вела її справна і сильна рука, все була така велика, що ніхто не міг ігнорувати її там, де для неї був ґрунт, т. є. серед того народу, котрий так, як — приміром — український, для Маріинського культу мав завсїгди отворене серце. Австрія в відношенню до українського народу заїніціювала сьвято-іконну політику на Угорщині вже під кінець XVII. в. В часах, коли на Угорщині заносило ся на велику мадярську заверуху, Леопольд I. чудотворну ікону Богородиці з Повча перевіз до Відня, де вона доси красується в костелі сьв. Стефана над великим престолом. Тим він неначе хотів сказати угорським Українцям: „Не Пешт, але Відень нехай буде для вас дорогий!“ Пізнійше-ж, коли між підданими Австрії знайшли ся й галицькі Українці, політика заїніційована Леопольдом I. у відношенню до угорських Українців булаб знову вказана. Але тогді вже і часи і відносини були змінені. Атракційну силу, котру могли мати ще в Галичині деякі визначніші центри Маріинського культу поза Австрією, знеутралізував кордон, а в самім корени підтяла її й галицька церковна власть в тій же хвили, коли в найблизших землях за кордоном упала Унія, а вдомашнилось православіє. Чого-ж не могли спинити кордонна сторожа і церковна власть, тому правительство старало ся стати на перепоні, видаючи такі розпорядки, як отсей з 3. грудня 1784. р. „*Sacratissima Maiestas, mediante supremo Decreto Aulae d. d. 13. Decemb. 1784. sanxerat, ut per officia circularia Dominis Locis Ordinariis daretur*

ad intelligendum, eam esse jam in Suprema Aula existimationem, quod jam pompatum gratiosarum imaginum usum, utpote qui rudem plebeculum a cultu latria desvefacit, jam vero ad superstitiosam gratiosarum imaginum venerationem inducit". Так наказуючи ходити до місцевостей з чудотворними іконами, правительство на довгий час спинило й ходжене до таких же місцевостей за кордон, несподіване передовсім з огляду на свій власний політичний інтерес. Вже тоді воно розуміло, що атракційна сила хочби такого Почаєва не пливе виключно з релігійних мотивів.

о. Ник. Садовский.

Хто є ворогом католицького світогляду?

◄◻◻◻◻

(Д а л ь ш е).

А тепер ходить нам о се, хто з них має слухність та по чий стороні правда? Хтож нам се скаже? А вжеж ніхто інший, як об'єктивна, сучасна наука, що такими питаннями займаєть ся.

Такою наукою є сучасна наука антропології, котра як спеціальна наука о чоловіці має перший і найважніший голос у відповіді на ці два питання. Та ми не поперестанемо тільки на сій науці антропології, щоб річ яснійше представити, ми заглянемо еще до зовсім модерної — новітньої науки, якою є соціологія, котра нас поучить, чим чоловік є в суспільности, та яке його завдане зглядом неї. Крім сього для докладнішого та лучшего зрозуміння переглянемо історію людства, щоби довідати ся, що она нам скаже про чоловіка та його призначенє.

Затим основи науки антропології соціології, та історії вкажуть нам, котра відповідь з висше наведених є розумна та наукова, та по чий стороні правда. Ті три науки хочемо уважати яко критерії правдиво розумного та наукового світогляду. І думаємо, що ніхто не схоче нам в тім розумно імпонувати — а то для того, що ті три науки мусить кожний образований чоловік уважати за виключно компетентні до відповіді на ці питання, позаяк они ex professo — як то кажесть ся — трактують і займають ся всім тим, що відноситься до єства чоловіка.

Якіж є основи науки антропільогії?

Антропільогія, себто наука о чоловіці ділить ся на соматільогію т. є. науку о тілі, і психільогію т. є. науку о душі. Такий поділ роблять всі шкільні підручники та всі важнійші антропільогі. Після науки соматільогії тіло чоловіка складається з білковини, товщу, воданів углевих, ріжних солий і води — подібно як тіла інших живучих творів. Та хоча подоба фізичного організму чоловіка до інших творів є вельми велика, хоча у цілому житю чоловіка вправді той самий розвиток із ступня на ступінь, який бачимо у інших творів, одначе тіло чоловіка се найкрасший та найдоскональший продукт природи, се найгарнійше сотворіне. Так учить соматільогія.

Друга і важнійша часть антропільогії, себто психільогія учить, що чоловік межи усіма творами природи є одиноким розумний і себе свідомий. Він має в собі якусь таку силу, якої нігде в жадному творі земному не слідно т. є. розумну душу. Тому то славний Ліней назвав чоловіка „*homo sapiens*“. Діяльність душі обявляєть ся трома силами: розумом, чувством і волею. Так учить психільогія. Затим після основ науки антропільогії чоловік з огляду на тіло се найкрасший твір на землі; а огляду на духа се найдоскональше та одиноким розумне і свідоме себе сотворіне.

Треба нам тепер відповісти на друге питанє: яка ціль чоловіка після науки антропільогії?

Соматільогія учить, що чоловік так як кожде инше сотворіне має призначене жити, розвиватись. До свого життя та його удержання може уживати всього, що є у світі, одначе після прав природи так, що не вільно йому нічого над'уживати або зле уживати, позаяк всяке зле ужите або над'ужите є нарушенем права природи, котра за ломанє своїх прав мстить ся. Та наука учить, що чоловік є і повинен бути паном та володаром світа. А спеціально що-до психільогії, тот бачить заданє чоловіка в шуканю правди та бажаню щастя і добра.

А що учить соціільогія?

Соціільогія се наука о суспільнім устрою. Она учить, що чоловік осібною, сам про себе жити майже не може; чоловік мусить жити разом з другими чи то в любові, чи то в борбі; чи то в найтіснійшому родинному крузі, як муж із жінкою, приятель з приятелем; чи то в ширшому крузі родинному разом з дітьми та товаришами; чи-то в еше ширшому, як в селі, місті, краю, народі, державі. Тому після науки соціільогії чоловік то „*ens sociale*“, а призначене його відповідно до сього буде жити так, щоби кождий чоловік, маючи право до свободного розвитку, рівночасно не був завадою та запорою для розвитку других, щоби шукаючи щастя власного, не руйнував щастя других, щоби володіло всюди і у всіх загалом вдоволене та не було ні одної одиниці, котра б чула ся нещасною, коротко сказавши „*ut bene sit omnibus*“. Так учить соціільогія.

А тепер перейдім до історії.

Задане історії є навчити: 1) що коли збуло ся, 2) як оно збуло ся. З тим, чого історія учить, мусить кожний числити ся; бо і з чимже більше числити ся, як не з дійсністю, як не з історичними фактами?

Всесвітня історія учить, що ріжні люди і народи жили, що кожний нарід жив своїм житєм, мав свою мову, свої звичаї, норози, вимоги, бажання, свою питоменну культуру. Одно тільки було спільне у всіх народів, а се віра в якесь божество, якась релігія. Історія учить на перекір усім атеїстам, що не було ані нема ні одного такого народу, котрий би не молив ся, не приносив жертв, та не поклоняв ся якимсь богам. Отже релігія є якби конечне услівє естования народу, конечна потреба людства; а невірство, безвірство, до якого признають ся вільнодумці, се якби тяжка недуга в організмі, якби каліцтво, якби якийсь боляк, якесь прокляте, котре ту і там лучить ся, але загальне не є. Хто би хотів сьому перечити, сей мусів би цілу історію людства підроблювати та фалшувати.

Тому історія на запит: що є чоловік? відповідає, що чоловік то „*ens religiosum*“ і дає на се нічим незбиті докази; а на другий запит: яка ціль життя? відповідає, що ціль чоловіка є заспокоєне усіх потреб материяльних і духових після сили, єпромоги і талану кожного — і тому всюди бачимо більший або менший розвиток науки штуки та письменства. Одначе попри то всьо, а нераз понад то всьо — як історія учить — чоловік шукає поза сим світом еще иншого світа, поза сим житєм еще иншого життя, поза сим щастєм еще иншого, вічного щастя в Божестві. Звідси беруть свій почин ті ріжні молитви, богослуження, обряди релігійні та жертви на хвалу Божества. Таку відповідь дає історія.

Зберім тепер разом ті всі відповіді на сі питання, які дають сучасні науки. Наука антропологиї учить, що чоловік се найдоскональше розумне сотворіне „*homo sapiens*“, а задане його є бути паном та володаром світа. Наука социологиї доказує, що чоловік то „*ens sociale*“, а задане його жити так, щоб йому і усім з ним було добре. Наука історії переконує нас, що чоловік то „*ens religiosum*“, а задане його попри заспокоєне всіх потреб материяльних і духовних є знати і почитати Божество.

Затим тільки сей світогляд можна уважати за правдиво науковий, котрий буде опирати ся на основах сих трох наук, позаяк тільки такий світогляд дасть розумну відповідь на сі два кардинальні запити, які становлять суть кожного світогляду.

*

І ми тепер приглянемоь католицькому світоглядові, чи він в своїх основних правдах опираєть ся на сучасній науці? Ту

одначе хочемо зазначити, що бажаємо перевести паралелю між христ. світоглядом а наукою тільки що-до сих двох питань, про які ми до тепер говорили і лише у сфері сих трох наук. Про інші правди катол. світогляду хіба тільки мимоходом — коли буде конечна потреба — натякнемо, а се тому, що маємо намір основно їх обробити при іншій нагоді.

Перша теза.

Католицький світогляд не суперечить основам сучасної науки антропології, позаяк учить, що чоловік се найдоскональше розумне сотворіне, а ціль його є жити і бути паном та володарем світа; — зовсім так само, як се учить сучасна наука антропології.

Доказ: сьв. Письмо, описуючи сотворенє світа і всіх творів, ставить чоловіка як найдоскональший твір природи на найвисшому щеплі; а ціль його після сьв. Письма є така, якої домагаєть ся антропология с. є. бути паном і володарем світа. І сказав Бог: сотворім чоловіка на образ і подобу; нехай володіє рибами морскими, птицями небесними, зв'їрами і скотами.. (Битіє). Деж ту суперечність між основами науки а католицьким світоглядом?

А що-до науки психології, котра домагаєть ся заспокоєня трох сил душі т. є. розуму, чувства і волі, то христ. світогляд із сього заданя як найкрасше вивязуєть ся. Розумови подає такі правди, які кождому чоловікови конечно потрібні. Правди є ріжні в кождій науці, є астрономічні, геологічні, природні, математичні, історичні і т. д. Ті правди подають нам науки спеціяльно до сього призначені. А катол. світогляд подає одну найпершу та найзагальнішу із усіх правд т. є. Бога. Бог після науки катол. світогляду се абсолютна правда. Всі прочі правди, які би они не були, се тільки зглядні правди, се слабї промінї, се лиш тїнь правди. Ту мусимо замаркувати, що ми не хочемо входити, що після системів ріжних філїзофів є правдою, і ми тільки бажаємо виразити, що після катол. світогляду є правдою. Чувству, котре шукає утіхи і радости, дає катол. світогляд дійсну радість. Дух сьв. Євангелия се дух радости; „Радуйте ся завсїгди о Господї, еще раз кажу, радуйте ся“. Слово „Євангелиє“ нічо иншого не означає, як добру, милу радісну вістку. Волі чоловіка подає катол. світогляд найдоскональше добро, жерело всякого добра — Бога. „Прийдїть до мене всі працюючі і обтяжені а я вам дам спокій і полєкшу“.

Що бїльше. Ми бачимо, що катол. світогляд майже без-конечно перевисшає взагалї всяку науку, бо наколи наука тільки приймає, що розумом може бути доказане і через те тільки одну частину чоловіка студіює, то катол. світогляд обнимає цілого чоловіка, яким він є, т. є. і розум його і серце і волю.

Друга теза.

Католицкий світогляд не суперечить основам сучасної науки соціології, позаяк учить, що чоловік є в дійсности „ens sociale“, а задане його таке, щоб собі і другим робив добре.

Доказ: після науки католицкої Церкви всі люди то діти одного отця земного Адама, одного Отця небесного Бога. Кождий чоловік після науки сього світогляду має обов'язок робити кожному добре. Загальне добро суспільне мають на цілі 10 заповідей Б., 2 заповіді любови, 7 діл милосердних, всі чесноти та увесь моральний закон.

Як дуже бажає катол. світогляд, щоб соціальний устрій був як найгарніший, щоби не було ні одної одиниці нещасної та покривдженої, видимо із сього, що задержане робітниками, служі належної заплати п'ятнує як тяжкий гріх, вопіючий до неба о пімсту; так само покривджене вдовиці і сироти.

Третя теза.

Католицкий світогляд не суперечить основам науки історії, позаяк учить, що чоловік є „ens religiosum“, та що задане його є Бога знати, Його любити і Йому служити а відтак бути вічно щасливим. Ся теза є так очевидна, що доказувати її не треба.

Приходимо отже до переконання, що конклюдії науки і катол. світогляду що-до сих двох найважніших проблемів в нічім не тільки не ріжняться, не тільки не суперечать собі, але навпаки, позістають зі собою в найбільшій гармонії і згоді та взаємно себе доповняють.

(Дальше буде).

РЕЦЕНЗІЇ.

Церковне право супруже зь особлявшимъ узвгладненемъ права гр. кат. галицкои провинціи, восточныхъ автокефальныхъ Церквей и горожаньскихъ законѣвъ въ Австріи и на Угорщинѣ, написавъ Д-ръ Василій Масцюхъ, м. професоръ кан. права и префектъ студій при гр. кат. дух. Семинари въ Перемишлѣ.

Перемишль. Накладомъ автора. — Зъ печатнѣ Іосифа Стыбього, 1910. Стор. XV+671 in 8°. — Ціна примірника оправленого в шівкірок 10. К. 20 с., брошурованого 9. К., поштове 72. с. — Купує ся у автора в Перемишлі.

Перед нами лежить книжка, яка без сумніву належить до найзамітнійших новостей в області нашої цілої наукової літератури, — а на ниві нашої церковної, богословської літератури вона являєть ся нам незвичайною рідкістю — твором, якому не знайдемо рівного в часі послідніх десятків літ. Незвичайним являєть ся нам сей твір задля великої суми праці вложеної в него, строго наукового методу, цілковитого опанованя предмету і ясного представлення річи. Діло, яке визначає ся такими прикметами, в літературі кожного иньшого народу найде почесне місце, у нашій мусимо єму відступити одно з найпереднійших місць. Можна сміло сказати, що се перший твір на ниві нашої богословської літератури новійших часів, який пригадує нам і продовжає, чи радше відновляє свѣтлу традицію Гарасевича, Малиновського і проч., традицію солідної наукової праці. Се перший твір автора, та ним він здобув відразу славу для свого імени. Кожному Русинови-Українцеві, що любить свою рідну літературу, що цінить наукову працю, все мило буде звучати імя Д-ра В. Масцюха, якому завдячуємо перше руске, церковне супруже право.

Правда, у Львові 1886. р. появило ся І. Жуковского, право супружеске или основное наставленіє вглядомъ поступованя въ справахъ супружескихъ послѣ теперъ обовязующихъ законѣвъ и приписѣвъ, яко полезный душпастирямъ пѣдручникъ, однак се діло без найменшого наукового значіння і невеликої практичної вартости і ужиточности, так що право супруже Д-ра В. Масцюха справедливо можна назвати першим в своїм роді.

У вступі подає нам автор понятє про супруже право і про систему, якої держить ся в довершеню цілого діла, а заразом наводить найновішу використану літературу з області супружого права так западної як і східної Церкви. В розділі I., поділенім на 3. глави, подає нам автор загальні понятя о супружестві, а іменно о природнім супружестві, о тайні супружества, о законодавній і судейській власти над супружеством. В третій главі находимо важний уступ про історію цивільного законодавства супружого в Австрії і на Угорщині і єще важнійший—про історію супружого права на Руси аж до найновіших часів. При кінци сеї історії наводить автор рішенє львівського провінціального Синоду з р. 1891. в тит. II. гл. 7, 1., що приказує в супружих справах придержувати ся правил і науки собору триденцкого, синоду замойського і приписів конкордії; львівський синод помістив крім сего в додатку 38. приписи о супружестві, які подає Ін-

струкція для судів церковних в подружних справах австрійської держави. На тій основі констатує автор, що в рускій церковній провінції прийнята дисципліна западної Церкви, бо з цілої дисципліни східної о подружестві заховує ся в галицькій провінції лише 1), що кандидати стану духовного можуть заключати подружества перед рукополагаєм в піддіяconi, 2) перепона освяченого часу 3) чий вінчання.

Огсими словами представляє нам автор основи актуального подружного права в галицькій провінції церковній і тимто сей уступ про історію подружного права на Русь має для цілого діла рішачоче значінє. Одна увага з нашої сторони буде ту зовсім оправдана. Автор за коротко представив історичний розвій подружного права на Русь.

Він навязує виправді історію подружного права на Русь до історії тогож права східної грецької Церкви, від котрої Русь прийняла християнство а заразом і подруже право — та на жаль, не дає нам понятя про то право, яке дійствовало в грецькій Церкві в періоді вселенських Соборів до часу схизми. Автор згадує лише про збірники права, які від Греків дістали ся на Русь; годило би ся узгляднити історію не лише збірників або т. зв. жерел пізнання подружного права, званих також формальними жерелами, — але передовсім треба було узгляднити матеріяльні жерела права зн. самі рішеня церковної законодавчої власти в справах подружеских. Таких рішень в періоді вселенських Соборів не було багато, бо тодішня східна Церков більше дбала про се, щоби державне подруже право своїми впливами християнізувати, як щоби власне подруже право розвинути і точно сформулувати. Осягнувши свою ціль, східна Церков користувала ся потім збірниками, в котрих побіч церковних законів були поміщені і державні норми. Всеж таки вселенські і помістні Собори перших віків і скодифіковані рішеня св. Отців містять в собі замітні подружі закони, яким ми не можемо приписувати лише історичне значінє, подібно як формальним жерелам, але ми мусимо в них бачити основні норми для нашого дійствующого тепер права, ми повинні вважати їх за наше клясичне право.

Если би наш автор був се узгляднив, був би, очевидно, вичисляючи за львівським собором жерела дійствующого тепер у нас подружного права, навів також згадані соборні і свято-отцівські норми, без огляду на се, чи вони в цілости чи лише в частині тепер заховують ся. Впрочім сам автор є, здає ся, того самого погляду про дійсне значінє згаданих норм для нашого теперішнього подружного права, бо нераз на них в своїм ділі при поодиноких подружних перепонах канонічних покликуює ся і тому ся коротка увага і закид має лише теоретичне значінє і не дотикає дійсної великої вартости цілого твору.

В II. розділі, поділенім на 5. глав, говорить автор о подружестві маючим заключити ся, а іменно: о заручинах з узгляд-

ненням форми їх заключення після декрету „*Ne temere*“, о заручинах після права східної Церкви і після права горожанського в Австрії і на Угорщині, — даліше о іспиті предбрачнім і о оголошенні оповідий після закону церковного і цивільного — о перепонах супружних канонічних і горожанських і о їх усуненню, а в кінці о заключенню супружества з углядженням приписів декрету „*Ne temere*“.

На питання чи „*Ne temere*“ у нас має силу обов'язуючого закону, відповідає автор в слідуєчий спосіб:

Що до Русинів, справа не є ще дефінітивно рішена. Она представляє ся в цілій фазі свого розвитку в сей спосіб: Єпископи галицької провінції відповідно до тексту декрету *Ne temere* зарядило формальне оголошення по парохіях з проповідальниць, щоби нарід пізнав нове право, а душпастирі его вповнювали, почавши від пасхи 1908. р. Однак потім сьв. Зібрання Собору під днем 1. лютого 1908. рішило, що католики восточних обрядів не суть зв'язані декретом *Ne temere*, а о скільки сей декрет належить розтягнути також на восточних, має рішати сьв. Зібрання для Розширення Віри. Се рішення викликало в галицькій провінції замішання, бо 1) треба було відкликати формальне оголошення і пояснювати народови справи для него за трудні, 2) придержуване ся на даліше тридентської форми Русинами серед мішаного населення греко-руського обряду і латинського виходило би на некористь Русинів. В виду того відніс ся галицький Митрополит в імени цілої провінції до сьв. Зібрання для Розширення Віри з прошенням о розтягненні декрету *Ne temere* на Русинів в провінції галицькій, мотивуючи прошення тим, що непорядно є відкликати формального оголошення, бо се викликало би серед населення велике замішання. Сьв. Зібрання для Розширення Віри відповіло під датою 2. серпня 1909. ч. 26.754, що оно думає „що на тепер відповідним є в провінції галицькій лишити справу *statu quo*, доки сьв. Зібрання не видасть дефінітивного рішення, чи відповідним було би розтягнути декрет *Ne temere* також на католиків різних східних обрядів. Зі слів відповіді „*statu quo*“ і мотивів прошення виходить, що тепер Русини в галицькій провінції суть провізорично зв'язані декретом *Ne temere*, доки сьв. Зібрання для Розширення Віри не дасть дефінітивного рішення зглядно не прикаже відкликати оголошення.

Сей погляд нашого знаменитого автора наводимо в цілості в тій цілі, щоби усунути всякі сумніви в справі обов'язуючої сили декрету *Ne temere*.

В розділі III., поділенім на 4. глави, говорить автор о супружестві заключенім, а іменно: о наслідках супружества, о неважнім супружестві, о уваженню супружества, о уневаженню супружества, о розводах і о другім супружестві; о всіх тих справах трактує автор згляднюючи так у нас прийняте право

кат. западної Церкви, як і всідних церков а також і право цивільне.

Представлене обов'язуючого права всхідних церков в одинакових супружних квестіях не має для нас практичного значіння, та нам інтересно і конечно в пізнати з научних зглядів розвій сего права; порівнюючи теперішній степеень розвою права супружого всхідних церков з правом нашим, яке ми приняли від кат. западної Церкви, переконуємо ся, що супруже право східних автокефальних церков опинило ся на тім степени розвою, на яким католицке право стояло в XIII. віці; а що такий стан є невістарчаючий, тому східні церкви запожичають ся і присвоюють собі в многих случаях право западної католицкої Церкви. Так пр. знаменитий колишній митрополит київський Петро Могила помістив був в своїм Евхологіоні 1646. р. приписи о тайні супружества і першу часть тих приписів взяв був з *Rituale Romanum* П. Павла V. Ті приписи перепечатано в Кормчій Книзї, канонічним кодексі російсько-православної церкви в 50. главі, і до тепер мають обов'язуючу силу.

Впрочім самі каноністи православної російської церкви сьвідомі суть сего низького степеня, на яким опинивсь розвій їх права церковного, вони сьвідомі суть слабой продуктивности своєї церкви в области права і тому, хоч під иньшими зглядами держать ся еще теорії „*ex oriente lux*“, то в области права церковного сю теорію відкидають і голосять: „*ex occidente lux*“ — (Суворовъ contra Павловъ).

О скільки узгляднене права всхідних автокефальних церков є для нас інтересним лише з научних зглядів, о стілько знов узгляднене побіч канонічного супружого права горожанського в Австрії і на Угорщині має для нас широке практичне значінє.

На сю визначу прикмету практичної ужиточности ми передовсім звертаємо увагу. Кождий референт супружних справ, кождий парох, кождий душпастир найде в праві супружім Д-ра В. Масцюха поясненє і порішенє найтруднійших супружних случаїв. Причиняєсь до сеї практичної ужиточности в високім степени ясний виклад в чистій народній мові, знаменито приміненє правнича термінологія, а передовсім стислий юридичний спосіб понимання і представлення річі, вільний від всяких морально-філософічних розумовань. Практичної вартости додають сему творови Д-ра В. Масцюха три кінцеві „додатки“ (ст. 497—663), в котрих автор говорить о парохіальних метриках, подає візріці для справ супружних і важнійші документи до супружого права на галицькій Русі і до процесів о уневажненє супружества.

Ми певні сего, що кождий душпастир з найбільшою радістю і з щирою вдячністю для автора прийме звістку про сей твір молодого нашого каноніста, визначного не титулами але своїми способностями, і буде старав ся чим скорше набути сю вартісну книжку, яка єму пояснить найменчі і найбільші труд-

ности. Місто сего, щоби від Консисторії очікувати не раз цілими тижнями відповіді на своє прошене і питанє в важних або і менших супружних справах, найде кождий душпастир скору, ясну і добру пораду в згаданій цінній книжці. Поазбучний спис річий, поміщений при її кінци, улекшує в високім степені користуванє з сеї книжки в поодиноких супружеских случаях.

У автора в Перемишлі можна набути се цінне діло, яке коштувало єго кілька літ совісної, тяжкої праці; за се не кілька але десятки літ будугь минати, а ся книжка нічого не стратить на своїй великій вартости. — *о. Др. Д. Яремко.*

ДО П И С И.

Адреса Всч. Духовенства Куликівського деканату до Їх Ексц. Преосв. еп. Чеховича.

Священство куликівського деканату, зібране на соборчику дек. в Куликові дня 25. мая с. р., осудило виступ посла Куриловича в парламенті проти наших Архирейів і уложило слідуєчу адресу до Ексц. Чеховича, яку підписали всі священники без ріжницї партій:

Ваша Ексселенце, Преосвященний Наш Архирею!

Інтерпеляция посла В. Куриловича, внесена в Раді державній дня 15. цвѣтня 1910, дотикаюча відносин в грек. кат. Епархиях галицких а повна негідних напастей і клевет на Архирейів нашої церковної провінції, викликала в серцях всіх священників і мірян, не засліплених партійним шовінізмом, справедливе обуренє на інтерпелянта.

Щоби з одной сторони відперти атак звернень против високозаслуженої особи Вашої Ексселенції, з другої сторони дати вираз нашим чувствам і поглядам, ми низше підписані священники, зібрані на соборчику деканальнім в Куликові, складаємо Вашій Ексселенції однодушно заяву синівської любови і подяки за ту правдиво апостольску працю для піднесеня Церкви нашої і обряду нашого, за неумалимі труди з пожертвоуванєм власного здоровля і майна, ложені коло морального, просвітнього, економічного і політичного піднесеня нашого поневоленого руского народу.

Заразом заявляємо, що вповні годимо ся з церковними заарядженнями Вашої Експедиції, позаяк єсмо сильно пересвідчені, що метою їх є лише добро Церкви і народа нашого руского, а підсуване партійно політичних мотивів в церковній діяльності Вашої Експедиції уважаємо як без'основну клевету. Пятнуємо з обуренем виступ посла Куриловича, відмовляючи єму і всім мірянам права м'шати ся в справі дотичні диєцезальної і церковної карности. Заміт вище названого посла: „Въ послѣдну пору тотъ Епископъ стратилъ всѣ симпатіи середъ народа и зъ тою стратою падає тоже его авторитетъ“ (Русское Слово ч. 17, з дня 23. мая 1910) — осуджуємо яко тенденційну клевету, негідну посла, котрого публичні виступи повинна характеризувати всестороння об'єктивність. Ми низше підписані душпастирі живемо в безпосереднім і постійнім контакті з народом, повіреним нашому проводови, знаємо его мисли і погляди і можемо бути речниками его чувств. Сміло проте і без пересадки скажемо, що нарід наш з повним довірем і любовю відносьть ся до Особи свого Архирея, позаяк розумів і оцінює як слід хосенну під кождим ваглядом Ёго працю.

Просимо єще раз прийняти слова нашого повного довіря, привязанности, послуху для Особи Вашої Експедиції і уважати нас завсе за готових стати до кождої спільної акції з нашими Архиреями, де ходить о Церков і наш нарід.

В Куликові дня 24. мая 1910. (Слідують підписи всіх деканальних св'ящеників).*)

Як поминати вірних на Великім Вході?

На Великім Вході на св. Литургії висолошують св'ященики слова: „всѣхъ васъ православныхъ христіанъ“ згідно з литургіконом, а декотрі: „всѣхъ васъ православныхъ христіанъ“. Котра практика відповіднійша?

На се питає позволю собі дати слідуючу мою неміродайну відповідь: В иншім значіню уживає того вислову св'ященик католик, в иншім св'ященик схизматик. Св'ітський інтелігент розумів сей вислов подібно як св'ященик. Однакож для простого католицького люду вислов: „православныхъ“ єсть неясним: в тім слові видить простий нарід наклін до схизми. Слово то, уважане через католицького св'ященика в значіню строго-католицьким, може проте стати ся причиною непорозуміння межі ним а его духовною паствою. Поясню річ приміром з мого житя.

*) Щиро дякуємо Всч. о. Йосифови Іванцеві за ласкаве надіслане нам відпису сеї адреси. При тій нагоді дуже просимо всіх прихильних нам Всч. Отців повідомляти нас о важнійших соборчикових рішеннях і присилати нам свої, відчитувані на соборчиках, реферати до евентуального з'ужиткованя в „Ниві“. — Ред.

Дня 3. мая (второк сьвітлий) мій син, ученик VII. кл. гімназ., пішов до місцевої читальні. Там запитано его про значіне вислову „православний“ в Литургії, звертаючи увагу его на се, що ми не є православні лише правовірні, та що в Америці всі а в Галичині декотрі сьвященники уживають вислову „правовірні“. На поученє сина о значіню вислову „православний“ в богослуженю католицьким і схизматичьким, зроблено синові ось яку увагу: „Слиби ми були вчені, то ми розумілиб сей вислов як Ви, а ми думали, що коли єгомосьц кажуть „православних“ то ми православні, та що ми лише троха ріжнимо ся від російських православних. Ми ліпше розуміли би вислов: „правовірних християн“.

Отсе доказ, що сам нарід домагає ся уживаня вислову „правовірних“ і що уживанє вислову „православних“ може зродити сумнів в народі і недовіре до сьвященника.

Зваживши проте, що уживанє в богослуженю вислову: „всѣхъ васъ православныхъ христіанъ“ многих вірних згіршає, і що схизматичка пропаганда тим словом обаламучує наш нарід, гадаю, що для усуненя згіршень і непорозумінь було би порадишим вислов „православныхъ“ заступити висловом „правовірныхъ“ або й в инший спосіб якось тому зарадити.

Такий внесок поставив я на соборчику Всч. Духовенства Самбірського деканату, що відбув ся в Самборі дня 12. мая с. р. Внеску не одобрено; сказано, що се річ Преосьв. Єпископів, до нас-же належить хіба поучити нарід, як має розуміти слово „православныхъ“. — *Сьвящ. Йосиф Сабарай.*

ЗІ СЬВІТА.

Голоси православних східних Церков о церковній унії.

„Правдива християнська Церков обіймає всі частні Церкви, які визнають Ісуса Христа воплощеного“ (пор. Волод. Соловєв: Росія і вселенська Церков, переклад з російск. стор. 14.) Така дефініція правдивої Христової Церкви, подана московским митрополитом Філаретом, хоч за широка, однак правдива. Треба лише брати її в дословнім і властивім розуміню. Христос, божественний Основатель своєї Церкви, поклав як ідеал і ціль її такий заповіт: „да вси єдино будуть“. О скільки Церков зреалізовала сю

ідею, зглядно о скільки стремить до неї — о стільки є вона Христовою Церквою. — Сумної памяти розділ Церкви східної від західної або т. зв. велика схизма, підтримувана тільки стоїть політичними інтересами правительств, народними антагонізмами, ріжницею західно-європейської і візантійської культури є гріхом, проступком великої частини людства, яке має обовязок стреміти до єдності і любови в почитаню Бога і релігійнім житю, вірі і всьм, що є її суцною прикметою.

Очевидно вина за сей розлам спадає на тих, що его спричинили і не старають ся его усунути.

Церков католицка, яко не партикулярна, не обмежена ні національними ані расовими границями, як універсальна, посідаючи надприродно дану їй силу внутрішнього і внішнього розвитку, старала ся сьвітло Христової науки занести в уєї закутини сьвіта, а просьвічених Христовою правдою підчинити своїй правній, Богом їй наданій власти — юрисдикції. Уєї майже заходи около привернення церковної єдності виходили від католицкої Церкви, бо східні народи тоді горнулись до Риму, коли треба їм було его могутчої помочи і покрову, а коли небезпека минула, назад вертали до схизми (Флорент. унії; король Данило). Ще недавно, бо в р. 1895. патріарх Константинополя Антим VII. (1895—1897) на славну енцикліку Льва XIII. „*Praeclara*“ з дн. 20/VI. 1894., звернену до всьх пануючих і народів сьвіта, дав горду і несправедливу відповідь.

Однак з того часу чимало змінилось. Католицка Церков як і давнійше простягає руку до згоди (прозелітизм правосл. теологів, студії над спірними питаннями, велеградска ідея) — а за те зі сторони східних нез'єдинених Церков бачимо не таку як давнійше заскорузлість і відразу до згоди і єдності принайменше в засаді. Однак загальний настрій і погляди східних Церков в найважніших річах віри так ріжняться від догм католицкої Церкви, що згода і з'єдненє для самих людей не під силу, а помочи може ту хиба Бог!

Послухаймо голосу східних Церков, як они відносять ся до питання злуки і єдності Церков і які ставляють успівя, під якими можна єї довершити.

1901 р. на патріаршім царгородскім престолі засїв Йоаким III. Новий патріарх предложив сейчас церковному константипл. синодови цілий ряд питань, важних з огляду на їх загальний характер і значінє для усього православного Сходу. В червні 1902 р. вислано з Константинополя „Патріярше і синодальне окружне посланнє до блаженнійших і сьвятійших патріярхів Александрії і Єрусалима і до сьвятійших во Христї сестер, автокефальних Церков на Кипрі, в Росії, Греції, Румунії, Сербії і Чорногорії“, обнимаюче ті питання принципіального зна-

чіння, які розбирано вперед на константиноп. синоді під проводом патріярха Йоакима.

Протягом 1903 р. прислали до Константинополя на те посланіє відповіді слідуючі Церкви: єрусалимска, російська, нео-грецька, румунська, сербська і чорногорська. Александрійська Церков, на якій чолі стоїть патріярх Фотій, не відповіла на посланіє царгородської Церкви а також не зробила того і Церква на Кипрі, в якій тоді панували безпорядки задля опорожненої архієписк. катедрі.

Одержавши відповіді шести автокефальних православних Церков, патріярх Йоаким і єго св'ятійший синод звернулись в маю 1904 р. до всіх східних Церков з другим окружним посланієм, в яким дали свою відповідь на висше згадані питання.

Весь той офіційальний матеріял — два окружні посланія Константинополь. Церкви і відповіді 6. православних автокефальних церков — опубліковано потім в особнім виданню під загол.: *“Περὶ τῶν σχέσεων τῶν αυτοκεφάλων ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν καὶ περὶ ἄλλων γενικῶν ζητημάτων πατριαρχικῆ καὶ συνοδικῆ ἐγκύκλιος τοῦ 1902, αἱ εἰς αὐτὴν ἀπαντήσεις τῶν ἁγίων καὶ αυτοκεφάλων ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν καὶ ἡ ἀπάντησις τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου”*. Ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1904. Σελ. 80. (Сор. Церковныя Вѣдомости, № 48, 1909). —

В переднім слові того офіційального видання говорить ся, що велика, св'ята, Христова Константиноп. Церков, яка після канонів вселенських соборів і писань св. Отців є першою між Христовими Церквами, рішила вислати усім сестрам окружне посланіє, в яким мають обговорити ся слідуючі важні і животні питання:

1) Чи можлива є зі сторони православних Церков єдність і зближенє в христ. любови з двома великими галузями християнства — католицизмом і протестантизмом?

2) Як повинна відносити ся православна Церков особливо до так зв. старокатоликів, які бажають з нею злучити ся?

3) Чи потрібна, згідно чи можлива є зміна і реформа загально на сході уживаного юліанського календаря?

Авторитетні, офіційальні відповіді православних церков на ті питання, так великої ваги для цілої вселенської Церкви, дають нам докладне і ясне понятє, як відносять ся православні церкви Сходу до церковної злуки, а особливо як задивлюють ся на уніональні змагання зі сторони католицької Церкви.

5. червня 1903. р. на письмо патріярха Йоакима прислапо відповідь в імені Даміяна, патріярха Єрусалима і синода Сіонської церкви.

Зміст сеї відповіді такий:

Єрусалимска церков узнає велику вагу і принципиальність питань, піднесених в посланію патр. Йоакима, і вірить, що щасливе їх розв'язанє повинноб принести немало користь усім

вірним, ученикам і слугам Христа. Тому і члени сьвятійшого синода Сіонської церкви з блаженним Даміаном перенялись великою вагою тих питань а по совіснім і огляднім їх розслідуванню, об'являють в своїм посланію свої погляди на так важні церковні питання. Патріарх Даміан і синод Єрусалимської церкви заявляють, що вони горячо бажають з'єднання всіх вірних християн, все молять Бога о те і не менше вірять в добру волю всіх, що стремлять до церковної єдності. Однак мимо того — архиєпископи Сіонської церкви думають, що під сучасну хвилю нема потреби (!) обговорювати се питання загальною і подрібно, бо всякі такі теоретичні роздумування не доведуть — після їх гадки — до цілі. Ніхто не сумніває ся — читаємо дальше в тім посланію, — що кожда з інославнох (в супротивности до православних) церков тримає ся сильно і непоколебимо своїх основ, догматів, наук, молитов. Кождий учений, а при тім віруючий богослов якої небудь з Христових церков, котрий віддає ся студіям питання церковної злуки і горячо її бажає, передовсім звертає ся до Бога з молитвою о поміч — неначе вказує тим на величезну трудність усунути всі перешкоди, які стоять на дорозі до церковної єдності. Поки що — так твердять автори послання Єрусалим. церкви — усі християни, розділені догмами і церковними законами, повинні любити ся в братній любові і взаїмнім почитанню до того часу, поки не прийде і засияє щасливий день з'єднання, коли усі возрадують ся і возвеселять ся і „все єдино будуть“. Поки що, той так горячо очікуваний день злуки відсуває — після їх думки — в далеку перспективу так зв. латинський прозелітизм, „той великий в християнстві соблазн, який заострив відносини між церквами і викопав між ними ще більшу пропасть“.

Однак православна церков не перестане і в будучности стремити до мира, бажати дружного взаїмного зближення розділених церков і всіми силами трудити ся в его користь, — але буде твердо стояти на сторожі своїх догматів і власної церковної дисципліни. З того виходить, що до того часу не можна мріяти і говорити про церковну злуку і єдність, поки не устане прозелітизм, бо інакше правосл. церков не може уступити зі свого боевого становища. Тому — після патр. Даміяна і Єрусал. церкви, злука з католицизмом і протестантизмом під сучасну хвилю неможлива. За те можливість з'єднання зі старокатоликами і англікан. церквою не виключена. Особливо англіканська церков, яка все проявляла почитання і симпатії до правосл. церкви і ніколи не нарушувала приязних відносин пропагандою прозелітизму, з'єднала собі поважане і любов зі сторони вірних православної церкви. А церква старокатоликів, яка є об'язом протесту проти заблуджень (!) римської Церкви, заявила, що признає сім вселенських Соборів. З того згляду ся церков дуже зближена до правосл. церкви, хоч деякі з грецьких богословів добачають великі різниці між

правосл. церквою а старокатоликами. Щоби сі різниці усунути а приспінити з'єдиненє церков, думають представники Єрусалим. церкви утворити осібну комісію, зложену з учених і відданих справі богословів, які на засаді св. Августина: „in necessariis unitas, in dubiis libertas, in omnibus caritas“ поставили середства до осягнення тої святої цілі; особливо повиннаб ся комісія відповісти на питанє, чи оказує ся потреба в досконаліїшій виді виложити ісповіданє православної віри, як рівнож рішити о канонічнім достоїнстві єрархії англїканської церкви. В той спосіб — по мисли патр. Даміяна і Єрарх. та Сіонь. церкви — можна причинити ся найбільше і найскорше до зближеня і злуки православних церков з англїканами і старокатоликами. Натомість неприхильно відносить ся Єрусалимска церков до унії з вселенською римскою Церквою.

Що до реформи календаря — то рівнож Єрусалимска церков на те не годить ся з церковно-релігійних причин. На східну правосл. церков напірають тепер своєю місіонарскою роботою католики і протестанти і тому всяка реформа календаря, а особливо заміна юліяньського календаря григорияньским могла би бути для православя шкідливою. Коли вже раз римска церков і протестанти переконують ся про невідповідність пропаганди прозелітизму з їх сторони на Сході і перестануть напертати вірних правосл. церкви — тоді лиш буде можна приступити до поважних заходів около привернення церковної єдності і до реформи календаря, який відповідав би вимогам науки і був пригідний для цілого християньського свѣта.

При кінці послання звертають ся его автори з горячою подякою до Господа за те, що Він піддав такі спасенні гадки патріярхови моакиму III., що він звернув ся до цілого православногo Сходу з питаннями так великої і пекучої ваги („*Ππερί τῶν σχεδίων*“; пор. Прибавл. къ Церк. Вѣдомостямъ 1909. стор. 2308.)

Відповідь атенського митрополита Θεοκλήта і синода церкви грецкогo королівства наспіла до Константинополя 14. липня 1908. Зараз на вступі автори сеї грамоти висказують погляд, що нинішня хвиля і сучасні обставини цілком не сприяють щасливому розв'язаню питання церковної злуки. І в минувшині було багато змагань до привернення єдності Христових церков. Однак они з многих і різних причин розбили ся о величезні перешкоди і не тільки не помогли зреалізованю церковної єдності, при якій мир і любов християн повинніб зрости і умножити ся — але противно, причинили ся до ще більшого відчуженя. Перешкоди сі існують ще і тепер — а церковна злука о стільки скорше здійснить ся, о скільки сі причини скорше зістануть усунені. З огляду на се правосл. церков, яка горячо — по словам Θεοκλήта — бажає з'єдиненя церков, утвердженогo на правдивій християньській любови, повинна безустан-

но молити ся о „з'єднання всіх“, а на разі мусить обмежити ся на християнській любові до вірних всіх церков. Мимо того грецька церква має надію, що неможливе у людей є можливе у Бога, який тайними дорогами Свого провидіння веде всіх людей до їх остаточної діли.

Що до старокатоликів, то синод церкви грецького королівства, опираючись на твердженнях спеціалістів богословів, які основно розелідили їх догматику, підносить се, що старокатолики не годять ся в суцїх і засадничих догматах не тільки з православною церквою, але також і між ними самими є ріжнїці. Тому синод грецької церкви вважає за неможливу з ними злуку аж до сего часу, коли вони покинуть свою науку і самі між собою згодять ся в суцїх річах.

В питанню про реформу календара синод церкви королівства грецького розрізняє дві сторони — астрономічну і церковно-релігійну, о скільки з календарем є звязане сьвяткованє празників правосл. церкви. Если би всі місцеві православ. церкви Сходу переконали ся, що обставини пособлюють реформі календара без нарушеня релігійної совісті і без соблазну неосьвічених людей, які не знають ріжнїці між догмами і літургією а питанєм астрономічної точности календара, тоді можна згодити ся, в порозумінню зі своїми державними властями, на таку реформу юліанського календара, як сего вимагає поступ астрономічної науки („*Η περί τῆς ὁρθότητος*“ пор. Церковныя Вѣдомости, № 49, 1909).

В посланію румунської церкви вперед виложені загальні погляди на суть православної церкви і її значінє. Ніхто не заперечить — так говорить ся далше, — що взаємні зносини між Христовими церквами, які заховують догматичну і канонічну єдність, основану на науці Христа, Божого Основателя Церкви, укріплюють і збільшують ту єдність, яка полягає на незмінній науці Христовій і на звязи з невидимим Головою Церкви, яким є Ісус Христос. На основі тих тісних взаємних відносин, які буди все між румунською церквою а патріархом константиноп. Іоакимом III. — представники румунської церкви вважають євангельську і братню любов за одинокє і найсильнїйше средство церковної єдности. —

Виходячи з тої точки погляду, сьвященний синод автокефальної румунської церкви думає, що питанє церковної єдности треба рішати на основі найважнїйшого жерела Божого Об'явлення — на основі слів сьв. Письма, де знайде ся все, в що маємо вірити і як поступати, де є виложена ціла наука православної церкви, від якої не можна ані на волос відступити. Сю науку узнали і точнїйше пояснили сьв. Отці на 7-ох перших вселєнських Соборах. —

Далше звертають автори сего посланія увагу на сї історичні факти, які довели при нездорових і неправильних стремлїнях до противностей а наконєць до великої схизми між схід-

ною і західною церквою, причім вина сеї схизми — по їх словам — паде на римську Церков.

Також загально звісні є і сі історичні фази розвою, які перейшла римо-католицька Церков до сего часу, коли в єї осередку наступив другий великий розділ — протестантизм XVI стол. — почім так католицька як і протестантська Церков розвинули і усовершили свою науки і дисципліну, які діаметрально противні і собі і науді східної православної церкви.

З того часу і доси розвивались їх тенденції відповідно до тої цілі, які поклали собі католицька і протестантська Церкви. Особливо замітні є тенденції і стремління римо-католицької Церкви до абсолютного і цілковитого панованя в християнстві, хоч се і противорічить (!) словам Христа, який каже, щоби між християнами не було ні панів ні владик, якого одинокою в тім згляді заповідію є: воздадите кесарева кесареви и Божія Богови (Мат. XXII, 21.). Тому з огляду на високе почитанє власного канонічного права і дисципліни, а з другої сторони — з причини доброго зрозуміння системи церковної управі, румунський синод є такою гадки, що не можна знайти точок згоди і способу усуненя ріжниць, які заходять між роз'єдиненими церквами.

В рівній мірі треба високо цінити і почитати так кожду букву науки православної церкви як і дефініції і постанови свв. Отців 7-ми вселенських Соборів, так що горозуміне і згода може наступити лиш тоді, коли іновірці визнають всі догми православної церкви і постанови 7. перших вселенських Соборів. Все таки горячим бажанєм румунської церкви є, щоби всі іновірці назад повернули на лоно православної церкви, яка одна може дати їм спасеня. Коли би нез'єдинені (з точки православ. погляду) церкви своїм поступованєм виразили охоту приступити до єдности і злучити ся з правосл. церквою, тоді можна буде говорити о якімсь взаємнім зближеню, причім однак єрархія православної церкви має сильно і неустрашимо стояти на становищі правосл. науки віри. Спеціально що до старокатоликів думає румунська церков, що злука з ними також неможлива, доки вони не виречуть ся своїх блудів і не визнають, що єдиноспасительною церквою є православна церков Сходу.

Румунська церков не узнає на разі потреби реформи юліяньського календара, по перше з причини, що голоси авторитетних учених є поділені, а по друге православна церков стільки віків жила і молилась після юліяньського календара без ніяких трудностей і невиконань, а всяка реформа під тим зглядом вимагала би великих змін в практиці релігійного культу (*Н періоді сѣхъ аѣаѣаѣ... гл., с. 42—53.*).

Посланіє сербської церкви з датою 26. липня 1903. р. містить в собі також грамоту білгородського архієпископа і митрополита Сербії Інокентія, в яким виразив свою радість з при-

чини так великої ваги послання патр. Йоакима, яке звертає ся не тільки до вірних православних, але також до всіх християн, які не належать до православної єдиноспасительної церкви.

Одержавши письмо Йоакима, митрополит Вілгороду пред-ложив єго усім єрархам сербської церкви і вівзав їх висказати свою думку на штання, поставлені в патріарх. посланію. Після довгих і основних нарад церков корол. Сербії написала у відповідь царгор. патріярхови письмо, якого зміст сліду-ючий: Православна церков корол. Сербії у відповідь вселен-ському (!) сьвятійшому патр. Йоакимови заявляє свою думку:

А. — 1) Сербска церков з радістю приймає бажане старо-католиків зблизити ся і з'єднати ся у вірі з православною церквою.

2) З'єдиненє може наступити лиш під тим умовом, що догмати сьвятої православної церкви остануть ненарушені в цілій своїй сути, так як то було в перших віках християнства.

3) Що до уділюваня сьв. Тайн і відправи всяких богослу-жень, також самої літургії — конечно є задержати внішню їх форму, о скільки вона представляє собою ясне вираженє догма-тів. Прочі обряди, які безпосередно не виражають тайнств і догматів, може кожда церков задержати в тім виді, в яким їх посідає, відповідно до пануючих звичаїв і традицій.

Б.) Зглядом реформи календара треба взяти на увагу по-гляди спеціалістів; а о скільки канони богослужень правосл. церкви є звязані з календарем — о стільки треба також глядіти на се, щоби характер обряду правосл. церкви не поніс жадної шкоди.

В.) Що відносить ся до всіх прочих християнських цер-ков, які ріжняться між собою і наукою і богослуженнями і об-рядами — то нехай вони окажуть лиш охоту злучити ся з пра-восл. церквою, тоді можна буде говорити про з'єдиненє, але лиш на основі того, що сказано було о старокатоликах. Вкінци синод сербської церкви виразив бажанє, щоби більше скріпити взаїмність і братську любов між самими православними автоке-фальними церквами Сходу, що лежить в інтересі утвердження всіх взагалі народів в сьвятій вірі: тоді православна віра буде становити сильну, незрушиму стіну-опору, о яку розібють ся всі філії ложної мудрости. (*Η περί των σχέσεων των αυτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν*, 54—63.)

(Конець буде).

З наших часописий.

„Прапор“ про відносини духовенства до нар. учительства.

Перепечатавши для своїх читачів з „Ниви“ ч. 9. статтю під заг. „Про відносини духовенства до нар. учительства“, Прапор, орган укр. нар. учительства в Галичині, з нагоди тоїж статі так про сі відносини висказує ся в ч. 14. с. р.

В хвилі, коли наша рідна школа і наше народне учительство стогне в тяжкім польським ярмі, коли пануюча в нашім краю система консервативно-вшехпольська здеморалізувала і зтероризувала наше учительство, а рештки свідомого учительства вагається ся безпардонно знищити до тла, коли наші вороги поквапно використовують кожду нагоду, кожде непорозумінє на тлі особистім, товариським і родиннім межі учителем і священиком, щоби учительство наше гнобити і нищити, коли се нищенє ріднього учительства а тим самим і рідньої школи переводить ся при помочі нашої таки суспільности, при помочі нашого духовенства і несвідомого селянства і міщанства, — злочином вирост супроти нашого стану, нашої рідньої школи і супроти національного інтересу було би, не вихиснувати кождої нагоди, в котрій могли би ми скіпити ся, поминати сих, котрі можуть бути сильним союзником нашим в тяжкій борбі з відовічним ворогом егізистенції нашої і рідньої школи — з нашим ворогом спільним, з ворогом нашого національного відродження!

У сім щирім відзиві нашім, скажім собі і щирю правду в очи, а се нам відкрив, що ми не бачили або не хотіли бачити: три четвертих з усіх сих фактів переслідувань і гноблень, упосліджувань при усяких авансах, недопусканя українського учительства до лучших посад — спричинило наше духовенство, як душпастирі, як делегати до усяких рад шкільних місцевих. І се не фрази а факта дійсні, сумні!.. А причиною того в сі невідраді відносини між духовенством і нар. учительством, яких підкладом є якийсь традиційний аристократизм нашого духовенства, несвідомість вали ріднього учительства і рідньої школи, брак вирозумілости, змислу політичного і — назвім се уступчивостю перед „сильними мира сього“, перед спільним нашим ворогом.

Духовенство наше поминало до тепер свої обовязки в школі не як обовязки душпастиря, катихита, вихователя, горожанина, не як рівномірного співробітника в школі, але як якийсь акт ласки, як якесь право верховодства, як якесь добродійство залежне від обставин і гумору...

І звідси пішли незгоди, ворожі заходи одних проти других, які понижують повагу одних і других перед народом, а

що нильно вихіеновує наш спільний ворог. Фактом є, що навіть свідомійше учительство уживало усіх заходів, щоб усувати впливи духовенства нашого, наколи хотіло піднести школу в даній місцевості. Розумієть ся, що відвітні чинники вихіеноували се, і прим. латинський св'ященик, дідич, лісничий окружали тоді великою опікою учителя і школу, не бояли ся наражатись несвідомому в справах шкільництва народови, овшім -- уміли навіть щиро витолкувати хосенність і потребу того або сього. А що при тім і польські впливи в школі росли, то годі за се вини складати на учителя, котрий за свій обовязок уважав сяк чи так піднести школу, сотворити серед тяжких відносин учительського звання якісь відраднійші обставини, котрий місто борби з усіми, волів борбу з одним.. Є се доба широкої деморалізації укр. учительства...

І так згодом ся борба через нашу несвідомість а при помочі спільного ворога узагальнювала ся, а вкінці перейшла у загальну борбу двох станів. Піднесено штучні оклики часто як догідне оруже особистих амбіцій: назадництво, клерикалізм та радикалізм, атеїзм... І оклики сі стали прибирати чим раз конкретнійші форми — з великою шкодою для народньої просвіти, а передовсім для нашої національної справи. Ми затрачуючи з передочий наш перший спільний і найголовнійший обовязок: класти трівкі основи у вихованю молодого покоління, просвіщати ум, убагородняти серце нашого народу, місто учити, виховувати, підготовляти і організувати нарід до свідомої, поважної роботи на всіх областях нашого національного життя, як рівні з рівними, як провідники гнобленого народу, ми станули до насильної борби проти себе, станули до насильної борби з штучними окликами і фразами, розвели донкіхотерію, стали себе взаємно поборювати...

Бо понад усе поставили ми справу особисту, понад усе стаюло змаганє до верховодства, до старшенства одних над другими, на основі — тільки уровних привілеїв!

Правда, у сих напружених відносинах межі учительством і духовенством є багато вини і нашого учительства. Деякі недостатки нашого образования, брак досвідуду житевого, неточне знанє товариських форм та невідрадне наше положенє матеріальне — вирабляло в нас самих утаєне почутє нижшости нашої, ставало відразу причиною нехиті, бокованя, дражливости незвичайної супроти нашого сусіда-св'ященика, та відразу ставало тяжкою перепоною до згідного, спільного пожитя. Місто шукати як найчастійшого товариства св'ященика, як одинокого інтелігентного чоловіка в селі, хіснувати ся його знанєм, досвідом, в товаристві його і його семі присвоювати собі форми товариського поведєня та не уважати своє образование як скінченє з хвилиє одержаня посади, — ми з фальшивої амбіції соромимо ся учити ся від других, а що чоловік, особливо молодий, мусить мати якесь товариство, а иньшого і деінде — задля мате-

ріальних недотач шукати не годен, проте вишукуємо собі товариство в кружї людей підходячих під наш уровень, переступаємо часто границі можливих відносин наших до сих людей, і місто морально підтосити ся — упадаєм. Дуже часто знов не уміємо заховати рівноваги в нашім життї: буваємо або занадто зарозумілі, або занадто смиренні, ясніїше — або осмішуємо себе або попижаємо; а се також не може втворити яснах, щирих, товариських відносин. Дуже часто не числимо ся також з обставинами і дійсним станом річий: хтось нам підтешне чи в якийсь инший спосіб прихадцем переймемо якісь фрази, кличі, погляди і сейчас на осліи воюємо сим, намагаємо ся заціпити се у себе, ставимо се собі як найважнійшу, першу ціль житя нашого, не зважаючи на се, чи ґрунт до сього підготований, чи на се обставини дозволяють, чи се нам і загальній справі принесе більше хісна чи шкоди. І дуже часто такий фалшивий, не обчислений крок робить нашу дальшу діяльність неможливою!

Серед сього розгару борби національної не похибок, а добре обдуманой праці і діл нам треба, не жертв, а сил нам треба, не для якихось далеких, недійсних, хоч гарних цілей, а для найблизших, конкретних основ нашої еґзистенції і розвитку.

Але-ж вказуючи на сі хиби нашого, передовсім молодого учительства, які оправдує самітнє житє інтелігентної, молодой людини серед найневідраднійших обставин, ми не можемо промовчати і сього, що від нашого духовенства, особливо старшого, ми повинні сподівати ся більшої умітності житєвої, досвіду, знаня житя, обставин і людей а за сим більшої впрозоримості... Бо ми бачимо, якою опікою окружає латинське духовенство і взагалі польська інтелігенція своє учительство, котре через се морально підносить ся...

Згадуючи головні причини, які нас до тепер ділили, українське учительство в імя добре понятої загальної справи, певно радо скористає з нагоди, яку йому дає поява згаданої статі в органі нашого духовенства, щоб руку, яку до нас простягає наше патріотичне духовенство до згоди і спільної праці перше — а це є признакою великого такту і ідейности — уняти.

Бо-ж годі нам таки не сказати і се, що духовенство становить так серед української суспільности як і взагалі — дуже поважну силу! І годі нам з тим не числитись! Тож у сю хвилину, коли організуємо ся до самооборони, до ратования останків нашого національного шкільництва, обовязком нашим вказати на сей важний серед нашої суспільности чинник, на наше духовенство, яке стаповищем своїм покликане і обовязане до спільної праці з нами у вихованю молодих поколінь в напрямі релігійно-моральнім, який є принципом нашої школи і правятих нами обовязків. Обовязком нашим згадати і про се, що так як до тепер невідрадні відносини межі духовенством і нар. учительством могли тільки параліжувати діяльність одних і других,

ослаблювати одних і других на велику шкоду нашої рідної школи і національної справи, а в хосен нашого ворога, так згода і спо-лука може вийти тільки в хосен наших станових і національ-них справ.

Чи ся згода і сполука духовенства і учительства мож-лива?

А чи-ж показала ся вона неможливою у сій щирій і хосен-ній праці духовенства і світської інтелігенції — між котрою є люди найрізномродніших пересвідчень — на всіх областях народного життя, по всіх наших народних інституціях про-світних, економічних і політичних? Чи-ж не бачимо таку спільну працю священика і учителя у Поляків, особливо у схід-ній Галичині? Чи-ж не бачимо, як національний інтерес того народу лучить усяких лібералів, консерватистів, клерикалів і соціалістів у спільній акції? Чи-ж змісл політичний, такт і добре зрозумілий спільний інтерес має бути тільки властиво-стю Поляків?

У сих запитах містить ся і відповідь на евентуальні заки-ди, немов би то ми хотіли витворити між учительством якусь партію клерикальну.

Правдива журба про теперішній стан укр. учительства і нашої школи, добре понятій спільний інтерес і загальне добро нашого народу — наказують нам накликувати учительство наше до згідної, спільної праці з священицтвом у вихованю молодих поколінь на свідомий, ідейний, інтелігентний, тугий народ. Ми глибоко переконані, що ретельна, згідна праця у ви-хованю молодих поколінь на тлі релігійно-моральнім має біль-шу вагу у відродженю нашого темного, польською кормигою здеморалізованого народу, як усі привагідні змагання, прихан-цем кидані на вітер фрази, докори і закиди...

Релігійно-моральне вихованє — се ще не назадняцтво, се ще не антітеза свободи і поступу, котрим ми все останемо вірні! Але як ми можемо іти вперед, коли ми ще не поклали трівких основ, щоб остоятись? Як ми можемо жадати від когось благородности, характерности, коли ми в його серце не поклали трівких основ етичних?

І наше духовенство чейже не може засклепитись в яких-ось тісних межах клерикалізму, серед борючого ся на живе і смерть народу; воно мусить бути справді народним, як се зрозуміло тепер і польське духовенство. Та й учительство му-сить числити ся з усіма тими обставинами, які наш національ-ний організм можуть і будувати, а не — ослаблювати і розкла-дати.

Вказувати на усі способи, ведучі до згоди і сполуки в пра-ці звання учительства і духовенства — було би передвчасним. Ми будемо змагати передовсім до сього, щоб паступило пілько-вите зрозумінє конечної потреби свої спільности. А зрозуміти потребу чогось — значить хотіти, а хотіти — значить могти.

Коли згоду у спільній праці над відродженням українського народу в молодих поколіннях зрозуміємо як перший, головний обов'язок нашого звання, становища, коли свідомість наша, інтелігенція нашого інтелекту зрозуміє згоду і солідарність як обов'язок наш супроти карности народньої, коли справді одна і друга сторона забажає сеї згоди і солідарности — то способи найдуться. Се бажане вказувати-ме нам спільні основи згідної праці як рівних з рівними, навчить нас взаємно цінити себе і розуміти, попірати і помагати, навчить виrozumілости і поважання, поставить перед нами ясну межу нашої спільної дороги, якою вестимуть нас світлі постаті не тільки тих о. о. Штроемаєрів, Глинків, Ледуховських, але і наших о. о. Богачевських, Ортинських, Устияновичів, Трещаківських, Маркіянів Шашкевичів — котрих легіон цілий в історії нашого народнього відродження.

То-ж злучімся будувати мости, усувати перешкоди до згоди і сполуки.

Забудьмо на взаємні жалі, залишім спільні докори, киньмо заправісу на се — що сумне і прикре.

Нехай сполука сих обох станів стане звістунами красної долі укр. учительства, української школи, українського народу!

І так підемо разом слідами сих рибаків з над вод Гепезарету — за Учителем правди і любови!...

В С Я Ч И Н А.

Нова енцикліка, „Editae saepe“.

„Inter haec superbi ac rebelles homines consurgebant, inimici Crucis Christi... qui terrena sapiunt... quorum Deus venter est (Philip. III, 18-19). Hi non moribus corrigendis, sed negandis Fidei capitibus animum intendentes, omnia miscebant, latiore sibi aliisque muniebant licentiae viam, aut certe auctoritatem Ecclesiae ductumque defugientes, pro lubitu corruptissimam ejusque principis populi, quasi imposito jugo, doctrinam ejus, constitutionem, disciplinam in excidium petebant. Deinde,... rebellium tumultum et illam fidei, morumque cladem appellarunt instaurationem, sese autem disciplinae veteris restitutores. („Acta Ap. Sedis“ n. 9, c. p.) Орці то слова найновішої папської енцикліки викликали знаку бурю німецьких протестантів проти Апост. Столиці. Буря, як відомо із щоденних часописів, втихомирена — а то заявою Св'ят. Отця, що енцикліка не відноситься до так зв. реформаторів,

але звернена є проти модерністів, і Єго зарядженем, даним нїм. єпископам, щоб енциклїки не оголошували в своїх дієцезіях ані з проповідниць, ані в єпарх. листках.

Енциклїка „*Editae saepe*“, видана з нагоди 300-літнього ювілею проголошеня свѣтлим єпископа меднолянського Карла Борромей, звертає ся — як сказано — проти нинїшних модерністів. Зміст єї такий: Вірний у своїх обітницях Христос Господь, не опускає своєї обручницї Церкви ніколи; чим більші бурі, чим тяжші часи, — тим печаливїйша Єго охорона, тим нагляднїйша опіка. О тїм переконує нас історія. В часах переслїдувань, єресий, упадку обичаїв і дисциплїни — явились завжди у церкві свѣточі, які єї боронили і хоронили, так що з заколотів виходила вона скріпленою, свѣтлою — непереможною. Одним із таких правдивих реформаторів був св. Карло Ворромей. Якже різнять ся від Него ті псевдореформатори, колишні і нинїшні! З гарними кличами на устах ідуть вони між маси, але на те, щоб сїяти невдоволенє, щоб виривати із сердець віру. Церков не має чого тої їх роботи страхати ся, бо й вєї невольні сили єї не переможуть; але протидїлати їх отруї вона обовязана: зі злом вона, освѣчуюча душі і усовершаюча рід людський, мусить бороти ся. Св. Карло Ворромей нехай свѣтить їй і нам, синам єї, приміром тої боротьби зі злом.

Першим старанєм св. Карла Ворромей було, задержати катол. віру чистою від вєїх ложних наук псевдореформаторів, — над тим головнє повинні чувати і нинїшні єпископи. На науку релїгії по школах і на вишколенє добрих проповідників повинні особливу звернути увагу. А що внутрішня віра проявляє ся і назверх, у цїлїм, украшенїм чеснотами, христ. житю, — протє і о се повинні вони у своїх зарядженях дбати. Енциклїка описує широко, як то св. Карло Ворромей старав ся о добре вихованє клєру і єго дисциплїну, як то дбав о поширенє частого св. Причастя між вірними, щоб як найтїснїйше з Христом злученї, могли щораз більше уподобляти ствое житє Єго житю свѣтому. При кінци енциклїки звертає Свѣят. Отець увагу на се, що з освѣченєм і миром душ людських тїсно вяже ся суспільний лад і блага дочасні народів; — протє побіч духовенства, повинні й свѣтєскі люди стати до катол. акції, якої цїлю є власнє оте бєсвѣченє і ті блага. — Така то єтєя енциклїка, що стілько шуму наробила, що й відгомоном відбила ся о мури парламентів — берлінського і віденського.

Від Української Громади в Парижі. (Надіслано).

Інформаційне бюро, заснованє при Українській Громаді в Парижі, давати-ме бєсплатно:

1) Інформації:

а) про вєїлякі інститути, школи і інституції Парижа і инших мїст Франції.

б) про житє в Парижі і у Франції.

2) Д а в а т и - м е в і д п о в і д и

по можливості на всілякі запитання (педагог., політехн., суспільства, штуки) що до Парижа і Франції.

3) Б е р е н а с е б е н а д с и л к у :

а) учебників, б) французьких книжок і катальогів по красному письменству і ріжним галузям знання, в) франц. часописей і журналів, г) ріжних преїскурантів.

4) П о м а г а т и - м е

землякам, що приїздить до Парижа, підшукуванем кватир, ознайомленем з Парижем і т. п.

В справах, які вимагають багато часу або грошових трат і в справах комерційних, економічних, промислових, сільського господарства, кооперації, воєня і подібних. Інформаційне Бюро буде давати і з б и р а т и - м е інформації плати і на певних умовах що до кожного разу.

Інформаційне Бюро зможе також прийняти на себе допорушення збирати задля музеїв і приватних особ антикварні речі (образи, старі книжки, малюнки, картини, монети і т. п.)

На відповіді, листуваня і пересилку книжок та катальогів прохавмо надсилати марки.

На всі запити, до яких прикладена марка, Інформаційне Бюро відповідає обовязково.

Звертати ся по адресі: France. Paris. „Cercle des Oukrainiens à Paris. (Бюро). 14, Rue Thouin. Бібліотека Укр. Гром. в Парижі, почувуючи велику недостачу ріжних книжок, а особливо українських, — прохає земляків надсилати задля неї книжки і комплекти журналів та часописей. За кожную надсилку Громада буде дуже вдячна. — Рада Укр. Гром. в Парижі.

В справі поширення культу св. Йосафата.

Щоби по думці наших Впреосв. Єпископів розширити культ св. муч. Йосафата і утвердити в народі привязане до Унії, може було би то добре, обходити торжественно день смерті св. Мученика? Мають ріжні провінції своїх патронів, котрих пам'ять урочисто обходять, для чогож наша Русь не може віддавати урочисто чести нашому св. Мученикови? Може було би то і найпрактичніше, бо даюче найбільше відповідну нагоду ознакомити з житєм св. Йосафата наш нар. да разом утвердити его в св. вірі католицкій, бо ту одно з другим стисло получене; — а тогди за 13 літ, 300-літній ювілей Его славної смерті правдиво щиро буде обходжений. — Щоби не побільшати свят, можна би св. Дмитрія если не зовсім скасувати, як скасовано св. Ілїю, Покров Пр. В. і ин., то бодай переносити на неділю, а думаю, що св. Дмитрій за то гнівати ся не буде. Установлене торжественного обходження смерті св. Йосафата чи не буде то найліпша відповідь на пропаганду схизми?! — *Рускій священик з села.*

Вир. о. Ник. Садовський просить нас о поміщенє такої оповістки:

Просьба до всіх Вс. і Вир. Отців Деканіє.

В місяці січні с. р. вислав підписаний до всіх Вс. і Вир. Урядів Деканальних брошуру „Блудним синам під розвагу“ до роздана між духовенство. Зібрані за сю брошуру добровільні датки, котрі сьуть призначені на видавничий фонд товариства св. ап. Павла, звольять Вс. і Вир. Отці Деканіє вислати до Виділу тогож товариства у Львові — ул. Коперника ч. 36. — о. Ник. Садовський.

„Власна Поміч“ — запомоговий фонд українських богословів у Львові

Існує в духовнім семінарі від р. 1898. Заснували його, з власної ініціативи, богослови львівського духовного семінара, зложивши на початок „суму“ 16. К. Відпродаж між питомців закуплених гуртом товарів, вкладки та підмоги Вев. Ректорату, чимало причинили ся до скорого зросту сего фонду, потреба якого давно давала відчувати ся. Хосен з того фонду мабуть не абиякий, коли, окрім підмоги, яку мають питомці духовного семінара, надвижки зі замкнення своїх рахунків призначує від кількох літ на добродійні ціли. Так само і за сей рік відділено квоту 313 К. 30 с. на ось-які ціли: 1) На легат М. Шашкевича 153 К. 30 с. 2) На будову церкви в Клепарові 50 К. 3) На пам'ятник Т. Шевченка в Києві 50 К. 4) На „Рідну Школу“ 30 К. 5) На бюст М. Шашкевича до читальні укр. богосл. 30 К. Разом 313 К. 30 с. Взв'язи під увагу то всею, можемо хіба пожелати, щоб і надалі сей фонд з таким успіхом сповняв свою задачу. — *Евг. Столецький.*

!! Нова проповіднича часопись: „Проповідник“ !!

Заходами гуртка львівських священиків і при співучасті визначніших практичних проповідників з всіх трех дієцезій, появить ся з днем 1. вересня, з початком нашого церковного року, гомілетичний двомісячник: „Проповідник“. Метою его буде надати нашій проповідничій діяльності плянову організацію через виготовляване проповідей, відповідаючих потребам теперішньої нашої хвилі, як також прийти з помічю душпастирам подаванем нових оригінальних проповідей, які з часом мають дати цілу систему християнської віри і морали.

„Проповідник“ буде виходити що два місяці в об'ємі 4 до 5 аркушів друку і буде подавати науки на неділі і свята свідуючих двох місяців.

Предплата на „Проповідника“ виносить річно 6 кор.; для предплатників „Ниви“ знизжена предплата на 5 кор. річно.

Видавничий комітет запрошує отсею дорогою всіх наших проповідників до ласкавої помочи. Охочі звольти свої імена подати відвічальному редактору о. Ярославови Левицькому, Львів, пл. св. Юра, 5, звідки одержать теми до вибору і оброблення.

Рівночасно подаємо до відома, що вже тепер приймає ся предплату на „Проповідника“ під вище поданою адресою. — *Редакційний Комітет „Проповідника“.*

Борба з католицизмом в Росії.

„Святейший“ Синод в Росії випрацював цілий ряд „меморіалів“ на барьбі з католицизмом“ і так:

1) одобрив щоденну відправу богослуження в западних єпархіях;

2) признав річну доброю загально народний сьпів в церкві і одобрив в тій цілі уживане молитвословів при богослуженню;

3) читане євангелія підчас богослуження розпорядив лицем до народа;

4) наказав ввести сьпіване на два клироси перед і по богослуженню (псалми і акафисти);

5) розвинути устну проповідь, яка одичала-б релігійно-пороковтвенним потребам прихода;

6) одобрив як найторжественнійше устроюване процесій, собірних богослужень, місій, єпископських богослужень;

7) признав побажаним приновити православні празники з водосвятними молебними і крестними ходами до свят католицької Церкви, а також устроюване у великім пості пасій, освичення піль весною, організацію паломництв, ставляне крестів, торжественного переносення образів, посіщення духовенством домів прихожан „з молитвою“;

8) наказав звернути увагу на позабогослужební „собеседованія“, на котрих священники, маючи в руках Новий Завіт в великоруськім язиці, а коли треба, то і в місцевім наречію, на основі сьвідощтва Божого Слова повинні доказувати, що лише православє береже неушкоджено науку Христа (о, то здасть ся буде дуже тяжко оо. собесєдникам? — Прим. авт.), а що католицтво „ізвратіло і ізвращає християнські догмати“;

9) синод звертає увагу на так зв. „катехизації“ дітей і дорослих;

10) вкладає обовязок науки закона Божого в місцевих школах на священників відповідно до условия місцевого церковного жити враз з устроюванем при школах місіонерських бібліотек;

11) затверджує предложенє засновуваня церковних брацтв, товариств тверезости, місіонерських кружків і рад, малих банків о легкій кредиті а невеликих відсотках;

12) наказує при єпархіяльних, катедральних соборах оснувати місце головного місіонера-проповідника для управи місьями;

13) відбувати від часу до часу короткочинцеві против-католицькі курси для священників і взагалі людей займаючих ся противкатолицькою агітацією;

14) поручає преосвященним відкривати постійні місіонерські школи з однорічним, практичним курсом для вишколєня священників і ділачів в користь православної місії по селах;

15) синод рішив одобрити предложеня кийського місіонерського з'їзду що до місіонерської полєміки з інославєм і то;

- а) о важіи́йших темах місіонерских „собеседова́ній“;
- б) о публічних „собеседова́ніях“ з католиками;
- в) о потреби і кінечности „собеседова́нія“ з ними;
- г) о написаню популярної полемічної книжки против католицтва.

16) нарешті синод одобрив предложене видаваня спеціального протикатолицкого духовного журналу.

Очевидно, що небезпека, яка грозить православию від католицтва, мусить бути велика, коли синод зізває навіть на прийняття латинського календаря (точка 7) та великих змін обрядових і практичних (точка 1, 2, 3, 4, 6, 7) які дуже пахнуть латинством. Що-ж скажуть на ті постанови наші галицькі „обрядовці“, які так завзято виступають против „латинських новшеств“ як: тихі Служби Божі, мавві Богослуження, процесії і т. д., если така заостеніла в своїй обрядовості православна церква в Росії і її святий синод на окраїнах, де православне стикається з католицтвом, не лише призволяє, а поручає і наказує багато чого прийняти з римокатолицтва, щоби лиш спинити релігійну, віроісповідну дезерцію. Ану спробуємо в маю замкнути наші церкви, то весь народ посує прямо до костела на „majówkę“ і марна хіба буде рекомпензата за се ся свідомість, що в той спосіб уратувалась ортодоксність і чистота нашої обряду і церкви. — *о. Юліан Дзерович.*

Надіслані книжки.

Йосиф Відерляк, проф. унів. в Інсбруці: Суспільне питання, причини до зрозуміння його суті і його розв'язання. Із сього річного видання перевів за дозволом автора „Суспільно-економічний кружок богословів“ під проводом о. Амвросія Редкевича. — Чистий дохід призначений на „Стипендійний фонд ім. Маркіяна Шапкевича“. — Львів 1910. Накладом сусп. екон. кружка. З друкарні Шийковського. Ціна 3 К.

Йосиф Гродський, Ч. С. В. В. Положення Русинів в Боснії. Ціна 1 К. Львів 190.

Posvátná místa Království Českého. Dějiny a popsaní chrámů, kapli, posvátných soch, klášterů i jiných pomníků katolické víry a nábožnosti v království českém. Seepsal Dr. Ant. Podlaha. Díl IV, Vikariaty: Kolínský a Rokycanský. V Praze 1910. Cena 3 K.

Lid český s hlediska prstonárodně náboženského. Napsal Karel Procházka. V Praze 1910. Cena 3 K.

Paměti Františka J. Vaváka souseda a rychtáře Milčického z let 1770—1816. Vydává Jindřich Skopec. Kniha druhá. Část I. (1784—1786). V Praze 1910. Cena 2 K.

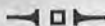
Z nedávných dob. Různé obrázky a povídky. Napsal Julius Košnář. V Praze 1910. Cena 1 K.

Jindřich Š. Baar: Mžikové obrázky. Řada II Hloží a bodláči. V Praze 1910. Cena 1 K.

Від Редакції.

Число за серпень появить ся в другій половині липня і буде рівнож подвійне. Відповідно до ухвали Комітету „Нива“, такі самі, здасть ся, будуть і слідуючі числа — з тою хибą ріжницею, що будуть числити повних чотири аркуші друку, без обривків, які робимо у сих вакаційних числах із причин, вказаних низше адміністрацією. — Звертаємо особлившу увагу Вп. читачів на основнішу працю Впр. о. А. Глодзінського (вийде особною відбиткою; в нинішнім числі не моглисьмо подати, лиш перший її розділ) і на цінний огляд Впр. о. К. Курилла.

Від Адміністрації.

При зміні кварталу і півроку — просимо П. Т. Передплатників о ласкаве скорє надсиланє передплати. Рівнож звертаємо ся з просьбою до довжників, щоби надсилали заевлости. Кілько хто винен — ми нераз виказували на окремих карточках, що однак еще мабуть за мало. Тож просимо взяти під розвагу, що „Нива“ удержує ся виключно лише з передплати; тож від числа передплатників, взглядно надейланої передплати завписить її розвій і піднесене. Через байдужність довжників Адміністрація наражає ся надто на кошта, бо мусить платити проценти за вичікуванє платні за друк і т. д. Просимо проте поспішатись. Рівнож кількоразові просьби о приєднуванє нових передплатників якось без успіху, хоч до сєго нагоди не брак — соборчики. Просимо і сим способом показати о скілько кому залежить на підпираню і розвою нашої католицкої преси.

Пердписка. Вс. о. Н. Пас. в Чяж. п. Гаї. за II. півр. 1909 і I. 1910. — о. І. Луц. Вижи. п. В. по конєць 1910. — П. Т. До вжники: Імена тих, що залягають з завеликими сумами, зачнемо в пєдовзі оголошувати в „Ниві“. о. Др. В. Лис. в Ол. бажанє ми давно вислали!

Видав „Редакційний Комітет“. — За редакцію відповідає

о. Олександр Малицький.

З друкарні Ставропільської під упр. М. Рефця.

Юліян Трепчинський,

Львів, ул. Трибунальська № 14,

доставець „Народної Лічниці“,

поручає Вс. Духовенство
сцизорики, ножики,
волося та приймає
кльованє по уміркова-

ству бритви,
машинки до
острене і ні-
них цінах.

Церковна Торговля

„ДОСТАВА“

спровадила нові матерії на ризи і розширила значно їх
робітню, постарала ся о всякі металеві вироби (чаші,
монстранції, ліхтарі, крести і др.) і о різні різби (квіоти,
процес. олтарі і др.)

Поручає церквам певних і випробованих різьбярів

для виготовлення іконостасів і престолів, — і приймає за-
мовлення на образи.

Позопочення чаш і направи риз

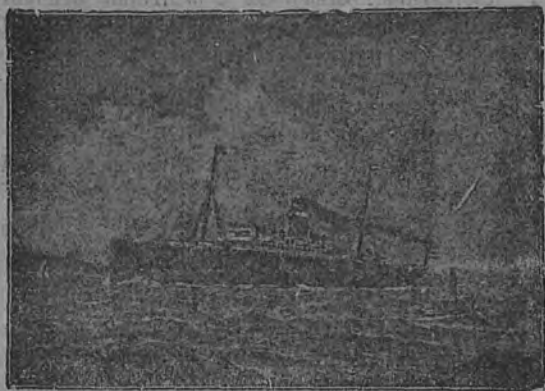
просить висилати до Львова, де є їх робітня.

За гроші, складані на вкладкові книжки, дає 6⁰/₀,

уважаючи вкладчиків співниками свого інтересу.

Склади: у Львові, ул. Руска 20; в Станіславові,
ул. Смольки 1.

Канцелярії дирекції: у Львові, ул. Домініканська 4.

ДО АМЕРИКИ

Канади, Тексасу, Гальвестону, Куби, Аргентини
взагалі до всіх місцевостей північної і полу-
дневої Америки, Австралії Япану, Хін і т. д.

Білету залізниці до кожної місцевості північно
і південної Америки.

З Галичини і Буковини

найдешевше перевозить

ПЕРЕВОЗОВЕ ТОВАРИСТВО ПАРОХОДІВ
NORDDEUTSCHER LLOYD

в Бремї

В Бремї се товариство удержує руского св'ящен-
ника, котрий виконує душпастирські обов'язки і о-
пікує ся емігрантами:

Хто хоче їхати до Америки, нехай пише по шиф-
карту до:

Генеральна Агентура Північно-Німецького Lloyd'a
у ЛЬВОВІ, Городецька 93.

Оповіденє.

Знані суть нашому Всч. Духовенству товариство сьв. ап. Павла і єго видавництва. Про товариство не раз уже в „Ниві“ писало ся, а видавництва — ті просто залягають магазини. В надії, що найдуть ся прецінь сьвяшеники, яким розвій товариства сьв. ап. Павла і ширенє християньскої ідеї лежить на серци так, що й ні труду, ні гроша на се не пожалують, подаємо отсе спис видань тов-а і просимо поспішати з замовленнями.

1. Від атеїзму до анархізму	0.60 К.
2. Наука о найсвят. Тайні Евхаристії	0.20 К.
3. Наука о сьв. Тайні покаяня	0.20 К.
4. Дра Франка: Поема про сотворенє сьвіта (о. Др. М. Конрад)	0.30 К.
5. Duilhe de Saint Projet, Наукова апольогія христ. ври ч. I—II	1.75 К.
6. Косса-Мормайстер. Перші основи Економії	0.75 К.
7. Чоловік а звїрина	0.30 К.
8. О Службі Божій	0.20 К.
9. Волод. Соловєв, Росія і вселенська церков	0.50 К.
10. Боротьба Дрепера з вірою	0.40 К.
11. Оставте дітей приходите ко мні Ч. I. і II.	0.40 К.
12. сьвящ. Т. Лежогубский — Теорія розвою а чоловік	0.30 К.

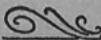
З дрібної бібліотеки для народу:

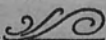
1. Хто є Христос	0.04 К.
2. Ворог людства	0.04 К.
3. Вільна школа	0.04 К.
4. Про чернече житє	0.06 К.

Ціни враз з пересилкою!

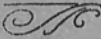
Адреса: Львів, ул. Коперника ч. 36.

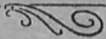

З друкарні Ставропігійського Інститута
під зарядом **М. Рефця.**

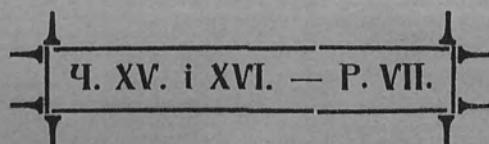

8767

Н И В А

ЧАСОПИСЬ ПОСЬВЯЧЕНА СПРАВАМ
ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

(Видає редакційний комітет).

ЛЬВІВ ☼ З друкарні Ставропигійського Інститута ☼ 1910.
під зарядом М. Рефця.

Н И В А

Виходить 1-го і 15-го кожного місяця в об'ємі двох аркушів друку — з одноаркушевим додатком що 1-го.
 Предплата вносить: Річно 8 К. Піврічно 4 К. Поодиноке число коштує 40 с.

Адреса Редакції і Адміністрації:

Львів ул. Коперника ч. 36.

Ч. 15 і 16.

З М І С Т:	<i>о. Антоній Глодзінський</i> : Організація церковних братств	441
	<i>о. Н. Будка</i> : Дисципліна грецької церкви в світлі полеміки за часів Фотія	452
	<i>о. Кость Курилло</i> : Огляд руск. кат. громад церковних в північній Америці	463
	<i>о. М. Щепанюк</i> : Ще один причин до характеристики нашого релігійного москвофільства	472
	<i>о. Ник. Садовський</i> : Хто є ворогом католицького світогляду?	477
Рецензії:	<i>о. Е. Гузар</i> : Літургіка гр. кат. Церкви. (о. І. Туркевич)	481
Дописи:	Заява Всч. Духовенства брідського деканату	485
	З деканату золочівського	487
	<i>о. І. Кливак</i> : Клерикальна преса у нас	488
Зі світа:	<i>Ом. Савчин</i> : Голоси православних східних Церков о церковній унії	491
	<i>Мереньєв</i> : Можливість з'єдинення східної церкви з західною.	494
Всячина:	(В справі українського університету. — „Общество им. св. Иоанна Златоустаго“. — Нотатка з права подружжя. — Важне для оо. катехитів. — Надіслані книжки. — В справі VII. загального віча австр. католиків).	497

ЧАСОПИСЬ ПОСВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Ч. 15. і 16.

Львів, в серпні 1910.

Рік VII.

о. Антоній Глодзінський.

Організація церковних братств.

(Д а л ь ш е).

Розділ другий.

**Зміст пастирського послання до духовенства о церковнім братстві
і начерк статутів.**

На вступі зазначає Впреосвященний Митрополит, що представляє собі церковне братство яко живий орган лучности між вірними а душпастирем і що братство має бути також органом солідарного житя християньского між самими вірними. „Здаю собі справу з конечности і великої ваги доброї організації церковних братств, виджу єї брак і трудности в єї переведеню. На разі проте порушу лиш декотрі гадки, подам начерк відповідаючих моїй мисли правил братства. Се може бути з одної сторони нагодою до організованя того братства, котре в селі існує і товчком до всесторонного обговореня справи... а евентуально і до нової лучшої організації, втягаючи найліпших з них (т. є. членів братства) до співуділу в нашій праці.

„Без сумніву... потреба нам подумати о такій організації, котра би лучила нарід сильнійше з інтересами церкви, виробляла в вірних почуте, що власною і самостійною працею мо-

гуть і повинні причиняти ся до загального добра громади". (ст. 4).

"Тип ревного душпастиря, котрий за всіх думає і за всіх робить, єсть бодай чи не переважаючим поміж ревними і працюючими сьвящениками.

"Не перечу, що така система автократична в душпастирській праці... може принести великі овочі. .

"Має она однак і великі небезпеченства. Бо вже з природи чоловік більше цїнить все, в чім має правдивий уділ ради і праці.

"...Вкінці така тактика, що всю працю і всю ініціативу скупляє в руках сьвященика, має і сю недостачу, що не стає організацією, котра би остояла ся під наслідником, і то навіть ревним душпастирем. Такого пароха, що всьо в руках держить і всьо веде, майже неможливо заступити иншим... Праця тим способом розпочата одним душпастирем, або упадає під его наслідником, або змінє ся ціла зі зміною чоловіка.

"В наших часах, в житю загальної Церкви спостерігаємо на цілій лінії зріст значення і впливу так званого ляїкату. І сьвітських людей допускає Церков до певного рода автономії, організації чи ініціативи, котру церков за свою приймає.

"...В наших часах, коли ми на жаль в церковнім житю затрапили актуальне значенє чину четця, півця, піддіякона і діякона, потреба давних часів лишила ся актуальною і не єсть заспокоєною у нас може більше чим де инде. А в прикметах нашого народа, видає ся мені, лежить велика не використана в тім напрямі сила...

"...Розумна організація, оперта на тих понятях і на тих потребах, може принести безмежні овочі і може стати підпорою християнського житя і великою помочю для духовенства. Нам днесь бодай випадає думати о якійсь організації, на котру могли би ми здавати часть нашої праці, в котрій би ми знайшли успішну поміч. Бо і справді праця наша стає так всесторонною а так трудною, що нераз тої помочи впрост і потреба.

"Інтензивність праці нашого духовенства... мусить чим раз більше абсорбувати всі сили сьвященика.

"До чисто духовної праці безумовно конечною стає ся праця на поли суспільно-економічнім.

"Зі збільшенєм потреб і при всестороннім збільшеню нашої діяльности мусимо з конечности оглядати ся за такою організацією нашої праці, щоби заховуючи собі всьо, що стисло до нас належить а до того і ініціативу і провід додаткової праці економічної, ми в одній і другій справі знаходили у людей успішну поміч, втягаючи найліпших з них до співуділу в нашій праці.

„Найуспішнішу поміч знайдем в добре з'організованім церковнім братстві.

„Щоби братство відповідало сій своїй цілі, потреба би єму надати ось таку організацію: Передовсім не може оно обнімати бодай з початку великого числа людей. Брацтво, дуже розширене в селі, єсть з інших взглядів хосенне або і потрібне, однак по моїй думці не може бути ядром організації, котра би правдиву поміч приносила сьвященикови і улекшала єго працю. Таке братство, котрого цілію заґріти по можности всіх до якоїсь форми, або якогось напряду побожности (братство Найсв. Тайн), або до якоїсь спеціальної чесноти (братство тверезости) іде до того, щоби обняти як найширші круги, по можности цілу парохію і зробити загальними якісь практики християнського життя. Може проте бути знаменитим средством пропаганди чи якоїсь чесноти, чи практики, чи в загалі побожности, але не буде ніколи, або хіба винятково, ядром правдивої організації. Нормально буде стояти працею сьвященика і провід єго буде абсорбувати много сил. Та праця не буде страчена, але і не буде мати того далеко сягаючого характеру тревалости, який має праця вложена в то, щоби інших до праці заохотити і ту працю організувати, єї провадити, давати їй напрям до одної цілі.

„В наших брацтвах тверезости і св. Тайн статутами єсть приписана праця троха того типу. Трудність однак виджу в тій суперечности, яка мусить заходити поміж брацтвом з природи річи призначеним для всіх, а брацтвом, котре би мало найліпших організувати а через тих лишень впливати на всіх. Може бути, що під формою, прим., виділу одного з давних братств можна би впроваджувати рід організації, о якій говорю.

„Щоби свою гадку пояснити, звертаю увагу Всч. Отців на ту обставину, що поміж нашими людьми находить ся много повних ініціативи, ревности, дбалости о загальне добро. Ті прикмети злучені з правдивою побожностію і улеглостію сьвященикови, надають тим людям відрубну, визначну ціху. Справляють, що то суть люди иншого, ліпшого типу і надають ся знаменито до якої небудь організації. Такого типу, прим., була та служниця, о котрій в письмі до народа вспоминаю. Людей такої вдачі звязати спільною працею, злучити їх в братство, котре би під проводом сьвященика впливало на цілу громаду в тім або в иншій напрямі, ось се була би, по моїй гадці, ідеальна організація. Можна би єї надати ціху суспільно-економічну, напрям акції соціальної; треба би однак виключити всяку ціху політичну, бо політика (пр. вибори), могла би людей ділити і в працю тої організації впроваджувати елементи особистої амбіції, за котрою мусять йти роздори. В дальших консеквенціях така організація могла би від-

бивати ся в політиці чи то громадській, чи загальній, але суть організації мусіла би рішучо виключати всяку політику. Она би мусіла бути все організацією церковного брацтва.

„Річ ясна, що члени такої організації мусять передовсім бути вірцевими християнами.

„Дальше треба би шукати до тої організації людей, котрі би могли мати вплив і значенє в громаді, а того свого впливу радо би хотіли ужити для загального добра. Віддані церкві і віддані сьвященикови, мусять мати власну ініціативу і охоту до загальної праці.

„Вишуканє і вибір таких людей в громаді, буде все ділом досить трудним, можливим лишень при основнім знаню громади. Діяльність такої організації повинна би бути звернена до праці поза церквою, хотяй евентуально могла би она або заступити брацтво так зване сьвічкове, або якимсь способом, що на разі лишаю Всеч. Отцям, ввійти в склад існуючого в селі брацтва і заступити чи обняти функції церковних провізорів. Однак і в тім случаю головним полем діланя для сеї організації було би завсїгди житє суспільне в громаді поза церквою. Від них (членів того брацтва) могла би виходити ініціатива до всіх хосенних установ, потрібних для нашого народа. Крамниці, шпихлірі, каси, спільні млинки, або лїпші знаряди господарські могли би бути в їх руках, — сьміло скажу — повинні бути, коли члени того брацтва мають мати характер найлїпших в селі.

„Не могло би брацтво залишати діл милосердія, відвиджуване хорих, поміч вдовицям, притуленє сиріт, примиренє спорячих, залагодженє процесу дорогою умови. Могло би принести правдиву поміч сьвященикови в справах таких, як розширенє побожних книжок, впровадженє загального звичаю спільних молитов, розірване або управненє диких содружеств, з'єднанє і примиренє содружеств розірваних, наверненє пияків і пр. і пр.

„Сьвященик знаходив би в брацтві з природи річи поміч у всякім предпринятім ділі. Мусів би однак стеречи ся навіть з найлїпшими позору, що члени того брацтва сугь єго повірниками або дорадцями. Хотяй би навіть так і було, ніколи не міг би допустити до роздору в парохії, конечного тогди, коли би одних попирав против других. Цїха протегованого через пароха була би небезпечною для тої організації, если инші люде могли-б себе уважати за непротегованих. А вже очевидно було би розбитєм і зіпсутєм всього, як би брацтво толерувало людей не цілком певної і чистої слави.

„Уважаю за річ конечну, щоби жите членів брацтва мало визначенє знамя християнського і побожного житя. Дуже важним а навіть конечним видає ся мені час проби, бо хотяй брацтво накладає по можности як найменше обовязків стисло

брацких, то однак вимагає оно від своїх членів так совершенного виконання Божого закону, що майже звичайно поміж християнами таких нема, котрі самі з себе без помочи тої організації ведуть таке совершенно християнське жите. Брацтво буде їм представляти ся, як організація вимагаюча ліпшого, совершеннішого життя а проте і впроваджене в то жите, привикнене до того життя, єсть причиною пізнання і часу проби. Та сама причина змушує до впровадження звичаю покут, slučajв і форм видаленя з брацтва. В статутах проте мусить бути цілком ясно рішена справа, коли хто перестає бути членом брацтва, зглядно якій покуті має піддати ся член, котрий дає згіршене. Суджене о провинах лишив-бим братам або сестрицям, застерігаючи парохови інгеренцію в случаю, коли би статут був нарушений.

„Працю сьвященика над брацтвом обмежив бим до найменшої границі, лишаючи самому брацтву, як найширшу автономію. Вплив сьвященика в брацтві понимав бим яко вплив, котрий має на найліпших в селі; нормально буде сей вплив більшим від загального впливу сьвященика над всіми вірними. Праця сьвященика в з'організованю і в проводі мусіла би з початку бути очевидно більшою, мусіла би однак мати той напрям, щоби річ раз з'організована, сама собою стояла. Братя не повинні мати претенсій до того, щоби сьвященик для них більше працював, як для всіх. Та праця повинна би, думаю, вистарчити до утримування в житю і руху раз установленого брацтва.

„Брацтво мусіло би мати якісь свої засоби т. є. касу, котрої контроля мусить бути сильно означена:

„Так менше більше виглядало би, по моїй думці, добре з'організоване брацтво. Піддаю під розвагу Всч. Отців ті гадки з зарисом статутів брацтва і просьбою, щоби в проводі брацтв старали ся в тім напрямі стреміти до їх організації“.

На черк статутів.

§. 1. Ціль брацтва.

Братя і сестриці вступають до брацтва, щоби старати ся о як найліпше сповнене Божих заповідей і щоби спільними силами виконувати добрі діла любви ближнього для добра громади.

§. 2. Принятє, проба, обітниця.

1. До брацтва приймає ся лишень таких, що скінчили 24 літ, відзначають ся примірним житєм християнським, преданністю сьвятій католицкій Церкві, послушеньством для пароха.

2. Без відомости мужа не можна прийняти жени, хиба О. Провідник інакше осудить.

Женаті і замужні не можуть бути прийняті до брацтва, наколи, навіть і без їх вини, їх содружество не єсть примірним і візріцевим.

3. Судово караний не може бути до брацтва прийнятий, хиба візріцевим 5-літнім поведенем поправив слою славу, і по 2 літах проби був прийнятий одноголосним рішенем зборів загальних.

4. Прийняті до брацтва через рік лишаяють ся на пробі. В тім часі всі старші братя і сестриці уважають на поведене нового брата і сестриці, особливим же способом на то, чи ніколи не клене, не божить ся, зле о ближних не говорить, взагалі чи совістно і точно сповняє всі заповіді Божі.

5. На пробу приймає загальними зборами вибрана рада рішенем одноголосним або більшостію голосів.

6. В часі проби всі братя і сестри повинні старати ся добре пізнати кандидата. Рада, передовсім же **учитель**, має его об'учувати, дбати о то, щоб добре знав катехизм і правила.

7. В разі невідповідного поведеня має рада продовжити час проби на пів року. Як би по тім часі рада не представила его бодай більшостію голосів загальним зборам до прийнятя, тим самим вже перестає бути членом брацтва.

8. Хто з братей або з сестер видів похибки в поступованю других, має або сам з любовію упінути, або як се справа троха більшої ваги, просити о то одного з радних. Братне нап'мнене кождий повинен радо і покірно прийняти.

9. По році проби всі братя і сестри голосують над остаточним прийнятем; хто має більшість білих галок, той прийнятий.

10. Прийнятий відчитує в церкві перед сьвящеником обітницю слідующими словами:

„В присутности Господа Бога в Троице Святій Єдиного обіцією моїм братям і сестрам заховувати закон Божий і церковні заповіді. Обіцією заховувати правила брацтва а за кожду провину прийняти через брацтво наложену покуту“.

11. По відчитаню обітницї вручає сьвященик новопринятому брату або сестрі запалену сьвічку, говорячи: *Та́кв да про-свѣтитсѧ свѣтъ тѣбѣи предъ челове́кми, та́кв да вѣда́тъ твоѧ дѣла́ и про-сла́вятъ Сѹтца твоего на ве́сѣхъ.*

§. 3. О способі життя.

1. Братя і сестри мають так закон Божий заховувати, що-би ніхто в громаді не міг їм ніякого гріха закинути.

2. В одежи вистерігають ся всякого збитку, в їдженю і п'тю заховують мірність.

3. До коршми не ходять. На танцях і непотрібних забавах не бувають.

4. В родинях спільно молять ся бодай раз на день.

5. Молять ся перед їдженем і по їдженю.

6. Пости заховують такі, які побожні люди в селі заховують.

7. Книжок і часописей противних духови Церкви не читають і не позволяють їх читати тим, над котрими мають якусь власть.

8. Сповідують ся і причащають ся найменше чотири рази до року (кожного посту).

9. Ті, що мають право робити тестамент, най завчасу розпорядять своїм маєтком, щоб евентуально уникнути спорів в разі смерті.

10. Най усильно старають ся о щиру любов і згоду поміж собою і поміж другими.

11. Ніколи зле о ближних не говорять.

12. Ніколи не присягають ся і не божать ся, хиба в справах важних і конечних.

13. Вистерігають ся гидких бесід і неприличних жартів.

14. Недужого брата посіщають; в разі тяжкої хвороби наминають его, щоби прийняв сьвяті Тайни.

15. На похороні усобшого брата всі бувають присутні; за душу его жертвують спільно одну Службу Божу і спільно до сьв. Причастія праступають.

§. 4. О управі.

1. Брацтвом управляє рада, зложена з п'ятих до десятих членів, після числа членів брацтва.

2. Всі братя і сестри, котрі по році проби були прийняті до брацтва, вибирають на загальних зборах раду на три роки. Голосоване відбуває ся картками або так, що перед провідником місцевим, котрим завсїгди єсть парох або сотрудник, кожний тайно подає п'ять або більше імен тих, котрих хоче до ради вибрати. До ради може ввійти такий член брацтва, котрий вже зложив обітницю, відзначає ся ревностію і побожностію і ніколи не мав покути. Вибір ради мусить бути потверджений через провідника.

§. 5. Обовязки і права ради.

1. Рада зараз по своїм виборі вибирає з поміж себе більшістю голосів брата наставника і розділяє інші уряди, імено: заступника, скарбника, писара і учителя.

2. Рада збирає ся перед місячними зборами, щоби назначити місце і час зборів, справи, о котрих на зборах має говорити ся, прийняти до першої проби зголошуючих ся членів, представити зборам членів укінчивших пробу, уділити провинившим ся членам брацтва нагани або покути.

3. Радники суть в совісті обов'язані приймати на пробу лишень таких, о котрих мають певну надію, що відповідять всім вимогам брацтва.

4. Так само мають поступати, голосуючи над представленем загальним збором брата, котрий скінчив рік проби.

5. Обов'язком **наставника** єсть: більше як прочі дбати о спільне добро, кожного поучувати о обов'язках, зносити ся з о. провідником, котрий мусить знати о часі зібраня ради і загальних зборів так, щоби міг, як схоче, бути присутнім. Наставникови нічого не вільно рішати без порозуміння з радою.

6. Заступник наставника має ему помагати в его уряді і заступати его в часі неприсутности або слабости.

7. В случаю провини наставника або і простого незаховання правил або занедбування обов'язків, єсть обов'язком заступника упімнути его з любовію в чотири очі. Єсли таке напімнене не помагає, має его напімнути на засіданю ради, а як і то не помагає, повинен заступник в порозуміню з радними представити сю справу о. провідникови, котрий з своєї сторони може, єсли узнасть за відповідне, по безхосеннім напімненю зложити наставника з уряду.

8. Обов'язком **учителя** єсть дбати о випробоване, пізнане а взглядно виучене тих, котрі суть на пробі. Як того потреба, має з ними повтаряти катехизм.

9. Учитель єсть zarazом наставником брацтва молодежи, зложеного з тих, котрі по 24. році житя хотять бути прийняті до брацтва. До того брацтва може бути прийма на молодіж від 14. року житя. В часі перед посліднім прийнятем і зложенем обітницї, можуть бувати на загальних зборах і під проводом учителя брати уділ у всіх працях брацтва.

10. Дівчата, котрі вийдуть замуж в тім часі, можуть по двох літах примірною супружеского житя, на представлене ради і за згодою отця-провідника, бути прийняті через загальні збори до обітницї.

11. **Скарбник** збирає на зборах складки, щоби ніхто не видів, хто що дає. Зібрану складку в присутности ради рахує, зборам оголошує і записує в касову книжку, котру провадить. В случаю провадження через брацтво крамниці, каси, або иншої інституції сполученої з грошовим оборотом, провадить окремі рахунки тих інституцій. Гроші мають бути зложені в касі під двома ключами, з котрих оден має бути в руках наставника, другий в руках скарбника.

12. На кожде жаданє, хотяй би одного члена ради, мусить бути переведене шконтрум каси.

13. Гроші брацтва мають бути поділені на три, менше більше рівні часті: перша іде на убогих і недужих громади, друга на украшенє церкви, трета на потреби брацтва. Касові книжки мають право переглядати о. провідник і радні.

14. Писар провадить слідуючі книжки: а) книжки членів, в котрій мають бути вписані імя і назвисько, рік уродження, число дому, дата прийняття на першу пробу і зложення обітниць; б) книжку обряд ради і загальних зборів.

§. 6. О загальних зборах.

1. Раз в місяць, в дни і місци означенім через наставника, в порозуміню з о. провідником, збирають ся братя на загальні збори. В разі потреби може наставник в порозуміню з радою і о. провідником збори приспішити або відложити.

2. По вступних молитвах відкриває збори о. провідник короткою лаукою. В неприсутности провідника, отвирає збори наставник, а науку заступає побожне читанє. Ухвали зборів мають бути через наставника подані до відомости неприсутного о. провідника, котрий має право ухвалу застановити, если уважає єї за шкідливу для брацтва.

3. По побожнім читанню відчитує один з радних з порученя наставника правила брацтва а писар відчитує протокол з послідних зборів. Скарбник здає справу з рахунків.

4. Відтак здає справу наставник з ухвал ради (приняте на пробу, добрі діла, ухвалені і сповнені через раду) і піддає під голосованє зборів предложенє ради що до прийнятя до обітниць. По оголошеню результату голосованя, наступають внески і розмова членів. Кождий брат (сестра) має право піддавати зборам внески, що до добрих діл християньскої любови, котрі би брацтво могло сповнити, або всі разом або через членів брацтва, вибраних на то радою.

5. Збори кінчать ся складкою, короткою молитвою і побожними пісьнями.

§. 7. Видаленє з брацтва.

1. Брат (сестра) непослушний або непожиточний по зложеню обітниць має бути напiмнений через наставника; як не поправить ся, має бути завізваний на сходи ради, де наставник дасть му напiмненє. Як завізваний не прийде і не усправедливить ся, або не поправить ся по напiмненю, дістане друге, а відтак третє напiмненє, вже на загальних зборах, по котрім наступить виключенє — одноголосним рішенєм ради, потвердженням через о. провідника. Наставник вимаже на загальних зборах єго імя з книги брацтва.

2. В случаю більшої провини може рада більшостию голосів видалити з брацтва тих, котрі суть вже на пробі. Членам, котрі зложили обітницю, в разі тяжшої провини повинна рада назначити покуту відповідно тяжку. Таке рішенє мусить бути однак потвердженє через провідника.

3. Неприняте покути потягає само собою виключенє з брацтва і вимазанє з книги брацтва.

4. В разї кримінального засуду, або публичного проступку або згіршення, рада сейчас зібрана вимаже імя винного з книги брацтва.

§. 8. Основанє нового брацтва.

1. Як в якім селї знайшло би ся з десятиох таких, котрі би хотіли оснувати у себе таке брацтво, а мали би на се потрібну кваліфікацію, могли би зразу без канонічного основаня, після тут списаних правил, сходити ся, няраджувати ся і організувати ся. По переведеню тої передвступної організації міг би місцевий парох внести поданє до Митроп. Ординаріату о канонічну ерекцію. Грамота ерекційна, по давньому переданю наших брацтв, обнімала би всі правила з тими модифікаціями, котрі би Ординаріят прийняв на внесене пароха, взглядно на бажанє людей. Ординаріатови прислугувало би право канонічно візитувати брацтво безпосередно або через делегата. Кілька брацтв могли би бути з собою звязані одною загальною організацією, котрої органом були би збори делегатів різних брацтв а в разї потреби якийсь центральний провід вибраний тими зборами.

2. При основаню брацтва, братя основателі за зізволенєм пароха могли би відразу бути допущені до обітницї.

3. Женщини можуть або мати своє брацтво тої самої організації, або належати до одного брацтва з мужчинами. В тім посліднім случаю вибирають збори до ради дві або три сестри, між котрими одна наставничкою а друга учителькою.

Загальні збори в тім случаю провадить наставник.

§. 9. О добрих ділах.

Братя і сестри можуть або всі разом або по кількох лучити ся в сповненю поодиноких добрих діл, іменно щоби:

1. посіщати хорих, приносити їм чи пільгу материяльну чи потїху;

2. вишукувати убогих, вдовицї і сироти і помагати їм та поміч інших єднати;

3. учити занедбані діти катехізму;

4. уряджувати спільні читання побожних книжок і через то научувати невіжі о правдах віри;

5. розширяти добрі книжочки і часописи;

6. намовляти до сповіди тих, що не сповідають ся;

7. стеречи село а особливо молодїж від згіршення і злого приміру;

8. помагати парохови в кожній его праці для добра громади;
9. повідомляти его о всім, що може бути шкідливим для загального добра;
10. розширяти честь Преч. Діви Марії особливо серед молодіжк;
11. заступати погані пісні побожними а бодай чемними;
12. відвиджувати Ісуса Христа присутного в церкві;
13. причиняти ся до окрашення церквей;
14. розширяти звичай спільних молитов щоденних;
15. єднати, примиряти роз'єднані супружества, — дикі супружества розділяти;
16. основувати і провадити читальні;
17. організувати шпихлірі громадскі і каси райфайзенівскі;
18. основувати крамниці громадскі;
19. закуповувати спільними силами ліпші знаряди господарскі і т. д. і т. д.

В тім всім однак нехай братя уважають, щоби нічого важнішого не робити без поради провідника душпастиря.

И єдини правнаних силх житєлєствєтъ, мирх на нїхъ и ѡблєсть (Гал. VI, 16).

*

*

*

„Такі то менше більше статута чи правила уважаю я за найвідповідніші для добре з'організованого братства. Сушною, як Всеч. Отці легко спостерігають, єсть солідарність цілого християньского житя і спільність праці для загального добра. Усильно проте поручаю Всеч. Отцям звернути увагу на існуюче в селі братство і щиро попрацювати над організацією, взглядно реорганізацією братства. Там, де після того типу і духа тут предложених правил можна буде, впроваджуючи відповідні модифікації, реорганізувати братство Сьв. Тайн або тверезости, йдіть, Всеч. Отці, тою дорогою. Там, де єсть лишень братство сьвічкове, вже конечно впровадьте тут виложену організацію, уважаючи передовсім на то, щоб самих взірцевих і визначних християн до діла допустити. То діло поручаю з всякою усильностію Вашій ревности і душпастирському благо-разумію, увірений, що сєй напрям Вашої праці зробить єї і успішнішою і лекшою. При соборчиках деканальних ОО, декани піддадуть під дискусію справу братств; при сїй нагоді подайте Нам Всч. Отці Ваші мніня, бажаня і внесєня“.

(Дальше буде).

о. Н. Будка.

Дісципліна грецької церкви в світлі полеміки за часів Фотія.

(Д а л ь ш е).

Патриархат в Константинополі після практики і теорії обох церков в IX. ст. Початок письмової полеміки ізза дисципліни.

Мимо так великих змагань сепаратистичного духа, починає ся час властивого роздвоєня церковного доперва в IX. ст., в століттю патріярхи Фотія і папи Ніколая I. Станули тоді проти себе Рим і Византия, два вже зовсім вироблені, та, на жаль, вже цілком ворожі світи. В Византиї маємо в IX. ст. по глибоко руйнуючій борбі о образи в першій ряді взбуджуючих обриджене, зіпсутих цісарів з глибоко упавшим двором, котрому служать невольничо не тільки вся аристокрація держави, але що більше, також зіпсутий клир, монахи і простий нарід. В Римі репрезентує видосконалену самостійність церкви свідоме папство і церковну свободу папа Ніколай I.

І. Перший патріархат Фотія.

А. Вибір Фотія і його перший синод.

В часі пановання малолітнього цісаря Михайла III. (842-867), сина цісареві Теодори, котра положила немалі заслуги що до привернення почитання образів, загарбав керму правління в свої руки до ґрунту зіпсований брат цісареві Бардас, і зробив двір константинополітанський місцем всякої переворотности. Молодого цісаря зіпсував распустою і пиянством так, що він носить в історії ім'я „пияка“, а сам вигнав свою жінку і провадив зі своєю синовією згіршаюче жите!⁵⁰⁾

Тодішній, дуже гідний патріярх Ігнатий напминав часто дикуна Бардаса, а коли той нічого собі з сего не робив, від-

⁵⁰⁾ Cedren. Hist. comp. (ed. Venet. 1729) 43². Zonar. Annal. II. (ed. Venet. 1729) 127. Libellus Ignatii, Baron. 861 n. 26. Mansi XVI. 295: „Herodianum peccatum et incestus“. прв. також Baron. 858. n. 50. Hergenröther, Photius I. 355-373. Will, Acta 30. Hefele, IV. 228. слід. Markovic, I. 388. слід. Neander, IV. 469.

мовив ему причастия в празник Богоявлення 857. р. З пімсти на-
мовив Бардас цїсара Михайла, щоби вигнав матір свою Теодору
з єї дочками в монастир, а Ігнатий мав їх постричи в монахині.
Ігнатий тому спротивив ся, але за то мусїв без жадних дохо-
дженъ йти на засланє⁵¹⁾.

Се нарушенє прав і свободи церковної через Бардаса ста-
лось в своїх наслідках вихідною точкою полеміки поміж Римом
а Константинополем, що скінчила ся схизмою.

Погрозами і переслідуваннями хотїв тепер Бардас змусити
Ігнатія до уступленя з трону, сей однак не дав ся до сего при-
неволити. Мимо сего вишукав собі Бардас, завдяки цілковито
розлізлій, бо за часто ломаній дісципліні і при співділаню слї-
пого послуху для зарядженъ двора хотьби як безправних, не
зважаючи на се, що Ігнатий еще жив, на єго наслідника чоло-
віка, якого ему було треба. То був Фотий⁵²⁾.

Спокревнений з цїсарскою родиною, глибоко учений, при-
тім правовірний приклонник почитаня образів, займающий ви-
соке становиско на дворі як начальник цїсарської гвардії і се-
натор, добрий каноніст і учитель з товпою убожающих єго
учеників — мав Фотий всі дані, котрі єго робили спосібним
до так високого становища⁵³⁾. Притім гордий і амбітний (що
єсть цїхою єго цілою діяльности) дав ся дуже легко наклонити
до принятя того високого достоїнства⁵⁴⁾. А остаточно рішаючим
було се, що Фотий був вже давнїше противником здетронізо-
ваного Ігнатія і зачисляв себе до партії перебуваючого як раз
в Константинополі єпископа з Сиракузів, Григорія Азбеста,
котрого Ігнатий через рішенє синодальне (*συνόδου ἐνδριμούσε*) здо-
етронізував, а котрий однак мав свою велику партію⁵⁵⁾. На розказ
негідного двора зістав сей муж вибраний тепер патріархом.
Приписаний канонічно вибір через клер і нарід (*Nicenum* сс. 4.
і 5.) симульовано через схизматицку фракцію Григорія Азбеста,
а сам Фотий удавав, що він не хотїв бути і не радо приймав
гідність патріарха⁵⁶⁾. Вскорі однак згодив ся. В протягу шістьох
днів одержав всі свьаченя аж до єпископа: першого дня був по-
стрижений на монаха, на другий висьвячений на четця, на тре-
тий на гіподиякона, четвертого на диякона, пятого на презви-
тера, а на Різдво 25. грудня 857 на єпископа, всьо через свого
приятеля Григорія Азбеста⁵⁷⁾.

⁵¹⁾ Hergenröther, Photius I. 355. n. 25.

⁵²⁾ Pichler, I. 93. 98. 102. Zhishmann, Orient. Eherecht, Wien 1863, 15. сїд.
Herg. Phot. I. 377.

⁵³⁾ Nicetas, Vita Ignatii. Mansi XVI. 229, Ehrhard Photios y Krummba-
cher, Byzant. Literaturgeschichte, 73—77, де також література 77—79.

⁵⁴⁾ Nicetas, I. с. 231, Hergenröther, Phot. I. 376. Jungmann, Dissert. III.
340 п 28, 1. Neander, IV. 411.

⁵⁵⁾ Hergenröther Phot. I. 358—363. Nicol. Ep. 11. ad Phot. Mansi XV.
259. і 9. ad Michael, Mansi XV. 225. Hefele IV. 231 235.

⁵⁶⁾ Hergenröther, I. 378. Neander IV. 40.

⁵⁷⁾ Nicetas, Vita Ign. Mansi XVI. 231. Hergenröther, I. 379.

Сей вибір є з кожного боку вибором проти канонів грецької дисципліни.⁵⁸⁾ Сю для слідуєчого важну справу розберемо тут основнійше.

Ігнатий не абдикував, а єго усунене з трону не було канонічне, відси не був престол патріарший опорожнений. З другого боку зістав Фотий винесений відразу зі стану ляка до найвищої гідности церковної без захованя приписаних інтерстицій, що противилось не лишень строгим канонам церковним (с. ар. 80; Sardica с. 10), але було також проти прав свіцких (Nov. 123. С. 1. §. 2). Коли після Nic. сс. 4. 6. вимагало ся до акту сьвячень трох єпископів, то Фотия сьвятив лише оденіто Азбестас, котрий був як схизматик здетронізований і після давного звичаю при сьвяченнях не компетентний до уділюваня сьвячень, бо до сего був уповажнений в перший мірі митрополит з Гераклеї. В кінці був Фотий, як сторонник партії Азбеста, сам схизматиком. Відси був він сьвідомим узурпатором не вакуєчого єще формально престола, отже іррегулярний.

Щоби запобічи бунтови, представляв себе Фотий з початку як помічника Ігнатія⁵⁹⁾, але вже по двох місяцях заявив отверто, що він не узнає Ігнатія ані єго сьвячень, отже через него висьвячених, скликав з приверженців соборчик, на котрім депонував не присутного Ігнатія з престола і кинув на него анатему⁶⁰⁾. Щоби свою партію збільшити, почав горячково відданих Ігнатієви єпископів і презвитерів усувати, а їх місця обсаджувати своїми приклонниками. Приклонників Ігнатія переслідував при помочи Бардаса завзято, а Ігнатія за то, що сам добровільно не хотів уступити, перекидав з місця на місце і мучив по тиранськи⁶¹⁾.

А що все то не помогло і опозиция все ще була сильною, почав Фотий старатись о своє потвердженє з Риму, де засідав тоді на престолі від 858 р. сильний і сьвідомий своєї ціли папа Николай I. Легати Фотия передали папі р. 860 крім многих дарунків два письма: від цїсаря Михайла, в котрім сей просив папу о легатів на синод до Константинополя в ціли унормованя підупавшої по борбі о образи дисципліни⁶²⁾, і від Фотия з ісповіданєм віри і виясненєм, в який спосіб він обняв престол⁶³⁾.

⁵⁸⁾ Hergeröther I. 330. II. 353—354. Hefele IV. 231. Philipps, VIII. 1. §. 458. VI. 98—106. Natalis Alex. §. 2—237. 238.

⁵⁹⁾ Nicetas, Vita Ign. Mansi XVI. 233. Nicol. Ep. 11. Mansi XVI. 4. Nicol. ep. 7. Mansi XV. 178.

⁶⁰⁾ Nicetas, l. c. 236. Anastas. Praef. in syn. VIII. Mansi XVI. 4. Nicol. ep. 7. Mansi XV. 178.

⁶¹⁾ Nicetas, l. c. Libellus Eporum in Conc. VIII. actio II. Mansi XVI. 39. 40. Cedren. H. E. 433.

⁶²⁾ Сей лист загинув; єго зміст єсть занапай з Nicol. ep. 9, Mansi XV. 216—240.

⁶³⁾ Грецький текст у Migne p. G. 102. Ep. 1. col. 585—594. Латинь. у Baron. a. 859 n. 61—67. Hergenröther, Phot. I. 407—410. Pichler I. 181: „Факт, що Фотий писав до папи є наглядним признаєм римського примату“, Порівн. Norden ст. 6.

Старець Ігнатий, пише він, зрік ся своєї гідности, а він, Фотий, був примушений проти своєї власної волі той так тяжкий обов'язок взяти на свої рамена. Просить проте о потверджене і о легатів на синод. Про дійсний стан річий не сказано ані слова.

Папа післав легатів до Константинополя з письменною відповіддю до Михайла й Фотія, даючи рівночасно тим легатам поручене, після котрого заборонював їм зноситись з Фотием яко єпископом — они мали лише справу докладно переглянути, а рішене в тій справі застеріг папа собі⁶⁴).

В листі до цїсаря зазначає папа свої папські права, висказує своє невдоволене, що без згоди Риму усунено на синоді в Константинополі неканонічно Ігнатия, а винесено нагло чоловіка зі стану лаїка до гідности єпископської⁶⁵). Се противить ся синодови в Сардиї С. 10⁶⁶) і многим папским декреталіям, проте заявляє папа Николай цілком рішучо, що він Фотия так довго не може узнати, доки справа з Ігнатием на синоді не вяснить ся. Притім жадає папа еще звороту провінції Ілїрикум під юрисдикцію Риму, рівнож віддане дібр в Калябрії і Сицилії, „quoniam irrationabile est, ut ecclesiastica possessio... terrena quavis potestate subtrahatur“⁶⁷). До Фотія написав папа коротко, що не може его затвердити, бо его вибір противить ся канонам⁶⁸).

Нім мав зачати ся синод, мусїв еще Фотий з'єднати собі папских легатів. А що они після наданої інструкції хотіли поступати, цїсар держав їх віддільно від всіх доти, доки они під погрозами строгих кар і вигнання не приобіцяли перестрашені справу Фотія попірати⁶⁹).

В 861. р. зібрав ся синод в церкві сьв. Апостолів⁷⁰). Сей синод кидає дуже інтересне сьвітло на тодішну дисципліну грецької церкви. Присутними були: цїсар, Бардас, 318 отців, як на першій вселенській синоді і легати папські. Щоби можна було сказати, що легати були судиями Ігнатия, віддано їм на позір президоване, однак там діялось лиш то, що хотїв Бардас і Фотий⁷¹).

Головною ціллю синоду було приневолене Ігнатия до уступлення з престола, або его усуненє. Візваний перед синод, явив

⁶⁴) Nicol. Ep. I. Mansi XV. 161. Ep. 9. l. c. 222.

⁶⁵) Nicol. Ep. 2. l. c. 162-167. Baron. a. 860 n. 3-9 Jaffé I. n. 2021 p. 238.

⁶⁶) Ep. 2. Mansi XV. 163. Sard. C. 10. цитований після Dion. Exig. як 13., при. Pitra I. 475.

⁶⁷) l. c. 167.

⁶⁸) Ep. 3. l. c. 168. Baron 860. n. 2. Jaffé I. n. 20. 22. p. 238.

⁶⁹) Nicol. Ep.-6. Mansi XV. 177. 178.

⁷⁰) Nicetas, Vita Ign. Mansi XVI. 238-242. Libel. Ign. Baron a. 861. n. 27. називає сей синод: *καταφρον κρίσιον* „tribunal Caiaphanum“. Balsamon називає его „Primo secunda“ „πρῶτη καὶ δευτέρα“ і „σχοπευτική“ S. 549. і 582. Порівн. Milas l. c. ст. 95. Hefele, IV. 241-5 Hergenröther, Ph. I. 419-438. Zonar. Вступ 238-239. Nicol. Ep. in actis S. VIII. Mansi XVI. 302. Називає его: „λειτουργική σύνοδος“ „latrocinium“.

⁷¹) Сам Фотий признає ся до того. Првн. Photii ep. apolog. Baron. a. 861. n. 51.

ся Ігнатий в ризах патріярших з асистою, однак его змушено під загрозою кари смерті явитись лише в ризах монаших. Єму призначено місце на деревляній лавці. Ігнатий запитав легатів, чи они не мають листу від папи до него; они однак відповіли, що Ігнатий не є жадним патріярхом, а має бути канонічно суджений. Ігнатий відповів, що они прийшли тут на се, щоби усунути „чужоложника“ Фотія а єму (Ігнатієви) віддати назад его облюбленицю, церкву. Пересвідчений, що Фотій як в тій справі лично інтересований, в змові з перекупленими легатами не може бути его судиею, не узнав Ігнатий їх за судіїв і відкликав ся до Риму, до папи. Засідання застановлено. На друге візване легатів і синоду осьвідчив Ігнатий, що він плачених легатів за судіїв не узнає, і що він з охотою піддасть ся вирокови, але папи. Він був в праві, бо Sard. с. 4. виразно постановляв, що усунений єпископ, котрий апелював до Риму, не міг дістати наслідника, як довго его справа там не зістала порішена⁷³⁾.

Кількаразова проба змушення до резигнації нічого не помогла. Ігнатий не хотів віддати своїх овець в опіку Фотієви, узурпаторови і схизматикови, котрий навіть не був членом церкви. Вкінці поставили Ігнатія еще раз перед синод і там его осудили на підставі зізнань 72 свідків по більшій части підплачених і з низших верств, після 31(29) апост. кан., котрий до него примінено. В тім каноні таке готується: „Коли єпископ дістав уряд церковний через сьвічку власть, мусить бути усунений, як також і ті, котрі з ним стоять в звязи“. В дійсности і в першій мірі мусів сей канон трафити Фотія, як вибраного через Бардаса і без волі народа, но тут безлично звернено его против Ігнатія, котрий зістав вибраний вправді на припоручене Теодори, але за одноголосною згодою єпископів і народа і вже довше як одинайцять літ сповняв знаменито, без догани свій уряд⁷⁴⁾.

Щоби не карати разом і многих иньших єпископів, взяли під увагу лишень першу часть канона. Забавка з канонами, як злих дітій⁷⁵⁾.

Легати папські згодились на ту безправність, і кликали при слідуєчій по тім деградації Ігнатія, підчас відбираня брудних і подертих риз патріярших, що на него вложили, з цілим синодом: *ἀνάξιτος*⁷⁶⁾.

⁷³⁾ Hefele I. 543 слїд.

⁷⁴⁾ Nicetas, Vita Ign. Mansi XVI. 238-239. Ep. Nicol. 5. ad Michael. Mansi XV-171. Cedren. 436. Zonar. 131.

⁷⁵⁾ Pitra I. 19. Nicol ep. 5. ad Michael. Mansi XV. 172. Папа дивує ся що, коли в р. 860 говорив цісар о многих провинах Ігнатія, то синод 861 р. найшов лиш одну точку до закинення, а ту можна уважати при знаній византийській практиці лише натягаючи сильно за злочин.

⁷⁶⁾ Nicetas, l. c. 239. Anastas. Praef. in S. VIII. Mansi XVI. 4

Варварство не мало однак кінця. Ігнатий мав ще вирок свого уступлення підписати, но коли сему спротивив ся, то тримали его так довго в вязниці, доки ключник, не схопивши его за руку насильно, не поставив на аркуші знаку хреста, де Фотий дописав сам що єму було треба.

Ігнатий мав еще перечитати сей документ з амвона, уратовав ся однак від сего утечю, блукав довго, аж доперва по землетрясеню позволено єму повернути до его монастиря⁷⁶⁾.

В такий то спосіб зістав Фотий узнаний правним патріярхом.

По розправі з Ігнатием займав ся ще синод, в другім засіданню іконоборством і відновленем дисципліни і видав 17 канонів.⁷⁷⁾

Більша часть сих канонів носить на собі пятно полеміки проти Ігнатія і его приклонників. Шість перших говорить о реформах монаших чинів, чим бажав⁷⁸⁾ Фотий здужити еще досить великий вплив монахів (приклонників Ігнатія). Щоби для себе і для свого поступованя против приклонників Ігнатія мати канонічну підставу, перефорсував Фотий канони 13—15., де сказано, що диякон або сьвященик (с. 13), єпископ (с. 14), або митрополит (с. 15) котрий висуває ся зі звязи з патріярхом вже перед его укінченим засудом, має бути усунений від всіх урядів церковних. Ті що так відлучають ся, є недвозначно названі — се суть приклонники Ігнатія⁷⁹⁾. А що ті канони також против дотеперішного діланя псевдопатріярхи Фотія могли бути звернені, подає сейчас с. 15. дефініцію ложного патріярхи. Ложні єпископи і патріярхи суть ті, котрі з отвертим чолом пропагують ересь. Таким Фотий не був! — Византийский викрут! — Через ті канони міг Фотий легко вимусити собі у народа признане.

Як впрост проти Ігнатія фабрикував Фотий ті канони сьвідчить с. 12. Заказує ся в нім під карою усуненя з уряду відправу літургії і хрещенє в приватних каплицях. Хто отже не приставав до Фотія, а правив богослуженя приватно, міг після сего канону бути тяжко караним.

Решта канонів не заслугує на увагу, з виїмком двох ostatnich, в яких вправді ургує ся бажаня папи Ніколая, але так, що Фотий при тім і для себе сотворив апольогію. І так: С. 16. приписує: „Не можна вибирати нового єпископа для жадної церкви, як довго попередник жиє і зістає при уряді, хиба що сам зрече ся добровільно, або правно зістане усунений“. Тільки і так жадав папа — але Фотий позволив собі на додаток:

⁷⁶⁾ Nicet. I. c. 241. прын. Herg. Phot. I. 435. 462.

⁷⁷⁾ Mansi XVI. 535—549 Balsamon 549—582. Hefele IV. 244—245. Herg. Phot. I. 430—434. Лебедевъ, Ист. 65—68. Zonar 239—259.

⁷⁸⁾ Лебедевъ, Ист. ст. 65.

⁷⁹⁾ С. 13. початок „zizaniarum semina“ „schismatici“.

„На случай однак, коли єпископ через 6 місяців перебуває поза столицею і покинув свою громаду не зрезигнувавши, то має бути усунений, а на його місце має бути поставлений иньший⁸⁰⁾).

Сей додаток зладив Фотий проти Ігнатия, котрому закинув тепер самовільне опущенє столиці, хотяй, знаємо, усунув Ігнатия на тім самім синоді за що друге, а то за се, наче би его вибрала власть сьвіцка. Видимо тут, що клопоти в стараннях усправедливлення вибору Фотия були за великі, коли спричинювали тільки крутіств.

Папа жадав, щоби ухвалено канон проти наглого сьвячення лаїків на високі духовні чини. Канон 17. дійсно се ухвалює, але знов з додатком Фотия. Він звучить: „Не вільно сьвятити жадного лаїка ані монаха нагло на єпископа, без випробовання его в довших відступах часу. І хотяй — знов ратунок Фотия — дотепер кількох визначних мужів було узнаних за гідних сей-часового сьвячення на єпископів, бо заходила пекуча потреба — то однак на будуче не сьміє се більше лучати ся⁸¹⁾.

Що така згода на жаданє папи не була жадною „примирительною церковною політикою“⁸²⁾ Фотия, ані жадною „готовостию до усуненя згіршеня“⁸³⁾, є очевидне.

Акти синоду підписав на першій місци цісар⁸⁴⁾, розходило ся ще, щоби сї постанови і папа потвердив. Осібні послі вистлані в товаристві вертаючих легатів папських передали папі акти синоду і листи від цісаря і Фотия. Цісар описав, що було зайшло і що зроблено і просив о затвердженє постанов⁸⁵⁾. Фотий від себе написав довгу апольогію своєї особи, апольогію, що є майстерским кавалком византийської хитрости і вимови⁸⁶⁾.

Зобачмо, як то в ній Фотий боронить правности свого вибору і дісципліни грецької церкви з протиставленю до латинської.

Наперед настроює ситуацію на добрий для себе тон. Розписує ся широко о любови і зазначає з натиском, що до прийнятя гідности зістав змушений. А коли при тім нарушено канони церковні, то вина спадає на тих, що его змусили, а не на него, що уляг натискови і то проти своєї волі. „Але пригляньмо ся, що то за канони, котрі ніби то переступлено — пише дальше Фотий. Церков в Константинополі до сеї пори еще їх не прийняла“. А не переданих і не прийнятих канонів годі нарушити.

Тоте голословне, нічим не потверджене запевненє Фотия говорить просто, що его вибір був канонічний, а тим самим

⁸⁰⁾ Hefele IV. 244.

⁸¹⁾ Hefele, IV. 245.

⁸²⁾ Лебедевъ, Ист. ст. 68.

⁸³⁾ Epist. apolog. Photii. Baron. a. 861. n. 48.

⁸⁴⁾ Nicol. Ep. 8. ad Michael. Mansi XV. 285. Hergenr. Photius I. 435—436.

⁸⁵⁾ Лист пропав. Зміст є знаний з відповіді папи.

⁸⁶⁾ Текст по грецьки у Migne P. G. 102. Ep. 2. col. 593—618. По лат. у Baron. a. 861. n. 34—54. Попіви. Herg. Photius I. 4 9—460. Hefele IV. 245—247. Лебедевъ, Ист. 69—75. Marković I. 416—435. Pichler I. 182—184.

заява папи Ніколая, що при виборі Фотія знасилено канони, є без підстави. Тимчасом було як раз противно. В обох листах, до Михаїла і Фотія покликав ся папа Николай наперед і передовсім (як се вже було піднесено) на канони синоду в Сардиї, а ті канони були у Греків знані і прийняті у них загально. Они стоять і в збірці Івана Схоластика (*L. tituli. titul. XVI.*) і Трульський синод їх в с. 2. прийняв і номоканон в XIV. тит. має їх⁸⁷; свв. Золотоустий і Ігнатий апелювали до Риму опираючись якраз на сих канонах, з чого виходить, що і в практиці були они примінювані. Вправді не зважав ніхто в Константинополі на папські декреталі, але на них покликав ся папа в своїм листі доперва на другім місці⁸⁸). Так отже є перша точка оборони Фотія нічим більше, як звичайною ложію. Дісципліна при виборах єпископів опирала ся у Греків на Nic. cc. 4. і 5., Sardic. c. 10., прийнятих загально, так отже не ослабив Фотій неканонічності свого вибору ані трошки.

Як другу точку наводить дальше Фотій кілька примірів з історії византийської церкви, котрими старає ся посередно свою наглу промоцію на патріярха усправедливити. Патріярхи, Тарас (784—806) і Никифор (806—815) вийшли також з лаївк впрост на єпископів, а се мужі, що їх зачисляє ся до ясно світлячих стовпів церкви. Коли він себе боронить, — запевняє Фотій — то робить се задля тих свв. Отців, щоби они разом з ним не були наражені на небезпеченство образи, очернення, бож се мужі, що стоять поза всякими оскарженнями і очерненнями. „А коли ніхто не важить ся їх ганьбити, то тим самим поповняє противоріччє кождий той, що нарікає на промоцію лаїка в єпископа, бож они промововані також з лаївк. Ті мужі, Тарас і Никифор, що світили за жита, як зьвізди, мали би бути піднесеними на свою гідність правління церквою проти канонів і дісципліни церкви! Проч від мене таке говоренє, але і з уст другого не можу щось подібного слухати! Ті великі патріярхи не заховали лиш тих канонів, котрих не знали, котрі їм не були передані.

Тимчасом і сей другий аргумент Фотія є збудований на свідомій ложі, бо оба патріярхи, вибрані в надзвичайних

⁸⁷) Порівн. Tit. I. cap. 5. 6. 11. 19. 26. Tit. VIII. cap. 2. 3. 4. 5. 7 і частійше. Pitra II. 462—611.

⁸⁸) Папа так відповів Фотієви: „Quod vero dicitis, neque Sardicense conc. neque decretalia vos habere SS. Pontificum, vel recipere, — non facile nobis facultas credendi tribuitur, maxime, cum Sardicense conc., quod penes vos in vestris regionibus actum est et omnis Ecclesia recipit“. А що до декреталів папських, зацитованих проти вибору Фотія, каже папа, що они не є нічим иньшим, як тільки толкованєм одного місця зі свв. Письма: Nemini cito manum imposueris. I. Tim. 3, 22. Порівн. Nicol. Ep. 6. ad Phot. Mansi XV. 176. 177.

обставинах, були свідомі сего, що були вибрані неканонічно і часто їм за се дотинано ⁸⁹⁾).

Остаючи при тій самій точці, розвиває відтак Фотий підставові, загальні засади дисциплінарні, котрі, колиби їх лишень хотів був Фотий практично перевести, виключилиби були конечно цілу его дисциплінарну полеміку і діяльність. Засади ті виглядають в виводах Фотія ось як: Лишень ті постанови церкви, що відносять ся до віри — каже він зовсім справедливо — обов'язують всіх і їх переступлене є гріхом тяжким; бо прочі постанови мають значіне лиш для тих, котрим зістали передані.

„То що установили спільні і вселенські собори, то мусять всі тримати, а що собі котрий Отець зовсім приватно для себе завів, або який партикулярний синод ухвалив, то се не є нічим злим у тих, що се заховують, але знов для тих, що сего не прийняли, є се занедбане зовсім без небезпеченьства“.

Зовсім слушно, але і годі видумати якусь другу засаду, котрою би можна так ясно і легко, а при тім справедливо відібрати всяку підставу цілій сумній полеміці Фотія і его наслідників проти дисципліни Латинян, як ся, самим Фотием поставлена.

Відтак продовжає: „І так одні стрижуть і голять бороду після своїх звичаїв краєвих; а другим є се навіть декретами синодальними заказане... На тій самій підставі постимо ми лиш в одиноку Велику Суботу, а коли би ми і в иньші суботи постили, то се було би гідне нагани. Тимчасом другі постять в більше, чим одну суботу, а їх місцеве передане думає, що через звичай взяло верх над канонем (заказуючим піст в суботу) і за се не заслугує на жадні докори ⁹⁰⁾“.

В Римі годі найти сьвященника правно жонатого, але нас навчили висьвячувати на сьвящеників лиш раз жонатих, а найби хто важив ся не прийняти з їх рук Тіла Христового, то ми би его зовсім виключили з церкви; бо ми уважаємо тих, що касують право супруже, за зовсім однакових з тими, що управняють неморальність ⁹¹⁾. У нас буде певно засуджений дальше той, що важивби ся висьвятити дякона з перескоченем пресвітерату на єпископа і то яко великий грішник; тимчасом деяким

⁸⁹⁾ Порівн. Dr. J. Hergenröther, Handbuch der allgemeinen Kirchengeschichte I. 547. Столиця була для одного і другого патріярхи вакуюча; обставини змушували їх уряд прийняти; они знали, що їх вибір не був канонічний, але також, що на жаден случай не були уауриаторами, бо їх попередники вже не жили. Ту взагалі нема жадної аналогії поміж тими случаями а „чужолоством“ Фотія. Порівн. ще: Nicol. Ep. 5. ad Mich. Mansi XV. 171. 172. і Ep. 6. ad Phot. Mansi XV. 175. 176.

⁹⁰⁾ Є се с. apost. 66., у Римляв, що прийняв лиш 50 канонів апостольских, не знавший, отже і не усунений передавав, як се Фотий думає.

⁹¹⁾ Тут має Фотий на меті канони 3. і 13. собора Трульського про повадержність сьвящеників. Порівн. Herg. Phot. I. 449. п. 47.

є се зовсім рівнодушно, коли сьвятять диякона впрост на єпископа, поминаючи степенъ сьвяченъ лежачий в середині — а прецінь є поміж тим велика ріжниця. Розличні є при ріжних степенях сьвяченъ молитви і обряди, розличні функції, інтерстиції, що мусять бути задержані і скрутинні (*dogmatical trobkon*). Але, о скілько хто не прийняв тих звичаїв, о стілько і як раз через се (неприняте) має своє толкованє і не може бути тягнений до відповідальности і кари. Коли би однак у нас сего хто не заховував, то не може надїяти ся найменшої поблажливости; бо переступство менче важних постанов, коли не було укаране, веде до переступства устав більших і важнійших. В многих околицях заковано монахам їсти мясо, не з відрази до мяса, але задля аскези і то раз на все; деінде однак тримають ся сего заказу лиш черед означений час. Я чув від достовірних мужів, що в Александрії зобовязують кожного маючого стати єпископом до зложеня присяги, що не буде ніколи заховувати повздержности від мяса; то вийшло там в звичай через одну особлившу обставину. У нас не скидають монахи своєї одежи, щоби прийняти одїж сьвященнику, деякі однак, коли мають монаха висьвятити на єпископа, кажуть єму скинути одїж дотеперішну і стрижуть єму волосє в формі хреста. — Так стоять справи, коли ані віра ані загально принятє право не нарушує ся; а що решта постанов і звичаїв є у ріжних церквей і народів ріжні, то ніхто, хто знає справедливо судити, не стане обвиняти яко грішників, одних за то, що заховують, а других за то, що не прийняли і не заховують деяких постанов“.

Такими гідними особлившої уваги і дуже трафними выводами зачав Фотий свою оборону, але тим самим осудив він сам себе, даючи вже наперед найсильнішу відправу своїй і цілій пізнійшій дісциплінарній полеміці. „Справедливий суд“ і всі тоті засади дісциплінарні забув однак Фотий сейчас, бо вже в тій самій апольогії.

Дальші єго виводи є вже на зовсім иньших засадах ставляні. Він зазначає дальше, що винесенє лаїка на єпископа є чимсь дуже почесним, чим можна хвалитись і підносить з натиском, що тота промоція з лаїка на єпископа видає ся єму висшою понад всякі нагани, стисло після розуму і переданя доконаною, особливо, коли єї возьме ся в протиставленю до тих всяких иньших не узasadнених звичаїв, котрими ті, що їх заховують, на всяк случай не вважать ся хвалитись, що більше, котрих они задля величи абсурду повинні радше виречи ся, як до них признаватись.

Ту вже перестав Фотий бути безпартійним судією, а став зовсім на ґрунті отців Трульського собора і поставив проти папської догани за єго промоцію в єпископа „абсурд“ звичаїв латинської церкви.

Є ще, зазначає дальше Фотий, много иньших ріжниць в літургії, в молитвах, в обрядах сьвяченъ, але тих всіх не зака-

зує ласка сьв. Духа. І так вистарчає напр. при оскарженню єпископа в Константинополі три сьвідки, а в Римі жадає ся понад 70. [Ту різницю підносить Фотий остаточно видимо тому тільки, щоби зробити оскаржене Ігнатія навіть після римської практики ненарушимим. Він провадив процес Ігнатія, як се було вже згадано, з числом сьвідків після практики римської, отже в острійшій формі, як властиво після грецької дисципліни належало ся]. Інших різниць не хоче навіть згадувати, бо сказано „є вже досить для людей доброї волі і для таких, що їм більше лежить на серці розуміне річі, чим даване наган“.

Яко третю точку оборони повтаряє Фотий нарешті ще раз, що він був до прийняття уряду змушений і що не міг оперти ся натискови на прийняте гідности і тим кінчить свою апологію⁹²⁾.

Хотяй Фотий представив промоцію лаїка на єпископа яко згідну з дисципліною грецької церкви, отже зовсім канонічну, — то мимо сего наказав їй на будуче на своїм синоді каноном 17. длятого, щоби подобати ся папі. О сім висказує ся дальше Фотий сам і заявляє папі, що до сего спонукала его любов, щоби не давати Латинянам нагоди до згіршення. В честь римської церкви, „котра одна удержала ся свобідною від всяких схизм“, прийняв він також інші канони, яких Рим домагав ся, як нпр. с. 16. Що більше, запевняє Фотий, синод був би прийняв всі регули, яких домагав ся папа від него, коли би на се був схотів згодити ся цісар. А що до надії папи на відзискане Іллірії і інших провінцій забраних цісарями від столиці сьв. Петра, то сего не можна ніяк надіяти ся від византийського двора; він (Фотий) сам є перед цісарем за слабкий; а що границі провінцій належачих до церкви підлягають також політичному правлінню, то просить, щоби папа не взяв єму за зле, що ті домагання не будуть сповнені. Він сам віддав би їх радо, що більше, він відступив би і зі своїх областей, щоби мати менше гризоти, але цісар! Фотий старав ся з легатами принайменче ратувати се, що було до ратовання, щоби не стратити всього.

Ось маємо знов з автентичного жерела сьвідоцтво, як вже сильний був в IX. ст. цезаропапізм, а як мало свободи заживав патріарх, навіть такий Фотий, що був загально лиш креатурою двора. Коли навіть богато з єго заяви возьмемо на рахунок пересадки при самообороні і на *captatio benevolentiae* у папи, то ще таки остає певним, що византийська церковь в IX. ст. не мала вже жадної свободи. Інакше була би неможлива ціла афера з Фотием.

⁹²⁾ Папа Николай збиває сей послідний аргумент (Ep. 6. ad Phot. Mansi XV. 177.) дуже просто: факти: поступоване проти Ігнатія і єго прихильників і синод адраджують за велику намієтність і сьвідчать про щось зовсім противного.

Не забув також Фотій в своїм предовгій письмі о Ігнатію і его приклонниках. Они є тоті „лиси“ і „схизматики“, що то їх злоба снує ся потайки і шкодить більше, чим явні вороги зашкодити можуть. „А хотяй огонь окаянія і безличности тих схизматиків зістав пригашений через постанови синоду (с. 15.)⁹³), (бож Ваша вітцівська сьвятість потвердила через своїх всечесних легатів постанови проти них⁹⁴), то все ще таки дим з огню щіпає за очі і є прикрий“. Щоби тим невиносимим приклонникам Ігнатія утруднити зносини з Римом, уживає на се Фотій, котрий все уміє утаєні інтенції переводити під найкрасшим покривальцем, одного збоченя дісциплінарного, а іменно неупорядкованих подорожий і богоміль до Риму. Просить для того папу, щоби він для порядку і удержання канонічної дісципліни не приймав в Римі нікого зі Сходу, котрий не викаже ся письмом поручаючим від Фотія. В такий спосіб мала бути усунена послідна дошка ратунку свободи церковної на Сході!

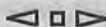
І так видимо в цілій тій апольогії Фотія мішанину: покори з гордостію, старань о ласку у папи з маркованем власних сил і імпонованем, мішанину правди з ложію — одним словом, мистецкий твір хитрости византийської. Хотяй Фотій в першій мірі хотів зискати папу для постанов свого синоду і писав, як каже Лебедев (Очерки ст. 221.), „sine ira et studio“, то все таки за багато висунув на перед свою ненависть і полеміку проти тримаючого з Римом Ігнатія і его справи і проти Риму.

(Далі буде).

о. Кость Курилло.

Огляд руск. кат. громад церковних в північній Америці.

(Д а л ь ш е).

6. Церква свв. Ярханг. Михаїла в Ньюарку, Н. Дж.

З Jersey-City до Newark-у двацять хвиль їзди залізницею. В три роки по отвореню парохії в Джерзиситї, Русини злучені

⁹³) Тут маємо свідощтво самого Фотія, що его синод 861. р. мав головну ціль знищити приклонників Ігнатія.

⁹⁴) Ту знов бере Фотій присутність перекуплених легатів папських за апробату папи на постанови синоду. Трохи занадто сьміло!

вже в товариство, в день сьв. Архистратига ухвалили на загальних зборах спімненого товариства креувати свою власну церковну громаду та таки на тих самих зборах зібрано на сю ціль 550 доларів. Минуло немало часу, поки приступлено до купна церкви, якої унутро приноврено до нашого східнього обряду та церкву цоблагословлено під візванем сьв. Михаїла Арх. В перших хвилях душпастирські треби сповняв священик джерзиситский, а потім душпастирював тут о. Н. Дмитрів та о. Камінський (молодший). Громада з дня на день могочила і збільшала ся, бо нова еміграція прибувала зі старого краю, та приносила нових членів церковній громаді.

Ворог одначе не спить!... та розсїває куліть незгоди між нашими людьми. Приходить 1907. р., а з ним імпортований причер*) Бодрук, який запоможений долями від протестантської місії, закладає „свобідну бодруківську громаду“, яка деяким вихованкам Трильовського сталась дуже до вподоби, — а з другого боку царославні Лемки складають знова росс. схизматичкий гурт за ініціативою схизматичкого росс. Владики, який тієї хвилі післав на сю місію swojego священика**). Се однак замало було царославним; вони загадали легким способом відібрати Русинам католикам їх Божий дім, та заскаржили нашу громаду о зворот церкви і всякої церковної утвари. Прийшло до довгого і коштовного процесу. В тім часі душпастирство сеї громади обняв о. Стефан Макар. Судово доказано царославним їх кривоприсягу, покликуюно на розправи і Преосвященного Сотера, та вкінці суд признав правне посіданє церкви і церковного майна Русинам католикам, яко ньюарській громаді.

*) Бодрук, бувший дячок здаєть ся в Ansonia Con., іменованний протестантским міністром для Українців, побрав стаду місячну платню 60 доларів від тієї місії. Був і в Канаді, але досить короткий час, яко Серафимець, та дійствував там як священик.

**) Росс. схизм. батюшка Василь Рубинський, родовитий Українець, але чорносотенець, за сколектовані гроші між Лемками купує більшу хату, переписує єї в правну власність росс. Арх. Платона. В шематизмі фігурує тая хата: Михайловская (домовая) церковь, свящ. Василій Рубинский, 319 Walnut Str. Newark N. Y. — Цілком зрозуміла річ, що наші Галичани з тих парохій, де є їх душпастирем москвофіл в старім краю, без найменших скрупулів хвалить ся своїм признанєм для православия, отверто в Америці переходять на росс. схизму. Проте може всі тутешні Лемки захоплені схизмою, та вони складають тих 12.000 чоловіка, які фігурують в офіційальнім росс. шематизмі. Се передовсім повітя: Горицкий, Грибівский, Старо і Ново Сандецкий, Ясельский, та з околиць Бродів, Станіславова і Коломиї, там, де є москвофілська пропаганда в священичій расі. Важким булоб дуже, щоб Преосв. Ординарят в Перемишлі видав острійші розпорядження спиночи в той спосіб мовчанє, похвалюване та ширене агітаці в лемківських передовсім парохіях, бо по більшій частині приходять вже тут підготовлений православну матеріял. Сам автор нераз, не два мав нагоду говорити з тутешніми Лемками, з вище спімнених повітів, та наглядно переконав ся, що гравітація агітаційна вже з краю. Самі лемківські священики письмами з краю до своїх давних парохіян підтримують „старую, святую, православную віру“ та отверто плюють на який то „український

Ся церква нині стоїть вже під правною опікою Єпископа С. С. Ортинського, та нарід вдоволений, що Божя поміч показала своє милосердіє над бідними, зажуреними, рускими дітьми на чужині. Сердечна і щира праця теперішнього душпастиря о. Макара робить своє, нарід гуртуєть ся, могучіє вірою, бо встає із морального і материяльного занепаду та відновляєть ся вже раз в щиро католицькім дусі. Чи мало спричинились до сего і реколекції великопісні, які через пять день в 1909. р. давав сам Архиєрей Сотер *). Нарід плавав, каяв ся, та втихомирений вертав по сповіді до чорних фабрик, щоб дальше заробляти на хліб насущний.

Сама церква невелика, без копули, у звичайнім базиліковім стилі; довкола хор, досить гарненький іконостас та вся утвар церковна. Під церквою саля шкільна, електрично освітлена, в якій відбувають ся рівнож що місяця брацкі збори. До сорок дітей шкільних записалось в 1909. р. — Нарід мішаний: Лемки і Гуцули з під Станіслава, трохи з Брідщини і з під Стрия. Роботи йдуть тепер добре, отже є надія, що і довг, який тяжить на церкві, вкортці виплатить ся.

Адрес священика: Rev. St. Makar, 113. Charlton Str. Newark, N. Y.

7. Уггоруска церковна громада в Трентон, Н. Дж.

Рік заснованя 1896 Громада оснувалась спільними силами і Угорчан і Галичан.

Rev. C. Laurišin, 210, Grand Str. Trenton, N. Y.

У тій громаді половина нашого галицького народу, але змалерована твердими началами їх уггоруского душпастиря. Імя сего Отця відоме ізза проводу своєї кампанії проти Преосв.

католицизм". Вони рівнож не жахають ся дописувати до схизматичної „Правди“, „Світ-а“, „Поступ-у“ та на відовах про ленти на москвофільську бурею в Горляках в спімнених часописях кладуть свої підписи оо.: Влад. Ё. Калужницький, Ё. Н. Юрчакеват, Н. Т. Дуркоть, Теод. Н. Дуркоть, сов. Качмарчик з Вільдаревої, дописовател „Правди“. Богато ципих лемківських священиків криють ся під псевдоніми, ведучи агітацію. Доказовим материялом в тім напрямі можна би записати цілі томи, а не одау картку лишень. Ось ірсіссіма верба одного Лемка: як я гев приїхав, том юж дистав два писма, што єромосць пишут, штоби видривати вшидно од Ортинського“. — Sapienti sat!

Крім сього треба конечно і про те спімнути, що рос. схизм. Владика передовсім на мієні між Галитанама дав більші суми п. пр. перекинчик, нині рос. схизм. свьяц. о. Січанскій в Charleroi, Ра. побирає, крім пенсії від громади, 60 доларів що місяця від С.-Петербурзького Синода чи Еп. Плятома яко додаток.

*) В 1908—1909. р. посвятив Єпископ Ортинський 23. церков і об'їздив 37. мієй, дав кількадесяті реколекції особисто в Ньюйорку, Брукліні, Джерзисіті, Ансоніі, Буффальо, Саугфорт та в днях 3, 4, 5, марта реколекційні науки держав у Філадельфійській катедрі для руск. кат. священиків.

Сотера. Самозваний кандидат на руск. кат. єпископство в Америці, не міг стерпіти приходу не зі свої кліки Єпископа та задля низьких мотивів робить ся отвертим ворогом Єпископа Ортиньського. Відома рівнож афера з 500 долярами, які сей Отець з трема іншими*) давав редакторови мадярско-жидівської часописи И. Беркови, щоб лишень приймав пашквилі, писані на Архієрея. Жид редактор відкинув сю пропозицію!

Звісний є сей Отець рівнож з очериювання Єписк. Ортиньського перед айриским Єпископом Макфавлем в Трентоні.

8. Угроруска церк. громада в Насейку Н. Дж.

Rev. E. Homiško. Спільними силами будована церква народом з обидвох боків Карпат. Душпастир, отвертий против наших змагань, своїм нетактованим діланєм підготовив схизму та при кінци 1909. р. переніс ся до Картерет Н. Дж.

9. Церква сьв. Арх. Михайла в Насейку Н. Дж.

Церква будована Галичанами, тогді, коли матерна церква сьв. Петра і Павла не могла помістити збільшаючої ся тягом еміграції. По відході о. Іринєя Яніцького (Угрорусина), який хоч для ока через натиск самих парохіян — майже всіх Галичан — признавав зверхність Владики Ортиньського. На початку 1909. р. відійшов, та цікавим чином з'явив ся з Канади засуспендовий о. Крохмальний**) і заняв сю парохію. Першим його ділом було приготувити нарід до росс. схизми, на яку сам перейшов і цілу майже громаду перетягнув.

10. Угроруска церков. громада в Байоніситі, Н. Дж.

Rev. Th. Szabó, 210 East, 22 Str. Bayonne — City, N. Y.

11. Церква Успеня Пр. Богор. в Єлізабеті, Н. Дж.

Майже по середині дороги між Bayonne-City а Newark-ом є Elisabeth, N. Y., а зглядно Elisabeth-port; тут то при збіль-

*) о. Гавр. Чопей з Пертамбой і о. Ник. Чопей з Вількесбаре; усі три крєвняки Ексц. Преосьв. Фірцака; гляди: „Причинки до ст. руск. кат. Церкви в півн. Америці“.

**) Здаєть ся рівнож, що сей отець (ще в краю здекларований даро-слав) інспірований росс. Еп. Плятоном об'їждає тепер околицю Філядель-фійску, та спільно з таким же самим о. Заклєвським організують право-славну місію між нашими людьми, з усякою певністю на рахунок Плятона.

шаючій ся еміграції нашого народу взяла верх гадка засновання власної церковної громади. В перших початках наші переселенці їздили на недільні богослуження або до Байонні або до Ньюарку. Коли вже założено громаду, приїжджав зі Службою Божою душпастир з Ньюарку. Але нарід, згуртований вже і в сильне брацтво і церковну громаду, хотів мати власного сьвященика та приступив до купна церкви від іновіріців за суму 70.000 долярів, яку по відреставрованю приноврено до руск. кат. обряду. Тепер вона гарно презентуєть ся, — хоч деревляна, але відповідно помалювана зверху, — пишаєть ся і царить своєю простотою, та мовби сільською щиростю. Під церквою є простора кімната шкільна, в якій що місяця відбувають ся брацкі збори.

Є рівнож сестрицтво Пр. Д. Бог. яко осібний відділ Рус. Нар. С. Нарід мішаний, трохи Лемків, Бойків, а найбільше є людей з Поділя.

О. Петро Понятишин ревно заняв ся тією громадою та підносить її в дусі католицьким. Притім треба піднести на похвалу душпастиря і те, що довг реальности церковної цілком виплачений, та без ніяких трудностей зі сторони народу переписано церкву і її маєток під правну опіку Епископа С. С. Ортинського.

Робота у фабриках добре платить ся, при тім багато наших робітників є занятих при ладованю в порті.

Громада числить до 800 душ. В 1909. р. було записаних дітей шкільних 34.

Адрес сьвященика: Rev. Peter Poniatyshyn*), 114, Washyngton Str. Elisabeth N. Y.

12. Уггоруска церк. громада в Картерет Н. Дж.

Rev. E. Homiesko, Carteret, N. Y.

Громада założена 1909. р. є переписана на імя айриского Епископа в Трентон.

13. Уггоруска церков. громада в Пертамбой, Н. Дж.

Rev. G. Csopey, 129, Broad Str. Perth Amboy, N. Y.

*) Позаяк о. Понятишин є рівночасно директором „Свободи“ та її печатні, задія того ліпше адресувати письма до него на адресу „Свободи“, Rev. P. Poniatyshyn, 184 Hudson Str. Nev-York City.

14. Церква Успения Пр. Богор. в Пергамбой, Н. Дж. *)

В 1908 р. 28. серпня, в день Успения Пр. Богор. оо. Н. Підгорецький і А. Уліцький відправили першу торжественну сьв. Літургію в що йно поблагословлений церкві новозложеної руск. кат. громади для Галичан. О. Н. Підгорецький виголосив горячу, повну патріотичного духа проповідь, якою сердечно закріпив нарід до правдивої любови Христа і свого народу. Церкву відкуплено від іновіриць за 13.500 долярів, із гарною площею довкола. Дня 18. жовня 1908 р. обняв сю місію тимчасово о. К. Курилло.

Як склалось те, що побіч одної руск. громади згуртувалась друга?

До висше спімненого часу галицький нарід приналежав до угорської громади та церкви, точно і обильно платив місячну колекту, зложив кількаразово більші суми на приукрашене церкви, спільними силами народу з під обох сторін Карпат вимуровано з білої цегли у візантійським стилу величавий храм та поставлено при церкві гарний поверховий парохіяльний дім для сьвященника. Але Угорці так довго були спокійні та утримували зносини з Галичанами, як довго потребували їх під зглядом грошеvim. Коли довг затягнений на церкві і парохіяльній реальности з помічю Галичан сплачено (суму 31.000 долярів), тієї хвилини повикидано з уряду і комітету парохіяльного Галичан, а затримано лишень „благонадежних“, які своїми „твердими початками“ давали їм запоруку американської індепенденції. Бо галицький нарід на кожних майже парохіяльних зборах допминав ся перепису церкви та реальности парохіяльної під правну опіку Епископа С. С. Ортиньского, домагав ся для себе хоч дякоучителя з галицької сторони (цілком оправдано!), — но куратори**) в змові зі своїм душпастирем о. Гавр. Чопейом нелегальним способом та ніяким чином не оправдано, задля висше спімнених мотивів викинули наших Галичан зі зборів та тим самим із церковної громади. Загал нашого народу і так гадав вже про свою питому парохію, бо нетактовні проповіді в церкві о. Чопея, зверненні проти особи Епископа Ортиньского, явна незалежність душпастиря і Угорщан страшенно боліли і вдарили в саме серце наш нарід та хінським муром відділяли і відділили його раз на все від „угорської странки“. Справді материяльно покривджені відділились наші Гали-

*) Гляди „Руслан“ 1909: „Письма з Америка“.

**) При кожній громаді церковній в Америці після права Сполучених Держав мусять бути куратори т. є. опікуни церковні, які вибрані на один рік, репрезентують тіло громадске; без кураторів не дістаєть ся „чартер“ т. є. дозвіл на отворенє церков. громади. — В рим, кат. організації є лишень трех (трусістів) кураторів: першим і найголовнішим є Епископ епархії, на якого імя записана церква, другим — місцевий душпастир, який є рівночасно секретарем і касієром тієї церкви, третого вибирає громада на рік. Через таку організацію є велика централізація і сила.

чани, але за те з повним і новим досвідом, що лишень самі зі собою зможуть завести діло съвяте, Боже. Брацтва наші навіть понехали всякі претенсії на утвари церковні в угорускій церкві, та благородно, спокійно, з вірою і надією забрались до нового діла.

Брацтво съв. О. Николая (відділ „Р. Н. Союза“) на своїх місячних зборах ухвалило вислати депутацію до Архiereя Сотера, предложити свої прохання та просити о дозвіл отвореня галицької руск. кат. церковної громади. Епископ Ортинський поручив розслідити справу о. Підгорецькому та евентуально допомогти до з'організования нової громади. Відомі брехні і некультурні лайки Русск. Ам. Вѣстник-а, Правди, Свѣт-а, які посипалися на Епископа Ортинського зі сторони медярских Русинів та царославних. Але Божа поміч, чисте як хрусталь діло, любов Галичан до своєрідного — перемогли усі чорні затії, намови, очернїня і насмішки. В сю справу старався навіть о. Чопей*) вмішати айриского Епископа з Трентону, до котрого приїхав та в покірній позі покривдженого заявив, що перепише церкву і майно церковне на него; при тім накинувся ложу на Епископа Ортинського — очевидно, щоб викликати колізію і непорозумінє між згаданими двома католицькими Епископами**). Епископ Трентону Максфавль завіззав тимчасово дійствующого священника на пертамбойській місії під загрозою суспензії — не відручним письмом справді, але устно через рим. кат. польского священника Ю. Зеліньского, — хоч згаданий священник мав усі потрібні папери та діяв правно з рамени Епископа Ортинського, бо в тім часі Еп. Максфавль усяку юрисдикцію передав вже для Русинів в своїй епархії Епископови Ортинському. В три дні був вже о. К. Курилло в Трентоні, де сам Епископ в приватній потім розмові відкрив усі брехні згаданих угоруских Отців. Добродушними, ширими словами попращав Автора сего „Огляду руск. кат. церк. громад в Америці“ та побажав добрих успіхів на тяжкій місії та дав юрисдикцію особним, власноручно написаним письмом на місії в цілій своїй епархії.

Серед дуже важких умовин був перший початок нової громади. А нарід розрадуваний, втішений зі своєї церкви, горниться до неї не лишень із самого Пертамбой, але і других місцевостей.

В два місяці пізнійше церкву приноровлено до нашого обряду та коштом 1.200 кор. спроваджено зі старого краю по-

*) Вірним товаришом у тім ділі був о. Гопейово о. Лавряшин з Трентону, який отримавши від Епископа Ортинського одну з ліпших парохій Трентом, а на якій повинен бути наш галицький священник, бо більша частина Русинів в такі там в Галичині — так чорно вийшлося віддячити!...

**) Гляди „Нива“ — „Причинки до станов. руск. кат. цер. в Америці“, де о. Лавряшин доносить до Амер. Русск. Вѣстник-а приватну розмову згаданих Епископів.

трібну утвар церковну, сплачено майже третину зятягнуеного довгу і основано „Парохіяльне брацтво Успеня Пр. Богор.“, яке ціле вступило осібним відділом до „Руск. Нар. Союзу“. З молодих хлопців заснувалось молодече товариство „Січ Запорожка“, яке передовсім взяло за мету зложити хор церковний та згуртуватись в драматичну дружину, а якого головою вибрано дійствующого сьвященика. Товариство справило собі гарну козацку одіж та вступило рівнож осібним відділом до Р. Н. Союзу. Жінки і дівчата злучились в „Сестрицтво сьв. Ольги“. І так нова громада з дня на день росте, могутіє, бо здавна бажане — своєрідне має. Комітет церковний гадає вже і про будову власного дому парохіяльного на площі біля церкви, при Elisabeth Str.

Церква мурована з каменя, в романськім стилю Під церквою простора кімната шкільна. Дітий шкільних доходить вже до 40. Усі Галичани приналежать до тієї громади, а навіть з Carteret N. Y. *), о годину їзди віддаленої місцевости, приходять наші люди на недільні Богослуження, крім лишень наших доморослих Москалів з під Горлиць. Сі спроваджують собі російського батюшку**), або ходять до індепендентних Угорщан. Таким наша церква не до вподоби, бо кажуть Америка „free Conuntry“ — свободний край!

Найбільше заслужились при основаню тієї промади отсі парохіяни: Н. Ваверчак, Ів. Хрін, братя Пелешаки, Ів. Ваверчак. — Більшу реальність і готель має Н. Ваверчак із Загіря.

Роботи йдуть добре, платня від 1'50—5 долярів денно. Нарід мішаний: з під Горлиць, Грибова, Сянока, Стрия і Рогатина. Усіх до 1000 душ.

По о. К. Курилло ***) обняв парохію о. Й. Чаплинський, який дуже ревною працею материяльно ставляє на ноги нову громаду та займаєть ся щиро новою читальнею.

Адрес сьвященика: Rev. J. Czaplinskyj, 8 Hall Ave, Perth Amboy, N. Y.

*) о. Чаплинський постарав ся, щоб галицькі Русини в Картерет мали свою власну каплицю, та сам на Богослуження доїжджає.

**) Росс. схизм. шематизм: свящ. Яковъ Корчинський, Р. О. Box 189. Pennsylvania Ave, South River, N. Y. Петро-Павловская церковъ. Тепер сі „православні“ приналежать до сеї росс. громади. На сьвята приїжджає спімнений батюшка та править богослуження у хаті. Росс. прав. громада заложена в Сауттрівер для Галичан, бож лишень самі Галичани — Лемки і деякі Угорщани до неї приналежать.

***) Кілька тижнів дійствовав рівнож о. Марчак-Баранський, а о. К. Курилло обняв місні у Вірджинії і Вест-Вірджинії та обіхав тамошніх Русинів (гляди — Руслан 1909 — Письма з Америки).

15. **Мадярска грек. кат. церков. громада в Пасейку, Н. Дж. *)**

16. **Угорурска церков. громада в Бігемптон, Н. Ї.**

Священик доїжджаючий.

17. **Угорурска церков. громада в Бреневил, Н. Ї.**

Священик доїжджаючий.

18. **Угорурска церков. громада в Мікел, Н. Ї.**

Священик доїжджаючий.

19. **Угорурска церов. громада в Бріджпорт, Конн.**

Rev. Paul Stavrovsky, Bridgeport, Conn.

20. **Мадярска гр. кат. церков. громада в Бріджпорт, Конн.**

21. **Угорурска церков. громада в Ньюритан, Конн.**

22. **Церква Успения Пр. Богор. в Ньюритан, Конн.**

При кінці 1909. р. з цілком подібних мотивів ньюбританська церков. громада поділилась на угорурску і галицку. Прийшло в самій церкві підчас Богослуження до бійки і проливу крови. Виновниками сего самі таки Угрціани. В кілька тижнів хтось підпалив церкву. Тепер Галичани приступили вже до будови власної церкви, помимо великих противностей.

Громада нова числить до 700 душ.

Піднести конечно треба, що о. Залітач, який перейшов там багато прикrostий та чимало вложив труду і праці, з'умів завсїгди тактом побідити противників та нарід галицький привязати до себе. Йому як раз завдячує тамошня нова громада свій теперішніх днів розвиток. Є гарний хор, читальня, школа, та

*) Побіч угорусинів, з яких одні ще яко-такто говорять по руски, а другі вже майже цілком зісловатені уживають словацької мови, — є ще цілком змадяризовані, по більшій частині завдячі мадяризаційній агітації та їх душпастирям, крім гр. кат. обряду нічого більше спільного не мають нині з Русинами. І таким треба булоб присвятити багато праці над їх національним оswідомленням, а може знайшлась би душа, щоби повернула в свій нарід!

в кілька місяців буде і своя церква. Осьвідомлений і досвідчений нарід лучить ся зі собою, гуртуєть ся, аж любо глянути на тоє нове працювате, повне пожертвованя словесне стадо, яке вдякою і поважанем окружило свого душпастиря.

Адрес сьвященика: Rev. Zalitatch, New Britian, Conn.

(Дальше буде).

о. М. Щепанюк.

Іще один причинок до характеристики нашого релігійного москвофільства.

В неділю о сліпородженім себто дня 6. червня с. р. зістало в архикатедральній церкві сьв. Юрія відчитане посланіє наших Впр. Епископів в справі схизматичкої агітації серед наших вірних. Факт сам в собі не заслуговував би на особлившу згадку, колиб не один случай, котрий в певній мірі роз'яснює нам становиско москвофільської частини духовенства до порушеної епископами справи і являєть ся іще одним причинком до його характеристики.

А мало ся воно так: В ту саму неділю полагоджував я орудки парохіян в канцелярії. Між иньшими приходить якийсь чоловік і просить о „таку книжочку, що єгомость читали на Службі Божій“, бо „наші єгомость вправді також читали, але про сьв. Йосафата навіть не згадали“. Зацікавлений питаю, хто він і звідки. Називаю ся Н. Н., звучить відповідь, служу при желізницї, походжу з села Р., Гого деканату. Тут трохи ошибнув ся, бо, як вказує шематизм, вказане ним село Р. належить до перемискої дієцезії в деканаті, який граничить з деканатом Г. нашої архидієцезії. Однак се сути річи не змінєє. Послухаймо далі його бесіди: „Наші єгомость, від коли до нас прийшли, щось не мають до нас щирости. О тім найліпше я переконав ся нині. Будучи у швагра, прийшов я сюди до церкви і аж душа урадувала ся, коли почув, що і ми маємо свого сьвятого, котрий обстоював за правду. Тай наші єгомость читали той лист і навіть казали, що се пишуть Преосьвящені, але про сьв. Йосафата не читали нічого. Будьте так ласкаві, єгомость, та продайте мені одну таку книжочку, а я дома її другим прочитаю.

Розумієть ся, що я мусів відмовити, бо під рукою не мав, а до консисторської канцелярії годі було відослати з огляду на неділю, хоч що правда, раньше того дня відсилав до о. канцлера якогось скарбового стражника з Мазурів, котрий рівнож жадав посланія. Петент дивив ся на мене недовірливо і не зараз уступив ся — видно думав, що дати йому не хочу. Бкінци заявив, що на Зелені свята буде знову у швагра, а тоді вступить, щоби книжочку таки йому дати. Я з своєї сторони мусів йому обіцяти, що жадану книжочку для него вистараю ся.

Ось епізод на позір не значний, однак в ситуацію, в якій мимохіть знайшло ся під теперішню хвилю наше духовенство, кидає не мало свігла і дозволяє нам в ній як слід розглянути ся. Пересякла ідеєю панрусицизму, яснійше сказати єдності українського народу з російським, частина нашого духовенства і не запримічує, як помалу зживає ся з всім тим, що несе з собою російська правительственна (так називаю для відріжнення від того, що витворили не правительственні, революційні елементи) культура, що з подивом для її здобутків, її престижу, її, не входжу в те, фактичної чи лиш фікційної сили, рівночасно асоціює свої родимі погляди з поглядами правительственої Росії, що з часом привикає навіть в чисто духовій, релігійній області глядіти очима „русского челоѣка“. Начитавши ся „Галичанинів“, „Русских Слов“, а може ще навіть якого чорносотенного „журнала“ з Росії, наш чоловік, хоч може навіть високо образований, не оглянув ся, як його душа почала що раз більше звертати ся на північ, як в ній помалу вигасав природний вогонь любови того, що своє, а почало ся нове жите, теперішньому зовсім не подібне. З початку деякі виступи против ідей і напрямів, які він заступав з обовязку католика і свьященника, його певно обурювали, з часом однак він до них привикав — вони видавали ся йому не так дуже шкідливими, він ставав ся зглядом них індиферентний. Вкінці дійшло до того, що в душі був навіть вдоволений, коли тут або там відзивали ся голоси противні католицькій церкві, а чому він відчував то вдоволене, він сам не зміг би пояснити. Словом він затратив ту ніжність розріжнюваня, що йому яко католицькому свьященникови годить ся, що не годить ся; він має ще вправді католицьке чувство в серцю, але воно вже дуже нечуле, сильно приспане отрутою, яку він заживав літами. Тому не диво, що вже не відчуває великої провини, если не послухає своїх, Богом поставлених Архиєреїв, або, що страшнійше, злегковажить собі свьятого, котрого будь що будь узнала за такого церков, котрої вія є речником.

Такою видаєть ся мені бути більша частина нашого москвофілського духовенства. Цілковитого браку католицького

духа ми ніяк не можемо йому закинути, за теж приспане того духа мусимо рішучо сконстатувати. Случаї, нотовані так часто нашою і не нашою пресою і такі, як невідчитане пастирського послання вірним для того, що там згадується сьвятий, котрий поклав голову в борбі з церковною схизмою, облудні і фарисейські виступи наших москвофілів будьто би в обороні „чистоти руського обряду“, в яких однак не слідно нічого, як тільки нехіть, загально звісну у москвофілів, до тих релігійних практик, які кат. церков повводила, щоби скріпити релігійне жите серед народу і які справді приноврені до даного обряду, йому зовсім не шкодять, а овшім додають краси і житя, а вірним приносять неоцінені душевні користи, — дають доказ, що всеросійська правительственна культура вже дуже глибоко запустила корінці серед наших братів з москвофільського табору. Ба, навіть сам факт, що чоловік, котрий між ними визначається хоч трохи щирійшими католицькими чувствами, стрічається у них з притиком „паписта“, дасть колись історикови наших часів сильний аргумент до осуду їх правдивої вартости.

Так існуване у нас побіч національного й релігійного москвофільства не дасть ся заперечити. Певні симпатії для російського православя, а за тим сьвідома або й несьвідома гравітація в ту сторону тут очевидна. Сему не запобіжать і сотки „пропамятних письм“ і ще раз така організація, яку послідними часами між собою розвинули. Коли хочуть, щоби ми вірили в щирість їх католицьких понувань, так нехай зречуть ся взагалі змагань до єдинства з російським народом, нехай остануть тим, чим їх Бог сотворив; тоді і можлива у них щира єдність з католицькою церквою. Если-ж вони захоплюють ся чужою їм культурою і хочуть її зробити собі рідною, то мусять погодити ся з тою прикрою конечністю, що та культура не дасть ся їм пошматувати, що вона вже силою своєї тяжести потягне їх в свої обійми і в області релігійних поглядів, які прецінь як її львина часть, не дадуть ся так легко з'їгнорувати або хитро-мудро обминуті.

Нам того стану річий не вільно легковажити; не забуваймо, що тоті несьвідомі або на пів сьвідомі симпатії російського православя можуть бути вже передпослідним етапом в дорозі до цілкового розладу з католицькою церквою. Вистане одна сильніша іскра, один незначний переворот в політичних відносінах, а наша церков може знайти серед галицьких москвофілів так само Юдів, як вже свого часу знайшла їх між ними для Холмщини.

Однак без згляду на ті можливі евентуальности релігійне, хочби навіть несьвідоме москвофільство, є для нашого народу незвичайно шкідливе. Воно ділає нарід в справах віри індіферентним. Воно є першою причиною так дуже шкідливого всякому поступови безвірства. Звичайно люблять наші москвофіли звалювати причини радикалізму і всіх других „ізмів“, через які

то безвірство з більшою або меншою силою маніфестуєть ся, на „попиків-радикалів“, а сліпі на то, що як раз в тих селах, де довші літа душпастирував сьвященик москвофільських пере-сьвідчень, знайшли найподатнійший ґрунт антірелігійні ідеї, коли навряд села, де сьвященик чув ся одно з своїм народом мовою і культурою, від них оцілїли. Що до того моглибсьмо перевести найточнїйшу статистику, однак оставляємо се на час відповіднїйший. Той прояв зовсім льогічний і природний. Коли наш парохіянин побачить раз і другий у свого душпастиря якусь нерішучість, неясність, двозначність, „нещирість“, як сказав вірний з села Р., в так важних справах, як віра, тоді без сумніву і він почне непокоїти ся, сумнівати ся, а навіть з часом відвернеть ся від церкви; тоді певно не треба великих агітаторських здібностей, щоби підкопати цілковито його довіре до свого сьвященика, а в наслідок того відобрати йому зовсім віру.

В виду того годї нам сидїти з заложеними руками і спокійно глядїти на то, що перед нами дієть ся. Нам треба виступити против злу рішучо і то без компромісів. Єсли хоче ся вилїчити організм радикально, треба з него вирвати боляк з корінем, хочби через те навіть наступило хвилеве ослаблене організму.

Принагідно зауважу, що деякі з поміж нас глядять на ту справу инакше. Їм здаєть ся, що при допоміг москвофільської партії у нас далоб ся що небудь зділати для католицизму в Росії. Тому безнастанно клепчуть: „Дайте спокій, не ятрїть! Хто знає, може якраз їх покликало Провидїне до великої місії з'єднання церков“. Хоч з цілого серця хотїв би я прилучити ся до прихильників того погляду, однак на жаль не можу.

Передовсім хто хоче дати другому сьвітла, мусить сам його мати. А наше галицке москвофільство ище ніколи не оказало на стільки католицького духа, щоби могло ще й других до нього заґріти. Против нього сьвідчить минувшість, против нього теперішність, а певно не буде сьвітлійша і будучність.

По друге, воно більше консервативне, як сама правительствена Росія; його спосіб думаня і дотеперішна діяльність воняє аж занадто російським чорносотенним духом. А католицизм для всеросійської державної ідеї є в поглядах її представителів так само чимсь ворожим, як приміром „український сепаратизм“, соціалїзм, нігілізм і що собі хоче. І справді: Католицька церков, се не правительствена синодальна церков, яка хилить ся без упору на ту сторону, куди їй накаже правительствений „прокурор“; католицька церков, се вправді велика підпора державного ладу, але не злочинів, не нехтованя божих і людських прав через ту державу, не бездушне орудє в руках могучих міра сего; католицька церков — се синонім правдивого вселюдського поступу, а в поглядах „істинно руского“ націоналіста навіть синонім „сепаратизма“, революції

і тим подібних страхів на всеросійську державу. Се впрочім правительственна Россия досьвідчала і досі іще досьвідчає на нашій церкві в Холмщині, а й всесвітна історія є для неї доброю учительскою житя. І як довго її істнованя в тім виді, як вона досі проявляє своє жите, так довго немислима річ її зближене до католицизма, так довго вона буде боронити непоколебимости синодальної церкви, яко одну найпевнішу підпору свого панованя. Проте, если католицизм коли небудь зможе знайти податний ґрунт в російським народі, то може числити тільки на поступові круги, а вони так само немилі нашо-му москвофільству, як й українство. З другоїж сторони ті круги погорджують нашим москвофільством як пороненим плодом чорносотенної, істинно рускої кліки, проте певно до них по католицькі пересьвідчення не підуть. В виду того числити на то, що наше москвофільство зможе в навершеню правительственного сходу відограти колись позитивну роль — се лиш утопія, яка не може мати ніяких реальних підстав. Радше треба побоювати ся, що коли буде розвивати ся далі в тім напрямі, як досі, то в справах унії займе то саме становиско, як вже раз заняло в Холмщині.

Тай і ми не маємо бути чого зарозумілими і може думати, що ми будемо тими будучими апостолами Сходу; Россія, если схоче подумати справді серіозно про свою будучність, знайде певно і без нас дорогу до стіп Намісника Христового. Наш обовязок є в першій мірі глядіти, щоби наша Церков не тільки остала, але скріпила ся в католицизмі, щоби була нею не тільки з імени, але справді жила католицьким житем. І в тім скріпленю католицького духа серед наших вірних полягає та борба з релігійним москвофільством. Як нам до того брати ся, показує нам ряд посланий наших Єпископів. В них витичена нам ясно і певно наша програма. Нехай би ми хоч половину перевели в жите з того, на що нам рядами літ вказують єпископи, так непотребували би ми бояти ся ні схизматицкої ні всякої иньшої пропаганди. Нехай би у нас не було ні одної церковці, де не істнувало би братство Найсвятійших Тайн, Апостольства молитви, Найсолодшого Серця Ісуса, якого так дуже боять ся наші москвофіли, а широко-християнське католицьке жите булоб серед нашого народу запевнене. Понижують вони память нашого святого будь-то ширячи брошури против ідей, які Він заступав і заступає, будь то промовчуючи його заслуги і діяльність для з'єдинення церквей, ми з тим більшим запалом піднесім його культ і його ідеали після вказівок, які нам дають наші єпископи в посліднім посланню. Не лиш то; ми з'організуємо ся під його іменем так, щоби вже в найскоршім часі ми змогли стати в обороні кожної загроженої позиції нашої святої Церкви.

А тоді про москвофільство не журім ся; воно само знідїє отак, як той чорнобиль, що здертий з пня дерева, з якого

тягнув соки, мусить знидіти, хочби його всадив в найбільше плідючу землю і не знати як підливав та плекав, бо що з своєї природи є галапасом, то непотрафить вегетувати своїм самостійним житєм.

о. Ник. Садовский.

Хто є ворогом католицького світогляду?

◀□□□▶

(Д а л ь ш е).

Та сучасні вчені і невчені вільнодумці люблять при кожній нагоді покликувати ся на різні поваги наукові — закидуючи, що усі великі вчені були рівнодушними до всякої віри, ба навіть явними ворогами віри, передусім християнсько-католицької. Тому ми, щоби переконати вільних духів, що також і в тім згляді їхнє твердження є ложне та безпідставне, наведемо всіх найвизначніших вчених мужів і спитаємо їх, що они думають про катол. світогляд. Для того ставимо четверту тезу а се:

Четверта теза.

Майже всі найвизначніші вчені, що на полю наук найбільше заслужились, всі творці і основателі сучасної науки були з переконання людьми релігійними. Послухаймо, що они кажуть.

Славний основатель нової астрономії Ник. Коперник (†1543) в передмові до свого славного діла „De revolutionibus“ пише, що „найвище щастє та добро чоловіка лежить в Бозі“. Нагробну напись написав сам собі таку :

„Non parem Pauli gratiam requiro
Veniam Petri neque posco, sed quam
In crucis ligno dederas latroni
Sedulus oro“.

Tycho-Brahe (†1601), описуючи смерть отця, каже, що призначене чоловіка небесна вітчина.

Іван Кеплер (†1630), також астроном, в ділі „О гармонії світів“ пише: „Дякую Тобі, Господи, щось дав мені тільки

радості на ділах рук Твоїх". Для нього астрономія як наука була молитвою, так що при студиях своїх астрономічних мав на устах безнастанно псалом 148: „Хваліте Господа небеса“.

Ізаак Ньютон (†1627) щоденно вечером йшов на молитву до університетської каплиці.

William Herschel (†1822) і син його Іван виразно пише так: „Ніщо не є так безпідставне, як сей закид, зроблений природничим наукам, наче би они були причиною сумнівів що-до віри“.

Leverier (†1877), що відкрив найбільшу нашу планету Нептуна, се знаний клерикал, се душою і тілом віруючий католик*).

Secchi (†1878), отець астрофізики, член усіх наукових академій цілого світа, що написав 800 дїл, се католицький священик.

Euler (†1783) котрому париска Академія 10 разів нагороду признала, сей що вечера сам проводив молитви у своїй родині. **)

Rauss (†1855), найбільший математик всіх віків, се глибоко релігійний чоловік.

Cauchy (†1857) „Я християнин — пише — вірую в Христа-Бога“ ***).

Славні природники: Fresnell (†1827) Fizeau (1896) Foucault (1848) всі з переконання віруючі. Fraunhofer (1826) як найточніше заховував Церквою приписані пости.

Galvani (†1798) відмавляв вервицю. Volta (†1827) що дня був на Службі Божій, а що неділі приступав до сьв. сповіді та до сьв. Причастія. У свята ходив до Церкви, ставав посеред дітий та учив катехізму.

Ампер (†1839) з початку неприхильний до релігії, відтак ревний християнин, бо — як оповідає Арабо — знав книжку „о наслідованню Христа“ на память.

Sir William Thomson Lord Kelvin (†1907), оден з найбільших математичних фізиків Європи, пише так: „Не бійтеся бути незалежними мислителями! Наколи тільки схочете льогічно та розумно думати, то будете приневолені через науку дійти до віри в Бога, котра є підставою всякої віри. Переконаєтеся, що наука не є неприязною, але великою товаришкою і дорогою ведучою до віри“.

Хеміки: Lavoisier (†1794), Berzelius (†1848), Thenard (†1859), Schonbein (†1868), Liebig (†1873), Dumas (†1884), Cuvier — зоолог (†1832) і Quatrefages (†1892) de Lapparent геолог — се віруючі християни.

*) Kneller, Christentum 1904.

**) Allgemeine deutsche Biographie VI, 427.

***) Kneller, op. cit. 56.

Faraday (†1867) найбільший експериментатор всіх віків каже о собі: „належу до людей, що вірують в Христа“.*)

Maxwell (†1879), професор експериментальної фізики, щодня відмовляв молитви, що місяця сповідав ся і причащав ся. Єго молитва така була: „Всемогучий Боже, щось сотворив чоловіка на образ... дай нам, щоб ми вірили в Христа, котрого Ти післав, щоб нам подав науку спасення і прощення наших гріхів“.

Паскаль каже, що „ті, котрі поборюють релігію, нехай вперед, заки зачнуть проти неї виступати, пізнають її“.

А хто не чув про славного Pasteur'a? Після оречення Академії наук у Франції в цілому минушому століттю для людства найбільше заслужив ся Luis Pasteur (†1895) Його відкриття — як пише Huxley — принесли для французького промислу 5 мільярдів. Сей був так побожний чоловік, що усіх увагу на себе звертав. А коли його раз ученик спитав, звідки се походить, що він, будучи так ученим, є також релігійним, він так оповідав: „Власне для того, що я учив ся і студював, єсьм віруючий як селянин бретонський; і наколиб я ще більше учив ся і студював, то був би ще більше віруючий, такий як побожна та віруюча селянка бретонська.**)

А що ж скажуть вільнодумці на се, що навіть такі люди, о котрих они думають, що були атеїстами та ворогами віри, як Галілеї (†1633), Лямарк (†1829) або Дарвін, а они в дійсності знавали Бога, як Творця. Сам Дарвін так пише о собі: „навіть в часі найбільших сумнівів не був я ніколи атеїстом, щобим перечив істнуванє Бога“.***)

Так отже бачимо, що усі найвизначніші вчені були людьми глибокої віри в Бога, в безсмертність душі; бачимо, що они молили ся, в неділі і свята на богослуження ходили, пости заховували, сповідали ся і причащали ся, одним словом вірили в то всьо, що для сучасних вільних духів є протинаукове і забобонне. Заразом ми переконали ся, як велика і безлична се лож, яку голосять вільнодумці, неначе би всі учені люди eo ipso що були вчені, були ворогами катол. світогляду.

*

Насуваєть ся на ум питанє: яка причина, що великі вчені були людьми віруючими?

Причина сього ясна і очевидна, а се, ті великі та правдиві вчені знали добре не тільки основи наук, але також добре знали основи віри і тому не тільки не знаходили жадної суперечности, але навпаки, знаходили велику згоду і гармонію між вірою а наукою. Адже знайти в двох річах схожість, подібність і гармонію се справа багато трудніша, як знайти

*) Zückler, 344.

**) Revue des questions scientifiques 1896, 333—337.

***) Darwin: The life and letters of Ch. Darwin I, 1883. 304

ріжницю або противенство. Бо щоби знайти схожість в тім случаю науки та релігії, треба наскрізь їх пізнати, всі прикмети порівнати та розслідити; а щоби пізнати ріжницю і противенство, вистарчить злегка, зверху та побіжно подивитись, або навіть зле та ложно одну або другу річ представити і противенство є готове.

І так річ має ся з новітніми вільними духами. Не всі они знають добре основи сучасних наук, а майже жаден не розуміє правдивих основ катол. світогляду. Що они не знають основ наук, то видимо із сього, що не тільки не знають, чого учить сучасна антропология, социология та істория, але також із сього, що кажуть, наче би усі вчені люди були ворогами катол. світогляду. А що не знають віри христ., то бачимо із сього нерозумного упередження, ненависти і нехтованя єї. І тому їм, як всім неукам, вельми легко приходить ся знайти якесь противенство між наукою і вірою, після латинської пословиці „plus potest negare asinus, quam probare philosophus“. Перший-лучший неук в негачії всіх правд багато дальше може пійти, як десять найбільших вчених в афірмації хоча би одної правди.

Тому, сли деякі вчені ворожо виступали проти катол. світогляду, се нічо не доказує проти віри. Сеж їхне вороговане є тільки доказом, що они катол. релігії добре не знали ні в теорії, ні в практиці, і як несвідомі річи голос забирали. Они могли бути великими ученими в області своїх наук, котрі студіювали і знали; але в області віри, котрої не знали і не студіювали, сли були єї ворогами то тільки для того, що єї не знали і висловлювались про ню sicut coecus de coloribus. — Не так річ має ся що до висловів наведених учених; їх вислови є авторитативні, позаяк знали не тільки науку, але — як малисьмо нагоду переконати ся — знали добре і христ. віру і після неї жили.

Ту насувають ся нам еще на ум ті дивні понятя о католицькій світогляді, що він є в декотрих своїх правдах неясний, незрозумілий, непевний, заботливий і т. д.

Добре! Наколи яка догма, яка наука катол. Церкви є неясна і незрозуміла, то винен сьому не катол. світогляд, але наш слабкий розум, для котрого дуже маленьке quantum річий є ясне, зрозуміле та певне. Спитаймо астронома, що для нього є ясне і зрозуміле і певне, пр. що то є луч сонця? Спитаймо біолога, що є жите? хеміка, що є атом? Одвіт кожного буде неясний, незрозумілий та непевний! А чомуж би тільки катол. світогляд мав сей привілей між всіма науками, щоби був яснійший, певнійший від усіх наук?

Бачимо отже, що не наука та знане, але брак науки і знаня є причиною, що сучасні вільні духи уважають католицький світогляд за протинауковий.

(Конець буде).

РЕЦЕНЗІЇ.

о. *Евген Гузар*: *Літургіка* гр. кат. Церкви. У Львові 1910.

Не легка се річ, написати влучний підручник шкільний: бож він має бити не лиш твором літерадьки викінченим, але також провідником для учителя і корепетитором для ученика. — Проте не вистане ту у автора саме теоретичне знанє основного предмету: треба йому використати значний засіб педагогічного і дидактичного досвіду; він мусить знати, що і як подати, щоби 1) осягнути можливо найбільший ступень знаня у ученика, 2) не переладувати его зайвими і тяжко зрозумілими подробицями, які не остають душевним доробком ученика, а скоро вивітрюють з памяти, 3) зділати предмет займаючим і приступним, 4) дати нагоду учителеви до побудження шляхотних почувань та кріпкої, бодрої волі у учеників.

Розумів се видимо добре Вир. о. Е. Гузар, пишучи: „Літургіку гр. кат. Церкви“.

У написі не зазначає автор, для кого сей твір призначений; та проте у замітці на 1. стр. читаєм: „Уступи зазначені скобками призначені лиш для молодежи учительских семінарий“. А справді діло обдумане так, що може служити за підручник і для молодіжи гімназьяльних та реальних шкіл, як неменше і для будуячого читаня вірних.

В порівнянню з давнійшими подібними творами, літургікою о. Попеля та о. Торонського, виказує сей твір значний а корисний поступ: нема вже ту зайвих, предовгих а неактуальних цитат з Симеона Солунського, як у Попеля, котрий яко перший піовір у нас на тім поли еще бояв ся виступити з власною гадкою, а велів цитатами опирати ся на повазі давних авторитетів; нема, як се бачим еще в підручнику о. Торонського, всіляких змістів і бігів гадок молитов та стихир, які ділають предмет хаотичним, тяжко зрозумілим, а вже суть цілком немислимим до спам'ятаня для ученика. — Пропущене також все то, що належить більше до Типіка як до Літургіки, зате увидатнені і висунені на перший план чудові наші обряди, а передовсім взнесла їх символика, і то так совістно, так точно, що нема хяба обряду, якого символичне значінє автор пропустив би, з виїмком хяба обрядів при Тайнах (а шкода!), які автор подає лиш коротко і обрядів при церковних благословенях та освяченнях, яких опис переходить обєм підручника.

Через те предмет виходить барвистий, цікавий і овіяний поезією, ученик радо возьме книжку до руки і охочо нею займеть ся, а учителеви легко прийде одушевити учеників, викресати взнеслі, тривкі постанови і так вести їх на високий шлях релігійно-морального житя. Літургіка не буде сухим, зим-

ним предметом знання, а субстратом горючих чувств, побудкою до шляхотної енергії і могутчої, доброї волі.

Автор старає ся також заокругляти материял, виповнюючи тоті люки, яких попередні автори у своїх творах не доглянули, так що читаючий має ясну, річеву відповідь на всі важніші літургічні квестії. — Доповнення тоті, вельми хосенні і потрібні, суть ось які: Декрети Апостольської Столиці заборонюючі зміну обряду, про церковний язик і сьлів, про стилі церков, про ряди (не роди) Святих, про матерію і краску церковних одежий, про скороченя, числа і наголови в церковнім письмі, про церковні прибори („Інші церковні річі“), про давнїницю, про церковні титулятури (§. 38), про соборну, читаву, архієрейську і Святотавасилеву літургію, про походи і Параклис, точне представлення церковної єрархії, остаточно згадки про теперішні новости в Богослуженях, як молитви Папи Льва XIII. та Майске Богослуженя.

Поділ Богослужень, а передовсім сьв. Літургії, на найдрібніші складові части (літ. оглашених на 15, а літ. вірних на 17), з котрих кожда має свою окрему напись, є неопінено влучний та свідчить про великанський засіб педагогічно-дидактичного досвідку у автора як менше про цінне его знанє педопсихології. Кождий з тих уступів представляє один обряд, ученик з'уміє его назвати і так легко успеє собі ясно запам'ятати порядок Богослуженя. — Не менше влучно і популярно та зі знаменитою диспозицією представлені також свята, а особливо то, що трудніше, с. є. подвижні свята.

Остаточно в додатку подає нам автор ще вибір найважніших річий з церковного Богослуженя, а се: начало обичнє; 5. ектеїї; пісні з Вечірні і Утрені, 3. Літургії, молебена, 3. Акафістів, з Великодної Утрені; Тропарі, кондаки, прокимени і причастїи до Літ. на всяке прошенє і за усопших; в кінці панахиди і стихирї послїднього цілованя. — Що автор вибрав то що найважніше, найпотрібніше, не треба пояснювати.

Так, сказатиб можна, виняв автор свій твір з душі доброго катехита-недагога, що кождий з них мусить сказати: „Сего нам треба було! То що я сам мусїв в попередних підручниках доповнювати, роз'яснювати, проминати, пропускати — вже маю ту готове! Вдяка авт рови!“

Звертаю еще лиш увагу на деякі менші подробиці, які хотя не зменшують вартости діла, але зі становиска богословского можнаб усовершити їх. Уваги подані зі становиска педагогічно-дидактичного, поміщені суть у „Нашій школі“.

І так в § 2. здалоб ся зазначити ріжницю Богослуженя приватного а публичного, і еще більше типічного а символічного.

В §. 3. належало згадати про конкордию з р. 1863, бо хотя *Gazeta kościelna* вже її закидує, та проте в совісті вона нас еще обов'язує. А вже найважче годить ся спізнати про львівський

Синод з р. 1891, який подав нам послідню редакцію нашого обряду.

В §. 6. можна було згадати про першу церков у Брусалимі, якою був дім сьв. євангелисти Івана Марка. — А висказ, що стиль „рококо“ є невідповідний, є за остре, коли багато хороших храмів у тім стилі є побудованих. Невідповідною є лиш мішанина стилів. А автор сам трохи помішав стилі, коли побіч хороших ілюстрацій у візантійськім стилі подав нам образець многосьвічника і чаші в ґотичкім стилі. Сего не можемо подати яко взорець до наслідування у наших церквах. — Образець лодки є хиблений.

В §. 10. яснійше булоб сказано, що другий ряд образів представляє 12. великих празників, тим паче, що в §. 9. про такі образи говорить ся.

При описі образів, посуд і церковних одежий (§. 13, 17, 18) дуже пожаданим булоб подати бодай коротку їх ґенезу. Се вплинулоб дуже корисно у учеників на спам'ятанє тих річий і зрозумінє їх значіння.

В §. 16. не згадано про воскові сьвічки, яких уживанє є літурґічно обовязкове і годі се мовчки поминути, бо літурґіка має бути заразом і кодексом для вірних в справах сеї области. Так само нема згадки про внутрішнє прикрашенє кивота. — А копіє є „двосічний“, не „острозакінчений“ ніж.

В §. 20. дефініція Октоїха: „в котрім містить ся дещо з цілого церк. правила на кождий день в тижни“ є неясна. — Поділ церк. книг найвлучнійший бувби ось такий:

- 1) книги заключаючі сьв. Письмо уживанє при Богосл.
- 2) „ „ „ части сталі Богослуженя
- 3) „ „ „ змінні „
- 4) „ „ „ помічничі.

В §. 23. читаєм лиш про каплиці на кладовищах. Чи інших нема? — Правда, автор признає еще, що „такі (?) каплиці ставлять ся також в таких місцевостях, в котрих вірні не є в спроможности построи́ти церкву“. А чи нема каплиць також в таких місцевостях, де є і церкви, як семинарицкі, шкільні, шпитальні і т. д., і то богослужебні, або і небогослужебні, публичні і приватні, місцеві і рухомі, постійні і часові.., а тоді дефініція каплиць: „в котрих відправляють ся Богослуженє за померших“ і друга: „в котрих похоронюють ся тіла померших..“ не є достаточна і правдива, а поміщенє науки про каплиці в уступі про кладовища невмістне і баламутне. Чи не лучше було утворити для них новий, маленький, 24-ий §, або хотяйби сей параграф назвати: „про кладовища і каплиці“.

В §. 24. читаєм: „Щоденні Богослуженя відправляють ся в певнім порядку, котрий звемо: церковне правило“. Правило се не порядок, а само щоденнє Богослуженя. — А дальше: „До церковного правила належать слідуєчі Богослуженя: 1) Вечерня (м. б. „Вечіря“); 2) Повечере; 3) Полудощниця; 4) Утрєня і Перший Час; 5) Третий Час і Шестий Час; 6) Дея-

тий Час і 7) Обідниця". І пощо таке штучне натягання до числа 7., щоби подати ще штучнійше і більше натягнене а менше вірне узасаднене: "Ті сім Богослужень установила Церков після числа сімох дарів св. Духа, котрий співділає своєю ласкою при відправі тих Богослужень". Чи для того, щоби сліпо йти в сліди Симеона Солуньського, Попеля або Тороньського? Сліпий побачить, що се 9. Богослужень, не 7, а сполуки Богослуженя під 4. і 5. суть ошибочні, бо Утрені навіть не вільно лучити з Першим Часом, кôли ю антиципуєть ся перед цівнічю, а межі поодинокими Часами суть навіть ще инші незгадані Богослуженя, Междучасія. — Чи ж не лучше сказати отверто а ясно, що в 8. Богослужень церковного щоденного Правила і то 4. нічні і 4. денні, бо Обідниця не є "щоденним" Богослуженем, лиш привагідним, яке править ся в заступстві св. Літургії а лиш в данім разі лучить ся з 9-им Часом. — Узасаднене сего числа знайдемо в стариннім поділі доби на ніч і день, а тих на 4. нічні сторожи і 4. головні часи дня: 1) год. 6—9 (вечірня сторожа), 2) 9—12 (повечірня), 3) 12—3 (північня), 4) 3—6 (утріння), 5) 6—9 (год. 7. — се 1. час дня), 6) 9 (3. час) — 12, 7) 12 (6. час) — 3, 8) (9. час) — 6. — В той спосіб сповняє св. Церков формалістично приказ І. Христа: „непрестанно молитесь". — Учень зрозуміє тогді назви сих Богослужень, яких число не буде баламутне, пійме також, що се Всеночне.

При поясненю чотирох нічних Богослужень церк. Правила пропущено їх символічне значінє. А шкода. Се може важнійше, як все инше.

В §. 26. є невірна дефініція „возглас“-у. Се не молитва, бо не творить навіть реченя головного, лиш побічне; се голосне, съвящеником виголошене, закінчене молитви, яку будь то съвященник тихо, будь-то вірні голосно відмовили. — В поясненю складових частий Богослуженя здало б ся було згадати про читання: Євангелія, Апостола, Катизм, Паремій і Синаксару чи Пролога, та про поученя: Проповіди, гомілії, катехизації (евент. екзорти).

В §. 27. треба було розрізнити малий, середний і великий поклін.

В §. 25, 26, 28 і 30. треба церковний текст поставити перед толкованєм, так як се автор зділав при поясненю Літургії і в додатку.

В §. 32. треба для користи читаючих подати пояснене жертви.

В §. 36. має бути не „відтак“, а „притім знаменує себе съвященик...“

В §. 38. друге символічне пояснене великого входу (яко перенесенє тіла Ісусового до гробу) є не лиш зайве, але нелюбогично, бо ж прецінь канон доперва представляти-ме смерть Ісуса.

Поясненє: „Съвященик підносить в гору воздух, чим вказує, що не лиш він, але і вірні цїнять високо правди віри“ є

штучне (цінити „високо“!); властиво священник закриває ваздухом лице, щоби тим вказати на „сліпу“ віру, а єпископ схиляє голову під воздух держаний двома священниками, щоби вказати, що підчиняє ум під правди віри.

По словах Освячення забув автор згадати про поклін священника.

§. 42. Генеза обрядів сьв. Тайни хрещення буде зрозумілою, наколи зазначать ся степені оглашених первісної Церкви. А обряди сьв. Тайни супружества добре булоб поділити на 1) Заручини 2) Присяга 3) Вінчаня.

В §. 45. випущена Томина Неділя.

В §. 47. замість: „крім Пресьв. Евхаристії“ має бути: „крім Благовіщення“.

В §. 48. пропущені заупокойні Суботи.

В §. 50. читаєм: „Тим дійством вказує, що смертию І. Христа отворило ся для вірних небо“. А обряд дотичайний відносить ся до Воскресєня І. Христа і вказує на ангела, що відвалив камінь гроба. Також генеза поздоровлення великоднього сягає не мироносиць, а двох учеників, коли вони вернули з Емаве.

В §. 58. читаєм: „Смерть Марії була так коротка (може легка?) як сон. Проте сьв. Отці кажуть, що Она лиш уснула, а відтак воскресла і зістала взята з тілом до неба“. Лучність причинова сягає тут лиш до першого побічного речєня, а не до другого і третього. — *о. І. Туркевич.*

ДО ПИСИ.

Заява Всч. Духовенства Брідського деканату.

Духовенство дек. брідського, зіbrane на соборчику деканальнім в Висоцѣ на дни 24. червня 1910 р., ухвалило одногосно висказати прилюдно Ёго Ексцелєнції Високопреосьв. Митрополитови Андрєєви Шептицькому у відповідь на клевети, кинєні в Раді державній дня 16. червня с. р. послом округу брідського і сокальського Дм. Марковом на достойну Ёго Особу, Ёнязя і Голову руско-кат. Церкви, свою синівську любов, преданність, священничий послух та гетовість разом з Ним трудити ся і терпіти для добра руско-кат. Церкви і народа. — Духовенство осуджує повну клевет і очерчень бесїду посла Маркова і взиває ёго, щоби заперестав кидати безпідставно кле-

вети на честь Ёго Ексс. Митрополита і дав Ђму повну сатисфакцію, яко бувшій гр. кат. св'ященик, або зложив свій посольський мандат, бо не на се одержав мандат з рук народа, щоб безпідставно кидав чорні клевети на Ђго Ексцелленцію Митрополита.

Мотиви, які спонукали духовенство дек. брідського до зложення сеї заяви суть слідуєчі:

1. Честь Архирея єсть честію клира і народа, на чолі котрого Він стоїть. Клир і нарід, котрий не вмівби постояти за честь свого Архипастиря, безпідставно з'огиджену, був-би сам безчестний.

2. Атаковане в Раді державній неприсутного Архирея не лицює з гідністю чоловіка і бувшого св'ященика, бо сказано: „Князеви народа твого не говори злого слова“.

3. Від довшого часу не перестає пос. Марков в Раді державній і часописях нападати на честь Ђго Ексс. Митрополита і всі Його діла толковати на зло. Колиб духовенство дальше на его клевети мовчало, моглоб здавати ся, що воно поступки посл. Маркова одобряє або їх собі легковажить. Проте духовенство видить себе приневоленим обличити его прилюдно, так як він прилюдно кинув клевету і підозрінє на честь Архирея.

4. Духовенству дуже добре відома єсть цілє тих клевет п. Маркова. Ходить ему іменно, щоб підкопати повагу Архирея посеред народа і привести его до непослуху та тим лекше перетягнути его на схизму (бо так пише „Голосъ Народа“: „Владыки прислали Пастырское посланіє, св'ященики мусѣли его ѳчитати пѳть угрозою суспензії, а тобѣ рускій хлопе, що хто зробить“). Досвід учить, а історія російської церкви дає на се наглядний доказ, що там, де повага Архирея і підчиненого ему клиру посеред народа упала, там слабне послух в річах віри і неминучо упадає релігійно-моральний уровень народа, бо тільки поважний і ідейний клир єсть в силі духа народного оживити. Без ідейного клира дух народа мусить зсидіти.

5. Впевняємо пос. Маркова, що его клевети на Архирея і підчинене Ђму духовенство, не зіб'ють нас з дороги, вказаної нам розумом і вірою, та що будем й на дальше під свѣтлим проводом Нашого Архипастиря укрѣпляти нарід в католицкій вірі та працювати над его просвѣтним, культурним, економічним підвигненєм на питомім ему народнім ґрунті.

Слѣдують підписи 17. св'ящеників дек. брідського*).

*) Крім отсеї заяви, присланої нам ласкаво Впр. о. дек. Долинським, одержали ми ще другу, подібного змісту, з деканату жидачівського. ухвалену — як нам пише о. І. Скоробогатий — односторонно усѣм кондеканальним духовенством на соборчику в Жидачеві дня 24/VI. с. р. — Ред.

3 деканату золочівського.

За ініціативою відпоручника головного виділу тов. сьв. ап. Павла скликав о. декан Левицький з Ляцкого сьвящеників золочівського деканату на духовну нараду дня 28. червня 1910 до Золочева. Явилось 18 кондеканальних сьвящеників.

Збори відкрив о. декан Юліян Левицький. На внесені о. Николі Хмільовського вибрали присутні председателем зборів о. Левицького, котрий покликав на секретарів о. Постригача і о. Казановського. Забравши голос, відпоручник головного виділу о. Николі Хмільовський завізав присутних в ім'я ідеї великої і сьвятої, в ім'я Христа, котрого всімо слугамц, до згоди, єдності, до життя такого, в яким мають гуртуватись всі сьвященики цілого деканату без різниці віку, гідності, здібності в одно нерозривне огнище, в котрім мають ясно кристалізуватись гадки добрі, здорові. Бесідник вказав на негідні агітації схизматичкі і доказав фактами, що лучились в Трудовичи, де депутат Марков накунув ся в підлий спосіб на нашого Архирея та на скандал, який викликали парохіяни в Сновичу о. Савулї підчас читання пастирського послання (підчас читання кричали дико „ганьба“ так, що парох дістав нервової слабости!).

Преподобні отці, говорив бесідник, сеї справи невільно нам легковажити, ми мусимо бистро слїдити за жерелом сего лиха. А жерело є далеко поза границями нашого краю. Підклад сеї роботи негідної є чисто політичної натури, а політика в средствах не перебірає. Тож нині мусимо абстрагувати всякі партійні справи а перед очі поставити иньшу ціль. Сею ціллю Христос, Бго сьвята католицька церков. Народність нашу мавмо уважати за канву, а ми діятелї Христові мусимо на сій канві вишити ідею Христа.

Забираючись до так сьвятого діла мусимо вийти з тривкого заложеня і поступати консеквентно, хотяй би прийшлось положить наші голови за сьвяту справу. Тож гуртуймось всі, приступаймо в члени тов. сьв. ап. Павла, згуртовані в сїм товаристві спільними силати зможемо успішнійше працювати! Бесідник поставив внесені, щоб в деканатї заложити кружок сьв. апостола Павла.

По довшій дискусії, в якій забирали голос Всч. оо. Громницький і Малий, всі присутні приступили в члени. Так отже заложено в Золочеві кружок сьв. апостола Павла. До виділу увійшли: о. Юліян Левицький, декан і парох Ляцкого як голова, а як виділові; о. Антін Янович, парох Струтина, о. Дудик, парох Сасова, о. Петро Петрида, завідатель Золочева, о. Николі Хмільовський, катехит вид. школи в Золочеві, відпоручник головного виділу.

На разі оперло ся товариство на статутах головного виділу а за ціль взяло собі уряджувати місії як найскорше в загрожених місцевостях. Круг дальшої діяльности назначить виділ місцевий в дальших своїх засіданях.

Згадати належить, що на засіданню були священники москвофіли, що рівнож з погордою і обридженем п'ятнували підле діло Маркова є сопр. Вислано до Експеленції Митрополита телеграму, висказуючи йому свою безмежну любов і послух, п'ятнуючи роботу апостати Маркова та заявляючи, що всі без різниці підуть до борби за ідеї св. Унії. — о. Н. Х.

Клерикальна преса у нас*).

Наука, просвіта і поступ — се кличі новочасного чоловіка. І зрозуміли вороги Бога, Церкви і клерикалів себто віруючих християн, що перше услів побіди — то преса: ширити часописи, письма, книжки усякого змісту і якості в як найширші верстви народні, накинуги їм свої гадки, опанувати їх переконання народні і релігійні і повести своїм путем. Стільки є письм, книжок а передовсім часописий усякого рода, та всі вони то більше то менше ворожі Богу, Церкві і священству — взагалі цілому порядкув теїстичному, особливо християнсько-католицькому.

Не інакше і в нас, на галицькій Руси. Повно того добра, що аж в голові мішаєть ся чоловікови, а як поглянуть на нашу, згідно прозвану клерикальну ниву, то аж сум огортає віруючого чоловіка. Одна лиш „Нива“ є добре редагована**), але вона лиш для священників є відповідна. А що читає наша ліпша часть інтелігенції, що читає запаморочений всесвітними нинішніми течіями й науками і політикою наш студент, почавши від гімназії і наше селянство на-пів віруюче а на-пів забобонне і темне, що то повірить всякому лихому духови? Отсе роздирає душу віруючого християнина, коли над сим задумає ся. І нема ради на разі, бо нема що дати народови читати, нема хочай би одної порядної часописи, яка би рівналась „Ділови“, „Свободі“, чи „Народному Слову“. А велика шкода! Загал руского народу є ще здоровий, не зачаджений блудними теоріями, дасть ся повести, куди его покермуєсь. Але дайте хоч одну на разі часопись опозиційну (на иньшу — цілком зрозуміло — наш нарід нині й не дивить ся) й інтересну, а не оден із заблудших вернєсь, навіть затагнений в москвофілство навернєсь і прилипне до своєї Церкви і народу. „Руслан“ не є на нинішні часи, він і за малий і за млавий. Нам треба щось в роді польського „Przeglądu“. А і „Основа“ не може слочивати

*) Містимо сю допис в цілости, без важнійших змін, як один з голосів (може й в декім за безважливий) у важній для нас справі. — Ред.

**) Щиро дякуємо Вп. о. Донисувателеви за сей комплімент, але звертаємо его на адресу наших Вп. співробітників та зітхаємо, щоб їх „Нива“ позискала як найбільше; тогді — справді, може й заслужить собі на таке признание. — Ред.

на силах одного чоловіка. Треба її піддержати, дописувати коротко, ядерно, а й інтересно взагалі вести редагуване. З нас клерикалів сьміють ся, а ще гірше з нашої таки преси. Ми мусимо заімпонувати сьвітови, а се багато значить, — і мудростю і спритом і чеснотою, тай головню сильною вірою. Тимчасом ані одного у нас порядного із згаданого немає. Перемелюване і т. д. не вистарчають хиба на се, щоб запалити сьвіт і то зіснутий, направити хиби, зділані через наше недбальство вікове.

Так щож, чи плакати нам загнувши руки? Ні! до праці, в народ — передовсім при помочи доброї преси; а народ добрий, зрозуміє нашу щирість для нього і піде за нами. По моїй гадці, о таку добру часопись, більшу від „Руслана“ повинен постарати ся гурт людей із сьвященства і віруючої еще інтелігенції. Їслиб дало ся, можнаб зробити се, розширюючи „Руслана“ і перемінюючи его назву. На редактора покликати якогось умного чоловіка, котрого нашого писателя, або й спритного сьвященника, і пустити в сьвіт сьвітло иньше як те, що „Діло“ викидає. Я певний, що до порадо під кожним зглядом редагованого дневника як акціонери приступилоб чимало із наших сьвящеників і інтелігентів, а й Ординаряти помогли би по части — і діло пішло би якось на славу Богу і для добра нашої Церкви і народу. А і робочих сил не бракує у нас, лиш ініціативи і дрібки волі потреба.

Моя гадка є еще і така, що добровільними датками від щирих людей можна зложити фонд пресовий для видавництв часописий — принаймьне в початках. Уміємо спомогати всякі, навіть ворожі нам інституції, сотками і тисячами видаємо на нашу вправді, але юдину пресу, — а колиб так деяку пайку із того дали ми на свій орґан не становий, але християнсько-суспільний, який дорівнував би „Ділові“ і иньшим часописям, то і користь була би і не було би тих кпин від цивілів, що „на вашу пресу хиба наплювати“. І наравду я дивуюсь дуже, чом у нас друга часопись, але наскрізь християнська, хоч народна а навіть опозиційна, до сего часу не повстала, коли вона є конечна, щоб всякі справи народні перепускала через християнсько-католицький призмат і впливала на біг гадок і стремлінь одиниць і загалу, і надавала напрям християнський в націй суспільности та підготовляла ґрунт під посів християнський. Недалекі то вже часи перед нами, коли всякі нездекларовані вороги Бога і Церкви відкриють шолом і покажуть своє наскрізь вороже лице. Вже й тепер вилазить шило з мішка а хоч его ще не багато видко, та небавом буде воно нам допикати до живого. А тут ми безрадні будемо без порядної преси і без-сильні. Інтелігенція, а радше її частина, еще не дуже затроєна західно-європейськими ідеями, не годить ся деколи із нашою ліберальною пресою, але ми не можемо їй дати пньшої, тому вона марнїє і переходить в табор, ворожий Богу і Церкві.

Під моїм зарядом в бурса хлопців старших із середньої школи. Треба їм дати щось читати — і щож дам? „Руслана“ не хотять, в „Основи“ для них нема нічого цікавого, — отже хоч не хоч мушу їм давати крім „Руслана“ і „Основи“ „Народне Слово“, яке від якогось часу в може одно з тих, що не поборюють християнства і католицизму, але їх підпирають. Коли би була у нас гідна часопис, то не читали би вони потайки „Землю і Волю“, або „Громадський Голос“, які — мимоходом кажучи — не мають в собі також нічого цікавого, хіба лайки на попів, паламарів і клерикалів. — Навіть наші домородні „москалі“ мають агітаційну знамениту пресу — поминаю тут на боці ві диавольську роботу — лиш ми вірні діти Церкви католицької так низько стоїмо, що до сеї пори у нас нема ані одної, порядно під кожним зглядом редакційної, християнсько-народної часописи щоденної для інтелігенції, а другої тижневої для сільського народу і пів-інтелігенції. Се справдешний скандал! А шкода велика, більша як ми собі. то в щоденнім життю представляємо.

Ще в додатку осмільююсь сказати, що всьм за тим — а гадаю, що й більше голосів знайдець ся — за зміною назви „Руслана“ на півшу і за уконститууванем комітету редакційного нової часописи християнської тому, що „Руслан“ в нашії суспільности не конче популярний. Охоти єму не брак до ширення Христової ідеї і радо поміщає всякі умні статі християнських дописувателів, однак мимо того — якось воно не йде. Нехай Хв. Редакція „Руслана“ не гніваєть ся за се, бо не о особисті рахунки тут ходить, лиш о добро загальне нашої суспільности, яка формально в справах релігійно-моральних і то християнських через брак відповідної преси дичіє і відсуваєть ся від Христа що раз дальше і дальше*). А ще й то скажу, що у нас інтелігентів на скрізь релігійно-моральних можна вже днесь на пальцях почислити!

Зовсім инакше виглядав справа у Польків, Німців, Чехів і у півших християнських народів. У нас тим більше ідея християнська повинна бути вкорінена в серцях всіх щирх народолюбців, що ми релігій, завойований і умучений народ, визисканий, висьміяний і погорджений, а одиноком нашим заборомом в Церков Христову, яка ухоронила і нарід наш руский від загибелі і по нинішній день піддержує нашу незалежність і церковну і народну. Тому з Богом зачнєм, а діло наше увінчаєть ся красними результатами. Лиш сміло вперед! — *о. Ілля Клівак.*

*) Як далеко зайшло вже ото відчужене й одичіє, свідчать хочби й події — не то сумні, але просто страшні, які зайшли недавно в Королівцях, Станіславчику... Пора-б нам над тою страшною мовою острахом проймаючих фактів поважно призадумати ся! Тай не лиш нам! — *Ред.*

ЗІ СЬВІТА.

Голоси православних східних Церков о церковній унії.

(Конець).

Основнійшю відповідь на посланіє патр. Йоакима прислав петербурскій „Святѣйшій Правитель. Синодъ“. По звичайнім поздоровленю, розбирає взаїмні відносини між роз'єдиненими церквами і заявляє горяче бажанє злуки. Взагалі в тім посланню слїдно дійсне зрозумінє ваги того лекучого питаня і більшу прихильність до щасливого его розвязаня. — Петербурска церков — по словам посланія — все молить ся, щоб відпавші церкви за божою ласкою покаялись і, яко бувші діти одної сьвятої Матери-Церкви, пізнали свої блуди і знов повернули під омофор одної, сьвятої, католицької і апостольської церкви. Російська правосл. церков переконана о добрій вірі латинян і протестантів в Сьвяту і Живоначальну Троїцю і тому признає важність їх хрещеня а також і важність рукоположеня всіх степеней сьвященства. Признаючи єдність і згоду в найважнійших, основних науках віри і релігійного житя, Сьвятїйшій Синод не виключає можности церковного з'єдиненя і для тої цілі готов зробити все, що можна. Лиш, що треба з болем признати, латинники і протестанти відносять ся — після посланія росе. церкви — до православної церкви цілком ворожо і займають супроти неї агресивне становище, так що православна церков щільно мусить беречи і захищати своїх вірних перед нападами латинників і протестантів. Істория церкви показує, що головною причиною нещасливої всесьвітньої схизми була заборча політика Риму.

Рівнож і тепер стремлять латинники до сего, щоби підчинити собі православний Схід і всюди для релігійної пропаганди основують школи, місіонарскі брацтва і ордени, особливо там, де стикають ся з православним Сходом. Хочби як прихильні і облесні були їх слова, то — після слів посланія — ніколи не треба їм вірити, бо поза тим усїм скриває ся ціль шкідлива для правосл. церкви.

Також і протестанти несправедливі супроти правосл. церкви, бо задля якоїсь особлившої ревности в ложнім пояснюваню Христової віри загнали ся так далеко, що уважають православних мало що не ідолопоклонниками і в великім своїм заблудженю де лиш можуть пропагують свою науку і тим способом позбавляють православну церков вірних. Верховна власть православної церкви повинна тому бачно глядіти і стеречи своїх вірних перед протестант. прозелітизмом і перед просьвіченими представниками ложної і шкідливої культури Заходу.

Троха инакше відносить ся петербурска церков до питаня церковної злуки з англїканською церквою і старокатоликами. Майже без виїмку англїканська церков завісїдн оказовала вели-

ке почитанє для православія і ніколи не занимала ся прозелітизмом між православними вірними. У східній православній, а не у римській західній Церкві (!) добачують англікани і старокатолики незіпсовану і нескривлену науку і традицію сьв. Отців перших віків. Такі їх відносини і почитанє до православної церкви мусять викликати взаїмне довіре, любов і надію на щасливе і скоро поладженє тих сумних ворожнеч, які до сего часу стоять на перешкодї з'єднню церков.

Взявши все те на увагу, православна церков не може бути бездільна, але мусить причинити ся до роз'ясненя спірних точок в науці віри і церковних канонів, бо недалекий вже час, коли англіканська і старокатолицька церква пізнають свій блуд і повернуть до православія.

Реформу юліянського календара уважає Сьвятїйший Синод за питанє з одної сторони дуже важне, але з другої також і за небезпечне, тому що зміна в календарі потягає за собою зміну пасхалії т. в. цілого круга подвижних празників, що знова легко може викликати невдоволенє серед широкого круга вірних. На всякий случай перед реформою календара належить основно розважити всі евентуальні наслідки того кроку. А те все приводить авторів посланія на думку, що найліпше лишити на Сходї юліян. календар і на дальше. На кінци посланія підписані правосл. митрополити і єпископи висказують свої рефлексії і желанія на тему тіснійшої і живійшої взаїмности всіх православних автокефальних церков, а передовсім признає Сьвятїйший Синод, що на Сходї не все в порядку. Вірмени, Копти і несториани ще й доси не з'єднені і з давних часів як відпали від церковної єдності, так ще і доси стоять поза православною церквою — хоч і не стратили важности своєї церковної єрархії.

„Вседушевно моля Господа и Спасителя нашего Иисуса Христа, да утвердитъ онъ въ единомыслии святую Свою Соборною и Апостольскую Церков. . Вашему же Святїйшеству вмѣстѣ со всею Великою Церковію Константинопольскою да даруетъ миръ и благоденствіе и во всемъ преуспѣяніе, пребываемъ съ братскою о Христѣ Богѣ любовію“. Слїдуєть підписи: митрополитів петербурского і саратовского. (Церковныя Вѣдомости, 1903, № 24).

Посланіє „Святїйшаго Синода російской Церкви“ має дату 25. лютого 1903. р. В тісній звязи з ним стоїть посланіє чорногорского митрополита Митрофана з 28. цвѣтня 1903. р. Зміст єго зовсім тотожний зі змістом посланія російской церкви а навіть хід думок в нїм такий самий. Зваживши вплив, який має російська церков на чорногорского митрополита, можна заключати, що автори посланія чорногор. церкви писали єго за попередним порозумінєм російской єрархії і під диктат „Святїйшаго Правительствующаго Синода“.

Тому, що нема в нїм жадної гадки, злишнім буде переповідати его зміст.

Прочитавши сї всі офіціяльні посланія східних правосл. церков, можна собі утворити вірне і докладне понятє о тїм, як відносить ся під сучасну пору православний Схід до церковної унії. Погляди православних церков на справу церковного з'єднання о стільки автентичні, о скільки вони виражені в авторитетних посланіях синодів дотичних церков. Зібравши все разом, мусимо зауважити неначе дві проповідні думки в усіх посланіях правосл. церков. З одної сторони церков а радше церкви Сходу принципіально заявляють ся за церковною єдністю, хоч з другої рішучо стоять на традиційнім становищу цілковитого застою в розвоє догматів і церковної дисципліни.

Ідеї церковної єдності церква, яка принайменше хоче звати ся Христовою церквою, відкинути не може. Крім того всі основні правди Христової віри, як цр Бог-чоловік Христос, Пресв. Тройця, вселенська Церков, жерела об'явлення знаходять ся так в католицкій Церкві, як і у правосл. Сходу, і тому не можна в остаточній консеквенції не прийти на думку, що в інтересі самої життєвності Христової ідеї конечно є дійсна, як найтіснійша злука і єдність всіх, для кого Христос є Богом і основателем царства Вожого на землі. Ідучи отже дорогою чисто теоретичного розумованя, правосл. церкви Сходу конечної церковної єдності признають, бо правда єї занадто очевидна. — Однак з другої сторони церкви правосл. Сходу, беручи на увагу питанє церковної єдності зі всіми его практичними сторонами, не вагають ся сказати, що церковна унія, особливо з католицкою Церквою, під сучасну хвилю просто не пожадана.

А приводять на те посланія майже всіх правосл. автокефальних церков ті самі аргументи, з якими полемізувати в тїм місци річ цілком злишна. Тим більше, що найбільшою трудностію і перепоною церковної єдності мабуть буде те, що на Сході нема тепер одної, злученої, правосл. церкви, яка булаб в своїм об'ємі діланя свободна, незалежна від державної власти, а натомість бачимо там тільки спорячих між собою партікулярних церков, кільки є держав, правительств, які мають переможний вплив на саму управу церков.

А однак колись сповнять ся ті пророчі слова Христа: „И ѿны ѿвцы ѿмани, ѿже не сѣтъ ѿ двора сего: и тѣмъ мнѣ подовѣтъ приклетіи ѿ гласѣхъ моихъ оуслышатъ: и вѣдѣтъ єдино стадо, и єдинѣхъ пастырь (Іоан. X, 16.) і тоді явить ся в цілій повні та Божя сила Христа і ідея вселенської Церкви, яка тепер воплощена в католицизмі, зреалізує ся в з'єднаній Церкви Сходу і Заходу без різниці обрядів. —
Ом. Савчин.

Можливість з'єднання східної церкви з західною.

Рік тому як раз, сейчас по II. велеградскім з'їзді, учасник тогож з'їзду, російський правосл. парох при берлінськім Kaiser-Alexander-Hospiz, о. Текен, оголосив був в часописи „Germania“ під таким заголовком розвідку, яка слушно звернула була на себе увагу католицьких і православних кругів. Подаємо її (в перекладі, зладженім Вп. Мереньковим) ось тут, в злучі з повисшими голосами православних східних Церков о церковній унії, як також один з оттакіх голосів — хоч не офіційальний, та не менше знаменний. — Ред.

Майже 1.000 літ існує схизма між західною а східною церквою, а прецінь сей розкол є так невеликий, що ще нині, по тільких літах, поєднанє між ними дасть ся легше подумати, ніж між ними а иньшими релігійними громадами. В тім самім зміслі висказав ся папа Лев XIII. в енцикліці „Praeclara gratulationis“ з 20. червня 1894. тими словами: „Горяче наше бажанє впливає нам надію, що вже недалекий час, коли церкви Сходу, так знані зі своєї прадідної віри і слави давної, знова віднайдуть те, що закинули. Не ділить нас знову так безконечна пропасть, між так знаменито узнаєм нашу єдність з ними, що боронячи католицьких догм, самі нераз беремо свідощтва і докази з католицької науки, обрядів і звичаїв, уживаних на Сході“.

Колиж вважаєм історію, як розвивав ся нинішній розкол, то покаже ся, що вже в найдавніших часах була ріжниця в св'яті Великоднім між східною а західною церквою, бо перша обходила Великдень з жидами 14. Нізана зі згляду на послідний Великдень; друга обходила се св'ято в слідуючу неділю зі згляду на воскресєнє Христа; — однак задля сеї ріжниці, котру полагоджено на соборі Нікейскім в р. 325. в зміслі римської церкви, не повстав розкол. Пізнійше показала ся ріжниця в тім, що в римській церкві заховувано піст в середу, п'ятницю і суботу, підчас коли на Сході в суботу не пощено зі згляду на старозавітний Сабат. Коли свв. Моніка, мати свв. Августина, запитала свв. Амвросія, котрий звичай ліпший, відповів той: „В Римі пошу я в суботу після такошого звичаю, колиж єсьм в моїй дієцезії в Меднолянї, то не пошу після тамошого східного звичаю“.

За послідну ріжницю між Сходом і Заходом подають полемізуючі богослови ту обставину, що римска церковь втягнула „Filioque“ до Нікео-царгородского символа віри. Текет символа звучав дословно після свв. письма: „Втрую... в Духа святаго... н же отъ Отца исходитъ“. (Іоан 12, 26.) Богослови-ж, так східні як і західні, не додаючи нічого до самого тексту символа, твердили про співділанє Сина при походженю Духа свв. Так виражав ся східний отець церкви Іоан Дамаскин, що учив: Дух свв. походить від Отця через Сина. На заході уживано висказу „від Отця і від Сина“. Той додаток прийато

по довшім ваганю папів в римській церкві до тексту символу віри, не прийнято однак у східній.

Питанє, чи сї ріжницї спричинили би були церковний розкол, чи протилежно, через взаїмне порозумінє далиб ся були усунути, колиб політичні обставини не були некористно впливали. Сюди належить переважно політична ривалізація між єпископами римськими і царгородськими, викликана тим, що через піднесенє міста до королівської столиці зміг ся блеск трону єпископського в Царгороді. Ся обставина поставила патріярха царгородського в більшу зависимість від сьвітської власти, коли папа ізза великого віддаленя від нової королівської резиденції та невеликої моци византийського правління в деяких провінціях заходу о много був вільнійший і свободнійший в своїх постановах. До того прилучило ся високе поважанє до папського трону, котрого перших 40 властителів згинуло по більшій часті мученичою смертю в найбільшій любові до Спасителя. Собор халкедонський 451. р. подтвердив примат папи, так що ще нині, єслиби прийшло до з'єдиненя церкви східної і західної, перша мусїлаб признати примат папський в границях передсхизмової доби. Історична слава давнього Риму, вискази християнської старини, як пр. *Roma locuta, causa finita; ecclesia Romana magistra omnium ecclesiarum* і т. п., звичай давньої церкви відкликувати ся до папи як найвисшої інстанції в полагоджуваню спорів, все те причинило ся до піднесеня поваги папи. До того був папа в самій річі одним патріярхом на заході, а на Сході крім патріярха царгородського були ще антиохійський, александрийський і єрусалимський. По наверненю Болгарів з поганьства на християнство латинськими місіонерами, посягали папи зі згляду на се по нову провінцію церковну, коли знов патріярхи царгородські твердили, що Болгарія належить до Сходу, отже до їх спеціальної області. Через сей спір повстав в IX. віці розлам між західною а східною церквою, однак по смерті царгородського патріярха Фотія він знов утих, аж доки за патріярха Керуларія 1154. р. не наступив остаточний розкол.

Немало причинила ся до схизми неприхильність, котру Греки виділи в тім, що папа перенїс на цїсаря Кароля Великого патронат над західною церквою, котрий перед тим належав до цїсаря византийського. Тим то на соборі царгородськїм (860—70.) легати Сходу мовили до легатів папських: „Се не красно і не слушно, щоб ви, що покинули грецку державу, аби злучити ся з Франконами, виконували ще якусь юрисдикцію в державі нашого володаря“. Ще більше відчужене між Сходом і Заходом на церковнім полі наступило через заложене латинського цїсарства в Царгороді підчас хрестоносних походів. Унія, заключена між церквою східною і римскою на соборі в Фльоренції, розпала ся через здобутє Царгороду Турками 1453. р. Від тоді неприхильність султанів до злуки підданих з Європою з одної сторони, з другої національна гордість Греків спинювали близші зносини між обома церквами. Головна перешкода унії між ними лежить проте в мотивах політичних.

Про теперішні різниці між східною а римскою церквою отсе дасть ся сказати:

1) Перша різниця дотичить „Filioque“, о чім вже була мова.

2) Несхожість в науці про чистилище має мале значінє, бо відносить ся не так до змісту, як до вислову. Церков православно-східна як і римско-католицька годили ся всегда в тім, що душі померших тих, котрі в хвили смерти не були оправдані і сьвяті, не доступають щасливости, що однак церковний міст, а передовсім сьвята жертва душам померших полєкшу справляє і до участі в щасливости приводить. Кари на другім сьвітї суть почасти дочасні, почасти вічні. Західна теологія називає стан засуджених на дочасні кари словом „Purgatorium“ (місце очищення, чистилище), а стан на віки проклятих пеклом (infernium, gehenna, tartarus). Східна знов церков має для обох категорій спільний вираз: пекло (ад, геєна, тартар), — прямо як се є в молитвах римскої церкви за померших в Missa pro defunctis. Але й після римскої науки різнить ся чистилище від пекла тільки обмеженєм часу*).

3) Дотично догмату про Непорочне Зачатіє Божої Матері стоїть православно східна церков на тім самім становищі що римско-католицька до р. 1854.; сего догмату она не голосить, але і не поборює. Прецінь є в Октоїху том 6. в суботу вечер на малій вечірні пісня до Матері Божої, в котрій каже ся: „єдина єси (являєш ся) від віків непорочна“. Коли Мати Божа від віків має бути непорочна, то була розуміє ся такою теж при своїм зачатю. Автор сеї пісні, втягненої в службу православної церкви, мусїв отже вірити в непорочне Зачатє.

4) Папа Лев XIII. сказав в енцикліці „Praeclara gratulationis“: „Сущний пункт спірний становить примат папи римского“. Примат признавала єму без сумніву східна церков завсїгди, однак переважно тільки яко почесний стєпень перед прочими єпископами, підчас коли першенєство в юрисдикції на згаданім вже соборі царгородєкїм 868—70. р. папа вправді обстоював, Схід однакож того не признав. Помимо того в часах церковної єдности удержувала ся загально засада, що від оречєня папи до жадної иньшої інстанції апелювати не можна. Ся спірна справа заострила ся дещо в кождім разі через догмат о неомильности, позаяк обстоюваний Римом примат набрав більшої донєслости. Собор Ватиканський орїкає, що папа, коли „ex cathedra“ говорить, „ex sese, non ex consensu ecclesiae“ є неомильний. Клявзуля „ex cathedra“ сьвідчить, що неомильність не є особистою прикметою папи, іно що асистенція сьв. Духа зі згледу на єго становище до церкви хоронить єго від помилки при данім справованю єго уряду дотично цілої церкви. Грецькі і російські богослови толкують випрочім слово infallibilis

*) Мальцевъ, Die Sakramente CXXVI—CXXXIII.

не через „неомильний“, тільки хибно через „непогрішимий“ (*ἀσφαλιστός*), так що повстає фалшивий погляд, неначе догмат о неомильности мав боронити папу перед гріхом, а тимчасом в дійсности розуміє ся під тим властива церкві неомильність і непомильність в рішеннях догматичних питань.

Існуюча у східній церкві женитьба священників не стоїть в суперечности до принципів римської церкви, позаяк тая одобряє сю інституцію у орієнтальних уніятів. Так само у східній церкві можуть священники тільки перед висшими свяченнями а не по них женити ся, а для єпископів є целібат так само приписаний, як і в римській церкві, котра, розтягаючи целібат на всіх священників латинського обряду від субдіяконату в гору, розширила і заострила давні рішення соборів в тій справі.

У всім прочім, чим різнять ся від римської церкви секти, що повстали від 16. століття: в науці о священстві, о сьв. Літургії, о пересуществленю*), о семи сьв. тайнах, о почитаню сьвятих, їх моцій і образів, о молитвах за померлих, згоджує ся східна церков з нею і з християнською стариною.

З того виходить, що з усіх християнських релігій римско-католицька і східно-православна суть собі найближші. — *Меренків.*

ВСЯЧИНА.

В справі українського університету

приходить ся зазначити дві події, які мають незвичайно велику вагу в історії змагань української суспільности до здобуття власного університету:

а) Дня 28. червня с. р. виголосив Є. Е. Митрополит в Палаті Царів, знамениту промову якої зміст подаємо після часописних справоздань:

Митрополит г. р. Шептицький звернув бачність правительства на культурні потреби Русинів, доси не узгляднені у відповідний мірі. Русини не мають доси навіть обезпеченого мінімум засобів для культурного розвитку. Бесідник має

*) Противники науки о трансубстанціяції твердять, що слово трансубстанціяція повстало в науці церковній доперва на соборі 4. латераньскім (1215), а доперва в 15. віці прийняли его Греки (*μετουστάσις*). Се не є слушне. Вже папа Гелазій I. (492—96) каже в писемі *De duabus naturis m. XIV.* (Thiel, *Epistolae Romanorum Pontificum genuinae T. I. S. 541*): „Panis et vinum in divinam transeunt Spiritu Sancto perficiente substantiam.

перед очима добро всеї Австр. монархії, в котрій Русини найшли терпимість, свободу і безпеку. Не докоряючи правительству, без почування оправданого жалю бесідник приневолений зазначити, що в бюджеті на 1910. р. нема ніякого доказу, щоби правительство дійсно і чинно старало ся сповнити оправдані домагання і бажання Русинів. Утворене самостійного укр. руского університету у Львові є предметом довголітніх переговорів, яко найгорячіше бажане і змагане Русинів, але доси нічого певного не зроблено в сій справі. Бесідник думає, що конечність засновки руск. університету у Львові єсть більше як доказана і се справа зовсім ясна. Колиб Русини мали вже університет, тоді можна би сумнівати ся про потребу другого для них університету. Справа, чи утворене руского університету є конечне, покриває ся майже з питанням, чи університети взагалі є потрібні. Коли університети є чинником сили в історичнім життю народів, коли они пособлюванем і піддержуванем культури могутно впливають на прилюдне життя суспільности, а в нинішніх часах творять найвище забороло народного і культурного життя, то все те рівнож відноситься і до руского університету. Найпотрібніші є університети для тих, що їх не мають. Нарід з півчвертамільоновим населенням, для которого культурного й народного розвитку потреба рікряно багато священиків, професорів середних шкіл, урядників, судіїв і інших функціонерів з університетским образованием, не може довше оставати без університету. Право до університету прислугує зарівно і Русинам, особливо в державі, в котрій се право бажають признати народи в монархії малочисельному. Аргумент, що Русини ще не доспіли до самостійної науки і до університету, треба осудити яко історично хибний, бо Русини від XVII. ст. почавши мали академії і виспі школи. Хибне єсть також становище відказування засновки університету потребами ощадности.

Університет є передовсім потребою культури і науки. Людство дійшло до переконання, що видатки на подвигнене культури і науки не є, строго бравши, ніяким видатком, але вкладами, що приносять багаті плоди. Культура се така річ, як сонце і здоровий чистий воздух. Більше світла, більше воздуху — се оклики культури. Змагане до культури, до розвитку потребує пособлювання з боку держави: без її помочи не могла би розвинути ся умілість і наука. Теоретичне признаве права до культури є чимсь вельми дрібним. Потребу культури і науки нині відчують так загально як потребу щоденного хліба.

Де не достає сего minimum, там виступають прояви зовсім похожі на прояви голоду. Голод є лихим дорадником. Вже не раз в Галичині проявляло ся зворушене, що було певним доказом неправильних відносин. З одного боку можна було помічати крайні змагання, котрі виривали більше і загальніше як деінде, а з другого боку найшли ся заграничні висланники, що намагали ся розкривати рускому народови певні вигляди поза границями монархії і находили радо послух. Сї обидві супро-

тивні собі явща мали одну і ту саму психічну підвалину: зневіру і затрату надії, щоби одинокою законною дорогою можна дійти до тривкого заспокоєня природних потреб.

В часах, коли не один могутий і великий організм державний в Європі опирає своє існування на одностороннім і несправедливим націоналізмі, Австрія лише з трудом і пожертвуванням кладе підвалини під монументальну будівлю висшого ладу, оснований на рівновазі інтересів усіх народів. Наколи право і справедливість не в пустим висловом, то будучина належить ся Австрії і її народам.

Яко церковний зверхник католицьких ісповідників грецького обряду, котрі засаду єдності Заходу і Сходу признають народним переказом, бажав би бесідник звернути бачність на се, що всі зарядження для піднесення культурного життя Русинів в також пособлюванем тих так великих і важних релігійних питань. З огляду на культурний і релігійний розвиток руского народу під Габсбурским скиптром, є не лише konieczністю утворене руского університету у Львові, але також вельми досяглюю справою. Най отже правительство присвятить бачність сій справі з тою прихильністю і тою діяльною помочію, як сего вимагає значіне справи. —

По сій промові Є. Е. Митрополита можемо сказати, що українська суспільність ужила вже всіх можливих культурних і легальних способів боротьби за власний університет, однак безуспішно.

б) В п'ятницю 3. липня с. р. о годиві 7. рано відбувало ся в університеті віче рускої академічної молодіжки. Підчас віча польські студенти почали ставити барикаду коло головних сходів на коритари близько салі, де було руске віче. Покінчивши віче, рускі студенти пустили ся до виходу, а безпосередно на те впала на них сальва стрілів, не поцілвши нікого. Рускі студенти, що зразу цофнули ся, поступили знов наперед, а від сальви, що їх привитала, упав Адам Коцко, ранений смертельно кулею в чоло. Стрілянина тревала еще кілька хвилин, поки коритара і саль не обсадила поліція з добутими шаблями і наложеними на карабіни багнетами. Наших студентів замкнуло в кількох салях, посадивши їх перед подвійні ряди найжених багнетів. До коваючого Коцка завізвано рятункову поготівлю, що відвезла его на клініку, де Коцко о годині пів до шостої вечером помер, не відзискавши ні на хвилю притомности.

Крім убитого Коцка девятьох руских академиків ранено, між ними одного тяжко кулею в коліно. До придержаних в салях наших студентів удала ся судова комісія і почала їх переслухувати. Всіх студентів було 299. По переслуханню, котре тягнуло ся до півночі, арештовано 127, а решту випущено на волю.

Польських академиків взято відразу як свідків, а руских відразу як обвинених. Через те з польського боку не арештовано ані одного.

Між арештованими рускими академіками було 12 богословів, 80 правників і філософів, 32 укінчених гімназистів і кількох неакадеміків. По переведенню вступного слідства задержано у в'язниці понад 20 академіків, в тім числі 2 богословів, до розправи. Д. Я.

"Общество им. св. Иоанна Златоустаго".

З великим шумом та криком заповідані і реклямовані по русофільських часописах перші Загальні Збори новоосновууючого ся *"Общества им. св. І. Златоустаго"* — відбулись нарешті д. 26. мая с. р. Прибуло, коли можна вірити *"Галичанинови"*, 70 священників, *"самый цвѣтъ нашего доблестнаго духовенства"*.

Наради не тревали довго, бо ті самі учасники мали ще того дня бути на кількох інших русофільських зборах, скликаних то Дудикевичівцями то Королівцями. Остаточно ухвалено 1) видавати богословський журнал, якого статі мають печататись *"какъ на русскомъ литературномъ языкѣ, такъ и на галицко-рускомъ нарѣчїи"*, 2) по довгій а основній дискусії установлено висоту вкладки і предплати *"будущаго богословскаго журнала"*, 3) вибрано *"правлящий совѣтъ"* (головою о. крил. Вачинського), 4) видано директиву *"на счетъ приниманія членовъ"*, 5) припоручено *"Совѣтови"* зайняти ся *"устройствомъ духовнаго говѣнія для нашего духовенства, часто обижаемаго въ своихъ національныхъ (!) чувствахъ на говѣніяхъ, какія теперь обыкновенно устраиваются"*, 6) припоручено *"Совѣтови"* віднести ся *"къ нашимъ народнымъ институціямъ: Ставропігїону, Народному Дому, Русской Матицѣ"* по дѣлу издаванія брошюръ для народа, въ которыхъ тотъ же до сихъ поръ нуждается", 7) рішено, що цілю *"Общества"* *"не только содѣйствовать соединенію церквей, но и отражать нападенія на св. Унію, защищая ее передъ латинизаціей съ одной, а пропагандой православной съ другой стороны"* і 8) ухвалено виразити подяку і признанє о. крил. Кобилянському *"за усердную защиту русскаго духовенства передъ нападеніями собратьевъ-священниковъ украинифиловъ"*.

Отже маємо нове священниче товариство ім. свв. Ів. Золотоустого!

Зараз на самім вступі питаємо ся: Чи з огляду на сучасні відносини не відповіднїйше було се товариство назвати радше Товариством ім свв. Йосафата Кунцевича? Та годі. Видно, була якась причина в тім, що основателі не назвали нового товариства так, а инакше...

Важвїйше питанє:

Чи нове товариство з церковного становища єсть потрібне? Відповідаймо рішучо: не то не потрібне, але навіть дуже шкідливе.

Ми маємо загальне священниче Товариство свв. ап. Павла; його статут так обширний, що обіймає всі точки статута нового *"Общества"*. Те Товариство свв. ап. Павла, як сказано, є загально-священниче, не має з партійною політикою нічо спіль-

ного, членом его може бути кождий наш съв'язчик. Правда, що воно в останніх часах опинилось в українських руках, але се єдино тільки з тої причини, що русофіли зовсім ним не інтересувались. Помимо того Українці були на стільки лояльні, що хоч не мусіли, але завжди вибирали до виділу Товариства одного-двох русофілів. Як вирозуміло відносило ся Товариство до русофілів видно хочби з того, що перед роком запала на его виділлі ухвала, дозволяюча печатати видання сего Товариства також і етимологічною правописною, коли собі сего зажадав автор.

Потреби отже основувати нове съв'язниче товариство не було найменшої.

Шкідливість нового товариства показуєсь хочби з того, що з хвилиною его основання, наше духовенство офіційально поділило ся на два ворожі собі табори. І певно, що тільки обавою сего розділу руководили ся Преосв. Ординаріати в Перемишлі і Станиславові, відмовляючи потвердження новому Обществу.

Небезпеченство від нового Товариства грозить нашій Церкві ще і з иншої причини. Головною его ціллю є „содѣйствовать соединенію церквей“. Таке „содѣйствованіє“ вимагає близьких, статутом дозволених зносин з схизматичними церквами, а до чого ведуть такі зносини русофілів з схизматиками — доказує історія, головню історія руско-американської Церкви.

Цікава собі також стилізація відповідної точки статута! Аж треба було інтерцелювати на Загальних Зборах самих основателів, яка властиво в тім напрямі ціль Общества! Неменше цікава й відповідь на ту інтерпеляцію! Православна пропаганда завдяки русофільській партії у нас цвіте, а съв'язники сеї партії основують товариство передовсім в тій цілі, аби „содѣйствовать соединенію церквей“, відтак також, аби протиділати латинізації, а вже на самім кінці, аби „защитить унію передь православною пропагандою“. Хитрі собі малороси!

Нове Товариство має також видавати новий богословський журнал так, якби у нас не було такого журналу, а саме „Ниви“. Українці могли удержувати давний туберкулічний „Богословський Вѣстникъ“, а для русофілів нинішньої „Ниви“ — за мало.

І на яких предплатників числить новий журнал, коли „Богословський Вѣстникъ“ мав їх вже разом з Українцями — щось не багато більше, як 200? Чи гр. Бобринський або яке „добродійне“ російське товариство дасть субвенцію на католицький журнал. ми дуже сумніваємось. Та вже якось там мусить бути, коли беруть ся видавати...

Не без рації мабуть радили над директивною „на счеть приймація членовъ“. Боять ся видно контролі, коли хстять забезпечити ся перед непожаданими членами. В кождім разі і се характеристична ціха нового товариства.

Характеристичні також дві дальші ухвали Загальних Зборів, а се : 1) устроювати осібно русофільські реколекції і жа-

дати від русофільських товариств, аби сі видавали брошури для народа.

Устроюване осібних реколекцій мотивують Збори тим, що на дотеперішних реколекціях обиджало ся їх (русофілів) в їх національних (!) чувствах. Та тей мотив зовсім невдачний, бо крайно ложний і клеветливий. Сею ложню хотять русофіли до рещти відділити ся від лучности з прочим руским духовенством, навіть в таких справах, як реколекції. Консеквентно повинні би еще також зажадати для себе осібних русофільських Консисторій (коли вже їх не мають) і Єпископів.

В другій характеристичній ухвалі жадають русофільські Збори від своїх товариств видавання популярних брошурок для народа. Отже самі до сего не хотять брати ся. Чому? Якїж то брошурики ті товариства мають видавати? Збори не означають сего близше. Значить, не жадають виразно брошурок релігійного змісту, писаних в чисто католицьким дусі. А які книжочки видавали ті товариства доси, се ми знаємо... Чи малиби й дальше, тільки інтензивнійше, видавати такі самі брошурики?

Як всі попередні ухвали мають бодай про око тінь сякої-такої серйозности, то послідною ухвалою русофільські съв'язники таки здорово осьмішились. Справді, годі було відповіднійше закінчити перші Загальні Збори нового русофільського Общества, як вираженем подяки і призыва відомому о. крил. Кобилянському за „усерднуо заштиту рускаго духовенства“. Тратуємо з серця таких „защитників“...

Та жарти на бік. Будь що будь маємо нове русофільське товариство, котре, як і инші русофільські товариства, може хочби і при кількох членах, розпоряджати сумами. Сими сумами в силі воно розвести в нашій церковній провінції чималу кирию. Отже поки час берім ся під проводом Товариства съв. ап. Павла до ревної праці. Супроти сліпої партійности видвигаємо загально народний і католицький інтерес, супроти двозначности — ясність і отвертість, супроти клевети — щирість і правду, супроти іграшки — серйозну працю. — *С. Л.*

Нотатка з права супружого.

В парламенті у Відни вніс 16. червня 1910 р. посол Dr. Mühlwerth (партія alldeutsch) слідуєчє нагле внесєне: — „Die Regierung wird aufgefordert, mit tunlichster Beschleunigung dem Hause (парляментови) eine Gesetzesnovelle bezüglich des Eherechtes zur verfassungsmässigen Behandlung vorzulegen, welche den in sämtlichen anderen Kulturstaaten — so insbesondere in Deutschland, Frankreich, England und Italien — geltenden Kulturbegriffen und überhaupt den eherechtlichen Begriffen der heutigen Zeit entspricht und insbesondere die Abschaffung der vollständig veralteten Bestimmungen der §§. 63 und 111 des allg. bürgerl. Gesetzbuches ausspricht“. — Згадані повнєше параграфи суть для ріжних лібералів неприємні; §. 63 децидує, що нема важного супружества межи христіянами а нехристіянами, а §. 111 децидує, що межи католиками нема розводу, може бути тільки сепарація;

навіть як тільки оден з супругів був в часі заключення супругества католиком, нема розводу. В році 1911 буде сто літ, як обов'язує той цивільний кодекс австрійський (allgemeines bürgerliches Gesetzbuch). Противники §. 111 удають, що суть приятелями католиків, голосячи що католиків §. 111 кривдить! Нічо дивного, що у Відні єсть 1) товариство розлучених супругів католицьких 2) товариство для реформи права супругого; перше має много членів, а друге много філій у Відні. На разі хотіли би вибороти знесенє §§. 63 і 111. На Угорщині введено від 1. жовтня 1895 цивільне нове право супруге; суть і розводи і вільно жидам з христіянами женити ся, а вінчання „цивільні“ суть примусові і мусять бути перед вінчаннями церковними; той угорський супругий закон єсть з р. 1894, однак в Хорватії і Славонії не обов'язує. Угорський Matrikelführer (рядовий) не тільки провадить метрики, але голосить оповіди і перед ним заключає ся супругество цив. угорське. Лібералізм і масонізм прямує, щоби підстави закона католицького, введеного в закон цив. австр. усунути і впровадити з часом обов'язкові цивільні вінчання, як то єсть на Угорщині. При тій спосібности мила єсть нам всім вість, що о. Др. Масцюх видав обширне і научне діло „Церк. право супруге“; не треба нам буде шукати підручників в інших языках, коли маємо свій руский твір, науковий і поважний. — *о. нос. Ганкевич* в Краснім.

Важне для О. О. катехитів.

Комітет основателів „Товариства Катехитів“ повідомляє отсим, що в днях 5. 6. і 7. вересня с. р. відбудуть ся духовні вправи для О. О. Катехитів в духовній семінарії в Перемішли, а дня 8. вересня с. р. перші зательні Збори того Товариства. О звільненє О. О. Катехитів від шкільних занять в тім часі постарася комітет в Раді шкільній краєвій, котра повідомить о тім дотичні Дирекції. — За комітет: *о. Євген Гузар*.

Надіслані книжки.

о. Йосиф Маринович: Коротка історія церкви в Сокалі. Накладом автора. Жовква 1910. Ціна 80 сот. Набувати можна в книгарни ім. Т. Шевченка і в автора.

Християнська бібліотека ч. 1: Ціла правда про радикалів. Написав єввящ. Юліян Дзерович. Ціна 1 К. Львів 1910. Накладом автора.

Звіт дирекції приватної женської гімназії СС. Василянук у Львові — за шк. рік 1909/10. У Львові 1910. Накладом монастиря СС. Василянук.

Іосифъ Кобылянскій: Отношеніе Т. Шевченка до вѣры вообще, во всѣхъ его повзяхъ. Львовъ 1910. Накладомъ „Галичанина“.

Krštenje Hrvata. Skitio Dr. Fran Binički, Ciena 40 fl. U Senju 1910.

Католики Австрії!

Вже другий раз в однім році лунає поклик католицького Центрального Комітету до Католиків Австрії всіх земель та язиків: Нумо на VII загальне австрійське католицьке віче!

Як звісно, скликувано первісно сесе віче на Вересень минулого року до Відня та в останній хвилині треба було се залишити. Приготовляючи комітет бачив ся до того приневоленим важкими причинами, що розбурхали тоді прілюдну опінію.

Но хотая таку постанову одобрила подавляюча більшість католиків, то таки дали ся вкортці чути голоси із усіх усюдів держави, що направили до скорого поновного скликаня католицького віча, а які загалом придавали деякі противорічні погляди.

Але і напору не треба було! Католический Центральный комитет не захитав ся ані на одну хвилину в погляді, що не вільно вже переривати традиції загальних австрійських католицьких віч, если спільні інтереси австрійських католиків не мають потерпіти діймаючої страти. Всюди бо, де лиш запанує розум та спокійна розвага, там конечно виринає з елементарною силою правди пересвідчене, що окремішність, випливаюча з різниці матерньої мови, хотияби тій окремішності і признати приваляжну її вагу, всеж таки не є она так великою, щоби мала попрогивати лучбу, яку навязала між народами Австрії спільна вірність Богу, цісареві та державі а побіч неї однакові в багато точках погляди про уладнене суспільних та господарських відносин в душі християнської науки.

Бо хтожби з католиків Австрії важив ся — нехайби самою тільки рівнодушністю — пособляти темним силам, що лви і потайки а все з тою самою затопадливостією працюють як раз над зірванем згаданої лучби?

Розважуваня того рода спонукали католический Центральный комитет на засіданню з 17. Студія 1909 до однодушної постанови, щоби скликати VII загальне католицьке віче до Інсбрука на час від 9. до 11. Вересня сего року а то тим більше що тамешний Епархіяльний Комітет жертвував ся в спосіб гідний всякої подяки для приготуваня католицького віча.

Інсбрук принадний і красою природи та положенем міста і споминами про славу минувшину сеї вірцевої країни вірності, прийме гостинно всіх учасників католицького віча, звідки би не будь они прийшли.

Провідною ниткою нарад на католицьким вічу буде ідея про конечність засновки фахових та станових організацій на основі католицького світогляду та їх співділяня.

Католицький комітет центральний для Австрії:

Президент:

Ернест граф Сильва-Тарука.

Вищі предсідники:

Др. Людвік барон Фукс.

Др. Моріц Грубан, посол до ради державної.

Фердинанд дідичний граф Траутмансдорф.

Карти зам вилати найліпше або через комітет дієцезальний або впрям в канцелярії віча католицького: Innsbruck, Tirol, Akademikerhaus.

Ціна картя корон 2.—, враз з справоздавом корон 4.—.

Просимо справити омибки,

які зайшли при коректі в статі о. Галушницького під заг. Причинки до розвою Тайни св. миропомазаня („Нива“ ч. XIII і XIV с. р.):

стр. 391 місто Мароніди має бути Маронїти

„ 393 „ повірити „ „ повторити,

„ 394 „ доказ (2 рази) „ заказ (2 рази).

Видає „Редакційний Комітет“. — За редакцію відповідає

о. Олександр Малицький.

З друкарні Ставропольської під упр. М. Рефця.

В Адміністрації „НИВИ“ можна набути лідоую чі книжки Бібліотеки „Ниви“:

1. Г. Костельник: Шевченко з релігійно етичного становища (критична аналіза) Львів, 1910, ст. 32 — 50 сот.
2. Др. В. Шураг: Св. Іван. Золотоустий на Русі Львів, 1908 ст. 14 — 25 с.
3. Др. Й. Жук: Пояснення до нового декрету супружеского „Ne temere“, Львів 1908 ст. 15 — 25 с.
4. Др. В. Шураг: Поезизя в пророка Ісаїї, Львів, 1908 ст. 15 — 25 с.
5. Др. В. Шураг: Із студий над почаївським „Богогласником“, Львів, 1908 ст. 48 — 1 кор.
6. о. Є. Гузар: Розважання о терпінях Іс. Христа, Львів, 1908, ст. 98 — 1 кор.
7. о. Є. Гузар: Розважання о терпінях І. Христа, для шкільних дітей, Львів, 1908, ст. 48 — 50 с.
8. о. О. Волянський: Апологетично-соціяльна діяльність руского душпастиря в наших часах. Львів, 1908, ст. 48—50 с.
9. Др. І. Свенціпкий: Про перковну старину, Львів 1909, ст. 16 — 25 с.

Ціни порані разом пересилкою.

Товариство взаїмного кредиту

„ДНІСТЕР“

у Львові, ул. Руска ч. 20, телефон ч. 788.

засноване при Товаристві взаїмних обезпеченя „Дністер“ в р. 1895 на підставі закону о стоварищенях з р. 1873.

Одвічальність членів обмежена до подвійної висоти уділу.

Цілю Товариства є уділюване кредиту своїм членам — рідникам обезпеченим в „Дністрі“ від більше літ.

Процент від вкладок 4%, без потручення педатку рентового.

Вкладки приймає і виплачує Каса Дирекції Товариства в годинах урядових, від 8 до 2 год. в полудне.

Конто в Шадницї почтової ч. 37527.

Конто жирове в Банку австро-угорським.

Виладки щадничї

Н 3,721.068—

Уділи членські:

К 284.195—

Позички уділенї:

К 3,471.478—

Канцелярії Товариства отворені перед полуднем.

Юліян Трепчинський,

Львів, ул. Трибунальська № 14,

доставець „Народної Лічниці“,

поручає Вс. Духовен-
сцязорики, ножички,
волося та приймає
кльоване по уміркова-

ству бритви,
машинки до
острене і ні-
них цінах.

Церковна Торговля

„ДОСТАВЛЯ“

спровадила нові матерії на ризи і розширила значно їх
робітню, постарала ся о всякі металеві вироби (чаші,
монстранції, ліхтарі, крести і др.) і о різні різби (кивоти,
продес. олтари і др.)

Поручає церквам певних і випробованих різбярів

для виготовлення іконостасів і престолів, — і приймає за-
мовлення на образи.

Позолочення чаш і направи риз

просить висилати до Львова, де в їх робітня.

За гроші, складані на вкладкові книжки, дає 60/0,

уважаючи вкладчиків співниками свого інтересу.

Склада: у Львові, ул. Руска 20; в Ставїславові,
ул. Смольки 1.

Канцелярії дирекції: у Львові, ул. Домініканська 4.

Оповіденє.

Знані суть нашому Всч. Духовенству товариство сьв. ап. Павла і его видавництва. Про товариство не раз уже в „Ниві“ писало ся, а видавництва — ті просто залягають магазини. В надії, що найдуть ся прецінь сьвяшеники, яким розвій товариства сьв. ап. Павла і ширене християнської ідеї лежить на серци так, що й ні труду, ні гроша на се не пожалують, подаємо отсе спис видань тов-а і просимо поспішати з замовленнями.

1. Від атеїзму до анархізму	0.60 К.
2. Наука о найсвят. Тайні Евхаристії	0.20 К.
3. Наука о сьв. Тайні покаяни	0.20 К.
4. Дра Франка: Поема про сотворенє сьвіта (о. Др. М. Конрад)	0.30 К.
5. Duilhe de Saint Projet, Наукова апольогія христ. ври ч. I—II	1.75 К.
6. Косса-Мормайстер. Перші основи Економії	0.75 К.
7. Чоловік а звірина	0.30 К.
8. О Службі Божій	0.20 К.
9. Волод. Соловєв, Росія і вселенська церков	0.50 К.
10. Боротьба Дрепера з вірою	0.40 К.
11. Оставте дітей приходите ко мні Ч. I. і II.	0.40 К.
12. сьвящ. Т. Лежогубекский — Теорія розвою а чоловік	0.30 К.

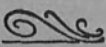
З дрібної бібліотеки для народу:

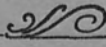
1. Хто є Христос	0.04 К.
2. Ворог людства	0.04 К.
3. Вільна школа	0.04 К.
4. Про чернече житє	0.06 К.

Ціни враз з пересилкою!

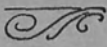
Адреса: Львів, ул. Коперника ч. 36.

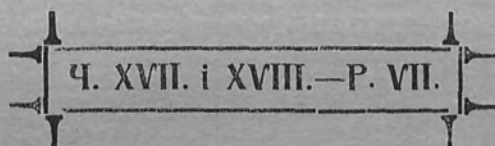
З друкарні Ставропігійського Інститута
під зарядом **М. Рефця.**

НИВА

ЧАСОПИСЬ ПОСЬВЯЧЕНА СПРАВАМ
ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

(Видає редакційний комітет).

Н И В А

Виходить 1-го і 15-го кожного місяця в о'бемі двох аркушів друку — з одноаркушевим додатком що 1-го.
 Предплата виносить: Річно 8 К. Піврічно 4 К. Поодиноке число коштує 40 с.

Адреса Редакції і Адміністрації:

Львів ул. Коперника ч. 36.

Ч. 17 і 18.

З М І С Т:	<i>о. Антоній Глодзінський</i> : Організація церковних братств	505
	<i>о. Н. Будка</i> : Дисципліна грецької церкви в світлі полеміки за часів Фотія	516
	<i>о. Кость Курилло</i> : Огляд руск. кат. громад церковних в північній Америці	522
	<i>о. Дмитрій Бордун</i> : Чи книги гіпотечні, аркуши постійності ґрунтової і мапи ґрунтові суть певними, віродостойними документами	528
	<i>о. Ник. Садовський</i> : Хто є ворогом католицького світогляду?	531
Рецензії:	<i>о. І. Алексевич</i> : Бог радість моя (<i>о. М. Щепанюк</i>)	538
Дописи:	<i>о. Євген Шухевич</i> : Із записок	547
	<i>Учасник</i> : Реколекції їх Преосвященства Д-ра Хомишина у Станиславові	552
Зі світа:	<i>Ом. Горчинський</i> : Огнище наукового руху богословського в Львовані	556
Всячина:	(Конгреґація свв. Тайн в справі сповіді і причастія дітей. — Адміністративне усування парохів. — Біблійна комісія в справі автора псалмів і часу їх написани. — Запит в справі копшаків при Ст. Б. — Чи се ignorantia чи mala voluntas? — Пригадки в справі писання руских імен. — Нотатка бібліографічна).	563
Надіслане.	— Від Адміністрації.	568

ЧАСОПИСЬ ПОСВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Ч. 17. і 18.

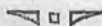
Львів, в вересні 1910.

Рік VII.

о. Антоній Глодзінський.

Організація церковних брацтв.

(Д а л ь ш е).

Розділ третій.

Яке значення має організація брацтв для культурного розвитку нашого народу.

Вглянувши в суть зачеркненої сим статутом організації брацтв бачимо, що она захоплює всі круги ділання на поли піднесення народу. В програму діяльності таких брацтв входить діяльність місіонарська, праця над ширенем тверезости, над ширенем просвіти, моральна і материяльна опіка над убогими, опіка над хорими а надто діяльність суспільно-економічна як прим. організоване, взглядно ініціатива до організованя читалень і бібліотек, кас, крамниць, спілок і т. п. Вся та діяльність мусить мати при тім ідейний підклад, мусить бути роботою з мотивів божого закона о любові ближнього. Так широкий круг ділання брацтва втискає ся в жите цілої громади і убагороднює его в спосіб для душпастиря як найбільше пожаданий.

Таке брацтво єсть zarazом найдогіднішою а при тім найлегкою до переведеня формою організації культурної роботи на селі. В кождім селі існує вже якийсь брацтво, отже і є готовий зародок організації, котрій не буде тяжко надати доскональшу форму та глубше pensum до роботи. Знаємо з досвіду,

що селяни ще не уміють позитивно працювати в товариствах просвітних і економічних. Праця така, если де есть, есть звичайно результатом заходів інтелігентних одиниць. Знаємо, як не раз тяжко приходить ся склеїти завязане читальні, а ще тяжше удержати її довший час при житю і поставити на висоті своєї задачі! Причиною сеї появи може бути з одної сторони за вузка програма, за слабе увзгляднене дійстних найближших потреб села, а ще більше брак робітників добре до суспільної роботи вишколених.

Брацтва, о скілько они будуть фактично сповняти зачеркнену статуту роботу, можуть бути школою, в котрій виховає ся і заправить ся цілий ряд правдиво ідейних робітників до всякої просвітної економічної акції по селах. А будуть се робітники, що поведуть справу в дусі Христовім!

В брацтві мусять відбувати ся кожного місяця загальні збори (брацкі сесії §. VI.); програма тих зборів мусить бути виповнена змістом можливо добірним а при тім інструктивним, мусить отже і брацка рада, себго виділ, наперед обдумати на своїх засіданнях порядок дневний для кожної такої сесії. Книжкове діловодство брацтва, як протоколи, касова книга і т. п., мусять бути ведені точно — одним словом всі члени, а особливо члени ради (виділу) мають нагоду виучити ся добре всіх чинностей, які суть конечні для нормального функціонування кожного стоваришеня і то не лиш що до сторони формальної, але й що до самого змісту праці.

Брацтва передумуючи безнастанно над уморальненем села і его просвітним та економічним відродженем, винайдуть скоро способи до позитивної праці в сих напрямх. Брацкі ради і брацкі збори будуть наче підготовляючим комітетом до основаня цілого ряду позитивних інституцій в селі, достарчать їм щирих робітників, підопруть їх діяльність морально а навіть материяльно. Добре функціонуюче брацтво може користо впливати і на діяльність ради громадської, ради шкільної місцевої, ради сирітської, читальні і т. п. — одним словом темпо позитивної роботи в селі значно прискорило би ся, а робота деструктивних елементів могла би бути зредукована до як найменших границь.

Такі брацтва стануть і для самих съвящеників новим вдячним полем для ширшої душпастирської діяльності в парохіях, полем християнсько-суспільної праці, якої клясичний примір і взір маємо на духовенстві словінськім.

Кількож то нових а важних справ висуває ся на порядок дневний в культурнім розвою нашого народу, які так тісно вяжуть ся з житем релігійним в громаді?

Чи душпастир не має обовязку давати ініціативу і спомагати працю вірних в таких напрямх, як пр. належите унормоване моральної і материяльної опіки над убогими, над сиротами (сирітські ради), над хорими (самаританська служба), над про-

світою (парохіяльні бібліотеки, кольпортаж книжок релігійного змісту, курсу для анальфabetів), над плеканем релігійного культу через організоване хорів церковного співу, зложених так з старших як і з шкільної молодежи?

Чи не належало би спонукати брацтва до опіки над цвинтарями, та їх украшенем, до ініціативи в справах вибудованя громадских домів і запровадження християнських гостинниць? Врешті чи не належало би на брацких сесиях обговорювати навіть і важнійших справ громадских, які належать до компетенції громадської ради, щоби тим способом виробити в селі користну опінію для ідейного трактованя громадских справ зі становиска взгляду на добро публичне, і не допускати до трактованя справ громадских зі становиска *privat-u*?

Вся наша суспільність взяла ся щиро до просвітної і економічної роботи над народом. Найважнішим услівем розвитку і доброго поведження сеї роботи буде безперечно вироблене для неї ідейного підкладу. Економічна солідарність знайде як найліпше поперег передовсім в солідарности християнського життя.

Важнійші постулати в справі способу переведеня в жите організації брацтв.

Само собою розуміє ся, що висше зачеркнену організацію брацтв мусять впроваджувати в жите самі душпастирі. Так само будуть мусіли попрацювати над тим, щоби надати тим брацтвам такий напрям діяльності, який є вказаний статутом. На то треба і довшого часу і щирих змагань, щоби ся нова організація зросла ся з екзистенцією брацтва в органічну цілість. Тому то і праця душпастирів над брацтвами мусить бути бодай в перших роках досить інтензивною а при тім систематичною. Над справою систематичности душпастирської праці в церковних брацтвах мусимо навіть троха ширше застановити ся. Між иншими мусів би парох:

1. Допильнувати точного переведеня організації брацтва і его діловодства під зглядом формальним.
2. Постарати ся о виповнене кожної брацкої сесії (загальних зборів по мисли §. VI. статута) добірним інструктивним змістом.
3. Визначити жіночим брацтвам відповідний, питомий жіноцтву, напрям роботи.
4. Постарати ся о канонічну ерекцію брацтва а також о надане брацтву відпустів і инших привілеїв в цілі узисканя особливших ласк духовних для членів брацтва (новий відпуст, *privilegium altaris*.)
5. Врешті треба також подумати о загальнійшій організації брацтв з цілого деканату і в тій цілі устроювати деканальні збори брацких відпоручників.

1. Діловодство і справи натури формальної.

Формальна сторона роботи в товариствах є так само важною, як сам її зміст. Особливо у нас, де люди не знають, як поводити ся в корпораціях і не знають приписів парламентарних обряд! Тому треба конче наставати на строге переведене всіх постанов статута що до способу трактованя справ під взглядом формальним. До діловодства і до брацких засідань не сьміє закрасти ся фамілійарний і позапарламентарний ані автократичний спосіб трактованя справ, бо інакше стратилибсьмо передовсім ту важну ціль організації, якою єсть: заправити членів брацтва до спільної роботи в справах публичного добра.

Треба допильнувати, щоби термін місячних зборів був точно обсервований що до дня і години.

Брацкі обряди провадити в спосіб строго парламентарний.

Протоколи з засідань і касове діловодство мусять бути старанно ведені.

Важну і працюовиту функцію учителя брацтва повірити собі, що до того справді надає ся. Найліпше надає ся до того — звичайно, але не завсїгда — дяк.

Через неформальне трактоване можуть і найповажнїйші справи стати ся чистою формальністю. Сей позорний парадокс треба би пригадати особливо що до способу трактованя брацких торжеств церковних, що до способу складаня брацкого обіту, що до виконуваня року проби, а найпаче що до користаня з надприродних дарів ласк, як спільні причастія і позискане відпустів брацтву признаних. В таких і тим подібних справах стають ся церемонії есенцияльною частию духовного житя поміж членами брацтва.

2. Брацкі сесії.

Кожда брацка сесія (місячні загальні збори по мисли §. VI-го бр. статута) повинна бути виповнена добірним змістом. справи ставлені на дневний порядок мають бути інструктивні, займаючі і добре приготовані (то є дозрілі до обговореня). В укладаню дневного порядку і в виборі материялу до обряд треба очевидно тримати ся постанов статута а то §. VI. alin. 2—5 і §. IX. alin. 1—19 (о добрих ділах). А хотяй кожде точка дневного порядку має своє значенє, все таки треба покласти більшу вагу на:

вступні науки пароха, на старанний добір побожних читань і на передпоследню точку дневного порядку, а то на

внесеня та розмови членів в справі добрих діл християньскої любови.

а) Вступні науки провідника (пароха), — або на їх місце побожне читане — мусять бути уняті в систем.

Має то бути цикль конференцій, а не формальних проповідей. Всі ті конференції повинні одна з другою вязати ся в цілість. На таких конференціях треба обговорювати по черзі напрями діяльності ц. брацтва зі становиска релігійного, зі становиска заповіді любови ближнього. Вступні науки можуть бути також відповідною інавгурацією до дальших точок дневного порядку а особливо до точки внесеня в справі добрих діл, які мають бути сповнені або приготовлені в найближшій будучности.

Готових взорів або шкіців до того рода брацких конференцій ще не маємо. Хоть можна би без них обходити ся, а все таки придали би ся они, подібно як додають ся готові проповіді. Може була би в тім якась поміч і прислуга для молодших священників, якби хтось з старших а вже досвідчених провідників брацтва списав свої конференції з брацтвом і оголосив їх друком.

Так само варто би зібрати темати і добрі жерела до побожних читань, котрі мали би заступити евентуально науку пароха *).

*) До брацких конференцій на темат милосердія і чинної любови ближнього придає ся знаменито по всі часи пляскача книжка п. з.

„Czytania bractwa miłosierdzia w Krakowie, przy kościele św. Barbary, na każdą niedzielę roku, gdy się na kolekty schodzą, z dodatkiem kazai o miłosierdziu przez ks. Piotra Skargę. Kraków 1896. 17. wydanie, ціна 60 сот. Суть то переважно виїмки з писем свв. Отців церкви і приклади з життя святих перших віків християнських. Дуже цінний матеріял! Деякотрі науки з Чтеній святихних о. Антоновича можуть ту також придати ся.

До побожного читання додають ся особливо книжки: О наслідуюащо Ісуса Христа і Філіотел. Dr. M. Heimbucher препоруває для священників в своїм підручнику „Die praktisch soziale Tätigkeit des Priesters III. Aufl. Paderborn 1901“ до проповідей і до конференцій на темат задаті достоїнства християнської родини і на темат виховання молодежи слідууючі матеріяли: (пор. стор. 158). — P. Cyprian Fröhlich. O. Cap. Der Elternsegen etc. 1894. (0.15) (в справі сімейних молитов). — G. J. Hug. Die christliche Familie, Vorträge über christliche Ehe und Erziehung 6. Aufl. 1902. (2.50 M.) — Fr. X. Aich: Die hl. Familie von Nazareth und die christliche Familie, ein Cyklus von Predigten zum Gebrauche bei der Versammlungen des frommen Vereines von der hl. Familie. 1896. (3) — J. P. Toussaint. Die hl. Familie, dem christl. Volke als Vorbild zur Nachahmung in 48 erbaulichen Vorträgen dargestellt. 1899. (3). — Karl Platzweg S. J. Die christl. Familie. Predigten. Wien 1901. — J. Polifka. C. Ss. R. Der Ehestand und die christl. Familie. Münster 1902. (1.50).

До конференцій спеціально для жінок: M. Ludwig. Die christliche Mutter. Mainz 1880. (3). — Konrad Sickinger. Christliche Kinderzucht. 1893. (1.50). — Friedr. Kösterus: Vorträge für christliche Müttervereine, zugleich Lesungen für katholische Mütter. 1892. (4) — Mich. Huber: Dreifacher Cyklus von je 12 Vorträgen für christliche Müttervereine. 2 Aufl 1903. (2.50) а також ерз Dreifacher Jahrgang praktischer Müttervereinsvorträge. — J. Polifka. Frauen-Tugenden für die Frauen und ihre Vereine geschrieben. Münster 1901. (1.20). — Markus Prattes. C. Ss. R. Das Menschenherz,

б) Не менше важною як вступна наука пароха єсть перед-
 послідна точка дневного порядку а то внесення і розмови
 членів в справі добрих діл християнської любови (§. VI alin. 4.)*).
 Ходить ту очевидно о такі діла христ. любови, які мало би
 брацтво в найближшій будучности сповнити або бодай в гро-
 маді заініціювати. Що до того, що має зробити брацтво в най-
 ближшій будучности, треба завсїгди уміти підтримати духа іні-
 циятиви і енергію брацкої ради. Бути може, що і самим братам
 не забракне доброго концепту до сеї точки. Звичайно однак,
 особливо в перших початках існування брацтва, треба буде
 спроваджувати напрям обряд на властиву дорогу. Розходить ся
 о таку діяльність брацтва, щоби она підпомагала а навіть до
 якої міри виручувала пароха в єго роботі, особливо на поли
 добродійнім і суспільнім: будь то через активну співучасть в
 тій роботі, будь через вироблене прихильної опінії для того
 рода змагань.

1. До найважніших справ для самого брацтва належить
 безперечно старанє о позисканє відповідного локалю на сходини
 брацтва. Се питанє нехай буде товчком до найбільше рациональ-
 ного єго рішеня, яким є збудованє громадского (або брацкого)
 дому, в котрім найшли би приміщенє всі просвітні і економічні
 інституції даної парохії**).

2. Брацтво повинно постарати ся о запровадженє науки
 церковного співу. Майже кождий дяк потрафить єї провадити

Konferenzen für kathol. Müttervereine. Graz. 1897 (1). — Ignaz Bogen-
 berger. Kurze Vorträge über christliche Kindererziehung, zunächst für die
 christl. Müttervereine Rb. 1900. (1).

При сій нагоді треба висказати жаль з причини, що доси не оголо-
 шено ще друком кільканадцяти класичних проповідий, які були виголошені
 по церквах з різних сторонах краю з нагоди 40-літнього ювілею Тов. Про-
 світа. Але справа ся ще чей не пропала.

Того рода привагідні проповіді, як то з нагоди торжественного отво-
 реня читальні, крамниці, каси, з нагоди посвяченя громадского дому,
 впровадженя захоронки, зібрані разом в одну книжочку були би безперечно
 цінним матеріялом для парохів до виготовленя тем для брацких конфе-
 ренцій.

*) Дневний порядок місячних брацких зборів вєть після статута такої:

1. Вступна молитва і наука провідника або побожне читанє.
2. Читанє правил брацтва.
3. Відчитанє протоколу з послїдних зборів і звіт скарбника з рахунків.
4. Звіт наставника з уваг ради що до добрих діл ухвалених і спов-
 нених через раду. Звіт про прийнятих на пробу.
5. Принятє нових членів до обітницї.
6. Внесеня і розмови членів, що до добрих діл, котрі би брацтво мо-
 гло сповнити.
7. Сказанє.
8. Закінченє зборів молитвою і побожними піснями.

**) Такі домц, ладно і вигідно устроєні, навіть з обширною салею для
 народних забав, мав я нагоду бачити в кількох парохіях. Між иншими
 визначає ся громадскій дім в Беньківцях, в повітї Рогатинськїм, дідо за-
 служеного місцевого пароха о. Філіповского.

в спосіб вистарчаючий для потреб села. Треба однак подумати о ремунерації для дяка. Дяк мігби бути також учителем приватного курсу анальфабетів, якого організованем позинно би занятися брацтво там, де нема кому іншому до того взяти ся. Очевидно і ту конечна якась ремунерація. Треба також відповідного льокаю.

3. Брацтво має обговорити способи, якими можнаб спинити в селі непошановане сьвят, піятики*), деморалізуюче поведене парубоцтва**), лихву, спори і процеса.

На брацких сесиях треба пригоговляти терен до урядження в парохії місії для народу і великопостних реколекцій. Також треба би спопуляризувати гадку заведеня мирових судів***), бодай між членами брацтва.

4. Брацтво має зайняти ся ширенєм книжочок і письм релігійного змісту, між иншим видавництв ОО. Василян****), повинно також постарати ся о заложене бібліотеки книжок змісту релігійно-морального.

5. Брацтво повинно подумати о безпосередній опіці матеріяльній над сиротами, слугами, убогими і хорими. Діяльність існуючої в селі „Сирітської ради“ повинно поперти брацтво зі всею силою*****). Так само могло би поперти брацтво раду шкільну місцеву в тім напрямі, щоби заосмотрити найбіднійшу шкільну молодіж в одіж на зиму і в книжки до науки.

При точії спомагане бідних і сиріт нехай не забуває брацтво о тім, що тої помочи потребують передовсім ті родини, де за поріг переступить тяжка хвороба або смерть. Якже надають ся такі случаї до запровадження всяких діл милосердія в цілі задокументованя солідарности християньского жита в парохії. Богача, хоть умре, то всі его знають; найже бідного знає хоть брацтво. Огже подумаймо передовсім о запровадженю брацкої

*) В познанській діцезиві препоручила духовна власть держати проповіді о тверезости чотири рази до року. В кождім деканаті, що року в иншій парохії, має відбутися місія, на таких місіях ніколи не опускає ся темату о тверезости.

**) Досить пригадати дикі верески ватаг підхмеленого парубоцтва, що приїздить з сіл до бранки — навіть у Львові.

***). У нас пронагує ідею мирових судів Др. Евни, автор значного правничого підручника п. з. „Правотар“.

****). Видавана в Познані популярна часопись релігійно-просвітна під т. „Przewodnik katolicki“ має 70 тисячай абонентів.

Видавані в Кракові Єзуїтами брошури п. т. „Głosy katolickie“ розходять ся також в 30—40 тисячах примірників і то головно завдяки сему, що в кождій парафії можна дістати ті книжочки в закрпестні. Так само практикує ся кольпортаяна релігійних письм через закрпестію в краях німецких.

*****). Для того повинен би конче засідати в брацкій раді один з членів сирітської ради. Для інформації про діяльність сирітських рад препоручає ся книжочку п. з. „Rady sieroce w Galicyi“ napisal Dr. Z. Gargas, видане друге. Львів 1907.

каси похоронної, де можна би позичити без проценту на похорон якусь максимальну квоту на пр. не більше як 20 а для дуже бідних 10 корон, щоб той бідний не потребував мельдувати ся найперше у жида: „дитина мені умерла., позич на похорон“.

6. Опіка над хорими і старання о поправу санітарних відносин в селі.

Ся справа є спеціально для нашого народу превеликої ваги. У нас % смертності єсть далеко більший, а видатність сили і праці людської значно менша, як в інших краях. Людське здоров'є то найважнійший капітал народу. Тримаючись засади, що: ніяка одиниця не сьміє пропасти, не сьміє змарнувати ся для суспільности, мусять душпастирі звернути увагу при помочи церковних брацтв також і на поправу санітарних відносин по селах. Смертність дітей по селах єсть впрост переражаюча, нарід не знає найпримітивніших правил гігієни, опіки над хорими і профілактики для спинювання епідемічних пошестий. Найживотнійша для егзистенції цілого народу справа, якою єсть належита опіка для поліжниць, єсть у нас по більшій части *terra incognita*. Жите людське зачинає по селах бути в такій ціні, якби ми були в Хінах, де люди гинуть масами як миши, а ніхто о се не пожурить ся, бо на їх місце настануть нові в ще більшім числі“. Лікар на селі то *rara avis*, за то панують по селах знахорі і то без конкуренції, без контролі.

Через відповідно з'організовану працю в напрямі поправи санітарних відносин в громадах можна би не одно існуюче зло бодай ослабити. Вже підданє того рода справ під дискусію може причинити ся до якоїсь поправи. На з'їздах деканальних відпоручників брацтв належалоби конче постарати ся о добрий реферат з обсягу санітарної опіки по селах, який виголосив би якийсь практичний лікар, дбалий о добро народу. До уложеня програми акцій в цілім деканаті варто визначити окрему комісію, зложену з лікаря і кількох сьвящеників. Брацтва мали би потім старати ся о виконуванє означених комісією постулятів і достарчувати на ту ціль (разом зі своїми громадами) средств материяльних.

Великі услуги в напрямі поправи санітарних відносин по селах і вишколеня потрібного до опіки над хорими персоналу могла би віддати якась центральна організація, оперта н. пр. о „Народну лічницю“. Передовсім треба би подумати о вишколеню в тім напрямі сестер служебниць на спеціально *ad hoc* уряджуваних курсах; потім треба заосмотрити дома сестер служебниць в античку і найконечнійші прибори до першої помочи хорим (т. зв. *Sanitäts-kasten*, *Pflegekasten*). Кошт закупна такої скринки з приборами виносить около 40 корон.

Треба би також подумати о устроєнні інструктивного курсу для сільських неапробованих повитух а також о їх заосмотренню в найконечнійші прибори (Wanderkorb für Wöchnerinnen). Така колекція приборів коштує 70 корон, в чім приборів для помочи дитині є за 25 корон.

Вишколені на курсах чи то сестри служебниць, чи то інші які особи з даного села („Добровільні служебниць“) могли би в селі подавати визначну поміч хорим, особливо під проводом лікаря. При відвідуванню хорих давали би они вказівки що до приладжування страв, що до чистого утримування постелі і іншої конечної обслуги. До такої обслуги може дібрати собі служебниця якусь жінку з села, котра під проводом служебниць може заправити ся до сеї роботи.

В організації обслуги хорих можна використати і таких мужчин, що служили колись в войску при „санітетах“. В загалі при організації санітарної обслуги в селі найважнішою задачею брацтв було би постарати ся о вишуканє потрібного до того персоналу, о его виобразованє та о достарченє на ту ціль матеріальних средств, як то стипендій на курс і фондів на закупно найконечнійших приборів.

Тим способом моглибсьмо заінтересувати брацтво а посередно і цілу громаду справами так великої ваги, якими суть власне справи опіки над хорими, а через то впливати також і на самі родини, щоби хорими щирійше і білше рационально займали ся.

Також і в Німеччині опирає ся організація опіки над хорими по селах головнo на діяльності брацтв і стоваришень церковних, особливо жіночих. Єсть там цілий ряд жіночих добровільних стоваришень, котрі для попєртя своїх цілий лучать ся надго в великі центральні організації як прим. „Verband der deutschen Frauenvereine“ і т. д.

Найважнішою католицкою організацією в тім напрямі є „Charitas-Verband für das katholische Deutschland“. Задачею сєго стоваришеня є організованє і попіране праці у всіх напрямх любови ближнього. Органом стоваришеня є часопись п. з. „Charitas“. Стоваришенє се опікує ся між іншими організацією опіки над хорими, виобразованєм потрібного персоналу на спеціальних курсах*) і видавництвом відпо-

*) Про діяльність добровільних служебниць, виобразованих сьм стоваришенєм варто децo тут сказати:

В р. 1897 постановяло агаданє товариство „Charitas-Verband“ виобразувати до обслуги хорих по найубожших селах так зв. „добровільні служебницї (freiwillige Landkrankenpflegerinnen)“, котрі сповняли би свої послуги безплатно. Перший такий курс, в яким вяло участь 15 старших сільських дівчат (25—45 літ) обіймав 14 днів науки теоретичної (пізнійше розширено курс на 4 тиждї), і 2—4 тиждї практики в шпиталях. На курсї дістали они друковані інструкції як поступати в різних случаях, також подіставали шафку з приборами до помочи хорим. Копїта їх виобразовали враз

відних книжок *).

7. Брацтво могло би в багатьох поперти старання пароха о старшу молодіж, а особливо о ту часть молодежи, що виходить на сезонів зарібки. При нинішнім стані річи єсть питанєм, чи материяльні користи з таких зарібків бодай хоть рівноважать ся шкодами моральними, які молодіж при таких okazіях поносить **).

8. Треба з часом застановити ся і над тим, чи не удало би ся завести в селі Захоронку та чи не можна би завести християнської гостинниці для покаяння деморалізуючого впливу корчми. В такій гостинниці могла би містити ся саля на зібраня та всенародні приличні забави, на науки співу і т. п. а також і сельска крамниця.

9. Не може брацтво забувати о попираню справ економічних в своїм селі, справ вичислених подрібно в точках 16—19 §. IX-го брацкого статута. Не розходить ся о то, щоби брацтво провадило під своїм зарядом касу, крамницю або господарску спілку ***).

з коштом справлення такої шафки ви спла по 15) марок від особи. В році 1903 функціонувало по селах вже 156 таких добровільних служебниць. Протягом одного року (1903) сповнили они 26,755 дрібніших послуг (Krankenbesuche); провели 2,035 ночей при хорих, 2,035 днів при хорих; уділяли 321 оглядів в тяжких случаях і 18,31 оглядів рази звичайних, а 1,226 разів позичали приряди сторонам. Сі дані позбирані з протоколів дійсний, які мусять такі служебниці провадити. Замітне і то, що всі ті служебниці були порозміщувані в маленьких селах, що числять всего разом по 100—200 душ, що отже так велике число послуг відноситься до загального числа мешканців около 80 тисячній, то є так якби в наших 10 селах. (Sohnrey, Wegweiser für ländliche Wohlfahrtspflege, cr. 351).

*) Прям. Math. Kinn. Elisabeth, die Krankenbesucherin des Charitasverbandes. 2 Aufl. 1902 (0.20). — Kurzer Leitfadens zum Unterricht in der Krankenpflege, von einer Kommission des Charitasverbandes. 2 Aufl. 1902 (0.80) і т. п.

**) Не раз мав я нагоду обсервувати поведене такого гурту сезонних робітників поза своїм рідним селом. Прикра то обсервація і сумний гороскоп на будуче!

Тож стараймо ся бодай зменшити злі впливи такої вандрівки народу. В переміській лат. дієцезії має духовенство в тім вигляді таку інструкцію: „Недопускати до визиску зі сторони несовісних агентів або даючих роботу; відтяти дівчата від еміграції, а якби се не удало ся, віддати їх під надзір якоїсь поважної жінчини, старати ся о то, щоби емігранти пускали ся в ті сторони, де єсть це ков і католицький священник. Перед подорожею і по повероті мають всі прислухати до Найсв. Тайн. В дорозі і на місці на чужині мають одні сторожити над поведенем других, а в дни святочні і в неділі мають всі ходити на богослуження. Що денно в вечір мають всі спільно молити ся. Подбати, щоби відбирали часто листи від родини і щоби читали добрі газети. (Місіонар. Основа). Щоби хори мали належну опіку, спальні дівчат щоби були окремо від мешкань мужчин“ (пор. „Ogędzie do wiel. Duchowieństwa w sprawie Związku katolicko-społecznego i organizacji katolickiej. (Listy pasterskie i instrukcje ks. Biskupa J. S. Pelczara o organizacji katolickiej na stop. 77.) Перемишль 1907. ціна 40 сот.)

***). Тільки до справи закупки малих господарських для спільного ужитку могло би брацтво взяти ся на власну руку і провадити сей інтерес під своїм зарядом.

Розходить ся тут головню о ініціативу до введення в жите такої інституції, о відданє єї в безпечні руки а врешті о моральну опіку над тими інституціями.

10. Врешті памятаймо і о тім, що на рід а особливо молодіж потребує приличних забав та розривок. Зааранжованє два рази до року якоїсь всенародної забави, обходу нпр. в часі коляди, сьвята обжянків по жнивях, булоби влячною культурною роботою. Молодежи треба також дати якесь *utile et dulce pensum* до роботи*).

11. В роботі брацтва не будемо брати ся до всього нараз. Поступаючи після випробованої засади: не багато але добре і докладно, треба передовсім подумати о заспокоєнню таких найблизших і найпильніших потреб парохії, які можливи в даній місцевості зараз перевести. Опіка над бідними, над сиротами, над молодежию і над хорими, взагалі харитативна сторона діяльности брацтва має всюди як найліпші вигляди на успіх. Потім поступаючи систематично крок за кроком впровадимо роботу брацтва на перший шлях діяльности для добра цілої громади а особливо для найбіднішої верстви людности в громаді. В той спосіб з часом зможе брацтво і без ініціативи пароха добре функціонувати.

12. Треба врешті постарати ся, щоби до складу брацтва, а по можности до брацкої ради (до заряду) належали: начальник громади, кілька впливових радних, і бодай по одному членови ради шкільної та ради сирітської, учитель і представителі інституцій просьвітних та економічних в селі — очевидно о скілько єї люди заслуговують на то зі взгляду на свою моральну вартість.

Жіночі брацтва, про які буде ще бесіда низше в окремішнім уступі, повинні — по моїй гади — працювати і радити спільно з цілим брацтвом. Було би то і з взглядів технічних тяжкою задачею для пароха обслужити добре обі категорії брацтв, окремо мужеске а окремо жіноче брацтво, особливо в таких случаях, коли парохія складає ся з 2 або і 3 сіл.

*) В ставіславській дієцезії препоручив Ординарий організувати товариства молодежи „Єдність“. Статут для такого товариства можна пабути в лавцеларії єписк. Корнєсториї в Ставіславі. Ціллю товариства „Єдність“ є: посилювати любов до рускої народности, тверезість іощадність, образованє і просьвіту, забаву і розривку. Між средствами читаємо в тоці в) §. 3-го: відчити, бібліотека, читальня, прогульки, гімнастика, пожарництво, єспів, музика, товариські забави, гри, вечерки і театральні представления. Товариства „Єднєє“ поодиноких пар хій дієцезій мають звязь в „Дієцезальнім союзі“, котрого задачею єсть попіранє справ товариства. Недавно була згадка в одній політичній часописи, що „Єдности“ будуть паралізувати діяльність „Єдиніє“!

О скілько ходило би о такого рода висупи, як бойкотованє єсчовниками проповідій або вечірій, о уділенє парохови „нагаєє“ за то, що не піддав ся завадань єсчовників в часі коляди і т. п. — то певно, що „Єдности“ не будуть ступати таким слїдом.

Коли парохія складає з 2—3 сіл, а в кождім селі є брацтво, булоби — здає ся — і користнійше і вигіднійше переводити місячні сесії зі всіми брацтвами спільно. В таких власне случаях є річию вказаною перевести реорганізацію дотеперішного, свѣчкового брацтва після вказаної в посланію до духовенства (на стор. 14) директиви, щоби нова „організація ввійшла в склад існуючого в селі брацтва і заступила чи обняла функції церковних провізорів“. Впрочім порівняй замітки про організацію „Парафіяльних Рад“ в лаг-перемискій дієцезії, про яку говорить ся при кінці сеї праці.

(Конець буде).

о. Н. Будка.

Дієципліна грецької церкви в світлі полеміки за часів Фотія.

(Д а л ь ш е).

В. Папа Николай зсаїжує Фотія з патріяршого престола. Цезаріанізм в Византій зачинає лаяну борбу з папою о примат в церкві.

При кінці 861. р. принесли легати з Царгороду для папи лише ляконічну звістку: Ігнатий зістав зсаджений з престола, а Фотий потверджений на патріярха. Лиш се вчитав папа з обох листів від цісаря і Фотія.

З огляду що легати переступили свої повновласти⁹³⁾, а оба листи збудили в ній підозріне о неправильности синоду Фотія, скликав папа сейчас консисторию (синод римський) і заявив на ній торжественно, що его легати не мали зовсім власти судити Ігнатія і длятого він не узнає за доконане зсаджене з престола Ігнатія, а видвигнене Фотія⁹⁴⁾. О тім дав папа знати, кому було треба, трома листами: до патріярхів і вірних Сходу⁹⁵⁾, до

⁹³⁾ Првп. Nic. epist. 6. ad Michael. Mansi XV. 177. 172.

⁹⁴⁾ Epist. 13. ad Ign. Mansi XV. 269. Jaffé I. n. 2127. p. 249.

⁹⁵⁾ Epist. 4. ad omnes fideles. Mansi XV. 168. Jaffé I. n. 2029. p. 239.

цісаря⁹⁶⁾, і Фотія⁹⁷⁾. Доводи на того рода рішене, якими папа в тих листах послугує ся, навели ми вже висше на відповідних місцях. Головний зміст тих листів є: На самоволю, з якою нарушуєть ся на Сході канонічна дісципліна, Рим ніколи не згодить ся і відси відкидає ціле поступоване послідного синоду Фотія і признає всьо на нїм зроблене за неїстнуюче. Цісаря Михаїла звиває папа великодушно („*apostolica auctoritate vobis injungimus atque iubemus*“), щоби Ігнатий був реституований, а Фотий як „*perversor*“ вигнаний.

Невдовзі по тім зарядженю одержав папа апеляцію Ігнатія, що єї принїс до Риму з великими трудностями в дорозі архимандрит Студийського монастиря в Константинополи, приятель зсадженого з престола Ігнатія. Поприходили також много сторонників Ігнатія до Риму, як бігці і розказали папі про се, що стало ся в Константинополи. Висьвячене Фотія через Асбесту, переслідуване Ігнатія і его приклонників, брутальна сила получена з низьким удаванем в листах з одного боку, а з другого каригідне забуте обовязків папських легатів були для папи дуже діймаючі. Він скликав в р. 863. великий синод в Римі⁹⁸⁾, щоби усунути дане згрішене і укарати, кого належало. На тім синоді прочитано всі дотичні акти і листи в латиньскім перекладі і по тім оголошено рішення в шести главах синоду⁹⁹⁾.

Рішено іменно: 1. Фотий, як схизматик, як неканонічно через виклятого святиителя нагло висьвячений, як узурпатор ще не опорожненого престола, як такий, що разом зі схизматиками переслідував приклонників Ігнатія, а послів папських проти міжнародного права перекупив — „має бути позбавлений всіх святичених почестий і урядів і в їх церковних функцій цілковито“. А коли би він важив ся сидіти дальше на престолі патріярхи, то має бути обложений анатемою і виключений від приймања Найсв. Причастія. 2. Те саме ухвалює ся для его святиителя Григорія Асбести. 3. Тих, що їх Фотий висьвятив, позбавляє синод всіх духовних урядів. 4. Ігнатий, котрого цісар вигнав без канонічної власти, має ся реституовати; хтоби єму перешкаджав в обнятю назад его уряду, той буде, коли є духовним, суспендований, а коли є свіцкій, екскомунікований¹⁰⁰⁾.

⁹⁶⁾ Epist. 5. ad Michael. Mansi XV. 170. Jaffé I. n. 2031. p. 239.

⁹⁷⁾ Epist. 6. ad Photium „*virum prudentissimum*“ Mansi XV. 174. Jaffé I. n. 2030. p. 239.

⁹⁸⁾ Baron. а. 863. n. 1. Nicol. Ep. 7. ad Mich. Mansi XV. 178—186., де в рішеня дослівно наведени, Ep. 10. ad clerum CP. Mansi XV. 240—259. Hergenröther, Photius I. 519—523. Hefele. CG. IV. 269—272. Pichler, I. 184. Лебедев, Історія 85—91.

⁹⁹⁾ Легат Захарія зістав екскомунікований і позбавлений власти єпископської; неприємного тепер Родольфа постигло те саме піанійше. Првн. Hergenr. Ph. I. 523.

¹⁰⁰⁾ Лебедев, Історія, ст. 92. засліплений византизмом видить в тій постанові пересаду, бо ту грозить ся виразно анатемою самому цісареві! „Пізна.. сліпкомъ много позволяя себѣ.. грозиль анатемою самому императору“.

5. Всі висвячені Ігнатієм, тепер на вигнанню, мають бути реституовані. 6. Потверджує ся почитане образів, а закидуєсь промоція лаїка на єпископа.

Акти сего синоду з особним листом до цїсаря Михайла¹⁰¹⁾ вислані до Константинополя викликали там рішене явної борби проти папских прав на Сході¹⁰²⁾.

Фотий, що скріпив тимчасом своє становище з одної сторони через великі і дуже ревні місії, а з другої через безперестанне переслідуванє приклонників Ігнатія¹⁰³⁾ і свою вірно-підданність цїсареві, проти котрого плюгавих профанацій всякої релігії ніколи не протестував¹⁰⁴⁾, — ані думав о резигнації. Папські рішення на римській синоді затаєно; цїсар, Бардас і Фотий думали згідно, що ті рішення є неважні, бо папа не має жадного права мішати ся в справи державні в Константинополі. В сей спосіб відповів Михайл папі. Лист его пропав, але з відповіді папи дадуть ся витягнути головні точки его полеміки проти папских прав на Сході¹⁰⁵⁾.

1. Папа повинен би собі мати за велику честь, що Схід звернув ся до него по так довгій перерві зносин (від VI. собора) 2. Се, що папські легати прийшли до Константинополя, „наказав“ цїсар, але через се 3. не узнав цїсар папи ніяк судиєю в справі Ігнатій-Фотий і дійсно синод з 861. р. під проводом папских легатів потвердив лише детронізацію Ігнатія, а не видав жадного нового вироку. 4. Цїлий Схід стоїть по стороні Фотія і признав его яко патріярху. 5. Тому зістане Фотий при своїм урядованню, хотяй папа на то не годить ся. 6. Цїсар ганьбить папу за се, що покарав легатів. 7. Він жадає видачі Теогноста, що перенїс апольогію Ігнатія папі, як також прочих приклонників Ігнатія, що утікли до Риму. 8. Жадає вицофня

¹⁰¹⁾ Ep. 7. ad Mich. Mansi XV. 178—186. Папа поясняє положенє по переслуханню обох сторін, доносить, що легати зістали покарані і залучє постанови римського синоду.

¹⁰²⁾ Лебедевъ, Истор. 91—92 полемізує проти Гергенретера, котрий назвав сей папський синод „ратуємом“ грецької церкви в такий спосіб: „Если бы по требованію папскому дѣйствительно случилось бы все то, чего хотѣлъ онъ, то не умиротвореніе церкви Кпольской, а расколъ (підчеркнене Лебедева) былбы результатомъ папскихъ домогательствъ. Историкъ къ своему утѣшенію можетъ созерцать, что папскія мѣры противъ Фотія не производили никакого впечатлѣнія на церковь Кпольскую: она осталась равнодушною къ гromaмъ Римскимъ“. А що „папа слишкомъ много позволялъ себѣ въ отношеніи къ положенію церкви Кпольской, нужно было опредѣленіе и яснѣе высказаться, — какъ именно церковь Кпольская смотритъ на папу и папство въ ихъ отношеніи къ церквамъ самостоятельнымъ, какою нир. была церковь Кпольская! Нужно было положить пребѣлъ гордымъ притязаніямъ Рима“.

¹⁰³⁾ Nicet. Vita Ign. Mansi XVI. 248. 249. Nicol. Ep. 11. ad Phot. Mansi XV. 259. 260.

¹⁰⁴⁾ Cedren. Hist. comp. 435. нотує між иньшими такі плюгаветва, що годі їх тут повторити

¹⁰⁵⁾ Ep. 8. ad Mich. Mansi XV. 186. Jaffé I. 2111. p. 247. 248. Hergenr. Photius I. 552.

папських вироків під загрозою, що піjde з військом на Рим і пімстить ся за всьо.

Як підставу до такого нечуваного писання помістив цісар в листі толкованє, що по перенесеню столиці царської до Константинополя вступив на місце старого Риму новий Рим, що Рим (старий) є містом пережитим, що Латиняни і їх мова є варварські.

Науковий апарат листу і покликуванє ся на канони виключають авторство листу від Михайла Пяного, а вказують на Фотія як автора.

Папа відповів в р. 865. на сей его ображаючий лист визше спімненим письмом, що зачисляє ся з огляду на багатство історичного материялу до найкрасших актів западної церкви.

Остаточно розходило ся в листі цісаря о се, хто має в церкві права примату. Папа Николай поясняє тому в своїм письмі проти поглядів цісаря о перенесеню примату до нового Риму, що примат в Церкві є постановою Божою, а відси є привілеї римської церкви вічними, а не даними через Синоди або цісарів, лише через Бога. Дятого нема від Столиці папської жадного відклику, бо она є найвисшим трибуналом в Церкві і не може бути судженою через нікого. Сходячи на подинокі точки, замічує папа що до 1): Се, що цісарі не звертали ся до Риму від часів шестого вселеньского Собора є по перше неправдою, а коли би се було навіть правдою, то оно не є ганьбою Риму, але їх цісарів. Найбільша часть з них не була навіть католиками (іконоборцї) і тому відкидала подаване їм Римом лікарство на ереси. А католики все звертали ся до Риму (Ірена, VII. вселеньский Собор). Ad 2): Слово „наказати“ папі в цісарських письмах не було ще дотепер ніколи в уживаню; навіть Михайло сам звертав ся до Риму все лише з „горячими просьбами“¹⁰⁶⁾. При сїм відкидає папа ганьбленє латинської мови, вказуючи, що всі мови походять від того самого Бога; латинська мова була навіть попри другі на титулі хреста; коли цісар єї не розуміє і зневажає, не повинен називати себе „цісарем Римлян“. При тїм пригадує папа, що навіть в церкві византийській читає ся при деяких торжествах в процесиях Апостола і Євангеліє наперед по латинськи, потім по грецьки. Не лишає ся хіба більше нічо, як се, щоби цісар і се скасував. Ad 3): О засудї Ігнатія і непризнаню папи яко судії в тій справі розводить ся папа Николай дуже широко: Ігнатія суджено два рази, се є певне. Другий суд в присутности легатів (861) показує, що перший був неважний, неправний, бож були би певно не тягнули старого Ігнатія так часто перед синод і старали ся его засудити в присутности легатів як судіїв, наділених висшим авторітетом. Ігнатія засуджено лише, як сам цісар слушно

¹⁰⁶⁾ „petimus, invitamus ac rogamus“.

написав „synodice“, а не також „canonice“. А синод сей то був збір людей злої волі, що як такі не могли канонічно судити. Бож судії Ігнатия то були самі его вороги, екскомуніковані або zdegradovanі, всі підчинені патріярсі Ігнатієви. Того рода судії не можуть бути правними судиями ані після права природного, ані після канонів Церкви, ані після устав державних. Ігнатия могла лише римска столиця зсадити з престола. На примірах показує дальше папа, що з патріярхів Царгородских жаден не був зсаджений з престола без згоди Риму. Дотерва при зсажденню Ігнатия піввала власть сьвітска духовний суд, перейшовши свої границі і спровадила своєвільно цілу прикру справу Ігнатия. Папа закидає цісареві отверто, що він (цісар) скликав синод проти Ігнатия і що він его провадив з обмеженем свободи єпископів. Дотепер були цісарі тільки на таких синодах присутні, на котрих розходило ся о віру, що обходить всіх християн, а Михайло вмшав ся в справи дісципліни церковної, сам постягав позовників двораків, що дозволили собі всьо наказати і так зсавив патріярху з престола неканонічно. Те саме число єпископів, як на соборі в Нікеї, на котре покликуює ся Майхайло, не рішає тут нічого, де бракувало справедливости і канонічного поступованя.

Тут усправедливляє ся папа, що не може на всьо відповідати з причини хвороби і поспіху легатів. Ad 6) Легати зістали покарані тому, бо переступили свої повновласти. Суд над Ігнатієм і Фотієм задержав був папа собі. Ad 7.) Теогноста не видасть, бо не хоче видати приятелів Ігнатия на зовсім певну пімсту цісаря. Сторонники Ігнатия, що є тепер в Римі, не образили маєстату цісаря; они розказали папі лиш те саме, що єму донесли також численні бігці з цілого Сходу. Рим є прибіжищем тисячів людей зі всіх сторін, а папа має як голова Церкви право покликувати до себе духовних і монахів з цілого християньського сьвіта. Ad 8) Погрози папа не боїть ся; він уповає на Провидіне Боже.

На бажане цісаря цофнення постанов римского синоду робить папа предложене, щоби на его ревізию приїхали до Риму Ігнатий і Фотій лично або прислали заступників. Фотій і Асбеста можуть прислати кого хочять, а зі сторони Ігнатия мають прийти ті, котрих папа вчисляє, бо в противнім разі зраджувало би се лиху волю цісаря. Коли би се взиване до Риму не мало за собою канонів, то оно є звичаєм; папа йде тут лише за приміром своїх попередників. На закид сторонничости для Ігнатия замічує папа Николай, що він є лише за правом і сираведливістю, его привілеї в Церкві вложили на него обовязок зсадити Фотия з престола і екскомунікувати; він не може мовчати, а се є чисто его річ, а не цісаря, бо час, коли цісарі були рівночасно первосьвященниками, минув ся вже з заведенем християньства. Нині є обидві власти поділені. Відси є підпис цісаря на актах синоду і то на першім місци чимсь нечуваним.

Просьбою прийняти се письмо в інтересі християнської любови і згоди Церкви закінчив папа свої виводи.

Се письмо зістало на Сході без жадних наслідків ¹⁰⁷⁾. Для того вислав папа в осени 866 р. вісім нових письм: до цїсаря, до духовенства в Царгороді і до східних єпископів, до Бардаса, до Фотія, до Ігнатія, до цїсарєвої Теодори, до цїсарєвої Євдокії і до сенаторів в Царгороді, отже до всіх впливових осіб на Сході, в котрих то листах повторяє знані вже думки лише з ріжних иньших точок дивлення і заклинає всіх обстати за Ігнатієм, а уважати Фотія за зсадженого з престола. Осібно єпископам представляє папа захованє цїсаря, що є лихим знаком для їх свободи і безпеченьства і взиває їх, щоби журили ся про церковну дісципліну, щоби відкидали напади на їх свободу і не допустили висьвячуваня ляків на єпископів ¹⁰⁸⁾.

Тимчасом зайшли в р. 866. два дуже важні випадки: замордованє Барди і зближенє Болгар до Риму.

Всемогучий Бардас зістав замордований на военнім поході проти Сараценів на острові Креті через заговор, на чолі котрого стояв новий дворак цїсарський, Македоньчик Василь і то на розказ самого цїсаря. Василь, що розпочав свою карієру від стаєнного хлопця, зістав тепер прибраний до співуправи і Фотій єго коронував ¹⁰⁹⁾. Фотій, що завдячував ціле своє становиско Барді, показав ся по єго забитю зовсім безхарактерним дворакком, бо морду на Барді, своєму добродієви, ані словом не нап'ятував, противно, прославив єго в листах до цїсаря як діло справедливости, щоби лише так удержатись в ласці цїсарській. Лист папи Миколая до Барди не застав єго вже при житю.

Про другий випадок, для нашого питаня важніший, поговоримо в слідуючім уступі.

(Дальше буде).

¹⁰⁷⁾ Дячячого? На се відповідав після свого становиска Лебедєв, Історія ст. 103. і 107. так: „На ті „протизаконни“ і для церкви в Константинополі „унизительни“ бажаня папєки востокъ молчалъ. Да иначе и быть не могло: Востокъ не понималъ, да и не могъ понимать, а папа не хотѣлъ понимать восточа съ єго справедливымъ упорствомъ въ борьбѣ съ западнымъ духовнымъ упорствомъ“. — „Однакожь среди этого молчанія созрѣвала мысль въ Клолѣ отплатить разомъ папѣ за эти і другія оскорбленія; это и совершенно было на соборѣ Клолскомъ 867 года“.

¹⁰⁸⁾ Що папа мав право видати такий попіс до єпископів Сходу, првн. Anastas. Praef. ad syn. VIII. Mansi XVI. 7. 8. Справа Фотія не була відосібною, було їх таких більше.

о. Кость Кірилло.

Огляд руск. кат. громад церковних в північній Америці.

(Д а л ь ш е).

23. Церква свв. Апост. Петра і Павла в Ансонії Кон.

Неначеб матерію для пізнійших наших церков в нійорскім стейті була ансонійска руск. кат. громада, зложена в 1892 р. Справді нечисленна була сюди ще наша еміграція, але жертволюбивий нарід зі складок, збираних між собою, спроміг ся на купно гарненької площі під будову церкви та евентуально парохіяльного дому. Коли до Америки приїхав о. Антін Бончевський¹⁾ (1897 р.) та осів між Русинами в Ansonia, Conn., де остав

¹⁾ о. Антін Бончевський родив ся 1871 р. в Угнові, повіта равського. Нормальні школи скінчив в родиннім містечку, а 1881 р. поїхав до Львова, де записав ся до академічної гімназії, в якій зложив матуру в 1890 р. Змалку вже пира любов до праці і науки, розвинула ся ще більше, коли вступив до духовного семинарія у Львові, та своїми горячими палкими словами еднав собі серця своїх товаришів. В семинарії був членом семинаричної читальні та студентського товариства „Академічна Громада“. Тодішні змагання рускої молодіжки заняли й го так, що сам у тім руху почав брати чинну участь. В 1894 р. перемисвй Епископ Ю. Пелеш висвятив його і звиз за свого капеляна. На тій посаді перебув лише один рік та обняв завідательство в Варязи шв. Сокаль. Тут починає свою просвітну діяльність. Засвоює читальні в Варязи і Городищу, їздить в околицю на духовні місії, а щоби нарід усвідомити політичні, устроює числені віча. За ту свою діяльність входить в конфлікт зі сокальським староством, яке на кождім кроці стараєть ся спинити його просвітну роботу та підкопує його душпастирську повагу. О. Бончевский невтомимо працює далі, а шеф сокальського староства оскаржує його до консисторії і намісництва. Оборона о. Антона була так ядерна і річева, що протявно, місто надійного заводу отримав ще від консисторії похвалу за совісне сповнюванє душпастирських обовязків. Як нарід цінив його працю, видно з того, з яким жалем та тожеством працював його, коли той виїздив до Америки, висланий туди на місію бл. н. кардиналом Сембратовичом. До Америки приїхав 20 грудня 1897 р. і осів на душпастирстві в Ansonia, Conn. Тут поширив ще більше його світогляд, та праця ставалась еще виштованішою. Та дійсно, своїм невеселим трудом раз у раз псував заїї росс. прав. місії, озлобивши на себе православну часопись „Світ“ і „Правду“, орган москвофілів в Америці. Щоби постояти за свою і народну честь та розкрити перед нашими заточниками низькі средства борби ворогів, заскарижв ще в марті 1902 р. редакцію Світа до найвишого суду в Нійорку, але не дїждав ся дия розправи, бо — як звісно — американські процеси тягнуть ся по кілька літ. Був предплачником майже всіх старокравих видавництв і журналів. Просвітна робота і культурний розвиток між нашими робітниками се сталоь його цілю. Від часу приїзду до Америки писав багато до „Свобо-

ся аж до своєї смерті (1903 р.), розвиток громади йде скорим живчиком. В протязі того часу сплачено весь довг, що тяжів на церкві, куплено і виплачено прегарний цминтар, придбано чимало церковних риз та іншої утвари, та пороблено вже пляни на будову школи і парохіяльного дому. Ревна і совісна праця душпастиря зробила своє, бо нарід згуртував ся біля церкви в брацтво парохіяльне, яке постійно занимало ся вивінуванем матеріальним церкви та під проводом свого священника достойно несло прапор народньої честі між заточниками на чужині. Кожного майже дня сходились молоді до читальні, де завсїгди з просвітним словом і порадою чули і бачили свогого провідника. Усвідомлений національно нарід²⁾, а сполуче-

ди³⁾, поміщуючи там статі на біжучі темп або оповідання. Його заходом виїшли найгарячіші три календарі за 1901/2 і рр. Крім сего написав практичну розвідку „Капітал і праця“. Щоб руска молодь хапала ся вищої освіти, заснував „Шкільний фонд“, який з бігом часу десь змарнів. Справа нашої церкви в Америці обходила його дуже, задля того заложила два священничі товариства „Духовна Рада“ і „Народна Рада“. Однак його короткозорість у будуччину і невияснене наших справ церковних перед айрискими єпископами (гляди „Нива“ 1910 р. ч. IV. стор. 113. — Причини до становича руск. лав. Церкви в Америці) і самого знеохотили до римокатоликів Єпископів і втягли його у хвилюваті з нами конфлікт. Написана ним брошура, як відповідь на пастирське послання Митрополита Андрея Шептицького до америкавських Русинів, п. з. Уїї в Америці — причиною до відносно руск. і церкви — відповідь — накладом фонду народного — New-York — N. Y. 1909. — 73 стор. вісімка, — під якою в підписаний враз з о. Констанковичом, се ще не схрусталізовали бурлеск хвилі і та спадія життя, яку він переносить на собі у відношенню до тутешніх наших дій церковних, маючи на карку ворога: росе, правосл. місьню. Хіба таким чном лиш мож виправдати сю некоректну його відповідь. Alles hat seine Schattenseiten — та і у о. Бончевського ся брошура. Однак з другої сторони борба його зі схизматичною місьню на місці — се свідчить ряд найкращого труду і оборони нашого народу перед вовками, що словинці видирають ся до чужої вичарії. Треба лиш чудуватись тій витривалості і силі волі при слабім здоров'ю, з якою брав ся за діло та перевелив його в життя, хоч хвилює. В розвитку „Р. Н. Союзу“ брав неоцінену участь. Вудучи два роки гол. вим секретарем, формально упадав під нивалом праці, але зате поставив „Союз“ на тій висоті, на якій стоїть нині. За секретарську працю не взяв нічого, лиш призначені для него 200 доларів призначив на просвітне видавничство для народа. Щоб такі книжочки могли виходити, почав збирати уділи для заснована просвітної спілки, але не довів ся йому допровадити своїх плянів до кінця. Умер на захотку 25 січня 1908 р. в Ansonia, Conn. Але чисте серце покійника і щирі слова і заміри сего одного з найкращих бурців за віру і нарід на чужині, реальні діла його дійсного труду, нехай виправдають його за тих кілька хвилю звеніри і нестями з життя і болю.

Дня 21 лютого 1910 р. обходила ансонійська руск. кат. гр. мада семилітню пам'ятку смерті улюбленого пастиря. Та смутна могила-спротивна на чужині діждалась торжественних відвідин. Кількох священників, цілий уряд „Р. Н. Союзу“, багато доохрестних Русинів віддали поклоні доброму синові Церкви і України Руси.

²⁾ Ансонійська громада в 1909 р. зажадала від управи міста, щоб будиць, на якій стоїть руск. кат. церква та живе більша часть тамошніх Русинів названо Chmelnytskyj Street, нащо управа розглядаючи їх поводи дуже охотно згодилася.

ний в товариства (кілька відділів Р. Н. Союза) і материяльно підносить ся в гору. В тім часі заложено руску крамницю, го-стинницю, склад мяса і т. д.

Тим більше треба в сім місци замаркувати се національне усвідомлене між... Лемками, які передовсім складають сю громаду. Та хоч як тяжкий був доступ до тієї громади для росс. схизм. місії, вона таки найшла за рублі кількох перевертнів, з якими склала виключно для Лемків схизматичку громаду, щоб пляноюю підпольною роботою єднати собі членів, та навіть по другій стороні вулиці, де стоїть наша церква, виставила свою схизм. церкву³⁾. Ціль сама собою ясна, як білий день.

3) Трехъ Святительская церковь, свящ. Владимиръ Александровъ, псал. И. Самосейко, 153 Clifton Str. Ansonia, Conn. (офіц. шем. стор. 43. 1910 р.). Що росс. схизм. місія дбала про наших Лемків та і як багато, видно із сего, що тамошній її священик побірає місячно із синодального фонду 80 долар., а псаломник 45 дол., віддай титулом репрезентації, крім звичайної платні від громади. До сього часу росс. православна місія (церква) була інкорпорована в Америці яко власність кожодчасового російського амбасадора в Вашингтоні і генерального конзула в НьюЙорку. Іза сеї обставини слідше, що на чолі тутешньої росс. прав. церкви стоять політичні царські чиновники. Щоб приновитись, бачить ся, до бажань нашого люду, між яким „благородно“ співняють місію, та далі, тільки на змінений лад, парвляжувати наші церковні діла перетягаючи нашого переселенця, та віддай щоб виказатись перед форум Америки, що і в них в „своє духовна репрезентация“ — міродайне росс. прав. духовне гремює вносить на дні 17 лютого 1910 р. через посла Ворда до законодатного тіла ньюйорського сейту відповідний проєкт о зміні інкорпораційній і репрезентаційній. Та рівночасно в'їзують прошеня до Вашингтону.

В марці 1910 р. відвідав „своє словесне стадо“ росс. прав. Архієпископ Плятон та загрів його до братовійчої борби. По дозвілі конференції, така на тім місці, з кількома своїми священиками від'їхав до Вашингтону (Washington, D. C.), де ввій до „Supreme Court of the United States of America“ пропине о правне зачартерованне (признанне) росс. правос. церкви під іменем „greek-catholic Church“, однак без доказу, який уживають тут у своїх офіціальних директорях „russian orthodox“. Задушевне їх бажання та наміри ясні: позаяк ще не всі наші церкви переписані на гр. кат. Єпископа Ортинського, а в більшій частині наших громад роздорі і незгоди іза агітації росс. місії або угоруських інтриг або питомої ще нам тут „індіпенденції“ та приват — се на слухай: після америкавського права „об чартері конфесійних громад“ асти поодинокі церкви чартер вані тим самим іменем, яким зачартеровуєть ся сума церковів, мож або доходити правно претенсії до незаписаних церковів, або на слухай незгоди на бажанне друзів і церковників, які (яко правні опікуни церкви) вписані на чартері, звернути тому, хто має суму церковів зачартерованих тим самим іменем. Рівнож, бачить ся, могла би бути колізія о реальнім наслідку при відході гр. кат. Єпископа або на слухай смерті, бо на тогді спадковцем мав би бути після вищезгаданого чартеру суми церковів такого самого імені, як в нас уживаєть ся, — росс. прав. Архієпископ в НьюЙорку, бо сума наших церковів ще не зачартерована. Впротім заматає в тім огляді тутешнє право та віддай залежить від юридичної інтерпретації. На кожний слухай, ели-же Єпископ Ортинський схотів би тепер зачартерувати суму наших церковів, а се в конечне, та під іменем, яке до якогось степеня признане чи приканне канонічно та якого тут сліпо держить ся зовна наш нарід „greek-catholic“, (н. пр. печатки уряду парохіального: Russian greek-catholic congregation of the Assumption of the Holy Virgin, Perth Amboy, N. Y.), мусить наперед подати „united with Rome“. Се майже без дебати Supreme Court. of U. S. A.

По смерті о. Бончевського обняв се душпастирство о. Стефан Макар, та прегарно континуує початі покійником діла. В 1909 р. відходить до Ньюарку, та по нїм душпастирює кілька місяців о. Нестор Дмитрів, а по о. Дмитрові обнимає сильно згуртовану вже громаду о. Олександр Павляк. І громада розвиваєть ся далі, могутіє.

Способний дякоучитель Волод. Каськів складає прегарний хор і пильно учить дїтвору, а старі усьвідомлені Лемки радіють, що сьвяте діло на землі йде вперед з Божою помочию.

Громада числить до 3000 душ. Дїтий шкільних 120 записалось на 1910 р.

Адрес душпастиря: Rev. Alex Paulak, Chmelnyskyj Str. Ansonia, Conn.

24. Церква в Вотелит, Н. Ї.

Основана в 1900 р., числить душ 600; нині душпастирство без сьвященика. Нарід мішаний. Є церковця деревляна і дїм парохіальний.

Адрес: 2412, 4th Ave, Walterwliet, N. Y.

25. Церква в Єльміра, Н. Ї.

Основана в 1899 р., числить до 500 душ, нарід зпід Сянока і Перемишля. Церковця деревляна, а під нею сая шкільна.

Адрес сьвященика: Rev. Nestor Dmytriw, Heights Str. N. Y. (Виїзджає до краю).

26. Церква в Савт-Строй, Н. Ї.

Заснована в 1900 р., числить до 700 душ, має власну церкву і сая шкільну. Нарід з Поділя і з Лемківщини, тягом ба-

додучить через клявзулю до чартеру рим. кат. церкви, а суму церковів віддай чи нероздїлишь у правне посїданє і перепис на двецєві рим. кат. Епископів, в чїїх двецєвіях ії церкви находить ся. Заходить проте питання, під яким іменем належало би чартерувати суму наших церковів Епископови Ортієському для Русинів католиків в З'єдинєних Державах американьських? Тисячлїтним зубом часу наш обряд грецький чи не змінив ся та не приносив ся до духа народу, а знова тристлїтною сполукою сьв. Унії з Петровим престолом чи не став почувати ся самостійним, своїм „руским-ruthenian“, впрочім яка спїяня лучить нас нині з грецькою церквою, від якої і догматично і обрядово мусимо відріжнити ся. Хіба лише одні слова нагадують нам сповненє великого завданя: *per vos mei carissimi Rutheni* і т. д. та всьо таки, думаю, тою дорогою не дійдем, треба конче йти з новими потребами і самообороною з огляду на наш нарід бо іначе потїнемо у морі ворожой агїтації. Треба би бути щирими вже раз Русинами католиками.

ламучений росс. схизм. міснею⁴⁾.

По відході о. Еміля Бартоша, душпастирство без сьвященика.

Адрес :... 442, 2nd Str. Saut-Troy, N. Y.

27. Церква в Гренсвил Н. Ї.

Заснована в 1898 р. числить до 1.500 душ, має гарну церкву і дім парохіяльний для сьвященика. Нарід мішаний. Дітий шкільних в 1910 р. — 30.

Поволи починає громада. підносити ся та вже сплатила третину затягнених довгів на церкву. Праця сердечна душпастиря не йде на марне.

Адрес сьвященика : Rev. Theodor Dwulit, P. O. Box 708, Gransville, N. Y.

28. Церква сьв О. Николая в Сиракюз, Н. Ї.

Сиракюз (Syracuse) і Авбурн⁵⁾ (Auburn) се була одна громада Галичан, заложена 1908 р. Коли прийшов сюди о. Александр Гумецкий⁶⁾ та заявив свою і тієї громади „індіпенденцію“, а праця його щораз більше показувала на гравітацію до росс. схизми, тогді Єпископ Ортинський вислав на сю місію о. Петрівського⁷⁾, відібравши о. Гумецькому власть правного дійствования. Перед тим еще на кілька днів о. А. Гумецького засуспендував за схизматичку пропаганду рим. кат. Єпископ тієї диєцезії. Авбурнійські Русини, підмовлені та навчені самим о. Гумецьким, видали процес, який трівав рік та коштував більшу суму. Одначе о. Петрівському вдалось хоч ухоронити від загуби сиракузійських Русинів, між якими зложено нову громаду, сво-

⁴⁾ Н. Т. Вазпільевская церковь, сьвящ. Сергій Вазпільєвич, псаломщ. А. Вацюшъ, 28 Archibald Str. West-Troy, N. Y.

Сей схизм. сьвященик обслуґує рінночасно наших Русинів і організує схизм. церкви в Maplewood N. Y. і Waterwliet, N. Y., ріннож між нашими Русинами.

⁵⁾ П. І. Николаевская церковь, Ієромонахъ Іоанницій-Кійко, 136, Cottage Str. Auburn, N. Y. Нарід, підготований о. Гумецьким по його відході прийняв р. сс. схизм. сьвященика і так одна з більших наших громад наїшлає в московських руках — та нині для нас пропавша. На процес давала гроші росс. місія.

⁶⁾ о. Александръ Гумецький з Сиракюз виїхав до Канади, де явновше пропагував схизму, а відтак в 1909 р. їде до S. Francisco, яко другий православ. сьвященик від росс. схизм. місії для тамошніх Галичан, де остаєть ся до своєї смерті. Умер 25 марта 1910 р. Покійний, знавий в краю як четвертий ворог українських змагань, а тут ще як ворог католицької церкви. Шестолітня його діяльність в Америці нехай буде найкращою відповідю для деяких старокравних „істинно-руських“ в католицьких рясах, які кидають калями на руск. кат. книр в Америці.

⁷⁾ о. Петрівський приїхав до Америки разом з Преосьв. Сотером в характері їх секретаря.

бідну вже від доморослих відступників. Важка праця о. Петрівського не пішла на неврожайну ниву, овшім, в католицькій душі ведений нарід з кожним днем більше горнеться до своєї неньки церковці та нинішній душпастир о. Теодор Цар веде почате діло на славу церкви і народу.

Громада числить 900 душ. Дітей шкільних 50.

Адрес священника: Theodor Car, S. Wilbur Str. Syracuse, N. Y.

29 Церква в Корус, Н. Ї.

Нарід мішаний, занятий при фабриках сукна і табачнях. Громада заснована в 1898 р. числить 1.300 душ. Церква майже виплачена, під церквою саля шкільна, — дітей шкільних 45.

Такт теперішнього священника дає запоруку спокою і розвитку громади. Не брак рівнож забірів росс. схизм. місії⁸⁾.

Адрес священника: Rev. John Velyhorskyj, 145, Ontario Str. Cohoes, N. Y.

30. Церква в Буфальо, Н. Ї.

Перша руск. кат. громада в Buffalo N. Y. заснувалась о. Стафановичом в 1895 р. Прихід на буфальське душпастирство о. Л. Сембратовича положив кінець приватним незгодинам двох сусідніх руск. кат. громад. Спір кілька літ йшов ізза місця пробування священника: громада на горі міста хотіла собі, а долина міста собі. О. Л. Сембратович вибрав осередок міста на своє мешканє, обслуговуючи обидві церкви, та спір покінчений.

Розвиток громади дійсно заобезпечений. Число душ 3.000. Дітей шкільних 90.

Адрес священника: Rev. Leo Sembratovitch 89, Hewel Str. Buffalo, N. Y. (Часово заступає о. М. Кузів).

(Дальше буде)

⁸⁾ Крім спімнених росс. прав місій на сю околицю є: Garfield, Salem, Manville, Springfield, до яких чимало належать нашого народу. Крім сих місій є ще кількох „росс. літаючих священників“, які невпинно тягають ся ногами навіть по галицких громадах та „вербують нових членів“.

о. Димитрій Бордун.

Чи книги гіпотечні, аркуши посілости ґрунтової і мапи ґрунтови суть певними, віродостойними документами.

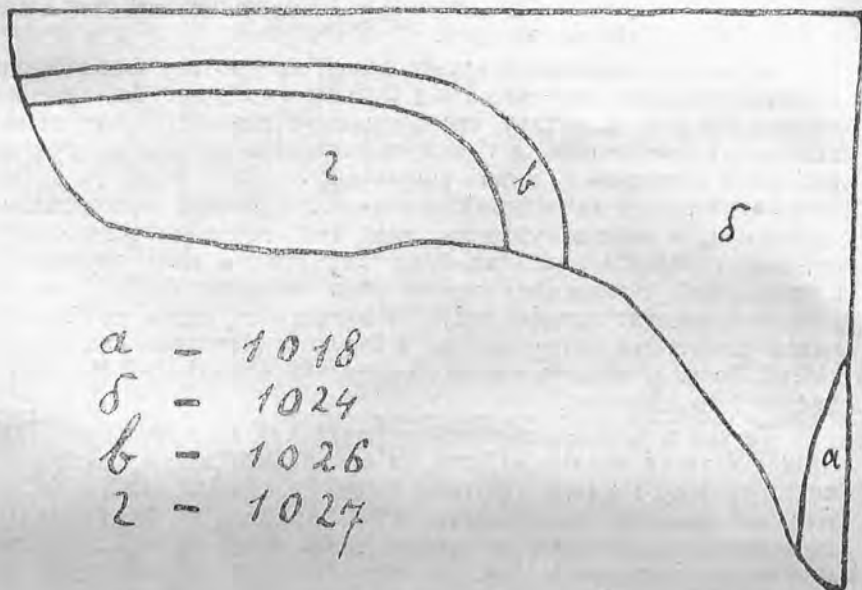
Не оден, перечитавши тоє питанє, відповість: „І як можна ставити таке питанє?! А по щож парлямент ухвалив єще в році 1874 закон о заведеню книг ґрунтових, по щож держава удержує при судах урядників ведучих книги ґрунтови, на щож удержує геометрів евіденційних?!“ І не тільки непросьвічені селяне, але навіть люди образовані вірять не раз в табулю і мапу, як би в які найбільше віродостойні і незбиті документи. Майже кожний сьвященик, прийшовши на нову парохію, іде до табулі і мапи — переконати ся, що на ерекцію парохіальну заінтабульоване і як оно в мапі ґрунтовій виглядає, — а о. Петрицкий, парох в Колоколинї, по інституції на парохію через кілька літ не брав ґрунту в посіданє, а жадав конечно, щоби покликана до того комісія віддала єму в посіданє ерекціональний ґрунт після табулі і мапи.

І не тільки оден о. Петрицкий, але майже всі сьвященики думають, що лиш тоє належить ся ерекції парохіальній, що записане в книгах гіпотечних і так, як нарисоване в мапі ґрунтовій, і многі сьвященики засипують ц. к. Прокураторію Скарбу поданнями, щоби ц. к. Прокураторія Скарбу іменем тої а тої ерекції парохіальної починила відповідні кроки в цілі управильнення ґрунтів дотичної парохіальної ерекції на підставі табулі і мапи ґрунтової. Всім петентам відповідає ц. к. Прокураторія Скарбу, щоби постарали ся до тої справи о документи становлячі цілковитий доказ власности, бо ані книги гіпотечні, ані аркуши посілости ґрунтової, ані мапи ґрунтови не суть документами доказуючими право власности.

Тож прошу уважати! Ані книги гіпотечні, ані аркуши посілости ґрунтової, ані мапи ґрунтови — чи то кожде осібно, чи навіть всі разом — не суть документами доказуючими право власности, а так твердить не якийсь неук, але ц. к. Прокураторія Скарбу. А если ц. к. Прокураторія Скарбу, в котрій, як загально відомо, суть найзнаменитші сили правничі, твердить, що ані книги гіпотечні, ані аркуши посілости ґрунтової, ані мапи ґрунтови не суть документами доказуючими право власности, то твердить тоє не без підстави. І що ані книги гіпотечні, ані аркуши посілости ґрунтової, ані мапи ґрунтови не суть віродостойними, право власности доказуючими документами, клясичним доводом того єсть справа відносяча ся до ґрунтів греко-

катол. самостійного сотрудицтва в Викотах, деканату Старосольського, епархії перемискої.

Греко-катол. самостійне сотрудицтво в Викотах посідає між іншими ґрунтами також луку звану „Попівка“. Лука тая давнійше була означена чотирма числами, а іменно: 1018. 1024, 1026 і 1027 і виглядала так:

В році 1872 дня 28. мая взято з тої ерекціональної луки під будову наддністрянської желізниці $61 \square^0$, а в році 1874 дня 29. мая 358^0 , а при докладнім помірі оказало ся, що з парцелі катастральної ч. 1024 взято $171 \square^0$, а з парцелі 1018 взято $248 \square^0$. Тор желізничий перетяв ерекціональну луку на дві нерівні части: велику північну і малу, о загальній просторони $242 \square^0$ полудневу. По західнім і всхіднім боці луки суть рови; для того, щоби на торі желізничим не ставити двох містків один при другім, викопано на парцелі 1026 — рів, щоби воду з західного рову спустити під міст, поставлений над ровом з сторони всхідної.

Року 1876 дня 23. червня ц. к. комісія гіпотечна вислана ц. к. Судом повітовим в Самборі перепроварила розмір тої луки, котра по виділеню частий взятих під желізницю, полишила ся власностию греко-катол. самостійного сотрудицтва в Викотах, однакж в своїх оператах означила ерекціональну власність вже не чотирма давними числами, а лиш двома, а іменно: 1027/1 і 1027/2, та лиш часть велику північну, означену числом 1027/1 записала в книгах гіпотечних на греко-катол. ерекцію в Викотах, а ч. 1027/2 на желізницю наддністрянську.

Як висше згадано, на парцелі ч. 1024 викопано рів, котрий означено ч. 1609. А тоє число 1609 і число 1026 записано в операх гіпотечних на обшар двірський в Викотах. Та не досить того, що ч. 1026 і ч. 1609 записано на п. Людвіка Баліцкого, властителя обшару двірського в Викотах, але на ґрунтовій мапі нарисовано обі парцелі в цілком инших місцях, а іменно: парцелю ч. 1026 вздовж цілої парцелі ч. 1024 на півночі, а ч. 1609 на парцелі ч. 1024 на полудні.

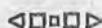
Та доки в Бикотах був сьвященик, при котрім виділювано з ерекціональної луки части під будову желізниці, без сумніву уживав він цілу позісталу ерекціональну власність. Але прийшли другі сьвященики, а ті вірячи аркушови посілости ґрунтової, мапі ґрунтовій і книзі гіпотечній, — бож всьо то після твердження навіть денекотрих правників: публичні, віродостойні документи, — зачали уживати лиш тоє, що мали записане в аркуши ґрунтовім і так, як було зазначене в мапі ґрунтовій. І теперішній сьвященик уживає лиш парцелю 1027/1 і то не цілу, а не уживає парцелі 1027/2. Правда, єсть надія, що греко-католич. самостійне сотрудництво в Викотах відзискає свою власність, бо ц. к. Прокуратория Скарбу вже від кількох літ занимає ся тою справою.

Та яка з неведеного приміру наука для всіх парохів? Тая! Не спускати ся виключно лиш на аркуш посілости ґрунтової, мапу ґрунтову і книги гіпотечні; але перечитати добре парохіяльний інвентар, переглянути добре документи, які находять ся в парохіяльнім архіві, а врешті дуже добре буде, если кождий парох виготовить собі сам мапу ґрунтів парохіяльних, на котрій сам означить як довга і як широка має бути дотична парцеля. Розмірене таке і означене найлучше перевести в присутности кількох віродостойних сьвідків, членів комітету парохіяльного і зверхности громадскої. Если в архіві парохіяльнім буде зложений документ, що ґрунт парохіяльний перемерено для того а того, в присутности тих а тих сьвідків і що в присутности тих-же сьвідків повбивано в тім а тім місци палі, чи ґрунт ерекціональний відграничено від сусідного ґрунту в якийсь инший спосіб (приміром через посаджене якогось дерева, або окопанє ровом), забезпечимо ерекціональні ґрунта перед нарушуванєм з сторони лакомих і ненаситних сусідів, а наших наслідників охоронимо перед не одною неприємністю.

о. Ник. Садовський.

Хто є ворогом католицького світогляду?

(К о н е ц ь).

Щож відповімо вільнодумцям на їх закид, що катол. світогляд є злочинний?

Злочинне є щось тому, що або саме в собі є зле, або в даних обставинах може бути для других шкідливе та деструктивне. Наколиж катол. світогляд є сам в собі злий, то або його наука зла, або заповіді його злі, або одно і друге. Нинішні вороги християнства називають християнство проклятем, згубою, руїною, зіпсутем, ложею, плямою людства.... А чому? Тому, що після них основні правди його є злочинні. І так кажуть, що перша і найголовніша правда: єсть Бог, Творець всього світа — се найбільше зло; що Христос не був Спасителем світа, але погубителем; що наука про вічне призначене, про царство Боже се лож, фікція. На разі поперестанемо на сих і приглянемося, чи ті правди ворогами атаковані є в дійсности злочинні?

Основна правда катол. світогляду є та: єсть оден Бог, що сотворив світ. Придивім ся добре, що в ній є злочинного? „Бог“ після католицької науки се найдоскональше єство? Абсолют у сфері всякої правди і всякого добра, абсолютна правда і абсолютне добро. Наколиж Бог є абсолютне добро, то в який спосіб може бути чимсь злим? Адже саме понятє абсолютного добра виключає навіть тінь якого будь зла... А хто каже, що та основна правда „Бог існує“ — але в католицькому розуміню, є чимсь злим, сей дає свідощтво собі, що в його голові не виразно... Се так само виглядає, якби хтось хотів доказати, що сонце, котре у день ясно світить, є тьмою.

Та одна христ. правда, що Бог є і то Бог яко абсолютна правда і добро, є більшим добром для чоловіка і цілого людства, як усе добро цілого світа, як всі винаходи, увесь поступ, увесь добробит. Спитає хтось чому? Адже се виглядає на фантазію. — Ні! Се дійсна, досвідна, реальна правда. Усьо, що доброго бачимо у цілому світі, в винаходах, поступі, добробиті, усе те після католицької науки тільки мала одробинка, тільки тінь безконечного та безмежного добра Бога.

Возьмім иншу правду: що „Христос є Спасителем світа“ — після католицької науки, а після вільнодумців „погубителем світа“. — Хто має рацию?

Що до Христа та Його науки, то нині одні третина всього людства уважає Його за Спасителя, почитає Його за Божого Сина, а Його науку за св'яту, і спасенну. А наколи ще дві третини людства не почитає Його за Бога, то тому, що Його ще не пізнали, або зле пізнали. Думаємо, що з тим фактом мусить числитися кождий розумний чоловік. Бо і якже пояснити собі сей дивний, надзвичайний, в правдивому значіню чудотворний факт, що якийсь чоловік іменем Ісус, жив собі тому 19 віків в якомусь глухому куті Азії 30 літ як звичайний убогий чоловік, а потім 3 роки учив, щоб опісля сумно і фатально цілу свою кар'єру закінчити на кресті між двома розбійниками — і що сей чоловік мимо того усього мав так великий вплив на людство, що своїм хрестом, своєю наукою переобразив цілий св'іт, вплив нове житє? Се ставить перед нами таку ділемму: або ціле людство було і є божевільне, наколи прийняло християнство, або наука Христова є спасенна. А позаяк першого припустити не можна, то мусимо в заклученю прийти до другого — а се, що Христос є Спасителем св'іта, а Його наука для людства спасенна.

До такого заклученя приходять навіть такі учені, що були безвірними і атеїстами пр. Міль, Лютце, Фехнер, Вундт, Паульзен, Айхен, котрі бачуть в Ісусі воплощений ідеал. Так само рационалісти Іліхер, Гарнак, що уважають Ісуса за так досконалого, що із усіх людей найбільше зближився до Бога. Навіть жиди, ті найзавзятійші вороги Христа, нині змінюють свої переконання. Др. Кольгер каже, що Ісус для вчених жидів є ідеалом незрівняної краси; Макс Нордав пише, що Ісус є душою людської душі; Теодор Райнах уважає Ісуса за пророка*). Ворогом Христа і Його науки може бути тільки чоловік божевільний, яким був Нїтше і його приклонники.

Возьмім еще одну правду катол. світогляду, а то, що ціль чоловіка є житє вічне, щастє вічне.

Що у тій правді є злочинне? Призначенє чоловіка, після католицкого світогляду, є вічне щастє; а то щастє лежить в увільненю від усякого зла та в посіданю всякого добра. Ми питаємо всіх вільнодумців, чи є де такий чоловік в широкому св'іті, щоб він не шукав щастя та не бажав Його все мати? Сього кождий не тільки свідомо, але і несвідомо, інстинктивно бажає. Чиж ся наука не є гваранцією того щастя? А наколиб она була, як вільні духи кажуть, тільки фікцією, то і така фікція є безмежної цїни і донеслости в житю чоловіка.

Якжеж можна казати, що ся правда є злочинна? Ба, навіть і та правда, що злого чоловіка ожидають пекольні муки, не є злочиною, але навпаки добродійною передусім для таких осібняків, на котрих духа інші взнеслійші мотиви впливу не мають.

*) The North American Review 1910.

*

✱

✱

Єще що до христ. закону.

Перший та найважнійший христ. закон є: люби Бога і ближнього. А любити Бога після висше сказаного значить любити найвисше добро. А хто любить добро а до того абсолютне добро, сей не може ані нічого злого чинити, ані навіть о чімсь злім думати.

Або що може бути злочинного в любові ближнього? Любити ближнього значить бажати йому добре та добре робити. — Дальше! Усі заповіді Божі від першої до послідної, діла милосердні для тіла і душі, увесь закон моральний має на цілі тільки добро чоловіка.

Ба, навіть такі чесноти христ. з яких кпять тобі недовірки, як покора, терпеливість, приставане на малім, умертвлене..., котрі вільні духи вважають за нерозумні, глупі і шкідливі, они не тільки із становища христ. науки, але навіть із становища сучасної науки гігієни є вельми хосенні та позиточні. Dubois, Kraft-Ebing, Oppenheim і багато иньших вчених, що розуміють ся на гігієні, учать, що панованє над собою, гартованє духа, виречене ся, ба навіть терпеливість — *horrendum dictu* — словом ті всі христ. чесноти від вільнодумців зненавиджені є дуже хосенні і спасенні, бо пособляють житю, здоровлю, вдоволеню і щастю.

Тож наколи нам вільно бути в своїх висловах отвертими та нічим не вязати ся, скажемо, що навіть уся сучасна культура і цивілізация не є так добродійна, як катол. світогляд. А що так є, переконаємось, коли приглянемо сучасній культурі.

Нині стоїть людство на такій степені культури і цивілізації, на якій дотепер єще ніколи не стояло. Вичисляти тих різних винаходів не будемо — раз тому, що є загально звісні, вдруге тому, що є їх тьма тьменна, а втретє тому, що майже кожний день приносить щось нового. Однак рівночасно бачимо, як загаль людства мимо того усього поступу є огне у ярмі на полю суспільному, економічному, політичному, національному, етичному. Чуємо наріканя та невдоволенє усіх верств, усіх станів. Усі загально відчуваємо сей занепад, найпаче на полю моралі сучасної. Наведемо бодай кілька фактів.

З'єдинені Держави у північній Америці се безперечно краї великого поступу і цивілізації. Пригляньмо ся, як там живеть ся. Журнал „The World Today“ доносить, що у сих краях в протягу одного тиждня гине коло 200 людей с. зн. коло 30 людей денно. Треба додати, що тільки 2% злочинців ловлять, а 98 жиє свобідно і безкарно. Удержанє адміністрації судової та безпеченьства коштує денно 16 мільонів корон. А що до малолітніх проступників — число застрашаюче. За послідний рік зловлено в одному місті 10000 злочинців; а в другому, що не

числить 150.000 мешканців, придибано малолітніх проступників 16.000. Американські часописи пишуть про героїчні подвиги малолітніх убийників, злодіїв, опришків, рафінованих бандитів.

Франція також, після наших вільнодумців, ідеально культурна держава. Однак після часописи „Figaro“, Франція що до населення уже наперед не поступає, але завертає ся і цофаєть ся; а наколиб такий стан потревав 30 літ, то людність спаде до половини, а так високо культурній Франції грозить культурне самовбитє. Міністер справедливости Барту, подаючи в „Journall officiel“ число проступків в р. 1907 виразно пише, що число проступків між письменними людьми два рази було більше, як між неписьменними. Число малолітніх проступників зросло у Франції у послідних десятках мин. віку о 450%.

В Австрії в р. 1893 було всіх проступників 33.958, а з того числа 20.747 у письменних і образованих, а тільки 13.211 у неписьменних.

Сего року прокуратор в Мінхен в протягу двох місяців оскаржив о злочин проти публичної моралі 51 аристократів. То всьо стало ся в одному місті Мінхен і то культурному і у людей високо-культурних.

О завзятій боротьбі політичній і національній, та о епідемії самоубийств не хочу і згадувати.

Так щож з сьої великої культури, коли всюди бачимо моральний занепад, павперизм, суспільну нужду, ненависть і борбу політичну, національну? Щож з сьої культури, коли що-раз менше число людей вдоволених і щасливих, а що-раз більше людей безідейних, рівнодушних до всього, навіть до життя, в такому якомусь демонічному, фатальному настрою, який наука називає депрессионалізацією! — Чи ж можна назвати сучасну культуру добродійною? Але судім об'єктивно та безпарциально..

*

*

*

Ми на закид, начеби катол. світогляд був злочинний, скажемо щось зовсім противного — а то, що він є в найвисшій степені добродійний, позаяк дає найбільшу суму добра, вдоволення і щастя всім тим, що після нього живуть. Катол. світогляд має в своїй науці таку чудотворну силу, що хто тільки мислями, почуваннями та бажаннями до нього достроїти ся бажає, уже через те саме у тій самій хвилі сього психічного акту стаєть ся лучший та щасливіший. Він дає — як бачилисьмо — інтелектови чоловіка найрозумнішу відповідь на найважніші питання, дає розв'язку найважніших проблемів. Почуванням дає спокій та вдоволенє. „Гоними терпим, укоряєми благословим, хулими утішаєм ся“. Бажанням дає взнеслі ідеали життя. У християнина нема смутку, нема наріканя, нема журби, нема того,

що для всіх людей є найстрашніше т. є. страху перед смертю. Смерть для правого християнина не є страшна, она пожадана, позаяк є тільки переходом з життя дочасного до вічного. „Благоволім отіти от тіла і внити ко Господу“.

А що дивного, вельми дивного є, то се, що католич. світогляд уміє заспокоїти всі бажання духа і то кожного чоловіка: чи невченого простолюдина, чи то найбільше вченого філософа і то в найтяжших і найприкріших хвилях життя. О філософі Шопенгавері читаємо в Janssen, Zeit und Lebensbilder, Freiburg 1889. так: „Von Schmerzen gefoltort rief er (Schopenhauer) wiederholt: „O Gott, mein Gott!“ Als ein Arzt ihn fragte: existiert denn noch ein Gott für Ihre Philosophie? erwiderte er: Sie reicht ohne Gott in den Schmerzen nicht aus; es soll damit, wenn ich wieder gesund bin, anders werden“.

Видимо із цього, що навіть ті, що втратили всяку віру в Бога, у найтяжших хвилях життя шукали полекші і потіхи у Бога. Бо і звідкиж надіяти ся чоловікови у тяжких хвилях життя потіхи? Хорий покладає всяку надію на лікаря і ліки. А наколи ні лікар ні ліки не помагають, тоді і хорий і лікар оден вихід видять, одну полекшу, а то подати отрую, щоб хорий не мучив ся. А християнин має певний і skutочний лік на всяку недолу і терпінє, а навіть на смерть, котра для нього є — як сказалисмо — переходом до вічного життя. Християнин віруючий в Христа, на хресті розп'ятого, в часі недолі бере хрест до рук; погляд на нього то найлучший лік, то чудотворний лік, що дає йому силу знести біль, так, що він в повнім спокою і резигнації переносить смерть, бажаючи нового життя у вічності.

Раз прийшов до хорого лікаря. Коли побачив, як хорий обнімає і цілує крест а на ньому розп'ятого Ісуса, висьміяв його і записавши лік, відійшов. Хорий відсунув крест від себе; але місто ліку, записаного лікарем, взяв ніж і в найбільшій розпуці жите собі відобрав!

Як католич. світогляд є добродчинний і спасенний, нехай посвідчать о тім всі, що жили і живуть після нього. Було між ними 20 мільонів мучеників. Було між ними єще більше мільонів святих і праведних людей.

За *contra* - доказ добродчинности католич. світогляду ми не вимагаємо від вільнодумців, ворогів католич. світогляду ані тисячки, ані сотки, ані навіть десятки, але тільки одного вільнодумця, котрий би будучи ворогом христ. науки міг бути вдоволений та щасливий... Покажіть такого! Їх щастє в шинках, кабарегах і люпанарах!

Що католич. світогляд добродчинний, переконає нас історія римської держави, котра учить, що в часі приходу Христа відносили суспільні, політичні, моральні були так фатальні, що там грозила велика руїна і катастрофа. А що освободило людство від руїни? А вжеж нічо иньшого, як христ. наука! Вона перетворила і переобразувала фатальні відносини. Тому-то

думаємо, що католичесьвітгляд так само і нині може сей аномальний і невиносимий стан людства в лучший перетворити.

Послухаймо, що славний Кеттелер, котрого папа Лев XIII. назвав своїм великим попередником в суспільній праці, раз в проповіді сказав: „Відвернене людства від христ. засад спровадило загальний його занепад; поворот до сих засад може знова ціле людство піднести. Спробуймо, але в сї без виїмку, через оден тільки тиждень жити стисло після науки Христа, а тим самим розв'яжемо суспільне питанє“. — У сих знаменних словах поданий спосіб, як двигнути людство з занепаду морального, суспільного і т. д. та як завести красний соціяльний устрій. Христ! католицький сьвітгляд має лїк на сї сучасні відносини, крайню несправедливі. Він є завзятим та непримиримим ворогом, явним протестом усякої неправди і кривди. Після католичесьвітгляду гріхом є других кривдити, гріхом є ненавидіти когобудь. А чеснотою, добрим ділом і то конечним усїм людям добро робити, добре бажати, хлїбом і одежою ділити ся з тими, що сього не мають. Се є обов'язок так важний і конечний, що Господь про се буде на судї питати.

*

*

*

Вкінці, щоб переконатись, як христ. кат. сьвітгляд є добродієльний та спасенний, пригляньмо ся життю буттю нашого народу. Тому потягнемо паралелю між нашим незараженим радикалізмом ні невірством селом а містом.

На 1.500 душ в нашому селї буде: 1—2 проступників таких, що важуть ся украсти кожух у богача; 2—3 чужоложників; 3—4 налогових пияків; 20—30 шкідників в полю або в лісі; убийників 1 на кільканадцять лїт, а самовбийників оден на кількадесять лїт. А треба додати еще, що від усіх є покривджений! Усі прочі здорові та вдоволені, хоча їдять дуже скромно.

А тепер пригляньмо ся життю великоміських людей, образованих і культурних вільнодумців. На 1.500 т. зв. вільних, независимих духів буде 50 таких, що в повному розуміню сього слова є злочинцями; одначе вміють они, як вчені, параграфи права обійти, злочин закрити, а навіть прикрасити, як то маємо докази на ліквідації мільярда дїбр церковних у Франції, або на процесях Штайнгальової, Боровскої, Тарновскої і др.

Дальше буде з 70—80 звичайних обманьщиків; 80—90 пияків і тільки само чужоложників; не бракне між ними убийників та самовбийників. А наколиб ми хотїли знайти між ними здорових, то дуже мале число знайдемо таких, котрі би не лічили ся на якусь венеричну слабість. Вдоволених і щасливих межи ними не знайдеш, хоча живуть собі в більших материяльних вигодах і в достатках, хоча їдять найпоживнїйші страви і пють найсмачнїйші напої.

Чомуж наш селянин посеред нестатків своїх є здоровий, вдоволений і щасливий, а вільні культурні духи посеред вигід хорі, невдоволені та нещасливі? Причина та, що наш селянин і взагалі кождий віруючий християнин знає Бога, держить ся його закону, стереже ся всього, що є гріхом та веде до гріху. Він коли в крайній нужді, щоб себе і діти ogrіти, назбирає в лісі сухого ломача; або, щоб з голоду не згинуті, вирве корч бараболь; або, коли повстане у нього нечиста гадка, сповідаєть ся, каєть ся свого гріху. Рано і вечером молитва, йде до церкви, слухає Божого слова. А вільнодумці місто того усього мають культуру, а з культурою й велике прокляте. Тож нічо дивного, що конгрес для ширення культури і цивілізації, котрий відбув ся в початку місяця цвітіння с. р. в Берліні, проголосив борбу з безрелігійністю та сказав устами одного речника: нема моралі, нема добра, де нема релігії.

*

*

*

І так ми переконали ся, як безпідставні та ложні є ті два закиди, якими атакують вороги католицький світогляд. Ми бачили, що катол. світогляд опираєть ся на основах сучасних наук: антропології, соціології, історії, та що має за собою повагу і свідокство усіх майже найвизначніших мужів науки. Ми пересвідчили ся також, що катол. світогляд є вельми добротинний.

Приходимо проте до заключеня, що тільки сей може сказати, що катол. світогляд суперечить основам науки, котрий основ науки не знає; а що католицький світогляд є злочинний, може сей говорити, у котрого то, що є добре, є зле, а то що зле, добре. Перший зсвесть ся неуком, а другий переверотним або пропащим чоловіком.

Ось Тобі, Вповажаний Читачу, одвіт на запит: Хто є ворогом христ. католицького світогляду?

Неук і пропащий чоловік!

РЕЦЕНЗІЇ.

Бог радість моя!

Молитвенник для побожних христіян, ул. о. Іоанн І. Алексевич. Накладом і друком закладу катол. видавництва І. Штайнбренера в Вінтербергу 1908 р.

У своїй статті „Молитвослов для шкільних дітей“ (гл. „Нива“ ч. XII. с. р.) підніс дуже справедливо о. Іван Савицький потребу однообразності в молитвослові, призначенім для ужитку мірян. При тім не забув додати, що найгіршого сорта молитвослови виходять в заграничних накладнях, от хочби приміром в закладі катол. видавництва Штайнбренера в Вінтербергу в Чехах. Я не думаю боронити заграничних фірм, овшім, дуже тішив би ся, колиб усі наші видання могли печатати ся в своїх накладнях, а ще більша була би моя радість, колиб само духовенство зрозуміло потребу такої накладні тай власними фондами чи уділами постарало ся о введенє її в житє, — однак мушу зазначити, що причина того невідрадного стану не в видавцях, — бо вони видають те, що їм предложить даний автор, а далеко де інде.

Маю перед собою маленький молитвословець для молодіжи „Да сьвятить ся імя Твоє“, Жовква 1907 р. видання найсолідайшої під тим зглядом нашої фірми оо. Василян і згаданий в горі більший молитвослов для мірян „Бог радість моя“ о. Ів. Алексевича, львівського катехита, виданий в Вінтербергу. З порівняня обох молитвословів доходу до пересвідчення, що під зглядом однастайности і критичности тексту тих частий молитвослова, які повинні бути однастайні, молитвослов о. Алексевича нічим не уступає молитвословови оо. Василян. Похибки в текстї, етимології і правописї так само обильні в молитвослові оо. Василян, як о. Алексевича. Першою причиною браку однообразности в наших молитвословах є те, що автори передають без потреби церковно-славянський текст молитов так званим фонетичним правописом, а се викликає цілий ряд похибок і непорозумінь.

І так автори часто не знають, як читати церковно-славянське ї перед я і є. Одні читають сю букву як и, а одні як і. Ся перша незгідність заходить між молитвословом оо. Василян а о. Алексевича. Коли у Василян подибуємо все и приміром: беззаконія, царствіє, іскушення (с. 8), твоих, в беззаконїих (с. 9), і т. п. — то у о. Алексевича читаємо: беззаконія (с. 18), царствіє, іскушеніє (с. 19) твоїх, в беззаконїих (с. 20) і т. п. Не беру ся розсуджувати, котра з тих лекцій є правильніша, бо се річ лінгвістів, однак запримічую, що вірні вимавають загально так,

як пише о. Алексевич. При тім годить ся звернути увагу, що о. Алексевич і в иньших случаях задержує і там, де воно є після етимологічного правопису, прим. прийде (с. 17) кріпкій (с. 18), прийдіте (с. 19), Херувім, Серафім, прийми (с. 25), або ѣ заступіє через і прим. в відінії і невідінії (с. 24), або и заступає через і там, де зовсім нема того потреби, прим. замість грѣхѣ читаємо гріхі (с. 18, 27). За теж оо. Василиян радять собі инакше; вони не зважаючи на чистоту церковно-славянської мови, що, здасть ся, мав головню на згляді о. Алексевич, пристосовують ся до способу народного вислову і радять собі в згаданих висше случаях при помочи и. Через то виходить мова більше подібна до живої.

От і маємо другу причину, чому фонетичний правопис при печатанню церковно-славянських текстів не умісний. Через фонетичний правопис мимо найліпшої волі і дбалости автора вкрадають ся в церковно-славянський текст чисто народні слова, які ділають його неестетичним, а ще більше псують однообразність, так дуже непожадану в щоденних молитвах. Се зауважуємо і в наших обох молитвословах. Так у о. Алексевича на стороні 8. читаємо раз Введе́не то знов Зача́тіє, Васи́лія або Васи́ля (с. 605), у о. Алексевича се́рца (с. 22.) — у Василия́н се́рдца (10; у Ал. во́ єдинаго (22) у Вас. в єдинаго (11) або і так: во єдиную (Ал. с. 24) — в єдину (Вас. с. 12); землі (Ал. с. 22) — землі (Вас. 11); єдино́уднаго (Ал. с. 22) — єдино́родного (Вас. 11), упова́ніє (Ал. с. 26) — упова́не (Вас. 13); у о. Алексевича зна́къ в закінченю третього відмінка опускаєть ся — у Василиян заступаєть ся м'яким знаком ъ прим. не́ будет (Ал. с. 23) — не́буде́тъ (Вас. с. 11), або че́ловіколюбе́ц (А. 24) — че́ловіколюбе́ць (Вас. с. 12); случи́а ся і на відворіт, приміром да спа́сєтъ (А. 25) — да спа́сєт (Вас. 13). Додаймо до того такі случаи, де якась молитва зістала вже з'українщина, тільки одно два слова зраджують її церковно-славянське походження, приміром у Василиян (с. 13): Всі́ небесні́я сили, і т. д. яке в додатку страшенно поганить нашу мову — то зможемо собі уявити, яку шкоду наносить печатане церковно-славянських текстів новим правописом.

По моїй думці, молитвослов на популярности нічого не стратив би, колиб щоденні молитви, чин утрєні, вєчірні, Служби́ Божої і всі иньші богослужєня і молитви печатали ся по давньому етимологічним правописом тоді, коли їх подаєть ся в церковно-славянській мові. Тоді певно текст молитов був би чистіший; не було би тої мішанини церк.-славянських слів і форм з народними тай молитва не тратила би на своїй повазі архаїчності, а так вона скорше подобає на макаронічний еляборат щось в роді праць старих учеників киево-могилянської академії, як на молитву, що має за собою давню старину. Тоді вкінці не потребували би вкрадати ся знаки етимологічного правопису там, де вони і так мають право горожанства, приміром благово́ленієм (Ал. с. 22), смиренны́я (с. 21), грѣ́шних (с. 26) і т. н.

Та на тім видавець чи впорядчик молитвослова для мірян не може обмежити ся; се лиш тимчасова праця для спровадження однастайности в молитвах; тим іще не досягнемо другого чинника, який так важку ріль відіграє в розмові душі з Богом, іменно розуміння молитви. Об'єктивно може собі бути молитва під кожним зглядом прекрасна, однак, если вона не є зрозуміла, так вона суб'єктивно для даного осібняка перестає бути молитвою, бо не підносить його духа до Бога. Хто мав нагоду послухати, як наші селяни перекручують часто зміст молитов до непізнання лишень тому, що їх не розуміють, або хто мав щастє хоч один рік учити катехизму в народних школах особливо по містах, то зрозуміє, яким великим баластом в дорозі до божої ласки є церковно-славянська мова в щоденних молитвах. Нині, коли всі народи почавши від найкультурніших аж до якихсь там дикунів серед Тихого Океану мають спромогу учити свої діти молитви в рідній мові, то тільки одна українська дитина мусть відмовляти молитви в незрозумілій мертвій мові і тому її або перекручує із молитви робить її пародію, як се дієть ся по селах, або покинувши всяку надію її навчити ся, починає відмовляти молитви по польськи, як того приміри маємо по містах. В виду того переклад щоденних молитов на живу народну мову являєть ся постулатом, якого годі нам легковажати зі зглядів релігійних, патріотичних і педагогічних. З релігійних зглядів потрібне се тому, що наші вірні, розуміючи текст молитви, малиб спромогу вдумати ся в її зміст, а тим самим справді підносити духа до Бога. Не треба собі аж уявляти, яка корисна і жива була би участь вірних в прекрасних псалмах і піснях утрєні і вечірні, в параклісії до Пр. Богородиці, акафістах, коли би мали в руках молитвослов, в яким побіч церк.-славянського тексту був би поміщений текст в українській мові. Тоді наше богослуженє стало би ся справді всенародним, бо навчивши ся його розуміти, вірні певно радо взяли би в нїм активну участь. З патріотичних зглядів такий переклад потрібний тому, що витрутив би дуже скоро з рук наших вірних сухі і убогі змістом польські молитвослови та навчив би їх ціняти більше свою рідну мову і свій обряд. Вкінці з педагогічних мотивів такий переклад пожаданий тому, що катехит приміром міста Львова не потребував би марнувати так дорогий а так скупю для науки релігії визначений час на пояснюванє дітям значіння кожного церк.-славянського слова або цілими нераз годинами мучити ся, нїм повірена йому дитина наломить ся до поправного його вислову, а приступав би відразу до науки правд св. віри і християнських обичаїв. Педагогічний наслідок був би той, що наша мійська дитина не знеохочувала би ся так скоро до науки релігії та не мала би причини нарікати, що „polski ksiądz lepszy, bo tak dużo nie zadaje i tak trudno nie pyta“.

Ті і подібні радії промавляють наглядно за українським перекладом щоденних молитов і церковного богослуження бодай для приватного ужитку. Однак до такого перекладу треба би

брати ся дуже обережно, з великим знанем і глибоким пієтизмом для тої справи. Тут не вистарчило би переповісти по prostu церк.-славянський текст на українську мову, але кожде слово з осібно мусіло би бути передумане так, чи воно відповідає давньому під кожним зглядом: під зглядом гнучкості, ритму, сили викликувати в людській душі такі-ж самі релігійні чувства, як давнє церковно-славянське. Словом, до перекладу наших молитов і церковно-славянського богослуження на живу нинішню мову треба би взяти ся так, як брав ся др. Василь Щурат до свого прекрасного і незрівняного перекладу пісні про похід Ігоря Святославича. Його норму: „треба спитати ся, чи новий фільольогічний рівноважник давнього вислову буде й новим поетичним рівноважником давнього-ж вислову“ — треба би тут примінити в цілій її основі з додатком, що перекладач церковного богослуження мусів би бути не тільки здібним фільольогом і поетом, але іще в більшій мірі горячим апостолом молитви. Наконець переклад мусів би бути **канонічний** то значить не лишень апробований церковною власттю яко такий, що не містить в собі нічого противного вірі і обичайности, але також установлений нею яко первовзір для всіх видавців молитвослова на будуче так, щоби вже ніхто не важив ся аладжувати собі свій осібний переклад, як се стало ся з катехизмовою частию молитвослова, тільки був обовязаний передруковувати той сам текст так довго, як довго церковна власть не вважалаб за відповідне поробити нових поправок чи уліпшень. Се хоронило би перед непожаданими в молитвослові відмінами, на які тепер нарікаємо.

Переходимо до другої части в кожнім з наших молитвословів, так зв. кетехизмової. Коли в першій части ми бачили хоч яку — таку однообразність, то що до другої части годі звайти двох молитвословів хочби навіть печатаних в тій самій печатні, які-б були однакові і то не тільки під зглядом стилізації поодиноких речень, але навіть під зглядом упорядкованя. Так для приміру між молитвословом оо. Василян а молитвословом о. Алексеви́ча заходить згідність тільки між 3, 5, 6, 7, 9 заповідію божою, з заповідий церковних годять ся молитвослови в 5-ій зап., що до правд віри тільки в 2-ій і 5-ій, з гріхів против Св. Духа згідні 1, 2-ий і 4-ий, а з вопіючих до неба о пімету 2-ий і 4-ий; поодинокі незгідности стрічаємо навіть в Тайнах, гріхах головних, послідних річах. Так само ріжнородний порядок, в яким поодинокі групи сліднують по собі. Василянни задержуючи давню практику розпочинають від двох гол. зап. любови, — у о. Алексеви́ча, котрий, здаєть ся, взяв собі за взір плян науки релігії в народних школах, на першім місци положені шість правд віри, а що йно на третім місци десять зповідий Божих. З того бачимо, що користанє з таких ріжнородних молитвословів в школі або на катехизації в церкві прямо неможливе. Тому і тут здалаб ся якась канонічно освячена норма, якої поодиноким видавцям не вільно було би переступати.

Причина тої неоднотайности лежить головню в тім, що катехизмова часть являєть ся перекладом з церковно-славянського тексту; кождий видавець чи впорядчик перекладав чи порядкував як умів і як хотів, не журачи ся ані трохи про другого. Ось чому вийшла така замішанина, задля якої та часть стала ся неможливою до ужитку.

Поцри тім її форма себ то сухе вичислюване поодиноких заповідий, чеснот чи гріхів є також утяжлива а новочасним вимогам педагогіки прямо не відповідна. Ми знаємо, як трудно нераз старому ті реєстри гріхів чи чеснот задержати в пам'яті, а щож сказати про дитину, якої уміще добре нерозвинений. По друге молитвослов є підручником молитви, в яким сухі формули не повинні мати місця. Пригадую собі з дитинячих моїх літ, як мій отець заставляв мене молити ся, я маючи відмавлати за отцем ту катехизмову часть все відчував до неї якусь нехоть, а одного разу поважив ся навіть запротестувати: Тату, я не буду того молити ся, бо то не молитва. Отець здивував ся моєю сміlostію, накричав за такий „гріх“ і казав далі „молити ся“, однак що до себе був иньшої гадки, бо від тоді я часто чув, як молив ся: від гріха гордості сохрани нас Господи, від ласкоства сохрани нас Господи і т. д., або чесноту покори даруй мені Господи і т. п.; так та „літанія“ обіймала цілу катехизмову часть.

Думаю, що було би то сполучене з дуже великою користю, колиб хтось у тім причастний схотів усі ті реєстри заповідий, правд віри, гріхів і чеснот уняти в форму молитви, якаб за апробатою церковної влади зобов'язувала усіх тих, що брали би ся до видавання нових молитвословів. Се було би сполучене з тим кісном, що в такий формі воно легко памятало би ся, а також що кождий вірний після відмовлення щоденних молитов не тільки пригадував би собі до його спасення доконче потрібне, але на ділі розбуджував би в собі чувства віри, надії і любови, почитаня для незглубимих Божих тайств, робив би постанову здержувати ся від гріхів, які там вичислені, упрощував би собі ласку і чесноти, потрібні для збереження св'ятости, а вкінці послідні річі вказували би йому на ціль і значінє тих побудок, постанов і просьб для його душі. Сю потребу, здаєть ся, відчув о. Алексєвич, коли в своїм молитвослові катехизмову часть не помістив зараз на другім місці після щоденних молитов, як звичайно дієть ся, тільки аж на третім місці. За теж друге місце заняли коротенькі молитви з відпустами, які як раз сповняють той обов'язок, який малаб повнити часть катехизмова.

Реасумуючи сказане до тепер виходить, що молитвослов для мірян повинен обіймати щоденні молитви в добрім критичнім перекладі на живу мову, 1) який для кожного слідуячого видавця був би обов'язковий, 2) катехизмову часть в виді молитви, також для всіх обов'язкову, 3) чин утрєні, вечірні, Служби Божої, параклиса, важніших акафистів в двох колюмнах, з яких

одна обіймалаб перковно-славянський текст питомим собі правописом, а одна критичний український переклад, 4) тропарі і кондаки на неділі і головніші свята року в такійже самій формі, а вкінці 5) найбільше популярні пісні, які сьпівав нарід, але з поправним текстом, які рівнож мусілаб церковна власть хоронити своєю заборорою перед самовільними змінами і поправками. От такий після мого погляду повинен бути молитвослов для мірян в своїх незмінних частях.

Щож до иньших частий треба даному авторови чи впорядчикови оставити повну свободу. Під тими иньшими частямь розумію молитви, уложені на різні потреби і моменти людського життя. А воно, то жите, так собі різнородне, а так індивідуальне, що прямо неможливо його нагнути, як то кажуть, під один аршин. В виду того і духове жите у кожної одиниці відмінне і так самостійне, що не дасть ся повести пнакше, як того вимагав його природа, а в наслідок того і молитва, як найкрасший видьвіт того духового жита, мусить бути індивідуальна; ми знаємо з досьвіду, що часто зміст якоїсь молитви, хочби навіть найкрасший, не є в силі нас побудити і піднести духа до Бога, коли для другого він як раз найвідповідніший. Проте ніяк не годив би ся я з о. Ів. Савицьким в пропозиції, щоби наша церковна власть узнала якийсь один молитвослов за загально обовязуючий, як приміром в тарнівській дієцезії зділала церковна власть з молитвословом „Hosanna“, а всі иньші узнала якби за неістнуючі.

Се, здаеть ся мені, був би великий гріх против особистої свободи авторів і взагалі хибне понятє духа молитви. З другоїж сторони се малоб той фатальний наслідок, що ніхто не думав би більше про уліпшене молитвослова, затам означало би то в тій галузи релігійної літератури цілковитий застій.

З тим переходимо до оцінки молитвослова о. Ів. Алексєвича „Бог радість моя“. Під зглядом тих його частий, які в кождім молитвослові повинні бути однакові, він не є без хиб. На ті хиб, які являють ся бути більше загальної натури, ми вже вказали. Тай не вони підпадають під оцінку, тільки та друга змінна частина, що як раз являєть ся плодом духа даного автова. Отож що до тої части показує ся молитвослов о. Алексєвича так під зглядом добору молитов як їх змісту неоціненим. Крім першої части яку ми вже обговсрили маємо тут аж вісім збірок прекрасних молитов, які творять неначе вісім шнурочків дорогідних перлин нанизаних на золоту нитку любови і дбалости Автора о спасєне людських душ. Сю провідну ідею Автора видно вже зі збірки „Молитви з відпустами“, які Автор, як ми вже вказали, не без причини помістив зараз після щодєнних молитов. Є тут аж 40 коротєньких молитов, з яких кожда є в силі викликати в душі чоловіка правдивий захват небєсними справами і бажанє злучити ся з Ісусом. Між ними займають видєє місце молитви до Найсв. Серця Ісуса Христа, а вся збірка кінчить ся молитвою о розширєне щодєнного св.

Причастія, яка наглядно вказує на ціль, яку Автор мав на оці укладаючи ту збірку. Если додамо, що не бракує тут і „Молебня до Найсв. Серця Іс. Христа“ (с. 431), то кожному буде зрозуміле, що молитвослов о. Ів. Алексевича рішучо перевищує навіть подібні василіянського видання.

Молитов ранішних є тут числом 20. Очевидний тут також плян Автора провадити душу вірного до сьвятости; перші дві молитви розбуджують чувство вдячності, третя чувство пожертвування себе Господу Богу на цілий день, а пята, своїм змістом прекрасна, — се умильна просьба о євангельські чесноти, а разом відновлене хрестної обітницї. „Не опускай мене недостойного(у) слугу свого(ю), подай мені, всеблагій Царю, радувати ся спасенем Твоїм; просвіти ум мій сьвітлом пізнання Твого євангелія; наповни серце мове любовію креста Твого; украси мою совість ангельською чистотою; подай супокій моїм помислам; хорони мої ноги від упадку гріховного і не погуби мене, Преблагій, з беззаконїями моїми; досвідчуй мене, Всевідучий; випробуй мове серце; заглянь в мене і розпізнай мої наміри і мої діла, а побачивши мене на роздорожі гріховним зверни і справ на дорогу заповідий Своїх“. — Отсей уступ молитви повинна знати кожда христїянська дитина на пам'ять.

Та я не скінчив би колиб хотїв вказувати на усі перлини розсіяні так обильно в нашім молитвослові; здасть ся одна красша від другої, одна змістом багатша від другої, а всі однаково красні, а всі поривають твою душу і мов на крилах несуть її перед престол Всевишнього. Если вкажу на багатство змістом молитов вечірних, між котрими знову „молитва поклонення Пресв. Серцю Іс. Христа“ яснїє мов діамант серед перлин і дорогих каменїв, если згадаю чисельність молитов на всякі потреби, яких є аж 45, а в яких є узгляднений кождий стан і кожда хвиля життя людини почавши від колиски аж до гробової дошки, а як пожадана і похвальна новість в наших молитвословах стрічає ся „молитва за вітчизну“ (с. 211), то не остає мені нич иньше, тільки сказати: „Вери і читай і ублагороднюй свою душу та лучи її вже тут на землі з Богом, бо я краси того всього не годен тобі як слід описати“. Додаймо до того молитви передсповідію враз з покайними псалмами, молитви в часї Служби Божої, які так є уложені, що дають читачеві можливість брати живу участь в Службї Божій, молитви перед і по причастію, далі молитви на важнійші сьвята в році, між якими миле вражінє викликає прекрасна молитва до св. Йосафата, до того чини церковних відправ аж до парастаса, Службу Богу, тропарі і кондаки на усі недїлі і сьвята, вкінці найпопулярнійші акафісти і піснь при виставленю найсв. Тайн, то мусимо признати, що Впов. Автор задав собі дуже много труда для спесеня людських душ і мав повне право сказати про свій молитвослов у вступі до него звертаючи ся до побожного читача: „В неодній молитві учуєш в тяжких хвилях життя твого уковне твого серця, знайдеш той ісцїляючий бальзам нераз зболїлої

душі твоєї, учувш ся скріплений і тим більше добрий до нераз тяжкої борби життя твого. Знайдеш в тій книжочці молитви на всякі потреби, на всі дні; — отвори своє серце, промов голосом повним любови, словами тих молитов, тут в тій книжочці уложених, **словами щирими, сердечними, простими до Отця небесного**“. Так справді Автор найвідповідійше назвав свою книжочку „Бог — радість моя“ — бо дійсно після її прочитання остає в твоїй душі глибока радість, що належиш до Божої родини.

Як добру прикмету молитвослова треба піднести те, що на початку його є короткий перегляд церковного року з зазначенням днів припадаючих свят також після календаря нового стилю, а далі після пасхальної таблиці вичислені пости в році, загальниці і заказані часи. Крім того зараз по молитвах з відпустами є пояснене відпустів, а перед взірцем, як іспитувати совість, пояснене тайни св. Покаяння; оба написані коротко, ясно, з теплим, переповненим для грішника любовю, серцем, які зраджують старого, досвідченого катехита-педагога.

Замітне ще те, що збірка молитов перед і по св. Причастію зложена з самих молитов найчільвійших Отців нашої св. Церкви св.: Ів. Золотоустого, Василя Великого, Івана Дамаскина, Кирила Александрийского. Це вказує також на педагогічний характер молитвослова, а також на глибоку любов і почитане Автора для пресв. Евхаристії, про яку він в своїй смиренности не вагається говорити своїми власними словами.

На тім кінчу мої похвали, яких не щаджу, бо молитвослов о. Алексєвича під кождим зглядом заслуговує на ще більші. Додам іще, що формат і обєм книжки в порівнянню до обильности його змісту дуже делікатний і невеликий, а золочені береги, солідна оправа і красні ілюстрації, яких я начислив аж 26, додають йому іще більше естетичної, а послідні педагогічної вартости. Тільки до ілюстрації на сторони 192 треба запрямити, що гріб Ісуса Христа не був в виді ями, як се буває у нас, тільки мав форму крипти, яка з переду замикала ся камінною плитою мовби дверима.

Вкінці кілька уваг, яких, думаю, Всев. Автор не возьме мені за зле. При новім виданню того цінного молитвослова, якого побажатиб як найскорше, требаб перевести рішучу коректу мови, правописи і стилю, бо в теперішнім його виданню є дуже много похибок, які разять ухо а ще більше псують естетичний смак читача. Я вкажу лиш на кілька нерівностей для приміру: 1) такі форми як своєї (с. 3, 72) о твоєї вічної вірности (с. 29), братей (67), в отсей (с. 68), своєї (68), твоєм (70), моєм (с. 70), о Твоєм (72), і т. п. треба заступити правильними формами: ствоїй, о твоїй вічній вірности, братів, в отєї і т. д. 2) треба усунути налетілости церковно-славянської мови як: радість замість радість (с. 4), услышать зам. вислухає (с. 4), пресладкий зам. пресолодкий (32), Ісусово зам. Ісусове (с. 36, 37), царствіє зам. царство (с. 37), сокровища зам. скарбу (с. 41), ради зам.

задля (с. 41), возлюбивши зам. полюби (50), совігя зам. ради (53), Сине зам. Сину (с. 64, 72), духовії зам. духові (с. 61), всесьвятоє зам. всесьвяте (с. 61), ізбави зам. вибави (с. 66), і т. и. 3) дуже разять такі скорочення як **тя** замість **тебе** (сс. 51, 62, 72), або такі форми як **к** Господу зам. до або іще ліпше для Господа (с. 5), **к** нам зам. до нас (с. 43), послідуючу зам. слідуючу (с. 7, 8), вилій (37, 43), прийде (с. 37, 63), жіють, прийшло (с. 63), зам. вилій, прийде, жіють і т. д., защипи зам. защеппи (с. 71). 4) треба усунути польовізви прим. жадними зам. ніякими (с. 72), а далі знаки етимологічного правопису прим. в словах чоловѣком (с. 50, 57), грѣшного (с. 60), нынѣшного (с. 63), неограниченый (с. 72) і т. и. 5) Пише ся часто аминь і аминь (пор. с. 60 і 63, 69) Марїї і Марії, Христа і Хріста. 6) Треба вирівнати нерівності стилю прим. щобим пізнав на щоби я пізнав (с. 62) і т. и., ся сподобав на сподобав ся (с. 62) і т. и., вкінці прикметники поставити перед іменниками і взагалі виправити ту якусь веритмічність і нерівність стилю, яку сам Автор найліпше відчує, коли кожду молитву прочитає собі в голос. 6) Много до бажання дає інтерпункція. 7) Св. Дух є помен *proprrium*, проте святий в тім случаю треба писати великою буквою (пор. с. 18, 19, 61, 72), так само „слово“ в значіню імени Ісуса Христа прим. зам. Мати слова (с. 38) треба писати Мати Слова, а в иньших случаях уживає ся великої букви без потреби прим. Творца (с. 22), Царствію (23) і т. и.

Після довершеня тих і иньших конечних поправок, як також зміни фонетичного правопису церк.-славянських текстів на етимологічний, а ще ліпше по заступленю церк.-слав. тексту щоденних молитов народними, молитвослов о. Алексеви́ча мігби стати неоціненим скарбом для народу.

Треба додати, що при кінци за мало подано пісень призначених до співу, а також мова їх дуже покалічена, однак ся послідна увага відносить ся не так до сего молитвослова, як до наших співанників взагалі. Під тим зглядом у нас конечна реформа, якаб проявила ся в першій мірі справленем чи радше поетичним перекладом тих пісень з церковно-народної макаронічної мови на чисто народну, а далі таким їх упорядкованем, щоби молитвослови різних видань були в тім згляді однакові.

Дай Боже, щоби своїм змістом прекрасний молитвослов о. Ів. Алексеви́ча появил ся як найскорше новим накладом, а певно-причинив би ся дуже много до піднесеня релігійности і духа молитви серед народу, чого Вспов. Автор так дуже собі бажає.
— о. М. Щепанюк.

ДОПИСИ.

Із записок.

Ще в маю, дня 21. в суботу, вибрав ся я був на храм до родини аж в Збаращину над російську границу. В неділю на храмі мав я нагоду стрінутися з священиками тамошньої околиці. Було і двох питомців, один наш, львівський, другий укінчений із станиславівської єпархії. Братя зійшли ся по обіді в огороді, — хто стояв, хто сидів то на стільцях, то на мураві. Пішла бесіда переважно на богословські і церковні теми. Порушало ся всілякі казуси з моральної, пасторальної і церковного права. Питомці шильно прислухували ся, брали участь в розмові. Опісля станиславівський питомець заявив одному священикови, що ему дуже сподобала ся тема нашої розмови, та що він перший раз чує сего рода розмову між духовенством на празнику, бо де був, всюди мовило ся лиш про місцеві або личні справи, або бавлено ся пустими оповіданнями. Яке то поучаюче для нас спостереження з сторони молодшого будучого собрата! Як то ми на наших сходах повинні уважати на наше поведене особливо супротив молодежи, щоби відтак не треба було соромити ся. А може случай хоче, що він мало в священичких домах бував — та дай Боже, щоби здогад правдивий був.

Говорило ся о сїм то о тїм, зійшла бесіда і на мою церков. Я розповідав, як умів, дехто навіть зацікавив ся і приобіцяв прийхати подивити ся. Тамошні священики розповідали, що і в них є досить нових церковей гарних, та що як раз всі мали недавно нагоду при спосібности соборчика оглянути свіжо помальовану церков в Пальчинцях, в селі найдалше висуненім в Росію на північно-східнім кутику галицької границі. Всі хвалили маляра і его роботу, і так мене зацікавили, що я набрав охоти оглянути сю церков. Один з присутних о. К. зараз заявив готовість, що мене завезе тамтуди і назначив мені на понеділок стрічу в себе. Користаючи з милої пропозиції ставив ся я в означеній годині в Клебанівці. Я знав вже давнійше, що в Збаращині остатними часами побудовано багато гарних нових церковей, тож дуже був рад, що їдучи до Пальчинець через кілька сіл буду мати нагоду поглянути на церкви, як також побачити сей граничний скравок нашої Галичини.

Переїхали ми за кілька годин одинайцять сіл. Зараз за прилученою до Клебанівки Коршилівкою їхали ми майже весь час понад край границі Панорама раз враз змінялась. Ліворуч минали ми наші села а праворуч російські. Ледви зникла нам з перед очей Клебанівська величава мурована церков (на мою гадку найкрасше і найчистійше зо-вні викінчена з усіх околичних церков), а вже перед нами також нова дочерна церков в

Коршилівці, менша від матерної Клебанівської, але подібної структури, крестообразна, з одною округлою банею, лиш тамта з тесаного каменя а ся з цегли. За хвилюк показала ся російська церков в Волочисках з зеленою банею, відтак минули ми Скорики, переїхали попри тамошню деревляну стару церков і приїхали до Медина. На горбочку над ставом в гарнім положенню новий парохіяльний дім, побудований заходом бл. п. о. Андреем Качалою, а побіч нова ще гарно удержана церков. За Медином віздимо до Воробіївки, дочерню Медина, і зараз на вступі в село красуєть ся невеличка мурована церковця. Недалеко видно ще другу мединську прилучену Беньківці, з новою каплицею. Се все памятки душпастирської діяльності і жертволюбивости бл. п. о. Андрея Качали. Минаємо Воробіївку. Перед нами зза овиду висуваєть ся величаве село, а в нему видно аж три дома Божі. На переді церков з одною зеленою банею і високою дзвіницею, на ліво величава церков з п'ятьми банями, а ще далше на ліво невеличкий храм з червоною черепиною кришою. Здивувало се мене, для чого в однім селі аж три церкви. Мій товариш поясняє мені, що ся церков, яку видко найблизше, се церков російська в селі Ожитівцях, яке колись з Токами творило одну громаду, а отся на ліво з п'ятьми банями се токівська, а сей храм з червоним дахом, се місцевий парохіяльний костел. Справді здалеку Токівська церков представляєть ся імпозантно, і колиб єї перенести до якого столичного міста, могла би безпечно бути архiereйскою катедрою. Віздимо в село. Відносить ся зараз на вступі вражінє заможної, добре загосподарованої оселі. Обійєтя гарні, достатні. Ідемо довгою улицею попри два ряди осель і виїздимо на широкий майдан. Праворуч майдану парохіяльна хата в дуже лихім стані, так само і господатекі парохіяльні будівлі, посередині майдану богослужевна мурована капличка, а ліворуч величавий, з тесаного каменя, п'ятибаний храм. Далше на ліво за углом церкви несміливо визирає невеличкий костел і мешканє латинського пароха. Ідемо до церкви. Місцевий душпастир о. Дм. Мігоцький, повідомлений о нашім приїзді, приносить ключі. Входимо до середини — маленьке розчарованє. Та величава знадвору євѣтанія якось в середині далеко меншою видає ся. Мури дуже грубі забирають много місця. Перед нами новий іконостас, фундований місцевим господаром Гасаєм і єго жінкою, коштом 4.400 кор. І жертва фундаторів немала і іконостас новий ніби є, — щож з того, коли загальне вражінє некорисне. Зараз пасуває ся гадка, як то недобре, що у нас в справі прикрашення домів Божих як найширше посунена автономія. Всяка людина, що і понятія не має про стиль, про естетику і т. п. дає за добрі гроші роботу „артистові“, який про висше згадані речі ще менше має понятє, і виходить таке, як виїшло в Токах. Перед кількома роками поставлено там два бічні престולי з темнішого дерева, тепер доробляють іконостас з яснійшого, зовсім иншого стилю, в іконостасі уміщують спроваджені шабльонови образи з Рейхенав, — і видцєви в очи бють яскраві

червоні, сині то зелені плати апостольських хітонів. Але вже вінцем „артистичної цілості“ є над царськими вратами причіплена, з гіпсу зроблена, біла хустка з головою Спасителя. Се віроятно наслідок хустки св. Вероніки, але яким чином гіпсова плоскорізьба взяла ся на нашім деревлянім іконостасі се тайна „артисти“. З правого боку на стіні розвішена плащениця великих розмірів. Се оригінальна, гарна робота артиста маляра Демчука. Що правда, випадає в очі і до украшеня церкви багато причиняють ся поміст з плиток шамотових. Та щож з того, коли бічні престולי і іконостас сильно обнижують вражінє краси самого храму. Коли додати до того здогад, що за яких пару літ прийде знов новий душнастир (бо там майже що року євѣнциники змінюють ся) і з яким знов иншого покрою „артистом“ сторгують мальоване стін, а той „носітель Божої іскри“ замкне очі на твори своїх попередників і вималює знов щось нового, иньшого — гарний гороскоп! Коли то ми діждемо ся тої постанови, щоби при кожнім Ординаріяті була постійна артистична комісія, якій би при кожній роботі, чи будівляній чи прикрашуваня церкви, треба було обовязково предклагати докладний план до затвердження, та щоби без одобрєня тої комісії не вільно було жадному душнастирови роботи чи в церкві чи коло церкви підпринимати?.. Тоді не тратили би на красі такі величаві храми, як приміром в Токах і не марнували би ся офіри парохіян, нераз з ущербком своїм і своїх цесені.

Час тікає, перед нами єще далека дорога, треба Токи покинути і їхати далі. При виході з церкви зауважав я, що викрої між стінами, на яких спочивають бічні бані, могли би бути ширші, а церков зараз зискала би на красі і просторі в середині. На дворі єще раз приглядаємо ся на роботу муляреку і бляхарску. Мури солідні, так само викінчене самих вершків бань чисте, опрятне. Лиш сам дах бань побитий бляхою не дуже рівно і не дуже дбало. Робота негладка, бляха пінгута, ані рівнати сеї роботи з бляхарською солідною роботою на клєбанівській церкві. Перед церквою лежить назовжений камінь. О. Мігоцкій (який в Токах кілька місяців) пояснює, що се матеріял на підмурованє опарканєня церкви. Хотять давати залізні штахети або сіткові. Звертаю увагу, що від відповідного викінченєня залежить і прикраса дому Божого.

Ідемо даліше. Минаємо Токи. Перед нами отвирєє ся новий краєвид, вже майже з усіх боків на кордонні поля і села, лиш перед очима виднієть ся остатній етап Галичини: Пальчинці зі своєю новою церквою з трома, майже однакової величини округлими банями. Ось і село. Переїздимо попри кілька хат і школу. Нараз широкий український майдан а на єго кінци церков. Недалеко коло церкви невеличке помешканє пароха о. Вол. Куницкого. Хата стара, але відновлена і гарно удержана. Є й зільничок перед нею, маленький садок і нові білі штахети. В хаті не застаємо нікого, десь в огороді. Заки господарі дові-

дали ся о нашім приїзді, оглядаємо церков з надвору. Церков еще нова, добре утримана з вні. Лиш ті три бані зараз в очі випадають і мимохіть насуваєть ся гадка, чи не краще було би з одною банею, тай чи не користнійше для самої церкви. Бані всі три великі і в наслідок сего надто стиснені. Отже і естетика через се шванкує, а ще більше се, що межі банями вузкі місця, там вода буде закапувати і не зможе скоро висихати. Через те буде множити ся вохкість і мур буде миршавіти. Надбігає о. господар, запізнаємо ся, входимо до церкви. Всьо нове, іконостас солідної роботи фірми Шуплакевича і золоченя Вучка з Камінок, а мальоване іконостаса і стін Дідушенка, емігранта з закордонної України, який замешкав в Пальчинцях. Середина церкви робить загально миле вражінє і користнійше як по наших церквах, помальованих всілякими нашими доморослими „артистами“, яких остатніми часами намножило ся цілий легіон. Я ні маляр, ні артист і на всіх тонкостях штуки не розумію ся, а можу висказати лишень личне вражінє. Мальовило не шабльонове. Деякі образи навіть гарні. Особливо подобав ся мені в коцулі образ Бога-Отця і на лівій стіні напроти бічного престола образ стрічи воскресшого Спасителя з Марією Магдалиною, хоть загально сказавши, рисунок образів надто різкий. Головні стіни церкви удекоровані шістьма образами, які представляють шість днів сотворення світа; над кождим відповідні написи з книги Витія. Се трошки може за монотонне, бо всюди та сама пігура Бога-Творця в виді сидячого старця. По цілій церкві в банях і склепленю аркад порозміщувані фігури старозавітних Патріархів, Пророків, але вони не видержані в византийськім стилю. Оригінальні два образи, які мають представляти „Таинство Воплощенья“ і „Крестной жертвы“, а також нап্রেстьошний образ бічного вівтаря, що зображає Пресвв. Тайну Евхаристії в старозавітних прообразах. Ще одна цікава річ. По обох боках іконостасу уставлені дві дубові, легко золочені катедри. Одна на право се сповідальниця, а друга ліворуч се проповідальниця. Се невідповідає обрядови, а мене навіть разило. Се ціле урядженє при мозайковій підлозі коштує около 11.000 корон.

Подякувавши господареві за інформації, пішли ми еще разом з ним на границю. Кількадесять кроків ходу сільською дорогою, а відтак греблею, на мочароватім торфовиску стоїть пальчинецкий млин а за ним зараз і кінець нашого краю: розторощена чорно-жовта спорохніла рогачка а за нею кілька кроків два стовпи: желізний жовтий з орлом і з написом „K. k. österreichische Grenze des Königreichs Galizien“ і ч. 681, а на-супротив него облізлий деревляний чорнобілий з російським орлом і ч. 680. Праворуч на торфовиску перекопаний рів, а ліворуч на зарослїм ставі насаджений рядок вербини. Ось і вся границя — непроходима двер Матушки-Россії. Перед нами яких сто кроків касарня об'їзників, на право село Гавратин, на ліво містечко Білозірка. Під касарнею бачимо більше людей, пороз-

кладали ся на мураві. О. Куницький поясняє, що се прочани, котрі ідуть до Почаєва або вертають відтам, а по всіх касарнях спочивають і дістають то воду, то чай. Вертаємо, ще на хвилю заходимо до П. П. Куницьких, а розпрощавшись з гостинними господарями ідемо далі до Кошляк, а заглядно другою дорогою на Кошляки вертаємо домів.

Дорога до Кошляк веде рівним степом, поміж чудові пше-ниці і жита, позаду нас безконечна рівнина в Росію, а напереді невисокий горбок-вал, за яким Кошляки. Спускаємо ся з горба до села. Недавно огляданий краєвид засуваєть ся а перед памп отвираєть ся новий. Ліворуч села, через які їхали ми там, і другі, якими ще їхати маємо. Та зараз за сим валом вже всьо инакше. Рістня скупійша, збіжа менші, рідші, терен фалистий. Кошляки — село велике, видно також заможне, на лівому кінці видко парохіяльний латинський костел. Посередині села гарний величавий будинок місцевої чотироклясової школи, а недалеко ще величавіший, сьвіжо збудований двір не двір, палата не палата, замок не замок... се нове помешканє руского пароха. Будівля імпазантна, нігде в околиці ні один двір дідица з нею рівнати ся не може. Ось думаю собі: раз собі руский сільський парох мешкає, як граф. Заглядаю по боках і шукаю, где тут відповідна церков до сеї палати. Розглядаю ся, шукаю, а вона перед мною. Старенька, деревляна, мохом обросла, столітня бабуси-церковця соромливо ховаєть ся межи тими двома палатами, школою і попівством. Не знати чи старенька ще довго буде соромити ся і животіти, заки зробить місце своїй величавій наслідниці, яка відповідати ме палаті пароха і школі? Але енергія пароха в коротці усеує єї і поставить величавий храм!

Вже маємо минати Кошляки, а товариши дороги пригадую мені, що се не аби яке село, ба, се ще в додатку резиденція посла збараскої землі, господина Алексея Крисоватого. Далі довідую ся, що тут в мініятурі ціле пекло нашої Галичини. Є і трошки соціялістів і трошки радикалів і національ-демократи і з паном послом *grupa porządnych staro-rusinów* королівців, а при парохови горетка „прикарпатників“, тай польська парохія і учителі то вшехполяки, то Жиди то Русини. Чистий галицький рай! Бракує лиш станьчиків...

І знов горбок один і другий і ми в Гниличках, в історичній місцевості подвигів Наумовича, Деляскалі, Шпундра (ще живучого) і т. п. *) На горбку знов величава мурована церков, до якої фундації княжим даром причинив ся місцевий господар Яворський. Не було часу спинювати ся і зайти до середини. Ся

*) Мамоходом примічу, що при кінці р. 1872 і з початком 1873 був я секретаром Наумовича, котрий на той час хорував на запаленє очий, — та всі кореспонденції і редакцію „Науки“ за него полагоджував. — Найбільше листів писав я до о. Гливського з Камянок, о. Гальки з Дубовець і до Черкаського в Росії, піввійше організатора Болгарії. — Авт.

церков була би далеко краща, якби мала лиш одну баню, як нр. Клебанівська або в сусідніх Гнилицях, а її творець-архітект не уважав відповідним примістити по боках (з переду і зад) головної бані, ще дві бляхою побиті баньки з помальованими на блясі червоною краскою фальшивими, бо тільки помальованими, віконцями. Якби тих баньок-причеп не було, церков зискала би много. Велика баня закінчена сліпою голошницею, також з помальованими на червоно віконцями, а сама єсть за низка. В'їздимо на повітовий гостинець що має лучити Збараж з Підволочисками і хоч вже перед кільканацятьми літами вибіг зі Збаража, ще не годен виміркувати чи за других кільканайцять забийть до Підволочиска. А се одинокий мурований гостинець, на який збараска автономія здобула ся за цілий час конституційної ери! А комунікація в Збаражчині така фатальна, що як би не се, що від довшого часу нема дощу, то ми сеї дороги, яку нам сьогодні удало ся перебути за кілька годин, не перебули би і за тиждень а на місце виїзду приїхала би хіба кунка поломаних наших костий. Най-же жив рада повітова і всі її благодати!

Два кільометри гостинцем в'їздимо до столиці деканату, Нового-Села. Село невеличке, але вже инший его характер. Суд, уряд податковий, нотар, лікар, почта, аптика, шандарі, фінанц-нахи, тай найсимпатичніший орган влади: здекутник. Перед кількома літами вибудовала місцева Польонія, як кажуть для 7½ душ, собі косяцюлок. На другім кінці села їдемо по при церков. Видко, будівля старша, з тесового каменя, такаж сама і дзвіниця, що подобає на оборонну вежу. Стиль церкви не гарний, більше подобає на костел.

Сонце вже склонило ся на спочинок а ми ще домів мали з пів години їзди. Годї було задержувати ся, хоч менї жаль, бо довідую ся, що єю церков також недавно помалював той сам артист Дідушенко, якого роботу бачив в Пальчинцях. Та дарма, може колись иншим разом лучить ся нагода до сего. —
о. Євген Шухевич.

Реколенції Їх Преосвященства Д-ра Хомишина у Станиславові.

Почавши від 26 липня с. р. розпочались у Станиславові під проводом їх Преосвященства Д-ра Хомишина реколекції для єпархіального Духовенства. Усе духовенство поділено на 7 серій; а у кожній серії бере участь 70—80 священників. Науки тривають несповна 5 днів і зачинають ся для кожної серії в понеділок вечером, а кінчать ся спільним сьв. Причастієм у п'ятницю. В одних серіях Їх Преосвященство самі уділяють всі розважання денно по 5, а в других помагають Їм Всч. ОО. Василяни як: оо. Повх, Тисовскій та інші.

А позаяк підписаний в д. 22—26 серпня мав нагоду бути на сих реколекціях, длятого бажає своїми вражіннями поділитися з Впр. Читачами „Ниви“.

Вельми гарний обяв духового життя нашого Духовенства в сей звичай, який входить в життя у станиславській дієцезії, а то, що усе Духовенство, цілий його загаль, від часу до часу відбуває реколекції. Все майже Духовенство почавши від Вар. о. архіпрезвитера а скінчивши на наймолодшим сотрудику, усі Впр. оо. крилошани, декани, катехити, парохі, сотрудики—всі беруть участь. Не знаю, чи бракне на цілу дієцезію кільканадцять таких, що реколекцій не відправляють, але то хіба хорі.

Якийже то чудовий обяв духового життя! У Львові, коли тов. сьв. ап. Павла оголосить реколекції, то на 970 священників з'являть ся 40—50! А у Станиславові на 540 священників бракне 10—20, і то тільки таких, що не можуть прибути!

Що до сегорічних реколекцій, то кожний, що в них брав участь, зауважав, що подавані розмишлення та розважання були зовсім інші, як звичайно чується на реколекціях.

Дехто подумає собі, як можуть бути розмишлення інші від тих, які сьвяті Отці, аскети і провідники духовні уложили?

Правда, що підставні правди, а то: о цілі чоловіка, о цілі творів, о відверненню від цілі, о справедливості і милосердю Божім, ті мусять бути представлені і розважані у кожних реколекціях; одначе всі прочі розмишлення можуть бути, а навіть повинні бути актуальні, нові, з життя взяті, наколи они мають принести дійсний хосен для душі.

Такими новими і актуальними були знамениті розмишлення: о дарах сьв. Духа; як сьв. Дух длає в душі чоловіка? як перетворює душу?

О дарах сьв. Духа ми учили ся дещо на теології; може всего-на-всього одну годину слухали на сю тему викладів професорських і на тім скінчили ся всі студії над сими дарами. Наука про них лишилась у неодоного, як *terra ignota*.

А в розмишленнях Їх Преосвященства ми пізнали ясно, чим они є для душі? Подивляти треба було то всестороннє обрєбленє і поглибленє сих Божих правд, ту тонкість понять, легкість вислову, ту силу переконання.

Возьмім примір. Що є дар побожності? Се видасть ся кождому так ясне і зрозуміле, що нема потреби над сим розводитись. Аж ту чувш в часі розмишлення, що побожність може бути трояка а се: 1) яко пієтизм, 2) яко моральна чеснота, 3) яко дар сьв. Духа. І доперва, яко дар сьв. Духа, побожність є правдивою побожністю і лежить у стислій звязи і лучности душі з Богом, яко найліпшим Отцем — не Творцем! — до котрого душа відноситься з синівською, дитячою, щирою, невинною, сьвятою любовою. А коли до того почуєш примір а то, як одна проста селянка, прийшовши до Преосвященного з великим жалом оповідала, що нині багато є людей, що до Церкви ходити не хочуть, ані молити ся, ані Бога любити не хочуть, а оповідаючи се заливалась горячими слезами — то сей примір дає ясне понятє о правдивій побожності.

Так ясно і гарно були представлені інші розмишлення, пр. що в дар мудрости, розуму? або як сьв. Дух ділає в душі чоловіка? А вже чудове, вельми чудове було розмишлене про те, як сьв. Дух переображує душу чоловіка, в душу правдиво-Христову, котра пізнає Христа, розуміє Його науку, любить Його та стаєть ся образом і відбиткою самого Ісуса.

Ми сказали, що ті усі розважання були не тільки пові, але і актуальні. Актуальними були у всіх рефлексиях, у котрих була переведена відповідь на питанє: чи в нас є дух Христовий? А відтак еще більше у рефлексиях на питанє найактуальнійше з найактуальнійших а то: що наше духовенство зробило та що робить для віри, для Церкви, для Христа, для народу?

І ту була знаменито переведена автокритика діяльности нашого духовенства.

Для народу на полю просвітнім, економічним, політичним зробило духовенство дуже багато. Закладало і закладає читальні, удержує бурси, школи, гімназії, основує різчі спілки, каси, доми народні, крамниці і т. д.

Для інтелігенції сьвітської робить все, чого она забажає. Наколи Народний Комітет, Народна Рада, чи преса що рішить, то всі уважають за сьвятий обовязок приказ сповнити, хочби се вимагало найбільшого пожертвування.

Але для віри, для піднесеня релігійного духа, для християньского осьвідомлення, для християньської акції мало-що робить; бо нарід пераз правд віри не знає; Божі правди але розуміє; а у великої часті наших людей еще повно забобонів. А що-до інтелігенції, то велика її частина то самі завзяті вороги віри і катол. Церкви. А хтож сему винен у великій часті, як не духовенство?

Так отже для віри, для Церкви а тим самим для Христа не зробило духовенство того, що повинно було зробити силою свого звання. Духовенство наше саме в собі не з'організоване, в діяльности своїй не ясне, не здеклароване.

Виходить з сього, що духовенство на полю релігійнім, на полю віри не сповнило свого післанництва.

А сли оно не сповнило і не сповняє его еще нині, то допускаєть ся гріху проти Христа, проти Церкви, а злочину проти народу.

Бо наколи вимагаєть ся від кожного не тільки стану, але кожної одиниці, кожного народу, щоб сповнила своє заданє; так зовсім справедливою і конечною річю є, щоб духовенство Христове сповнило передусім своє заданє, яке має, а то: проповідати все і всюди Христа, ширити і пропагувати в народі у інтелігенції християньські ідеї і засади. А оно дотепер сего не учинило.

Тому зовсім справедливо питає Їх Преосьвященство: Чи духовенство наше має дальше так поступати? Чи може дальше таке саме лишитись?

Ні! еще раз ні! Не може! не сьміє! не повинно!

І таку ставить ділемму нашому духовенству: або бути правдивими Христовими слугами і правдивими учителями народа, або перестати бути такими, якими є нині ті, що уважають, що вже все зробили, коли охрестили, звінчали, або поховали; — перестати бути кадильниками, крестильниками, вінчальниками, кропельниками, ховальниками.

Або бути правдивими Христовими священиками, або жадними і скинути реверенду!!!

Таких слів ніхто не сподівався!..

Але висказані в найбільшій одушевленню, здавались бути якби св. Духом подиктовані!.. Такі слова пограflyть збудити із сну хочби не знати як твердого. І они збудили не одного в часі реколекцій а то тим більше, що майже в кождім розмишленню чув слова: „В Христі наша сила! В Христі наше спасення! Дух Христовий нехай живе у нас і у нашім народі! Русь свята нехай буде не тільки з імени, але і в дійсности свята!“ і т. д.

Але що правда, такі слова і такі рефлексії неодному не подобають ся і він закине Преосвященному, що „деспот“, що „не має такту“, висловлючись о декім з духовенства, що він „кадильник або кропельник“... і так неоден готов статись ворогом свого єпископа та побільшити число ворогуючих.

Ми питаємо однак, чи справедливе булоб те ворогованє декотрих священиків проти свого єпископа.

Гадаємо, що крайню несправедливе! Бо чиж може катол. єпископ, бачути зло, яке між народом ширить ся в дієцезії, замикає очі, щоб не бачити його?

Чиж не мусить силою свого посланництва виступити рішучо і отверто проти зла та ревно боронити справ віри і Церкви? Що за єпископ був би той, котрий би холоднокровно приглядав ся всему?

Чи длятого „деспот“? Се не диспоти́зм, се совісне сповнюванє своїх обовязків! Хто назве лікаря деспотом за те, що він витинає боляк в хорім організмі?

Отверто кажемо, що ворогованє — вслиб воно було — проти єпископа станиславівського, булоб крайню несправедливе.

Бо треба придивитись добре тій праці Владики! От хочби невтомимій праці в часі реколекцій! Майже два місяці безнастанно проповідати по 5 разів денно; а що другий тиждень по 2 рази денно; відтак їздити по місіях; бути всюди на соборах деканальних; а притім всім провадити цілу дієцезію так, щоб о всім знати і самому майже все залагоджувати...

Питаємо: чи є причина до ворогованя? Ні! За таку працю повну посвяченя цїнить ся людей! а се тим більше, що праця та видає вже гарні овочі.

Духовенство переймає ся духом Христовим, перемінюєть ся, перетворюєть ся, переобразовуєть ся; стаєть ся свідоме свого посланництва і ревне для справ Божих.

Передусім по кожних реколекциях число Христових священиків росте, подвоює ся.

Був час, коли Владика станиславівський йшов одинцем! Нині вже ні! Пехай я буду песимістом найбільшим і скажу, що-наколиб до тепер у цілій дієцезії мав Преосвящений не бікше як 100 ревних священиків — що най зволють ласкаво простити мені Впр. Вс. Отці — бо не хочу нікого образити... то по сих реколекциях, число се певно, що потроїлось.. А еще одні такі реколекції, то весь загал духовенства буде славою і честью всего руско-католицького духовенства, бо яко свідоме свого післанництва і з'організоване стане готове до борби в обороні Христа і католицької Церкви.

Вкінці мусимо додати, що мовчане в часі реколекцій було так заховане, як рідко у котрих реколекциях лучається ся; лад, порядок і точність так гарні, що нічо лучшего бажати собі не можна. Увагу на себе звертало поведене питомців, котре було так миле і симпатичне, що честь приносять всім Впр. ОО. настоятелям, що так гарно їх провадять і виховують. — *Учасник.*

ЗІ СЬВІТА.

Огнище наукового руху богословского в Львові.

„Дотепер посвячували ся студиям теологічним також і на університетах лиш ті, що ладили ся в той спосіб до стану священичого“, — так говорить між иньшими австр. міністер просвіти і віроісповідувань гр. Тун в своїм розпорядженню до університетів з дня 16-го вересня 1811 р.¹⁾ — „але не лиш дозволенным, противно, навіть пожаданим є, щоби на теологічні виклади учащали також і иньші слухачі, будьто такі, що не посвячують ся вправді станови свящ., але хочуть запізнати ся з науками богословскими, будьто такі, котрі суть вже священиками, але хочуть здобути собі еще основнійше знане“. Така рада міністра. Тимчасом, яки на глум тим словам, ніхто зі слухачів першої категорії не лиш не учащав на виклади теологічні, але що гірше, всі они старають ся усунути теологію з університетів, закидаючи їй брак характеру наукового, закидаючи їй брак свободи досліджуваня²⁾. Правда, багато причинили

¹⁾ Zbiór ustaw uniwersytetskich, Lwów 1903. стор. 43.

²⁾ Порівн. „Нива“ 1910 ч. 2. стор. 47 сл.

ся до обоятности тої, посуненої вже навіть до ворожнечі, інди-ферентизм релігійний і упереджене — іменно, що католицкий учений мусить бути зараз наємником в службі своїй віри, — як то висловив ся кардинал Mercier³⁾ — що наука в руках католицкого ученого се лиш оруже до оборони релігії, що дальше католицкий учений мусить в своїх досліджуваннях визати ся догмами віри, одним словом, щоби лишити ся вірним своїй Церкві, мусить відмовити собі тої приемности плекати науку для науки; — однак на жаль не суть ту без вини і самі католики, які не уміли використати належно тих скарбів, які лишила їм минувшина, які не з'уміли ужити їх так, щоби позискати собі як найбільше прихильників і між лаяками.

Зрозумів се добре папа Лев XIII; доказом сего велике діло, яке лишив на тім поли в спадщині по Собі: філософічний інститут в Льованні (Louvain Бельгія)⁴⁾. Перейдім вперед генезу його повстання, а опісля приглянемо ся його устови і методі науцання.

I. Повстанє Інституту.

Як зазначив я вище, льованьський інститут се діло папи Льва XIII. 4 вересня 1879 р. видав сей Сьвятійший Отець енцикліку „Aeterni Patris“. Виходячи з заложеня, що теперішнє нездорове розмножене ся найрізномородніших, виключаючих себе взаємно філософічних систем се наслідки філософования без огляду на правди віри (*philosophandi citra quempiem respectum ad fidem*), старає ся подати на се средство зарадче. Іменно, сягнувши до скарбниці, переданої Собі минувшими віками, поручає філософію схолястичну, а спеціяльно філософію сьв. Томи з Аквіну. Однак, щоби случайно не ужито того средства невластиво, що могло би місто уздоровлення відносин, принести їх погіршенє, подає папа дальше спосіб ужитя. Мов лікар приписує лікарство схорованій людскости — іменно поручає виправді старинну філософію схолястичну, але убрану в нову одіж, приказує „*vetera novis augere et perficere*“. Тим застеріг ся вже наперед перед двома скрайними напрямми: одним консервувати лиш то, що лишила минувшина, — другим: відкинути абсолютно все з попередних віків яко перестаріле, нездале. Так само звертає увагу на самостійність філософії, радить трактувати її як особну дисципліну після її власних принципів і методи. „*In iis autem capitibus doctrinarum, quae percipere humana intelligentia naturaliter potest,*

³⁾ Rapport sur les Etudes superieures de philosophie p. 9. в княжці: De Wulf. Introduction a la Philosophie Neo-Scholastique. Louvain 1901. стор. 254.

⁴⁾ Dr. Emanuel Prünc: Das Philosophische Institut der Universität Löwen; Theologia, und Glaube (Ztschrift für den kath. Klerus) Paderborn 1909; 8 том. 634 f. Dr. Arnold Rademacher: Die Löwener Neoscholastische Schule, ihre Entstehung, Organisation und wissenschaftliche Methode I. c. 1 том. 14 сл.

aequum plane est sua methodo suisque principiis, uti philosophiam". Се була перша цеголка, якою папа Лев XIII. дав початок розростаючій ся вчині що-раз більше будові — Інституту фільзофічному в Львованні. Безпосередним товчком отвореня того огнища відновленого сфоластичизму було брєве того самого папи, вислане в рік пізнійше до єпископів Бельгії з зазивом основаня на існуючім вже тоді католицькім університеті в Львованні спеціальної катедри для томістичної фільзофії. Єпископи прийняли зазив той з одушевленням і вже по двох роках 1882 р. віддали нову катедру канонікови (нинішньому кардиналови) Д-рови Mercier, який від 5-ох літ був доцентом фільзофії в семінарі духовнім в Mecheln. Сей чоловік був власно тим, що з'умів поняти інтенції великого папи, що з'умів пляни Їго перевести в жите.

Таким способом розпочала своє існуванє львованська неохоластична школа, так названа в протівенстві до неотомістичної школи в Римі, яка в протівенстві до першої зачала управляти строгу середновічну холастику, в дусі зовсім чужім нинішній добі. На оден і той самий поклик піднесли ся два табори, але з вруч протівними програмами: для одних стануло кличем: Тома се границя знаня, поза котру не можна переступити, для других станули девізою слова історика Ehrhard-a: „Thomas soll nur ein Leuchtturm sein und nicht ein Grenzstein“. Одні огранічили ся на невільничім придержуваню ся принципів одного чоловіка (св. Томи), другі взяли собі за ціль піднести холастику понад особи, які могли бути авторами даного систему, однак не виключають дальшого Їго розвою. І підчас коли римські Томісти відновили холастику, але так, що она приступна лиш кругам, зістаючим в безпосередній звязи з Церквою, то Томісти львованські з'уміли попровадити справу так, що позискали для холастики ляків, що холастичизм, яко фільзофічний систем позискав поважанє у ворогів, а довіра і вплив у приклонників. „Оба ті напрями суть консервативні“ — пише Wulf, професор інститута ^{б)} — „лиш в тім їх ріжниця, що оден (томісти римські) напрям умів ліпше „консервувати“ старину через то, що старанно береже єї перед зіткненєм з новими напрямими, підчас коли другий переконаний о побідоносній силі минувшини, втягає єї до борби, щоби в той спосіб дати єї (минувшині) спосібність оказати ся одинокою найліпшою системою. Той напрям живе пересвідченням, що побідником звійде до Риму не Помпей, що лишає ся при домашніх Пенатах (томістика римска), але Цезар, що тимчасом поборов весь світ“. (холастика в новій одежі, формі).

Так понимаючи замірену папою віднову холастичизму, приступив Dr. Mercier до виконаня задачі, порученої собі бельгійським єпископатом. Покінчивши вперед студії природничі в Парижі, яким посвятив ся був безпосередно перед обнятем

^{б)} De Wulf. Introduction... etc. стр. 264.

повіреної собі катедри, зачав викладати з початку аж до р. 1890 по дві години тижнево. Крім викладів була тижнево одна година дискусії, рід наших семінарів.

В 1888 р. видав папа Лев XIII. нове поручення до бельгійського архієпископа — кардина Goossens з Mecheln — іменно, щоби урядив кілька катедр з різних ділів філософії, і в той спосіб щоби урядив особний, спеціальний інститут для томістичної філософії. Щоби усунути перешкоди фінансові, фундував папа 1889 р. 150.000 франків, так, що 1890 р. діло було готове: отворено інститут, названий по волі папи „Школа св. Томи з Аквіну“. (Institut supérieur de Philosophie). Провідником — директором Інституту зівстав Mercier.

Ту раз на завсігди мало залишити ся старинне поняття висшого закладу наукового, яко „universitas omnium scientiarum“. Се поняття перестаріле і се чув Mercier. Він бачив, що поле людського знання за обширне, щоби мож обняти його нараз; поділ праці оказав ся konieczним. Розуміє ся, мусів то бути поділ плинний, розумний, такий, щоби дійно оказав ся практичним, а таким є безперечно поділ такий, який існує між функціями поодиноких частин організму. Там праця поодиноких клітин служить одній цілі, добру всего організму, аналогічно отже здобутки в поодиноких галузях знання мусять бути в лучности з загальом знання. І дійсно, такого поділу ужив Інститут Mercier а. Він рішив ся раз на все зірвати з перероблюванем перестарілих і мало вартних формулок, або з конструюванем принципів „a priori“, без огляду на досвід, а поставив собі за задачу поступати дорогою аналітичною, іменно з поодиноких досвідчень через всестороннє їх слідженє доходити до системи філософичної, коротко сказавши, рішив ся застосовувати в студиях філософичних методу експериментальну.

В той спосіб і з таким (в загальних чертах поданим) планом повсталий Інститут має на університеті в Львованні характер особного факультету з своїм директором, рівноважним з деканами прочих виділів.

Від самого початку свого існування тішить ся та школа спеціальною опікою Риму, бо і якжеж інакше могло би бути, прецінь она ділом папи Льва XIII. 17 марта 1894 надав єї папа Лев XIII право промувати до різних академічних відностей, чим причинив ся до піднесення поваги вишньої Інститута. Так само опікує ся львованським огнищем теперішній папа Пій X. Доказом сего факт, що підпис D-га Mercier а вперед до відности архієпископа Mecheln а, а незадовго і до кардинальства.

II. Організація Інституту⁶⁾.

Як зазначив я вище, гадку і план оснований Інституту піддав, а й попер матеріяльно папа Лев XIII. Устрій свій вну-

⁶⁾ Обширно подає Dr. August Pelzer (бувший вихованок Інститута) L' Institut supérieur de Philosophie à l' Université catholique de Louvain (1890—1894) Louvain 1904; також: Вступ до німецького перекладу психології D-га Merciera — von Habrich Kempton, Kösel 1906/7.

трішній знова завдячує Інститут своєму першому директорови Д-рови Mercier. Відповідно до плану: зірвати з усяким формальним спекулятивізмом, мусів уложити ся і порядок наук. Який то порядок, хочемо низше подати.

Цілі студії філософічні в Інституті розложені суть на 3 роки. Курси знова ділять ся на спеціальні і загальні. Загальні обнимають: філософію сьв. Томи в цілости, історію філософії і науки природничі, о скільки они в звязи з філософією. До них обовязані всі, котрі студіюють в Інституті. — Курси спеціальні обнимають дві часті, з котрих перша містить в собі вищу математику і науки природничі, яко помічні науки філософії, о скільки, розуміє ся, не були они вже предметом загальних курсів; друга група обнимає науки суспільні і політичні.

Матерія наук філософічних поділена зі взгляду на три групи явищ, підпадаючих безпосередно під обсервацію, на космологію, психологію і етику, через що обнятий в загал вселенної, в якій дійсно побіч матерії і духа, який дає жите, знаходимо явища морального порядку, які нормують відношене матерії до духа. Поза тими головними предметами уділяє ся переднім відомостям з логіки, метафізики загальної, теодицеї та історії філософії. Відношене наук філософічних до наук помічних унормоване в той спосіб, що принципи кожного ділу філософічного суть висновками дослідів в поодиноких галузях наук помічних. На тій отже основі получена космологія (філософія матерії) з фізикою, хемією, мінералогією, кристалографією, вищою математикою; психологія (філософія життя) получена з біологією, ембріологією, ботанікою і зоологією; вкінці філософія моралі (етика) получена в з правом природним, приватним і державним. Доповненням тих студій теоретичних суть тижневі сталі конференції о католицьких догмах, о найновіших філософах, дальше виклади з кримінальної антропології, вкінці відомости з історії філософії і соціології.

Попри теорію не забувають ту на практику. В спеціальних лабораториях для хемії і психо-фізіології відбувають ся стало досліді; так само уладжує ся ту два рази в тижни диспута, крім того відбувають ся виклади суспільно-філософічні. В семинариях і лабораториях праця відбуває ся все під доглядом фахових професорів, які ознайомлюють студентів з найновішими средствами і методами, які впроваджують їх в наукову працю. Пробами такої праці се розвідки і монографії семинарній.

До помічних средств наукових належить попри згадані лабораторії богата бібліотека і дуже обширний картковий каталог, який обіймає всі публікації, принаймьне від 1895 р. Праця вихованків Інституту не кінчить ся на праці в обрубі лиш Інститута. Протівно, існує спеціальний союз давних елевів, якого члени дають що місяця реферати, котрі опісля виходять в органі Інститута, кварталнику „Revue Neoscholastique“. Крім того існує ще товариство науково-філософічне

(Société philosophique des étudiants) з двома відділами чисто-філософським і національно-економічним. Засідання того товариства відбуваються щотижня під проводом фахового професора. Реферати, по котрих слідує дискусія, можуть мати в тім товаристві члени, або і гості.

На тім не кінчить ся діяльність Інституту. Він постарав ся також о те, щоби по думці папи Льва XIII. розбудити заінтересоване для християнської філософії і між широкими верствами інтелігенції. В зимі 1901 р. зазвано т. з. Extension universitaire catholique (під комітетів для устроювання популярно-научних викладів). По поодиноких містах Бельгії завязали ся такі комітети локальні, які дбають о те, щоби професори Інституту, або його ученики, або й иньші учені давали реферати з царини філософії, природничих наук, з наук суспільних, історії і штуки.

Як бачимо, діяльність Інституту дуже велика і широка, однак не опирала би ся она на тріvkих підставах, якби не було запевнене, що нові сили раз-враз будуть напливати і піддержувати розпочату працю. І під тим зглядом запевнив папа Лев XIII. будучність Інституту: щоби дати спосібність богословам користати з него, заложив в р. 1892 семінар для бельгійських теологів під своєю назвою. В 1903 р. було в нім 58 питомців; они студіюють філософію 3 або 4 роки, опісля теологію або на університеті в Львованії, або в семінарі генеральнім (Grand Séminaire). Богато вертає еще по богословію, щоби студіювати дальше філософію, або природничі науки; много з них кінчить студії докторатом, на який складає ся письменна диссертация і устний іспит з 3 річного курсу загального. Попри богословів кінчить свої студія в львованьскім інституті багато професорів бельгійських університетів, урядників державних і дипломатів, з чого можна заключати, що Інститут тішить ся великою популярністю. Так само студіюють ту богослови з різних сторін сьвіта, по найбільшій часті романські народности. Одною з висших почесностей, якою наділяє Інститут се титул *egregio*, рід титулу „професора почесного“. Его може одержати той, що видасть наукову працю, а крім того публично оборонить 50 тез⁷⁾.

На згадку заслугують також видавництва Інституту, яких від р. 1894 існує вже тільки, що становлять осібну бібліотеку. Деякотрі з них, передовсім праці кардинала Mercier-a, переведено на різні мови. По при то виходить що кварталу часопись *Revue Neo-Scholastique* з довгими статями, відомостями про біжучі справи Інституту, рецензіями і всею філософичною літературою за біжучий квартал; дальше два місячники: *Revue*

7) З нагоди 75-літнього ювілею існування католицького університету в Львованії, який обходжено 1909 р., іменував Інститут таким „*aggrege*“ славного ученого Д-ра Константина Гутберста, професора теології в Фульді.

socialie catholique і *Revue catholique de droit*, перший з обсягу наук суспільно-економічних, другий з обсягу наук правничих.

Таким способом устроений Інститут тішить ся симпатією цілого світа, якої вискази можна знайти в пресі. Дійшло навіть до того, що пр. французька часопись „*Revue de Philosophie*“ або флорентца „*Rivista di philosophia Neo Scolastica*“ переняли собі на власність програму кардинала D-га Mercier-a, іменно: єднати погляди старі з новими і в той спосіб відновлену схоластику пропагувати по цілім світі. Або уживши слів иньших⁸⁾, рішили ся: „...die gesunden philosophischen Geister zu einigen auf dem fruchtbaren und sicheren Boden der scholastischen Philosophie und dadurch der scholastischen Philosophie selber Anerkennung zu schaffen“... Так само перевели декотрі духовні семінарії у Франції реорганізацію студій філософії цілком на взір школи львівської.

Все таки не бракує противників. Се й впрочім цілком природне, що кожда річ, хочайби і найліпша, має попри своїх прихильників також і ворогів. І так одні оказували своє невдоволенє з тої причини, що програма кардинала D-га Mercier-a видала ся їм впрот противною інтенціям папи Льва XIII. Они уважали єї за подоптанє всего того, що передала старинність, за небезпечне пактованє з ворогами Церкви, що більше, посунули ся так далеко, що організаторови Інститута закинули непослух і випаченє замірів Апостольської Столиці. На щастє були то лиш поодинокі голоси, а й они устали, відколи свѣт наочно переконав ся о опіці і прихильности Риму для Інститута. Другим знова видала ся та реформа схоластицизму безпредметовою. Они виходили з принципу, що абсолютно неможливою річю переціпити схоластику, перестарілу християнську філософію на терен нових віків. Розуміє ся, що суть то принципіальні вороги Церкви: монїсти і пантєїсти передовсім, тому й осуд їх не є безсторонний.

Оба сї напрями скрайні; їм не знава „*aurea mediocritas*“, якої уособленем неначе є школа в Львованні; тому цілком зрозумілим є їх негодованє. Щоби переконати ся о його безпідставности, будемо старати ся в дальшій часті представити, в чім властиво полягає нео-схоластика, або иньшими словами, яка є метода наущаня в Інституті в Львованні.

(Конець буде).

⁸⁾ *Philosophisches Jahrbuch*, Bd. XXII, Heft 4, Fulda 1909, 525.

В С Я Ч И Н А.

Конгрегация свв. Тайн в справі сповіди і причастія дітей.

Acta apost. Sedis ч. 39. оповіщують важні зарядження Конгрегації свв. Тайн в справі сповіди і причастія дітей:

1. Віком, від якого почавши діти приступати муть до сповіди і причастія, єсть менше-більше семи й рік; від того часу тяжить на них подвійне з'обовязане приймања тих свв. Тайн.

2. До першої сповіди і першого причастія не є конче потрібно знати докладно всю христ. науку; однак пізнійше обовязані суть діти — відповідно до своїх спосібностей — набути собі поступенно всі відомости катехізму.

3. Щоби дитина могла приступити до першого причастія і з належитою почесністю прийняти тіло і кров Господа, потрібно їй відповідно знати найконечнійші тайни віри (mysteria necessaria necessitate medii) та вміти розріжнити евхаристийний корм від звичайної страви.

4. Обовязок сповіди і причастія, ярий тяжить на дітях, вяже також і тих, що ними опікують ся: родичів, сповідника, учителя пароха. Після катехізму римского, до першого св. причастія має привести дитину батько або его заступник.

5. Парохи повинні старати ся урядити раз або й більше разів в році для дітей загальне, святоточне причастіє, до якого приступалиб не лиш ті, що перший раз мають прийняти сю свв. Тайну, але й такі, що вже раз єї прийняли. Перед таким загальним причастієм має мати місце кількодневе приготоване і обучене.

6. Ті, котрі відповідають за виховане дітей, повинні усильно старати ся, щоби діти по прийнятю першого свв. причастія приступали як найчастійше, навіть щоденно до свв. стола, — бо того бажає собі Христос і Церков. Повинні рівнож дбати о належите обучене дітей в христ. вірі.

7. Де є непохвальний звичай не допускати дітей до сповіди, хотяй тії тїшать ся вже уживанєм розуму, або не уділяти їм розрішення, там Ординаріяти повинні старати ся о цілковите его викорінене.

8. Так само непохвальним і осудимим є звичай відмовляти дітям, хотяй дійшли вже до розуму, свв. Напутіє і Єлеопомазаня. Ординаріяти повинні й сему протиділати.

Всі ті постанови одобряв і потвердив Его Свв. Пій X. на авдієнції дня 7. серпня с. р. і рішив, щоб їх подати до відома не лиш парохам і клирови, але й вірним; в тій ціли мають бути відчитувані по церквах рік-річно около Великодня в зрозумілій для народу мові. Ординаріятиж у своїх пятнадцятих дієцезальних звітах мають здавати справу, чи і як ті постанови в їх епархіях заковують ся.

Адміністративне усунення парохів.

До тепер, як відомо, канонічно інститутовані парохі були на своїх парохіях майже незрушними (inamovibiles); новий папський декрет (гл. „Acta apost. Sedis“ з дня 31. серпня с. р.), який сейчас входить в жите, змінює сю справу цілковито. Він постановляє, що єпископ буде міг від тепер без канон. процесів і без давних, скомплікованих нераз формальностей правних, лише в адміністративній дорозі усунути пароха із заниманої парохії в дев'яти слідуєчих случаях:

- в разі лікарем ствердженого помішання ума;
- в разі браку досвідку і знання;
- в разі уломностей тіла і слабостей, які нездібним роблять пароха до повнення свого уряду;
- в разі неприхильности народу, хоч незаслуженої і не загальної, але такої, що унеможливає душпастирську діяльність;
- в разі утрати доброї слави між чесними і поважними людьми;
- в разі якоїсь тайної провини, яка однак могла би згіршити вірних, колиб вийшла на яву;
- в разі кепського завідування церковним майном;
- в разі занедбання обов'язків і то мимо упімнень: уділювання сьв. Тайн, катехізації, проповідий, резиденції (перебування в парохії);
- в разі непослуху взглядом єпископа у важних справах.

Адміністративне се поступоване декрет нормує так: вперед звизає єпископ пароха, щоб уступив з парохії; колиж той не схоче, єпископ в трійку з двома екзамінаторами, розглянувши справу, рішає его усунення більшістю (2) голосів. Проти рішення парох може апелювати — у свого єпископа; тоді прибирає єпископ двох конзульторів — і більшістю голосів западає децизія.

Декрет, як сказано, сейчас починає обов'язувати, тому єпископи повинні — після декрету — як найскорше заіменувати у своїх дієцезіях згаданих екзамінаторів і конзульторів. Сам-же декрет — се твір комісії кондифікаційної канонічного права, переглянений і апробований конгрегацією консисторскою.

Біблійна комісія в справі автора псалмів і часу їх написання.

По декреті в справі історичного характеру трох перших глав книги Битія (гл. »Нива« с. р. ч. VII, стор. 210—211), видала Біблійна комісія другий, не менше важний декрет, в яким відповідає на питання що до автора псалмів і часу їх уложеня:

Пит. 1. Чи вискази »Псалми Давида«, »Імни Давида«, Книга псалмів Давида, яких уживають старі кодекси і собори на означені старозавітної книги, що містять в собі 150 псалмів, як також погляди більшости сьв. Отців і Учителів Церкви, які уважали Давида за автора поодиноких псалмів, — треба так розуміти, що Давид є дійсним автором всіх псалмів?

Відп.: Ні.

Пит. 2. Чи зі згідності єврейського тексту з грецьким александрійським текстом і з другими старинними переводами можна заключати, що написи псалмів в єврейськiм тексті суть давніші від т. зв. переводу LXX, проте походять если не від самих авторів, то бодай від давного жидівського переданя?

Відп.: Так.

Пит. 3. Чи можна сумнівати ся о вірности тих написів, сьвідцтв жидівського переданя, коли проти їх вірности не має ся достаточного доказу?

Відп.: Ні.

Пит. 4. Чи в виду не рідких сьвідцтв сьв. письма о природних дарованях Давида, котрі при укладаню релігійних пісень ще й просьвічувані бували Духом Сьв., в виду всіх установ Давида що до богослужебних сьпівів, дальше в виду того, що так Ст. як і Нов. Завіт а й самі написи псалмів вказують на него як автора, вкінці в виду згідности в тім згляді Жидів, Отців і Учителів Церкви — чи можна оправдано і розумно твердити, що Давид не брав головної участі в укладаню псалмів, або що він уложив лиш деякі псалми?

Відп.: Ні — що до обох питань.

Пит. 5. Чи можна перечити походжене від Давида особливо тих псалмів, котрі і в Ст. і в Нов. Завіті виразно під его іменем цитують ся, як псал. 2: »Вскую шаташася яззицы«, псал. 15. »Сохрани мя, Господи«, псал. 17: Возлюблю Тя Господи, крѣпость моя«, псал. 31: »Блаженни, ихже оставишася беззаконія«, псал. 68: »Спаси мя Боже« псал. 109 »Рече Господь Господеви моему»?

Відп.: Ні.

Пит. 6. Чи можна прийняти погляд тих, котрі удержують, що в Псалтири есть декілька псалмів — чи то Давидових, чи иншого походження, — які задля літературних або музикальних зглядів або через поспіх переписчиків, або ізза инших незнаних причин зістали розділені а кілька, або злучені в одно? Так само чи можна прийняти, що деякі псалми, як пр. „Помилуй мя, Боже длятого, щоб красше відповідали ріжним обставинам та сьвятам жидівського народу, були незначно перероблені через випуски або вставки сего чи того стиха, однак безущербку вдохновеня цілого тексту?

Відп.: Так — на оба питання.

Пит. 7. Чи можна спокійно держати ся гадки тих нових аксегетів, котрі опираючи ся лиш на внутрішник доказах, або на неслухнім пояснюваню сьв. тексту, старають ся доказати, що немале число псалмів повстало доперва по Ездрі і Неемії, а навіть в часі Макавеїв?

Відп.: Ні.

Пит. 8. Чи йдучи за сьвідцтвом новозавітних сьв. книг, за згодою сьв. Отців, а навіть за признанем жидівських писателів, належить уважати за пророчі і месіяньскі ті псалми, котрі пред-

скажуть о приході, о царстві, о сьвященстві, о муках, о смерті і о воскресеню Освободителя і чи проте належить відкинути гадку тих, котрі перекручують пророчий і мессяняський змісл, огранічаючи ті пророцтва о Христі лиш на будущу долю вибраного народу?

Так — на оба запити.

Ті відповіді одобрив Сьвят. Отець на авдієнції дня 1 мая, с. р.

Рішення Біблійної комісії обов'язують в совісті так само, як рішення, потверджені Папою, сьв. Конгрегацій: під грозою тяжкого гріху не можна їх ні устно ні письменно поборювати. («Motuprogio» Пія X, з дня 18 падолиста 1907.)

Замит в справі колпаків при Сл. Б.)*

Послїдний Синод провінціональний порішив завести в нашім обряді колпаки і при Службі Божій. Вправді Митрополит Куїловський довірочним письмом заявив ся за тим, щоби при Службі Божій не уживати колпака, але коли сю справу піднесено на Соборі Львівскім, так стало, що Синод провінціональний стоїть вище понад гадки поодиноких єпископів — єрго колпаки належить і при Службі Б. уживати і для однообразности в обряді не вільно нікому інакше поступати.

Недавно в однім з повітових міст відбував ся єрейський похорон, на який з'їхало ся духовенство і з подальших сторін. На Службу Божу зладив ся і оден з дальших сьвященників і то з колпаком. Місцевий парох посеред проскомидії приступив до приготвляючого ся сьвященника і зажадав, щоби тойже відложив колпак, бо, мовляв, »у нас так не уживає ся«. Мимо того сьвященник тримаючи ся рішень Синодів вийшов на Сл. Б. з колпаком, — а наслідком сего було велике обуренє у деяких сьвященників на молодшого Обрата, що посмїв уживаючи колпака, нарушити деканальну »однообразність«. Чи справді? — о. Т. Ц.

Quae ignorantia an mala voluntas?

1.) Моральна католицької Церкви учить, що за усопших не вірних, єретиків, схизматиків, відступників не вільно католицькому сьвященникови правити Служби Божої, за живих хіба лишень в тім наміреню, щоби навернули ся до католицької Церкви. Сумної пам'яті о. Наумович єсть апостатом і то формальним, а тим самим католицькому сьвященникови не вільно за него правити Служби Божої ані приватно ані публично в імені Церкви. А яке се назвати, що декотрі »руські«^{*)} отці правлять за бл. п. Іоана Наумовича Службу Божу і то публично во »услышаніє«^{*)} цілого народу? Я сам був сего сьвідком. На загальних зборах Общества Качковського згадували, целєбруючі сьвященники в екстєніях і в великім обході бл. п. Іоана. Стоячий побіч мене старший сьвященник звер-

*) О авторитетну відповідь на сей запит постаравмо ся пізнійше.
— Ред.

нув ся до мене і сказав шепотом: »А прецінь католицькому священикови не вільно правити за Наумовича Служби Божої«.

2) На посаді, котру тепер займаю, повимазований у всіх літургічних книгах сьв. Йосафат. Здивувало се мене, тож поспитав я церковних провізорів, хто се зробив? Відповіли, що старенький »єгомость«, мій попередник. »Они ніколи не згадували сьв. Йосафата в відправі, казали, що се жаден святий, і тому его повимазували«. Згаданими літургічними книгами міг-бим кожному служити. »Високопреподобний Отче Добродію, скажіть, як назвати таке Ваше поступоване! Не дивуюсь, що Ваші одномишленники обурили ся і вийшли з церкви, коли я читав посланіє Високопреосвященного о схизматичкій агітації та згадав о сьв. Йосафаті!« — о. К. з К.

Пригадка в справі писаня руских імен.

Польонізаційна фаля на наш край і нарід, язик та обряд відома не віднині. Всюди она нахабно лізе, пхає ся а наш Русин спить, не чує — та ворога своєю кровцею годує. Таж відомі переходи та відпекуване ся батьківскої мови і обряду у наших менших братів, а в дечім може і старший брат руку до сего прикладає.

Маю на гадці маленькі факти, маленькі але як болючі. Священики наші провадять і пишуть книги метрикальні, але як? Пишуть але ріжно, і то так, що потому покликані і непокликані духи велять: пиши так, як ми хочемо. Писе наш парох по руськи Стефан Климиць а по латині толкує St. Klimciów, Настя Воробець — Anasth. Worobiec, Іван Належитий — Joh Należyty. І щож з того виходить? Що уряди парох. дістають урядові поручення на сиростованя »з покликом на рескрипт« латині: Klimciów а не Klymciw, Worobiec а не Worobec, Wilk а не Wowk, Należyty а не Należytyj, — а то тому, бо ти сам єрею так був написав.

Чи в латиньскім язиці, наколи вже ним метрики пишуть ся, бракує букв, щоби не можна було написати Івана Вовка, Климицьова та Належитого? Остаточо зазичити ся, але »писав як звав«. Тож увага! бо діждете ся, що за день за два пан староста скаже вичеркнути і то Вам самим з книг Ваших Joannes, Mathaeus, а перехрестить на Яна, Мациєја — і тоді будете безраді. — *Wasył Eys a ne Basilius Lis.*

Поматка бібліографічна.

В католицькій книгарни Herder, Wien I, Wollzeile 33. можна дістати і новіші діла богословські і давніші. Належить зажадати каталоґів, котрих много і безплатно пришло книгарня кожному священикови; она єсть також видавничою фірмою (Verlagshandlung Herders zu Freiburg im Breisgau). У Відни дістане в тій книгарни за 5 марок (6 кор.) знамените діло славного католицького каноніста Верінґа (Vering) „Lehrbuch des kathol. orient. u. protest. Kirchenrechts mit Rücksicht auf Deutschl. Oesterr. u. Schweiz“. Ціна повис-

ша єсть знижена, бо тое діло має в третім виданю 1.048 сторін вісімки. Др Верінґ, щирий католик, був проф. універс. в Чернівцях, потім в Празі; редагував „Archiv für das kathol. Kirchenrecht“. Авторитет в праві церковнім! — *о. Йос. Ганґ.*

Надіслане.

До фірми заведеня вітражів і мозаїк Вп. п. С. Г. Желеньского в Кракові, ул. Свобода ч. 2.

Замовлені для Підберезецької церкви два вітражі до вікон в пресвітерії, проєктовані артистом п. Модестом Сосенком, загально дуже сподобали ся, виконані зовсім поправно після взору і тому мило мені на сім місци виразити ш. фірмі мою подяку і повне признанє, а загалом нашого Всч. Духовенства поручаю отсю солідну фірму до евентуальних замовлень як найгорячіше.

З поважанем

о. Євген Шухевич, гр. кат. парох в Підберезцях, п. Винники коло Львова.

Хто з ВЧ. ОО. мав би у себе річники »Міссіонара« 3, 6, 9, а схова́в би продати мені, зволить за посліплатою мені їх прислати. —

Теодор Цегельский, парох в Струсові.

Від Адміністрації.

Пригадуємо нашим Вп. Предилатникам, що третій квартал на укінченю, що й кінець року наближає ся. Тому просимо дуже о ласкаве вирівнанє залеглої предилати.

Видає „Редакційний Комітет“. — За редакцію відповідає

о. Олександр Малицький.

З друкарні Ставропільської під упр. М. Рефця.

В Адміністрації „НИВИ“ можна набути лідуючі книжки Бібліотеки „Ниви“:

1. Г. Костельник: Шевченко з релігійно етичного становища (критична аналіза) Львів, 1910, ст. 32 — 50 сот.
2. Др. В. Шурат: Св. Іван. Золотоустий на Русі Львів, 1908 ст. 14 — 25 с.
3. Др. Й. Жук: Пояснення до нового декрету супружеского „Ne temere“, Львів 1908 ст. 15 — 25 с.
4. Др. В. Шурат: Поезії в пророка Ісаїї, Львів, 1908 ст. 15 — 25 с.
5. Др. В. Шурат: Із студій над почаївським „Богогласником“, Львів, 1908 ст. 48 1 кор.
6. о. 6. Гузар: Розважання о терпіннях Іс. Христа, Львів, 1908, ст. 98 — 1 кор.
7. о. 6. Гузар: Розважання о терпіннях І. Христа, для шкільних дітей, Львів, 1908, ст. 48 — 50 с.
8. о. О. Волянський: Апологіетично-соціальна діяльність руского душпастиря в наших часах. Львів, 1908, ст. 48—50 с.
9. Др. І. Свенціцкий: Про церковну старшину, Львів 1909 ст. 16 — 25 с.

Ціни порані разом пересипкою.

Товариство взаїмних обезпечень

Телефон 788.

„ДНІСТЕР“

Конт. Шадниця
почтової 25.261.

у Львові, ул. Руска ч. 20 (власний дім)

приймає обезпечення будиноків, абижа і знарядів господарських від шкідливих під користними умовами, числить умірковані премії за обезпечення, ліквідує шкоди безплатно по пожежі, уділяє обезпеченим членам з річної надвижки звороту. За р. 1909 принадає на користь членів зворот 16%.

Фонди „Дністра“ приймає при повичках Банк краєвий у Львові і в Чернівцях, Галицька Каса Ощадности, Руска Шадниця і иньші каси ощадности.

Через „Дністер“ можна асекуровати ся на житє в Товаристві взаїмних обезпечень в Кракові. Інформації до обезпечень уділяють агенції „Дністра“.

Зголошення письмєнних господарів о агенцію приймають ся тільки з таких громад, где єще не робить иньший агент „Дністра“.

Фонди „Дністра“ ^{31/12} 1909 виводять:

Фонд резервовий і резерва премій К 2,146,977, иньші фонди К 594,687, разом К 2,741,624.

Канцелярії Товариства отворені для сторін від год. 8 — 2.

Юліян Трепчинський,

Львів, ул. Трибунальська № 14,
доставець „Народної Лічниці“,

поручає Вс. Духовенсь-
сцязорики, ножички,
волося та приймає
кльоване по уміркова-

ству бритви,
машинки до
острене і ні-
них цінах.

Церковна Торговля

„ДОСТАВА“

спровадила нові матерії на ризи і розширила значно їх
робітню, постарала ся о всякі металеві вироби (чаші,
монстранції, ліхтарі, крести і др.) і о різні різби (кивоти,
процес. олтарі і др.)

Поручає церквам певних і випробованих різьбярів
для виготовлення іконостасів і престолів, — і приймає за-
мовлення на образи.

Позопоченя чаш і направи риз

просить вислати до Львова, де в їх робітня.

За гроші, складані на вкладкові книжки, дає 6⁰/₀,
уважаючи вкладчиків співниками свого інтересу.

Осклади: у Львові, ул. Руска 20; в Станіславові,
ул. Смольки 1.

Канцелярії дирекції: у Львові, ул. Домініканська 4.

Оповіденє.

Знані суть нашому Всч. Духовенству товариство сьв. ап. Павла і єго видавництва. Про товариство не раз уже в „Ниві“ писало ся, а видавництва — ті просто залягають магазини. В надії, що найдуть ся прецінь сьвяшеники, яким розвій товариства сьв. ап. Павла і ширенє християнської ідеї лежить на серци так, що й ні труду, ні гроша на се не пожалують, подаємо отсе спис видань тов-а і просимо поспішати з замовленнями.

1. Від атеїзму до анархізму	0.60 К.
2. Наука о найсвят. Тайні Евхаристії	0.20 К.
3. Наука о сьв. Тайні покаяня	0.20 К.
4. Дра Франка: Поема про сотворенє сьвіта (о. Др. М. Конрад)	0.30 К.
5. Duilhe de Saint Projet, Наукова апольогія христ. ври ч. I—II	1.75 К.
6. Косса-Мормайстер. Перші основи Економії	0.75 К.
7. Чоловік а звірина	0.30 К.
8. О Службі Воїній	0.20 К.
9. Волод. Соловєв, Росія і вселенська церков	0.50 К.
10. Воротьба Дрепера з вірою	0.40 К.
11. Оставте дітей приходите ко мні Ч. I і II.	0.40 К.
12. сьвящ. Т. Лежогубекій — Теорія розвою а чоловік	0.30 К.

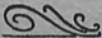
З дрібної бібліотеки для народу:

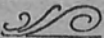
1. Хто є Христос	0.04 К.
2. Ворог людства	0.04 К.
3. Вільна школа	0.04 К.
4. Про чернече житє	0.06 К.

Ціни враз з пересилкою!

Адреса: Львів, ул. Коперника ч. 36.

З друкарні Ставропігійського Інститута
під зарядом **М. Рефця.**

